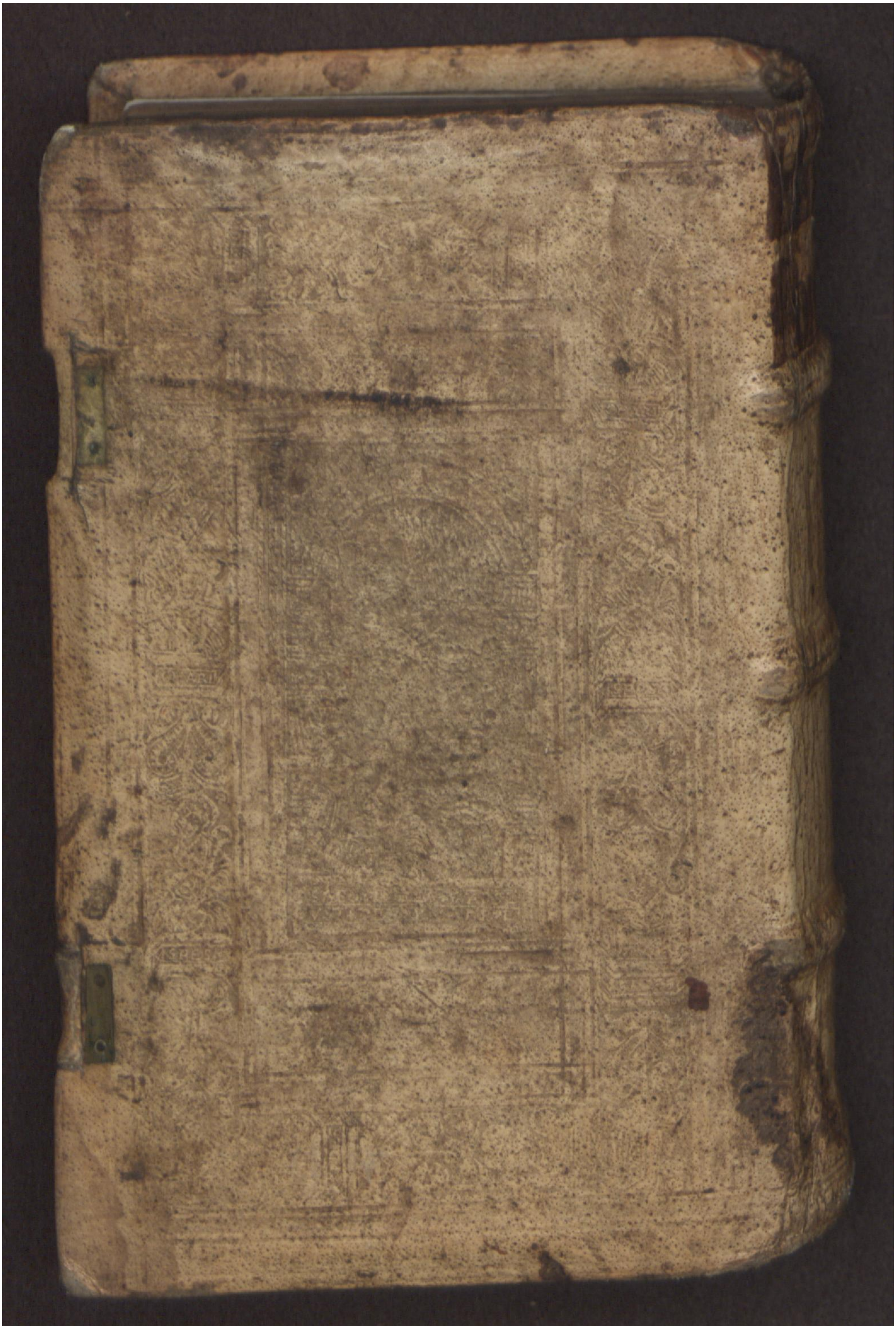

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

1,-269

LN 818

A-trykket

M

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

COMMEN-
TARIVS IN
Epiſtolam Pauli ad Ro-
manos,

SCRIPTVS A

NICOLAO HEM-
MINGIO.

Galat. 1.
Si quis aliud Euangelium prædicauerit,
anathema ſit.

CVM PRIVILEGIO.

6539

Jesum Habens
Decedam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

SPLE
GENERI
PIETATE C
Hermolao Trol
tori regni Da
mino de He
mino ac
& p

Nicolaus

premunt & pung
grantior reddit
que preſſa duri
ac ſuam fragr
do emittit effic
inde acceſſionib
quod Eccleſiæ
culos ponit, &
ſtatur experient

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

SPLENDORE GENERIS VIRTVTE AC PIETATE CLARISSIMO VIRO D.

Hermolao Trolle Equitì aurato, ac Senatori regni Daniæ ſapientiſsimo, Domino de Herluffholm, ſuo Domino ac Patrono, gratiam & pacem precatur

Nicolaus Hemmingius.

Eccleſia filij Dei in hoc mundo, Roſæ inter ſpinas enatæ haud inepte comparatur. Nam vt ſpinæ circumquaq; Roſam cingentes eam premunt & pungunt, vnde tamen illa fragrantior redditur : Ita Eccleſia vndique preſſa duris, latius odorem ſpirat, ac ſuam fragrantiam veluti exhalando emittit efficacius : atque nouis ſubinde acceßionibus augeſcit magis : id quod Eccleſiæ hiſtoria legentibus ob oculos ponit, & omnium ſanctorum teſtatur experientia. Spinæ autem quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hanc roſam cingentes premunt & pungunt, ſunt tribuli ac Zizania hæreſeon, tyrannidis, hypocriſis, flagitiorum, & variorum ſcandalorum in doctrina & moribus, vt interim taceam nothos, ſilueſtres & aridos ſurculos, qui non leue damnum veræ ac germanæ Roſæ inferunt. Has ſpinas Sathan Chriſti hoſtis ἄσπονδος *ſpargit & ſeminat, vt Roſam, quam Chriſtus ſua manu plantauit, premat, ſuffocet, planeq́; in nihilum redigat: aut, ſi id non poteſt, vt hoc ſaltem efficiat, ne late ſuos ſpargat flores ac ſurculos emittat. Hoc ſtudium omnibus temporibus Sathanæ fuiſſe manifeſtum eſt. Quid non tentauit iacto primo huius Roſæ ſemine in Paradiſo? quid non machinatus eſt, vt ſemen huius Roſulæ, hoc eſt, primam promiſsionem protoplaſtis noſtris factam ſuffocaret? an non fratrem aduerſus fratrem armauit? an non impulit degenerem ſurculum Cain, vt Abelem fratrem occideret? idq́; non aliam ob cauſam vt Iohannes teſtatur, quàm quod opera Abel fuerunt bona, & contra opera,*

Cain

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Cain fuerunt mala? nunquid hoc parricidio ſuffocata eſt Roſa Chriſti? nullo modo. Nam ex ſanguine Abel tanquam ex ſemine quodam precioſiſsimo plures enati ſunt ſurculi. Seth enim frater Abel ſurculi perpetuo in æterna vita virentis, & multi ab eo nati tanquam plantulæ nouæ ſuppullularunt: quas etſi Sathan ſuis ſubinde ſpinis punxit, vltra tamen mille & quingentos annos, hoc eſt, vſque ad diluuium (in quo collectis prius germanis ſurculis in arcam Noë iuſti, ſpinas ſuffocatas Dominus perdidit) conſeruata eſt Roſa. Quid? an hic fatigatus Sathan quieſcit? nequaquam. Nam mox poſt diluuium nouas ſpinas ſeminat, Cham enim filium Noë ad ſe pertrahit, vt transfuga factus Sem fratrem perſequatur: qui tamen perſecutione nequaquam fractus, conſtanter retinuit primam promiſsionem, atque ſemen huius Roſæ vſque ad tempora Abrahami quam latiſsime ſparſit. Etſi autem interea Sathan ſuis venenatis ſpinis maximam orbis partem oppleuerat, nihilominus tamen Roſa hæc ſuas vires retinuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ac multos ſua fragrantia exhilarauit. Nam Chriſtus hortulanus Abrahamum de Hur Chaldæorum euocatum pulcerrimum huius Roſæ ſurculum in terra Chanaan plantauit, tametſi nec illic Roſa a ſpinis Sathanæ immunis erat. Nam ibi, nunc fame, nunc peregrinatione, nunc alijs modis tentatus Abraham, infracto tamen animo expectauit conſolationem. Vnde factum quoq; eſt, quod Roſa hæc precioſa, maiora indies incrementa ceperit. Iſmaël quidem ſurculus aridus Iſaacum fratrem, qui fuit in hac Roſa tenerrimus ſurculus, perſecutus eſt, ſed fruſtra. Nam eo magis creuit & glorioſior eſt facta Roſa. Poſtquam enim vidit Iſaac enatam de ſe nouam plantulam, nempe Iacob, qui, tametſi nothi & aridi ſurculi, hoc eſt, Eſau & Laban, vt alios taceam, eum grauiter preſſerunt, in radice manſit fœcundus ſurculus. Ab hoc enim duodecim alij prodiere ſurculi. Etſi autem omnes iſti ſurculi non manſerunt in radice. Nam quidam exaruerunt, & in nothos & adulteri-

nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nos degenerauerunt : In magnum ta-
men numerum indies propagati ſunt.
Inter quos vnus tenerrimus, nempe Io-
ſeph in Aegyptum florentiſsimum re-
gnum eſt translatus, vt ibi fructificaret,
ac ſua ſuauiolentia totum Aegypti re-
gnum oppleret : id quod non ſine magnis
certaminibus præſtitit. Quid enim non
mali ſanctus hic ſurculus in Aegypto
pertulit, priuſquam in tantam Roſam
excreuit? Nam primum vrtica fœti-
da & ardens illum vrere tentat, hoc eſt,
turpiſsima fœmina eum ad adulterium
ſolicitat: vt iſta ratione areſcat, & de
natiua excindatur Roſa. Sed fruſtra hoc
conatur Sathan. Ioſeph enim manu hor-
tulani conſeruatur illæſus. Verum cum
hac via ſe fruſtra adortum eſſe ſanctum
virum cernit Sathan, alia eum aggre-
ditur, ac ſpina tyrannidis ipſum omnino
ſuffocare ſtatuit. Conijcitur itaq; opera Sa
tanæ caſtiſsimus hic ſurculus Ioſeph in car-
cerem, ac ibi inter ſpinas ſceleratorum ho-
minũ et infœtorib. peſsimis præter omnem
ſuam culpam iacet & premitur. Sed quid

hîc Ioſepho caſtiſſimo Roſæ ſurculo contigit? idem plane quod magni autores de naturali Roſa ſcribunt. Vt enim naturalis Roſa iuxta cæpe vel allium ſata fragrantior redditur. Nam fœtor cæpe vel allij ad ſuaueolentiam Roſæ conferre dicitur: Ita Ioſeph iniuſta impudicæ fœminæ querela, obtrectationibus, iniurijs, fœtore carceris creuit, longeq́; illuſtrior ac potentior euaſit. Nam è carcere eductus Ioſeph, ſecundus à Pharaone in regno Aegypti poſt interpretationem ſomniorum regis factus eſt, huius induſtria poſtea per totam Aegyptum infiniti ſurculi ſunt plantati & diſperſi, adeo quod ipſa Aegyptus facta ſit veluti quædam Paradiſus Domini. Nam hic fragrantiſſimus ſurculus Ioſeph ad ſe radicem, nempe Iacob patrem, cum tota ſua familia attraxit, qui ad aliquot annos in Aegypto nouos ſubinde ſurculos emiſerunt, & in regno Aegypti ſuauiſſime ſpirarunt. At quid interim Sathan? num ſtertit? num abijcit arma? nihil minus. Nam poſtquam Iacob, Ioſeph, atque alij plurimi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſurculi in Paradiſum cœleſtem translati ſunt, ſpinam quandam prægrandem plantat Sathan in Aegypto: quæ ſpina non parum preßit ac punxit ſurculos, qui in Aegypto remanſerunt, qui tamen quotidie ſub oneribus & æſtu creuerunt magis, & in medijs fœtoribus & laboribus multiplicati ſunt. Spina autem illa prægrandis fuit alius Pharao, qui non nouit Ioſeph. Hic enim cum ſuis aulicis ſurculos Domini ſupra modum premere & pungere cœpit. Quare hortulanus iratus ingratis Aegypti incolis, ſuos ſurculos in alium tranſplantauit hortum, ac populum Iſraëliticum tranſtulit per mare rubrum, in quo ſpinam illam prægrandem, hoc eſt, Pharaonem & eius Satellites oppreßit. Deinde quia multi ex his ſurculis Ioſeph paulatim degenerare cœperunt, in deſerto quadraginta annis totus caſtigatus eſt populus, Vbi tamen noui ex illis enati ſurculi, translati ſunt poſtea in terram Chanaan, Vbi rurſus inciderunt in ſpinas non paucas, quo enim magis Roſa hæc creſcit, eo ſpinæ iuxta naſcuntur aſperio-

 res:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

res: quibus iterum miſere lacerata, non tamen prorſus emarcuit. Nam ſubinde Hortulanus miſsis ſeruis, ſpinas, quantum fieri potuit, euulſit: ne penitus Roſa areſceret ſuffocata ſpinis & periret. Quid contra hos Dei ſeruos & cuſtodes huius Roſæ, hoc eſt, ſanctos iudices, Reges & Prophetas machinatur Sathan? alios ad ſe prorſus allicit, vt ſibi dent nomina, vt ex Regibus pleroſque: alios grauiter vulnerat, vt Dauidem, Ezechiam, &c. Deinde ſemina Zizaniorum mittit, in agrum Roſarum, donec primum decem tribus transferantur in Babylonem, & poſtea reliquus populus in captiuitatem abducatur, incenſo templo & ſancta ciuitate Ieruſalem. An hic Roſa Domini omnino emarcuit? An hic omnino diſperijt? Nullo modo. Nam iſto peregrinationis labore, & Regum Chaldæorum tyrannide fatigata quidem eſt Eccleſia, attamen magis lucet ac illuſtrior efficitur, quam vnquam antea in terra Palæſtina fuit. Etſi enim graui premuntur ſeruitute corporis apud

Babylonios, tamen animis piorum non defuit ſpiritualis libertas. Excitat enim Deus Prophetas, qui veluti diuini quidam Agricolæ Roſam hanc doctrina & conſolationibus erexerunt, vt ſeruitute Babylonica minime frangeretur, ſed vt potius inuicta manens, duris quibus premebatur, gauderet. Hoc cum ægre ferret Sathan, regem Babylonicum impellit, vt impium edictum de adoranda ſtatua proponat, videlicet, vt omnes in certum locum campi collecti, clangente buccina, ſe coram ſtatua regis incuruarent: additis minis, vt qui hoc facere recuſarent, viui in ardentem caminum ad hoc paratum conijcerentur. Quid hic facerent pij? Multi ſane ſurculi huius camini ardore exaruerunt, adeo vt Roſa Domini omnino iam perire videretur. Non enim dubium eſt plurimos iſto impio edicto pertractos eſſe in andriolatriam, in qua & perierunt. An non hic palmam videtur obtinere Sathan? Habet regem ſocium ſummum orbis terrarum Monarcham, habet

conſilia-

conſiliarios regis paraſtatas, habet regios ſubditos ſibi obnoxios, habet hoſpites Iudæos pleroſque ſub ſuo imperio captiuos. Actum igitur plane videtur de Roſa Domini. Verum euentum ſpecta. Clangitur buccina, incuruantur omnes coram idolo regio, exceptis tribus viris qui impio edicto parere recuſarunt. Hos cum rex ira percitus curaſſet in paratum incendium mitti, ecce hortulanus ipſe Filius Dei in caminum ignis ſimul deſcendit, & aſtans his tribus viris cohibet flammas, ne innocentes enecare poßint. Hoc ſtupendo miraculo perterritus rex Babylonius, reuocat viros illos illæſos, ac Deum ipſorum verum Deum agnoſcit & prædicat. idque non ſolus, ſed cum tota ſua aula & ſubditis. Atque ita rex qui antea ſpina fuit peßima, fit ſurculus Roſæ præclarus. Vide quomodo Roſa Chriſti non ſolum inter tribulos, non inter fœtores tantum, verumetiam inter medias flammas fragrat floretq́;. Hic Sathan ſua ſpe fruſtratus, an quieſcit? immo magis furit, tanquam leo ereptis catulis, fortiusq́; incumbit, vt perdat

dat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dat hanc Roſam: quod vt faciat facilius, nobiliſsimum Roſæ ſurculum aggreditur, Danielem ſanctiſsimum virum, ac ſuis artibus efficit tandem, vt propter proſtratum idolum Beel in ſpecum leonum deuorandus conijciatur. Sed quid fit? contra omnem expectationem Sathanæ potenti Dei manu defenditur Daniel, & alitur diuinitus ſeptem dies in ſpecu, & deinde incolumis è ſpecu prodit: Vnde factum eſt, vt magis ſuos flores Roſa hæc emitteret, & plures in regno Babylonico ſurculos faceret. Verum Sathan rurſus furibundus nouas molitur inſidias. Quendam enim nobilem virum Aman nomine excitat, qui Regi facile perſuadet, non ſine periculo tot hoſpites eosq; captiuos in ſuo vagari regno, & impetrat literas Regis Babylonici ad omnes regios præfectos, vt ſtatim acceptis literis ſurculos huius Roſæ omnes excinderent, vt iſto pacto tandem Roſa extirparetur tota, & periret radix. Sed hic iuxta Prouerbium, malum conſilium conſultori peſsimum fuit. Nam Aman, vtut antea in ſummo Regis fauore fuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& conſilio ſuo perdendos Iudæos eſſe Regi perſuaſit, in patibulum ſuſpenſus infami morte periјt, & præmium ſuis dignum factis accepit. Post huius Tyranni & Eccleſiæ hoſtis interitum, rurſus Roſa Domini erexit ſe magis magisq́ʒ, adeo quod etiam Regum maximorum patrocinio tranquilla in exilio ſuo fuerit. Inter hos Reges Cyrus Perſicus Roſæ inſitus, mandatum dedit, vt Iudæi in ſuam redirent terram, templum ac ciuitatem Ieruſalem iterum ædificaturi: quod mandatum, etſi aliquandiu abſente Cyro impeditum fuit aſtu Sathanæ, tempore tamen Longimani rurſus edictum proclamatum eſt, vt populus liber rediret, & vrbem ciuitatemque ædificaret. Hoc tempore Roſa Domini, in magnis ærumnis, floruit. Nam gaudet patientia duris. Quadringentis etenim & nonaginta annis vſq́ʒ ad Chriſtum ducem, verum Roſæ Dominum, varijs ijſque uenenatiſsimis ſpinis Roſam hanc præfocare conatus eſt Sathan, foris bello, intus hæreticorum paraſtrophis, donec in ſummas anguſtias iterum redacta ſit, ab

omni parte eam prementibus ſpinis, adeo vt paucißimi germani ſurculi, aduenien-te Meßia, ſuperfuerint, vt Zacharias, Simeon, Anna Prophetiſſa, Ioſeph, cum ſuis familijs. Hic rurſus Sathan haud immerito triumphare videtur. Nam & reges peregrini & impij dominabantur in populo Dei, & ſumma autoritas pe-nes hæreticos, qui tum temporis cathe-dram Moſis occupabant, fuit. Venit itaq; Dominus Roſæ, tempore olim à patriarcha Iacob, & poſtea à Daniele prædicto, ac Roſam ſuam proſtratam fere & conculca tam, doctrina erigit & fulcit conſolationi-bus: quod cum cerneret inimicus, extrema tentat, & primum aduerſus Chriſtum ſa-cerdotes ſummos & ſectarios ſophiſtica ar-mat. Deinde ſenatores impellit, vt ma-nus inijcere Chriſto cogitent. Poſtea Pi-latum toparcham nomine Romani Im-peratoris, & Herodem tetrarcham ſibi ad-iungit, denique totum populum in eam ſententiam abducit, vt Chriſtum cruci affixum interimant: quod & factum eſt. ex quo rurſus in manu Sathanæ victo-

ria ſita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ria ſita fuiſſe videbatur. Verum & hic ſua fruſtratur ſpe Sathan. Nam tertio die reſurgens Dominus ſurculos proſtratos erigit, fractos conſolidat, ac Roſam ſuam ſepimento munit firmiſſimo, quam die Pentecoſtes aqua ſalutari rigatam ſuo ſancto ſpiritu fœcundat. Emittit enim agricolas in vniuerſum orbem, qui huius Roſæ ſemina late per orbem diſſeminent: ac interea ſpinas ſurculosq́ degeneres igni comburit. Nam Iudæos ingratos, qui radicibus ſpinarum quàm ſanctæ huic Roſæ inſeri maluerunt, magna ſtrage per Veſpaſianum affecit, ac tandem perpetua vaſtatione politiam Moſaicam, iuxta prædictionem Danielis, deleuit. Hæc cum in Palæſtina aguntur, duodecim Apoſtoli, & Paulus ſemina Roſæ cœleſtis in multis locis ſpargunt, faciuntq́ breui admodum tempore, vt Roſa totam fere terram ſuis ſurculis & floribus impleat. Verum ne ſic quidem Sathan toties profligatus & victus quieſcit, immo potius furibundus magis & ira æſtuans fremit, ſpinas ſeminat, tribulos & Zizania tyrannidis,

hære-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hæreſeos & hypocriſeos iacit, quibus ad extirpandam hanc Roſam, iam plus quam vnquam antea florentem abutitur. Sed tamen victrix manſit roſa, noua ſubinde viriditate pullulans, & ſurculos è ſanguine martyrum producens. Hæc cum cerneret Sathan, & poſtquam Roſam ſexcentis fere annis à triumpho Chriſti, tyrannide, hæreſi & ſophiſtica oppugnaſſet, noua ſtratagemata excogitat, ſtatuitq́ regnum Antichriſti ſtabilire. Excitat igitur Phocam tyrannum & parricidam, qui Romano Pontifici primatum & imperium ſuper omnes alios Epiſcopos conceſſit. Quæ res Sathanæ non omnino infeliciter ceſſit. Nam Papa, hoc eſt Antichriſtus, non vt apertus hoſtis Roſæ, ſed vt amicus & cuſtos, fraudulenter Roſam inuadit, ac vt olim Iudas Dominum: ita ipſe oſculo Eccleſiam prodit. Nam cum mentitur ſe ſeruum ſeruorum Dei, qui re vera eſt ſeruus Sathanæ, præterquam quod ſibi ius vendicat in Roſam Domini, innumeros lupos ouili pelle tectos emittit, qui graſſantur in Roſam, flores & ſurculos vaſtant:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hoc eſt, infinita monachorum agmina aduerſus hanc Roſam armat ſuperſtitione varia, & præcipue miſſatico idolo, vt tanquam veneno quodam Sathanico Roſam inficiant, vt ita infecta tandem ſponte concidat. Deinde & aliud regnum Sathan inſtituit, nempe Mahumeticum, quod aperte Chriſtum blaſphemat, Roſam premit, ſurculos euellit. Atque ita Papa Antichriſtus, ſimulatus Roſæ amicus, & rex Mahumeticus hoſtis profeſſus, Chriſti Eccleſiam inuadunt, vt hic aperto marte, ille ſubdolis artibus Roſam hanc nobilem deſtruat. Hoc ſtratagema, etſi non omnino infeliciter ceſſiſſe videtur Sathanæ, vltra 900. annos: tamen Roſam hanc cæleſtem penitus extirpare non potuit, ſemper enim manet radix, etſi in ea pauci interdum germani ſurculi inueniuntur. Cæterum cum iam in immenſum creſceret Antichriſti imperium, adeo vt ſpinæ ſua amplitudine ſurculos Roſæ tegere viderentur, Dominus rurſus emittit ſeruum induſtrium Martinum Lutherum, qui ante annos quadraginta Antichriſti te-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

chnas & inſidias mundo reuelare cœpit. Huic mox plurimos fideles ſeruos , inprimis vero Philippum Melanchthonem adiunxit, effecitq; vt Roſa hæc plures ſpiras & ſurculos per totam Europam emitteret, adeo vt à temporibus Apoſtolorum vix fragantior fuerit hæc Roſa , quam nunc eſt. ſpirat enim odorem ſuum per Germaniam, Daniam, Angliam , Noruegiam, Scotiam & inſulas multas procul ſitas, & iam pullulare incipit in Polonia , Bohemia, & in florentiſsimo regno Galliæ , in quo regno magis ſuas vires intendit Sathan , vt ſubruat ſurculos Roſæ illic pullulantes, quam vſquam alibi. Nam non ignorat actum eſſe cum ſuo fideliſsimo ſeruo Papa , ſi ſemen Roſæ huius radices in regno Galliæ nobiliſsimo egerit.

Hæc clariſsime vir admonere volui, propoſita pulcerrima imagine de fortuna Eccleſiæ in hoc mundo,idq; ideo : primum vt cogitetur dictum Domini : Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam. Vtut enim furit Sathan , nunquam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hanc Roſam penitus extirpabit. Deinde vt conſolemur nos præſentia Chriſti in Eccleſia, & promiſſione permanſuræ Eccleſiæ in mundo vſque ad iudicium, ne frangamur tot ſcandalis doctrinæ & morum, quæ hodie multos non peſſimos grauiſſime vulnerant, & ne abijciamus confeſſionem, & transfugiamus ad caſtra hoſtium, ſicuti multi omnibus temporibus fecerunt, & hodie non pauci fracti perſecutionibus & ſcandalis, faciunt. Poſtremo, vt de vera conſeruandæ Eccleſiæ ratione admoneamur: quæ ratio in omnibus Eccleſiæ hiſtorijs vna & eadem eſſe deprehenditur, videlicet puritas doctrinæ, cui ancillatur ſancta morum diſciplina. Hæc enim doctrinæ puritas fons eſt ille ſalutaris, vnde rigatur Roſa Domini, ne inter tot ſpinas tyrannidis, hypocriſeos, ſophiſtices & ſcandalorum ſuffocetur & emarceſcat. Hæc doctrinæ puritas aliunde petenda non eſt, quam ex fontibus Saluatoris, hoc eſt, ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis: inter quæ non infimum locum obtinent Epiſtolæ Paulinæ, & præcipue ea, quam ad Romanos ſcripſit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſcripſit. Hæc enim præcipua ſinceræ doctrinæ capita monſtrat & explicat: quare eam ſingulari diligentia ab omnibus pijs legendam & cognoſcendam eſſe iudico. Verum vt commodius à ſimplicioribus & tyronibus S. Theologiæ minus exercitatis intelligi poßit, Commentarium qualemcunque in eam publicare volui, ſperans bonos & pios viros conſilium meum haud improbaturos. Etſi autem noui quorundam iudicia nobis aduerſari: tamen non volui propter paucos ſiniſtre iudicantes, multos bonos, qui hanc meam opellam expetunt, defraudare. Cæterum quia, Vir Clarißime, omnibus literatis hominibus patronus es conſtans, & in me multa beneficia priuatim contuliſti, volui hunc Commentarium ſub tuo nomine prodire in lucem, vt te patrono ſit acceptior multis, vtque extet aliquod meæ erga te gratitudinis teſtimonium. Etſi autem vilius forte videtur hoc munus, quàm vt tanto viro offeratur: tamen cum animum tuum noui candidum, & ſincerum, non dubito quin potius animum donantis, quàm doni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

præſtantiam ſpectes, idq; exemplo Chriſti (in quo ſolo pie gloriari ſoles) qui pluris fecit mulierculæ pauperis minuta æra miſſa in gazophylacium, quam ſplendidas diuitum donationes. Hic enim rebus precium non ex quantitate earum, ſed affectu donantium imponere ſolet, iuxta vetus dictum, χαρίτων θυμὸς ἄριστος. Rogo igitur amanter, vt & tu hoc literarium opuſculum eo accipias animo, quo à me offertur. Vale vna cum vxore tua caſtiſſima D. Birgitta filia nobiliſſimi viri D. Magni Gbie, Domini de Krenkerup feliciſſimæ memoriæ, qui primus in hoc regno reuocatæ puræ doctrinæ autor fuit, ſed prius ſcriptis frequentibus ad ſe à beato Luthero miſſis recte inſtructus. Huius etiam patrocinio primi præcones reuocati Euangelij in his regnis ſecuri fuerunt: donec Deus ſanctiſſ. regem Chriſtianum tertium, fideliſſimum Eccleſiæ Dei nutricium, & defenſorem excitauit, qui in hoc regno ſcholas reformauit, conſtituit Eccleſiarum fideles miniſtros, ordinauit ſtipendia docentium & diſcentium religionem & a-

lias

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

lias artes : cuius veſtigijs inſiſtit filius Fridericus II. Rex noſter clementiſsimus, cui toto pectore cum omnibus pijs opto ſalutarem gubernationem, vt quietam & tranquillam vitam agamus in hoc mundo, in omni pietate & caſtitate. Iterum vale corpore, animo & ſpiritu integer, patrone optime. Hafnia. Anno Domini M. D. LXII. Menſe Decemb.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Argumentum in Epiſtolam ad Romanos.

VT ARGVMENTVM ſeu generalis periocha huius nobilis Epiſtolæ ad Romanos ſcriptæ, explicatius ab auditoribus intelligatur, quatuor nobis ordine explicanda ſunt. PRIMVM, quis ſit huius epiſtolæ autor. SECVNDVM, quæ fuerit ipſi ſcribendi occaſio. TERTIVM, quæ principalis quæſtio ſeu quis ſtatus. QVARTVM, quis tractationis ordo ſeu œconomia totius Epiſtolæ, & methodus.

De primo.

CVm de autore huius Epiſtolæ Diuo Paulo nunquam dubitauerit Eccleſia, fruſtra ea quæſtio agitatur. Verum quis & quantus hic Paulus fuerit, operæprecium eſt indicare, vt quo in loco habenda ſint ipſius ſcripta intelligamus.

Sciendum eſt itaq; primum, vocationũ ad miniſterium Eccleſiæ magnã eſſe diuerſitatem. Nam eſt et vocatio peculiaris, quæ immediata dicitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& communis, quæ mediata appellatur. Inter hæc genera vocationum maxima ſane eſt differentia. Nam peculiaris illa duas habet notas, quibus à communi diſtinguitur. Harum PRIOR eſt, quod ſit vniuerſalis, Matt. 28. Mar. 16. POSTERIOR, quod habeat teſtimonium, nihil erroris ſuæ doctrinæ admiſtum eſſe. Huius teſtimonij partes ſunt quatuor: PRIMA, immediata vocatio. SECVNDA, immediata inſtructio. TERTIA, viſibilis donatio Spiritus ſancti (loquor enim de miniſterio noui teſtamenti.) QVARTA, virtus edendorum miraculorum, quibus Deus veritatem doctrinæ Apoſtolicæ confirmauit & obſignauit.

Vocatio COMMVNIS nec eſt vniuerſalis, ſed eſt alligata vel certæ nationi, vt Epiſcoporum apud nos, vel certæ prouinciæ, vt præpoſitorum, qui Græcis προεστῶτες dicuntur, vel certæ ciuitati aut pago, vt parochorum & eorum, qui ſunt illis additi συνεργοὶ ſeu σύμμισται, nec habet communis vocatio & mediata infallibile teſtimonium de immota veritate, ſeu quod nihil habeat erroris admiſtum, ſicuti prior illa habet.

Porro Pauli vocationem priori generi ſubijci, ex eo manifeſtum eſt, quod non ſolũ ſit Apoſtolus, vniuerſalis Eccleſiæ doctor, vt ipſius profectiones ad varias gentes, acta Apoſtolica, & Epiſtolarum eiuſdem inſcriptiones teſtantur, verumetiam quod ſit immediate ab ipſo Chriſto ad mini-

ſterium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſterium Euangelij vocatus, quod diuinitus ſit inſtitutus, quod viſibili Spiritus ſancti dono ſit inauguratus miniſterio, quod deniq; varijs miraculis ſuam vocationem & doctrinā confirmarit.

IMMEDIATA vocatio Pauli & vniuerſalis, confirmatur Actor. 9. vbi Lucas narrat, lucem de cœlo circumfulſiſſe Paulum, cum adhuc ſpiraret minas aduerſus Eccleſiam Chriſti, & cadentem in terram audiſſe vocem dicentem ſibi: Saule, Saule cur me perſequeris? qui dixit: Quis es Domine? & ille: Ego ſum Ieſus quem tu perſequeris, durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Et tremens ac ſtupens dixit: Domine quid vis me facere? Et Dominus ad eum. Surge et ingredere ciuitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Et paulo poſt Dominus ad Ananiam dubitantem de Pauli conuerſione, Vide, inquit, quoniam vas electionis eſt mihi, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filijs Iſraël. Hinc illa Pauli gloriatio de ſua vocatione ad Galat. 1. Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per IESVM CHRISTVM & Deum Patrem. Proinde vocatio Pauli & immediata & vniuerſalis eſt.

DEINDE Paulum diuinitus inſtructum eſſe de Euangelio, primum teſtatur Ananias dicens ad Paulum: Deus patrum noſtrorum præordinauit te, vt cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum illum, et audires vocem ex ore eius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Idem Epiſtola ad Galatas oſtendit, vbi in hunc modum ſcribit de ſeipſo Apoſtolus, contra aduerſarios autoritatem Apoſtolatus ſibi vendicans: Notum vobis facio fratres Euangelium, quod Euangeliſatum eſt à me, quod non eſt ſecundum hominem, Neq; enim ego ab homine accepi illud, neque didici: Sed per reuelationem IESV CHRISTI.

Huc etiam pertinet raptus Pauli in tertium cœlum, vbi non ſolum ab ipſo Domino Euangelium didicit, verumetiam vidit arcana, quæ reuelare hominibus fas eſſe negat.

Ad hæc, vt Apoſtolus Paulus in itinere Damaſcum verſus, viſibiliter donatus eſt Spiritu ſancto, & per eum nouo inauguratus eſt miniſterio. Act. 9. Ita eundem Spiritum poſtea alijs impetrat, & impoſitione manuum confert. Ita enim Lucas narrat Actor. 19. Cum Paulus impoſuiſſet quibuſdam diſcipulis manus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis & prophetabant. Hæc eò pertinent, vt Deus iſto pacto & Apoſtolatum Pauli, & doctrinæ ipſius infallibilem veritatem conſignet.

POSTREMO. De miraculis à Paulo editis, ipſe in hunc modum teſtatur poſterioris ad Corinth. 12. Signa Apoſtoli peracta ſunt in vobis, in tolerantia, in ſignis, in prodigijs. Et ad Rom. 15. Non audebo loqui quicquam eorum, quæ non operatus eſt Chriſtus per me, in obedientiam genti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gentium, ſermone & opere in potentia Spiritus Dei. Huius rei & Lucas meminit, qui virtutes per Paulum editas teſtatur, adeo vt etiam ſuper languidos deferrentur à corpore ipſius ſudaria, & recederent ab eis languores, & ſpiritus nequam egrederentur. Acto. 19. Adoleſcentem mortuum excitat, Actor. 20.

His & ſimilibus miraculis Deus obſignauit Apoſtolatum & doctrinam Pauli. His teſtimonijs accedit zelus Pauli in propaganda Euangelij doctrina, pericula plurima, quæ paſſus eſt terra et mari, & ſanguis tandem, quo ſuam doctrinam confirmauit.

Hæc ideo copioſius à me dicta ſunt, vt pateat qualis quantusque ſit hic Vir, quanta ſit illius autoritas: quàm certa & indubitata ſit eius doctrina: quanta denique reuerentia deceat docentes & diſcentes in hanc theſaurorum cœleſtium apothecam ingredi. Non enim ſecus accipienda ſunt quæ hinc promit DEI Spiritus per CHRISTI electum organum, per gentium Apoſtolum: atque vox cœleſtis, quam ipſe cœleſtis Pater de cœlo ſonuit. Quapropter omnia quæ in hac Epiſtola, atq; adeo in alijs Pauli ſcriptis continentur, eius autoritatis eſſe ſciamus, vt quemadmodum in dogmatibus extruendis & confirmandis: ita in erroribus refutandis valeant non minus, quàm Moſis & Prophetarum, adeoq; Chriſti ipſius teſtimonia. Huius rei vel ipſum Apo-

ſtoli

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſtoli nomen nos admonere poterit. Nam cum Apoſtolus Chriſti dicatur Paulus, hæc quatuor ſimul cogitanda ſunt, QVOD nobiſcum loquatur vice Chriſti, QVOD afferat doctrinam cœleſtem, QVOD nihil erroris ſit doctrinæ ipſius admiſtum, & QVOD non ſecus atque voci cœleſti ſit Paulo credendum.

Nec eſt quod quiſpiam obijciat Petri errorem, qui non minus Apoſtolus fuit quàm Paulus, & tamen eum erraſſe Paulus oſtendit ad Galat. 2. Nam iſte error vitæ fuit, non doctrinæ.

De Apoſtolatu Pauli hactenus. De perſona autem hoc quoq; ſciendum eſt, quod fuerit natura vehementior, quò acceſſit ſolertia quædam ſingularis, & heroicus zelus propagandi Euangelij & reprimendi errores. Quod ideo obſeruandum eſt, quia inde diſputationum aculei, anticipationes crebræ, & redargutiones acutæ, facilius intelliguntur. Nam qui paulò vehementiores ſunt, haud raro medium diſputationis curſum interrumpunt, nunc inuehentes in aduerſarios, nunc anteuertentes quæ ab alijs obijci poſſe videbantur. Vnde ſæpe oratio turbatior ac intricatior redditur. Verum admoniti nec huiuſmodi interiectionibus offenduntur, nec quo minus Apoſtolum intelligant, impediuntur.

de Occaſione

De ſecundo.

Occaſio

Occaſio huius Epiſtolæ hæc fuit. Paulus intelligens ſtatum Eccleſiæ Romanæ turbulentiſſimum fuiſſe, vt gentium Doctor & Apoſtolus iſtud malum auertere conatur. Romani audiuerant doctrinam Euangelij, & fidem in Chriſtum receperant: Sed hanc quidam rurſus abijciendam ſuadebant, Quidam eam inficere & peruertere, partim errore, partim malicia conabantur. Fuerunt autem tum temporis Romæ & alibi tria doctorum genera, qui vt veræ doctrinæ, ita Paulo quoque Apoſtolo aduerſabantur. Nam quidam ex Iudæis non conuerſi, totum Euangelium repudiarunt. Quidam conuerſi, Legem & Euangelium confuderunt, & gentium vocationem ad Euangelium oppugnarunt, falſo putantes Meſſiæ beneficia ad Iudaicum ſolummodo populum pertinere, in qua opinione olim fuiſſe Petrum, acta teſtantur Apoſtolica. Quidam ex Ethnicis & Philoſophis Chriſtiani facti, vt Philoſophiam addendam Euangelio putarunt: ita inſultarunt Iudæis tanquam abiectis, ſeque illis arroganter prætulerunt. Atque ita hi omnes purum Euangelij fontem, vnde aqua ſalutis haurienda erat, humanis turbauerunt opinionibus. His itaque malis vt occurrat Apoſtolus, hanc ſcribit Epiſtolam didaſcalicam.

Cæterum quia hæc tria Doctorum genera ſciuit Paulus ex ſingulis fere verbis quæ ſcribe-

ret

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ret Romanis, aliquam abſurditatem & calumniandi anſam quærere, quo doctrinam Pauli redderent inuiſam Romanis. Ideo diſputationem ſuam ita inſtituit, vt ſemper eorum anticipet obiectiones. Vnde factum eſt, quod hæc Epiſtola tot amplificationibus & anticipationibus ſit referta, quibus legitimus docendi ordo non parum turbari videtur. Habuit præterea Apoſtolus rationem infirmitatis piorum, cui, quoties animaduertit eos offendi, medetur, idq́; nunc digreſſionis, nunc occupationis ſchemate. Qui hæc diligenter animaduerterit, multo facilius hanc nobilem Epiſtolam intelliget, quàm qui omnium veterum commentarios in hanc Epiſtolam ſcriptos peruoluerit. Quare hæc fuſius admonenda duxi.

De tertio.

De ſcopo

Scopus præcipuus Paulo eſt in hac Epiſtola, vt veram & immotam de Chriſti Mediatoris beneficijs doctrinam proponat Eccleſiæ, eamq́; confirmet, hoc eſt, vt doceat ex Dei ſententia & æterno decreto, ſine lege abſq; philoſophia, beneficiorum Chriſti, hoc eſt, iuſtificationis & ſalutis fieri participes, quotquot in Chriſtum crediderint, idq́; nulla habita vel perſonarum vel nationum ratione. Eſt enim promiſſio Gratiæ vniuerſalis, qua offeruntur beneficia Chriſti omnibus

abſque diſcrimine, ſed fide accipienda & poſſidenda. Concluditur itaque ſtatus principalis huius Epiſtolæ hoc ſyllogiſmo:

Ea eſt iuſtificationis & ſalutis conſequendæ ratio ſola & vnica, quam Deus præſcribit & approbat iuxta æternum ſuum decretum.

Dominus autem omnem qui credit, abſque operibus & ſine reſpectu perſonarum & nationum, gratiæ & ſalutis participem fore & iuſtificari pronunciat, idq́; iuxta æternum ſuum decretum de reparatione humani generis.

Proinde fide abſq; operibus, & ſine perſonarum & nationum reſpectu, iuſtificatio & ſalus contingit.

Huius ſyllogiſmi minor eſt κρινόμενον. Nam vt maior abſq; omni exceptione ab omnibus recipitur: ita minor controuerſa erat, cum à Iudæis pleriſq;, tum à gentibus. Minorem itaque inde vſque à medio primi capitis ad finem vndecimi, firmiſſimis demonſtrationibus ex veris principijs petitis probat. Nam cum eius partes ſint plures, inſtituit Apoſtolus analyſin, & eius partes ſeorſim perſequitur: quæ tametſi ſint plures, duæ tamen ſunt præcipuæ, quibus reliquæ continentur.

PRIMA, Hominem credentem ſola fide ſalutis fieri participem, ſeu quod idem eſt, hominem non iuſtificari operibus, ſed fide abſq; operibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

SECVNDA, Hoc gratuitæ ſalutis beneficium,non pertinere ad peculiarem aliquem populum,ita vt reliquæ nationes excludantur: Sed promiſcue ad omnes homines, qui fide promiſſionem ſalutis gratuitæ amplectuntur,nullo habito perſonarum aut nationum diſcrimine, pertinere.

Ex prima parte duæ emergunt quæſtiones. VNA, Vtrum homo iuſtificari poſſit ex operibus nec ne? cuius negatiuam theſin Paulus confirmat à medio primi capitis vſq; ad medium tertij.

ALTERA, Num homo iuſtificetur ſola fide nec ne? cuius affirmatiuam theſin exponit in tertio, & confirmat, declarat, illuſtrat, anticipatis obiectionibus à principio quarti vſque ad finem octaui.

Ex ſecunda minoris parte, plures quæſtiones emergunt. Sed præcipua eſt. Num ſalutis promiſſio pertineat etiam ad gentes, Quod dum firmis rationibus conuincit, tractantur & vicinæ quæſtiones: Quiſnam ſit verus Iſraël? Sintne Iudæi reiecti? Quænam ſit reiectionis cauſa? Hæ quæſtiones tribus capitibus, nono, decimo & vndecimo explicantur, in reliquis quinq; capitibus de officijs Chriſtianorum diſſeritur. Atque hæc pars huic quæſtioni ſubijcitur: Num Chriſti beneficiorum particeps & fide iuſtificatus, debeat porro vitam ſanctam & inculpatam ſine offendiculo viuere. Hæc de ſcopo, ſtatu, & principalibus quæſtionibus huius Epiſtolæ, Vnde ex quæſtio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

num principalium numero, tres partes huius Epiſtolæ eſſe deprehenduntur, quarum prima & ſecunda didaſcalicæ ſunt, poſtrema parænetica.

De quarto.

DE ordine epiſtolari, qui epigrapha, ſalutatione, tractatione & clauſula valedictionis abſoluitur, non opus eſt admonere. Nam hic vel pueris notiſſimus eſt, quare de tractationis ordine tantum hoc loco dicturus ſum.

EXORDIVM itaque, quod eſt tractationis principium, ex proprijs locis beneuolentiæ, attentionis, docilitatis, & partibus, quæ ſunt expoſitio, ratio, redditio, comprobatio, conſtat. ita vt iuxta Rhetorum præcepta finis exordij, qui comprobatio dicitur, ſit primæ partis tractationis propoſitio, de vera iuſtificandi ratione, quam mox vnico argumento confirmat. DEINDE, priuſquam accedit ad propoſitionis iuſtam confirmationem, duo præiudicia quæ cauſæ obſtabant, diluit. Nam & hoc præcipiunt Rhetores, cum alia quam noſtra ſententia perſuaſa eſt auditoribus, vt eam antequam ad noſtræ ſententiæ aſſertionem deſcendatur, diluamus. Donec enim contraria ſententia animos auditorum occupat, fruſtra conamur, quod ipſi ſentimus alijs perſuadere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

PRÆIVDICIA autem hæc ſunt. PRIMVM, Pſeudoapoſtoli, qui ex gentibus erant conuerſi, partim legem naturæ vrgebant, partim prætendebant ignorantiam. SECVNDVM, Pſeudoapoſtoli, qui erant ex Iudæis conuerſi, legis vrgebant opera, & potiorem iuſticiæ partem operibus legis aſſcribebant. Hæc præiudicia euertit Apoſtolus, antequam iuſtam ſuæ cauſſæ confirmationem aggreditur, idq; facit hac demonſtratione:

Quicunque iuſtificantur operibus legis, factores ſunt legis.
Nulli ſunt factores legis.
Nulli ergo operibus legis iuſtificantur.

Maiorem, quia recipiebatur ab aduerſarijs, leuiter tantum attingit. Minorem verò, quæ eſt κρινόμενον, ab iſto loco primi capitis: Reuelatur ira Dei. ad illum: Nunc autem iuſticia Dei, argumentis ab experientia vniuerſali, iudicio Dei iuſto, naturæ conditione, & pronunciatis ſcripturæ confirmat. His præiudicijs amotis, Apoſtolus cauſam aggreditur, ac primum iuſtificationis expoſitionem texit, in qua circumſtantias omnes proſequitur, quod fieri in plenis expoſitionibus præcipiunt Rhetores.

Expoſitione abſoluta, infert rem vniuerſam de qua agit, in vnius propoſitionis formam contractam, hoc modo: Arbitramur igitur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus. Mox admonet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

monet hanc iuſtificationis gratiam, promiſcue ad omnes pertinere & ſtabilire legem, tantum abeſſe, vt eam aboleat iuſtificatio fidei.

Deinde in QVARTO *capite, occupationis ſchemate ingreditur propoſitionis confirmationem, proponitq́; Abrahæ exemplum, cum ſuis circumſtantijs, vnde & vera iuſtificationis ratio & fidei definitio colligitur.*

Mox in QVINTO, *vt vis & ratio iuſtificationis clarius cognoſcatur, eius effectus attingit, cui collationem cauſarum damnationis & iuſtificationis ſubijcit, vt cui acceptum feratur iuſtificationis beneficium, innoteſcat.*

Deinde vicinam quæſtionem, idq́; per occupationem, aggreditur in SEXTO *capite, ne quis audiens ex operibus non eſſe iuſticiam, vitæ licentiam ex iuſtificationis doctrina colligat, ſymbolo Baptiſmi Chriſtianorum officium eſſe, ſanctificationi ſtudere, oſtendit. Huc additur exhortatio, vt Chriſtiani excuſſo peccati iugo, iuſticiæ ſeruiant.*

In SEPTIMO *neceſſariam doctrinam addit Apoſtolus de lege Dei, in qua explicatur natura, finis & effectus legis, oſtenditur quomodo ab illa liberati ſint credentes. Nam homines non ſtupidi, audientes ſine legis operibus credentes coram Deo iuſtos reputari, cogitant: Quid ergo lex vult? cur lata eſt?*

Et quoniam videbat Apoſtolus adhuc maxi-

mè concuti fidelium animos duabus veluti machinis, comminatione maledictionis & crucis acerbitate, quæ veluti ſuo quodam ſuffragio ſententiam legis damnatoriam confirmare videtur, contra has machinas conſolatur Apoſtolus credentes in octauo capite, oſtendens, nec maledictionem legis nocere poſſe credentibus, nec vllam in mundo afflictionem tantam eſſe, vt queat nos ſeparare à dilectione Dei, gratuito nos iuſtificantis & in ſuam fidem recipientis.

HACTENVS de tractatione primæ partis & vicinarum quæſtionum, vnde prior pars iudicationis eius ſyllogiſmi, quo claudi dixi ſtatum principalem huius epiſtolæ confirmata eſt: Sequitur SECVNDA pars, in qua oſtenditur promiſcue pertinere ad omnes beneficium Chriſti iuſtificantis credentes, & confirmatur ſecundum iudicationis membrum, quæ omnia ad illud pertinent, quod in tertio attigit: An Iudæorum Deus tantum? An non & gentium? certe & gentium. Huius partis œconomia admodum prudenter inſtituta eſt, quod qui non animaduertunt, in multas ſtoicas abſurditates præcipitantur. PRIMVM ſibi viam ſternit nouo exordiolo, in quo primum ſuam beneuolentiam oſtendit erga Iudæos. DEINDE, quia perſuaſum erat Iudæis, promiſſum Meſſiam pertinere ad Iſraëlitas omnes, Apoſtolus contrariã propoſitionem potius ex verbis ſuis cogitandam relinquit, quam exprimit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

videlicet quod nõ omnes Iſraëlitæ ſint filij promiſſionis, quam propoſitionem hoc ſyllogiſmo claudit:

Tantũ veri Iſraëlitæ ſunt filij promiſſionis.

Plurimi ex carne Abrahæ nati non ſunt veri Iſraëlitæ.

Ergo, Plurimi ex carne Abrahæ nati non ſunt filij promiſſionis.

Huius ſuæ propoſitionis fundamentum ſubijcit, videlicet, quod Dei conſilium fuerit & ſit, vt ex mera miſericordia homines per Chriſtum ſalutem conſequantur. Ex quo infert (prius aſſerta potentia Dei, qua is poteſt ſuos opprimere hoſtes) gentes quidem receptas eſſe, qui fide Chriſtum receperunt, quæ propterea dicuntur filij promiſſionis. Credunt enim promiſſioni, ſicut eorum pater Abraham fecit. Iudæos vero reiectos, eo quod iuſticia operum tumidi, & fiducia carnis Abrahæ inflati, in Chriſtum lapidem offenſionis impegerint, ac propterea nec filij promiſſionis, nec verum Abrahæ ſemen exiſtunt.

Huius rei cauſas latius expoſiturus in DECIMO, Primum fauorabili exordiolo Iudæos offenſos ſuperiori oratione mitigat, quibus tribuit quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam. Deinde doctrinam fidei & iuſticiæ per collationem repetit & inculcat, admonens, nullum qui crediderit à iuſticia fidei excludi, nec eſſe diſcrimen Iudæi & Græci, propterea quod Deus ſit diues in omnes. Atq; hæc ſententia principalis eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

propoſitio huius partis. Huc addit gradationem, vt vnde oriatur iuſticia fidei doceat, & ſcripturis conuincit, Iudæos propria culpa excidiſſe gratia.

Porro in VNDECIMO, ne deſperent Iudæi, quaſi prorſus eſſent reiecti, eos conſolatur, & firmis rationibus oſtendit, non eſſe penitus reiectum Iudaicum populum, nec Dei promiſſiones fore irritas ijs, qui eas fide amplectuntur. Poſthæc conuertit orationem ad gentes, monens eas ne efferantur animo aduerſus Iudæos, quaſi digni eſſent tanta gratia præ Iudæis. Tandem hanc ſecundam partem in ſummam contrahit, quæ eſt, Quod gratia Dei expoſita ſit omnibus qui credunt, nullo nec perſonarum nec nationum habito diſcrimine. Huic ſententiæ ſubiungit exclamationem, in qua admiratur conſilium Dei, & inexhauſtam miſericordiam volentis gentes idolatras, ſuæ gratiæ fore participes, quod ſane myſterium aliquandiu latuiſſe Petrum, acta docent Apoſtolica. Atq; hæc eſt tractatio ſecundæ partis minoris propoſitionis in principali ſyllogiſmo huius Epiſtolæ, videlicet, quod à gratia iuſtificationis nemo excludatur propter vllam vel perſonæ vel nationis conditionem, modo firma fiducia in gratuitam promiſſionem recumbat.

Tertiam partem Epiſtolæ aggreditur Apoſtolus in capite DVODECIMO, vt autem ſuperiores partes argumentatione, ita hanc maxima ex

parte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

parte expoſitione tractat Apoſtolus. Hanc partem orditur ab officijs, inter quæ primum locum occupat verus Dei cultus, cui congeries officiorum additur.

Deinde in DECIMOTERTIO de obedientia erga Magiſtratum & eius officio agit, vbi in theſin fertur, & plurimas paræneſes ex caritatis lege extruit.

Poſt hæc quia ſimultatem animaduertit inter Iudæos & gentes, propter ciborum & temporũ diſcrimina, huic malo in DECIMOQVARTO medetur: commendans vtriſque caritatis regulam, quam in tota vita ſequi conuenit. Monet igitur infirmitatem fratrum ferendam eſſe, repetens breuiter & oſtendens vocationem gentium ad Eangelium eſſe factam Dei conſilio. Ad hæc properans ad finem, libertatem orationis excuſat, ſuam in miniſterio fidem & beneuolentiam erga Romanos indicat, Cur hactenus non venerit ad Romanos oſtendit, Petit pro ſe preces Romanorum.

Poſtremo, Salutationes cumulat, & interiecta vtili admonitione de cauendis diſſidiorum autoribus, Epiſtolam fauſta imprecatione gratiæ & gratiarum actione claudit.

Hæc de tractationis ordine & methodo copioſius admonenda duxi, quo totius orationis œconomia perſpecta, partium enarratio facilius ab auditoribus percipiatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

PORRO in ſingulorum capitum enarratione hunc ſequi ordinem conſtitui: PRIMO loco caput propoſitum in ſummam contraham, quo ſummatim comprehendi poſſit, quod fuſiori Apoſtoli oratione explicatur. DEINDE, eiuſdem partes & ordinem indicabo, quo materiæ membra conſpiciantur. TVM exegeſin, quo genus ſermonis & phraſes intelligantur, adiјciam, vnà cum obſeruatione locorum communium, & accommodatione doctrinæ, ad iudicium firmandum, & mores formandos. Ad hæc enim duo vniuerſa ſcriptura referenda eſt.

Caput I.

Summa capitis primi.

VINDICATA Apoſtolatus ſui autoritate, ac ſimul monſtrata Euangelij dignitate, fauſta precatus Romanis, beneuolentiam & attentionem exordio captat Apoſtolus, ſuum erga Romanos animum declarans, nimirum quod ipſis quoq; Euangelium, quod fidei iuſticiam prædicat, annunciare ſit promtus, mox vniuerſum mundum peccati & iniuſticiæ arguens.

Ordo capitis primi.

PARTES capitis huius aptiſſimo ordine cohærentes,

hærentes, ſunt quatuor. PRIMA, Epigrapha. SECVNDA, Salutatio. TERTIA, Exordium, in quo captata beneuolentia & attentione, principalem colligit propoſitionem de fidei iuſticia. QVARTA, Demonſtratio, qua mundum vniuerſum peccato obnoxium eſſe demonſtrat. Hæc propoſitione & copioſa confirmatione abſoluitur, eſtq; vt in vniuerſali periocha dictum eſt, præiudiciorum, quæ cauſſæ Apoſtoli nocere videbantur, refutatio.

Exegeſis primi capitis, cum obſeruatione doctrinarum.

Paulus ſeruus IESV CHRISTI, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei, quod antea promiſerat per Prophetas ſuos, in ſcripturis ſanctis, de Filio ſuo [qui natus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui declaratus eſt filius Dei in potentia ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum] IESV CHRISTO Domino noſtro, per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum, in obedientiam fidei in omnibus gentibus ſuper nomine ipſius, in quibus eſtis & vos vocati Ie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ti IESV CHRISTI, omnib. qui eſtis Romæ dilectis Dei, vocatis ſanctis.

Hæc PRIMA pars capitis eſt, nempe epigrapha, in qua ſunt duo obſeruanda, nempe partes epigraphæ & amplificationes. Partes indicant, quis quibus ſcribat, videlicet Paulus Romanis, Apoſtolus Chriſti gentibus.

Verum hoc loco tituli quibus cum ſcriptor ipſe, tum illi quibus ſcribitur ornantur, ſunt perpendendi.

Scriptor ipſe Paulus, ſeruum ſe Chriſti fatetur, eumq; minime vulgarem, Sed Apoſtolum diuinitus vocatum ac ſegregatum in Euangelium Dei. Cum autem ſe ſeruum Chriſti fatetur, religionis profeſſio eſt, qua ſe diſſentire à prophanis Ethnicis & incredulis Iudæis, & amplecti Euangelium Chriſti aperte agnoſcit. Vnde nos admonemur confeſſionis ac publicæ proteſtationis religionis quam amplectimur, nec debemus pacis aut alicuius vtilitatis externæ gratia, vel colludere cum hoſtibus, vel noſtram fidem diſſimulare. DEINDE, ſe Apoſtolum ſcribit, vnde nos excitabimur in amorem & admirationem cæleſtis doctrinæ, quam affert, de qua re ſupra in argumento admonui. Cum autem addit ſe vocatum, Græcè κλητὸν, id eſt, eum qui vocatione diuina conſtitutus ſit Apoſtolus, cum Pſeudoapoſtolos ipſum calumniantes, quaſi inferior eſſet cæteris Apoſtolis, perſtringit, tum miniſtris Euangelij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gelij ſe exemplum ſtatuit, vt tantam atq; adeo auguſtam vocationem non attingant, niſi ad eam legitime vocentur. Quod ſequitur: Segregatus in Euangelium Dei: interpretatio eſt Apoſtolici muneris, quod eſt Euangelium Dei annunciare. Segregatus, id eſt, qui ante fuit inter Phariſæos & hoſtes Chriſti, iam de eo numero exemtus, deſtinatur Euangelio Chriſti prædicando.

Videmus qualis fuerit Paulus, cuius ſucceſſores illi tandem recte dici merentur, qui vt Paulus legitime ad prædicandum Euangelium Dei vocati, munus ſuum ſincere obeunt. Nam qui Euangelium Dei vel peruertunt, vel eius loco obtrudunt hominibus humanas traditiones de ſucceſſione in Pauli locum, fruſtra gloriantur: in quorum numero eſt Romanus Antichriſtus, cum ſuis raſis & vnctis Epicuris. Hic, quæ eſt eius impudentia, non veretur gloriari, ſe Pauli & Petri ſucceſſorem eſſe, cum tamen res ipſa teſtetur, eum Iudæ proditori potius ſucceſſiſſe, qui oſculo filium Dei prodidit.

Hactenus de priori parte Epigraphæ, ſequitur poſterior.

Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei, vocatis ſanctis.

Hic primum obſeruandum eſt, quod Romanis quos inter gentes numerat, ſcribat Apoſtolus, vnde hæ quatuor hypotheſes colligantur. PRI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

MA, Vocationem gentium ad Euangelium decreto diuino fieri. SECVNDA, Doctrinam quæ in hac Epiſtola Romanis proponitur, eſſe nobis cũ illis communem. Nam et nos de gentibus ſumus. TERTIA, Vocationem ad Euangelium eſſe gratuitam. Nullum enim meritum niſi mortis afferre poterant prophanæ gentes. QVARTA, Vocationem ad ſalutem eſſe vniuerſalem, nullo vel perſonarum vel nationum habito reſpectu. Sequitur deſcriptio Romanorum quibus ſcribit Apoſtolus, ita enim habet textus:

Dilectis Dei, vocatis ſanctis.

Hic obſeruemus tres vocationis noſtræ cauſas, EFFICIENTEM, quæ eſt gratuita dilectio Dei, qua nos pater cœleſtis in filio caros habet. FORMALEM, quæ eſt vocalis Euangelij prædicatio certiſſimum dilectionis paternæ teſtimonium. Et FINALEM, quæ eſt ſanctitas, quæ ſegregatione ab impuro mundo, purificatione cordis ex fide profecta, & ſanctimonia vitæ, pijsq; exercitijs conſtat. Hæ tres cauſſæ, quotieſcunque vel nobis vel alijs prædicatur Euangelium, vel cum nos ipſi legimus aut cogitamus Euangeliũ, veniant nobis in mentem, cogitemus vocem Euangelij teſtimonium dilectionis Dei erga nos eſſe, cogitemus Deum velle nos vocali prædicationi obedire, cogitemus quod hæc adeo auguſta vocatio requirat ſanctitatem, quæ & fructus & finis vocationis noſtræ exiſtit.

Hacte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hactenus de partibus epigraphæ. Nunc amplificationes interiectas videamus.

PRIMA eſt commendatio Euangelij, in quã dilapſus eſt hac occaſione: Dixit ſe ſegragatum in Euangelium Dei, huc iam apponit amplificando: Quod ipſe ante promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis. Verum, vt ſtudioſi locos commendationis Euangelij in promtu habeant, quos ſparſim Apoſtolus attingit, in vnũ breuiter colligam, hoc modo. PRIMVS ſumitur ab autoritate diuina. Habet enim Euangelium Deum ipſum autorem. SECVNDVS ab antiquitate. Non enim hodie aut nudiuſtertius eſt notum. Sed iam olim à Deo promiſſum, Geneſ. 3. TERTIVS, à Prophetarum teſtimonijs, qui Prophetæ acti Spiritu Dei locuti ſunt. Nemo rem vilem, inquit Ambroſius, magnis præcurſoribus nunciat. QVARTVS, ab obiecto. Eſt enim Euangelium doctrina de filio Dei Domino noſtro IESV CHRISTO. QVINTVS, à fructu, nempe quod Euangelium ſit organum annunciandæ gratiæ DEI & ſalutis, quæ offertur prædicatione Euangelij in filium Dei, credentibus. SEXTVS, ab amplitudine, nimirum quod Euangelium non tantum Iudaico populo, ſed etiam omnibus gentibus ſit deſtinatum. SED quæ fuit amplificationis huius cauſa? Iudæi calumniabantur & reijciebant Euangelium tanquam doctrinam recens natam, ignotam Prophetis & Patriarchis.

Commendatio Euangelij

causa commendationis Euang.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

archis. Horum criminationi opponit autoritatem Prophetarum, per quos ipſe Deus iam olim prænunciauerat Euangelium de ſuo Filio. Si modum quæris, quo Deus per Prophetas ſuos ante promiſerat hoc de filio ſuo Euangelium. Reſpondeo, Quod id fecit & ſignis & verbis. Signorum ſunt alia ſacrificia, alia ſacramenta, alia typi. Verbis Prophetæ concionantur nunc de perſona filij Dei, nunc de officio, regno & ſacerdotio, nunc de aduentu & tempore aduentus, nunc de factis ex quibus agnoſci deberet adueniens Meſſias, nunc de beneficijs Meſſiæ erga homines.

SECVNDA amplificatio proſopographia eſt, & manat ex prima. Facta enim mentione obiecti Euangelij, qui eſt Ieſus Chriſtus, in perſonæ Chriſti deſcriptionem excurrit, quæ ſint eius naturæ, quæ gloria, quodq; officium oſtendens. Qui natus eſt, inquit, ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Hic humanitas vera Chriſti aſſeritur, in qua aſſertione mentionem Dauidis facit, propter promiſſionem Dauidi factam. Promiſit enim Deus, vt Chriſtus de ſemine, hoc eſt, poſteritate Dauidis naſceretur. Hæc promiſſio primum facta eſt Dauidi, 2. Samuelis 7. vbi promittitur filio Dauid, ſolium regni perpetuum, & thronus firmus vſque in ſeculum. Deinde, hæc promiſſio ſæpius inculcatur, vt Pſalmo 72. Deus iudicia tua regi da, & iuſticiam tuam filio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

filio regis. Et paulo poſt, verſu quinto: Timebunt eum dum ſol & luna ſplendebunt, hoc eſt, perpetuo. Pſalmo 89. In ſeculum cuſtodiam ei miſericordiam meam, & pactum meum firmum erit ei, & ponam in ſeculum ſemen eius, & thronum ipſius ſicut dies cœli. Huc Pſalmus 110. Dixit Dominus Domino meo, pertinet. Item, Pſalmus 131. Memento Domine Dauid. In hoc Pſalmo expreſſe dicitur: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Ex his ſcripturæ locis tritum erat apud Iudæos, quod Meſſias eſſet naſciturus de ſemine Dauidis. Hinc cæci apud Matthæum: Miſerere mei Domine fili Dauid. Atq; hæc cauſſa eſt, cur Matthæus capite 1. & Luc. cap. 3. adeo diligenter genealogiam Chriſti recenſeant.

Qui declaratus eſt filius Dei.

Id eſt, certis & infallibilibus teſtimonijs & operibus diuinis ab eo editis comprobatum eſt, quod re vera ſit filius Dei. Huc illud elogium 1. Timoth. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu &c. Sed quomodo hæc declaratio eſt facta?

Divinitas asserta qui tribus argumentis probat

In potentia ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.

Per potentiam intelligit miracula diuina, quibus I E S V S *ſe verum eſſe Deum comprobauit,*

1 Per miracula

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dum hic in terris viſibilis inter homines verſaretur, cæcis viſum reddidit, claudis vt ambularent, leproſos ſanauit, mortuos excitauit. Huc illud ad Iudæos: Si mihi non creditis, operibus meis credite.

Secundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.

Hoc eſt, Declaratus filius Dei ex eo, quod poſt reſurrectionem ſuam ex mortuis dederit die Pentecoſtes ſuis diſcipulis Spiritum ſanctum, quæ Spiritus donatio aperte teſtatur de omnipotentia Chriſti, & diuina eius natura. Habemus ergo hic tria, quæ IESVM *Nazarenum filium* DEI *eſſe conuincunt.* PRIMVM, *eſt miraculorum varietas, quæ edidit cum adhuc viſibilis verſaretur inter Iudæos.* SECVNDVM *eſt, quod ſua virtute reſurrexerit à mortuis.* TERTIVM, *Quod reſuſcitatus à mortuis, diſcipulis ſuis dederit Spiritum ſanctum, idq́; viſibiliter, Actor. 2. Extrema potiſſimum Apoſtolus vrget, vt quæ in omnium oculos incurrebant. Capita teſtimoniorum de vtraq; natura Chriſti complecti hoc diſticho poterimus.*

Dictũ, cultus, opus, confeſſio, munera, quinq; hæc
Quæ ſint naturæ Chriſti nos rite docebunt.

Ex hoc præterea loco licebit colligere QVATVOR, *quæ pios de Chriſto ſcire omnino neceſſarium eſt. Horum* PRIMVM *eſt, quod noſter Meſ-*

ſias

ſias ſit verus Deus. SECVNDVM, quod ſit verus homo. TERTIVM, quod non ſint duæ perſonæ vt duæ naturæ, Sed vna perſona in duabus naturis diuina & humana ſubſiſtens. QVARTVM, quod ſit ſanctificator, & victor mortis, hoc eſt, Sacerdos & Rex, qui populum ſuum liberat à peccatis eius. Hæc quatuor ſimul fides intuebitur, ne vllis Sathanæ inſidijs ſuccumbat.

TERTIA amplificatio ex ſecunda naſcitur, hanc ideo appoſuit, vt ſuum Apoſtolatum aduerſus aduerſarios ſuos Pſeudoapoſtolos tueretur ac defenderet. Vt ergo illi extenuarunt Pauli Apoſtolatum: ita ipſe Paulus contra aſſerit, ſe Chriſti gratia factum eſſe Apoſtolum, idq́; in obedientiam fidei inter gentes ſuper nomine CHRISTI, hoc eſt, vt prædicet Paulus gentibus Euangelium, & gentes prædicato Euangelio obediant, credantq́; in nomen CHRISTI. Cum autem dicit, Super nomine eius, materiam Euangelij exprimit, quæ eſt nomen CHRISTI. Significat autem nomen relationem ad prædicationem Euangelij. Talem ſiquidem Chriſtum credamus oportet, qualis nominatur, hoc eſt, prædicatur nobis in Euangelio. Cum autem dixiſſet, in omnibus gentibus, addit hypotheſin, inquiens:

Inter quas eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Id eſt, qui Euangelio IESV CHRISTI *obtemperatis. Nam qui de Dei filio recte ſentiunt, hi vocati & ſancti dicuntur, vt inquit Ambroſius.* DEINDE *cum dicit: In obedientiam fidei in omnibus gentibus, inter quas eſtis & vos, rationem reddit cur Romanis ſcribat, quæ ratio hoc ſyllogiſmo clauditur. Ego Paulus à Chriſto deſignatus ſum Apoſtolus, vt Euangelium inter gentes prædicem. Quare cum vos ſitis ex gentibus, Apoſtolatus meus requirit, vt vobis etiam Euangelium prædicem.*

Gratia vobis & pax à Deo patre & Domino noſtro IESV CHRISTO.

Mos eſt ſcribentibus ad amicos antiquiſſimus & humaniſſimus, à ſalutatione incipere. Verum hoc eſt diſcrimen inter ſalutationes ciuiles & Apoſtolicas, Illæ quidem ſunt φιλικαὶ, *teſtantes de beneuolentia erga eum cui ſcribitur, vt* τὸ χαίρειν, τὸ εὐπράττειν, τὸ ὑγιαίνειν *apud Græcos. Et apud Latinos, Salutem, ſalutem dicit, iubet ſaluere. Hæ vero ſunt non ſolum* φιλικαὶ, *ſed etiam religioſæ, ſummam beneficiorum Euangelij continentes. Nam gratia eſt hoc loco fauor Dei & beneuolentia, qua Deus pater in Chriſto nos complectitur, recipit nos, & nobis remittit peccata.* PAX *effectus gratiæ, videlicet gaudium Spiritus ſancti, tranquillitas conſcientiæ, breuiter omnia proſpera adeoq; ſalus ipſa. Ut hæc gra-*

tia &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tia & hæc pax Romanis multiplicetur optat Apoſtolus, idque à Deo patre noſtro & à Domino IESV CHRISTO. Vt Gratiæ & Pacis vocabula fidem requirunt: ita Patris & Domini voces nos adoptionis & obedientiæ admonebunt, quæ omnia vni IESV CHRISTO accepta ferri debent. Habemus ergo in hac ſalutatione tria. PRIMVM, ſummam doctrinæ Euangelij, quæ gratiæ & pacis nomine ſignatur. SECVNDVM, confutationem Pſeudoapoſtolorum, qui ex operibus ſalutem quærunt. TERTIVM, Admonitionem de officio noſtro, hoc eſt, de fide & obedientia erga Deum. In Epiſtolis ad Timotheum & Titum, inter Gratiam & Pacem interponit Apoſtolus Miſericordiam, quæ prima origo noſtræ ſalutis eſt. Ita ergo ordinandæ ſunt cauſſæ ſalutis. MISERICORDIA, qua afficitur Pater cœleſtis intuens in miſeriam generis humani. GRATIA, qua donatur Filius, vt ſit victima & λύτρον pro peccato. PAX, quæ eſt reconciliatio fide accipienda ad prædicationem Euangelij. Hanc pacem comitantur fructus vberrimi & ſuauiſſimi, cum in hac vita tum in futura.

Exordium.

Hoc Exordium iuxta normas Rhetorum formatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

matum eſt. Præcipiunt autem Rhetores, vt exordium iuſtum, plenum & perfectum, quatuor ex partibus, Expoſitione (quæ & propoſitio exordij dicitur) Ratione, Redditione & Comprobatione componatur. Has partes ita inſtitui oportet, vt non ſolum loci exordij, qui ſunt beneuolentia, attentio & docilitas aſpergantur prudenter, Verumetiam vt oratio ſponte in ipſam propoſitionem, quæ exordij finis eſſe debet, feratur. Has leges Paulum in hoc ſuo ſeruaſſe exordio in explanatione patebit.

Primum quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum, ſuper omnibus vobis, quod fides veſtra annunciatur in toto mundo.

Expoſitio exordij eſt, per quam à ſuo ſtudio erga Romanos beneuolentiam captat. Eſt enim certiſſimum indicium beneuoli animi, ob alicuius felicitatem & commoda, Deo gratias agere. Cum itaque Paulus teſtatur, ſe Deo gratias agere, quod fides, hoc eſt, religio ſeu profeſſio fidei Romanorum annunciatur in toto mundo, id eſt, paßim per omnes Eccleſias, ſe Romanis optime velle, & ſalutem eorum ex animo cupere ſignificat. Quod autem dicit, Deo meo, per pronomen, MEO, *non excludit alios, quaſi ipſi Deum eundem non haberent, Sed quod eſt commune, ſibi per fidem applicat. Eſt igitur hæc adiectio,*

MEO,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

M E O, fiduciæ argumentum, non excluſionis indicium. D E I N D E in verbo καταγγέλλεται *eſt emphaſis, qua ſignificatur, nec addendum nec detrahendum eſſe quicquam Euangelio prædicato Romanis. Angeli enim, id eſt, nuncij munus eſt, ea tantum quæ ſibi commiſſa ſunt, narrare. Quare & ſacerdotes Angeli dicuntur, id eſt, nuncij, quia non ſua, ſed eius qui ipſos miſit, nunciant. Porro hæc expoſitio quatuor nobis ſuppeditat hypotheſes. P R I M A M, omnia bona ad Deum autorem referenda eſſe, & præſertim annunciationem Euangelij. S E C V N D A M, Oportere eos qui beneficia Dei ſentiunt, datorem & agnoſcere & celebrare. T E R T I A M, Omnia bona per Chriſtum hominibus dari, atq; ideo per eundem gratias Deo agendas eſſe. Q V A R T A M, Miniſtrorum verbi Dei eſſe, atq; adeo omnium piorum, congratulari ijs, quibus Deus ſuum de filio Euangelium patefacit, idq; non ſine gratitudine mentis & beneficij prædicatione.*

Teſtis enim mihi eſt Deus (cui ſeruio in ſpiritu meo) in Euangelio filij ipſius, quod indeſinēter mentionem veſtri faciam, ſemper in precibus meis rogans, vt (ſi aliquo modo tandem proſperum iter nactus fuero per voluntatem Dei) veniam ad vos.

S E C V N D A pars exordij, quæ eſt expoſitio-

 nis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nis ratio, à ſigno certiſſimo ſumta, vnde expoſitio concluditur hoc modo. Paulus ſemper mentionem facit Romanorum in ſuis precibus, cupitq; vt ſibi proſperum ad illos iter contingat &c. Ergo procul dubio Paulus gaudet atque Deo gratias agit, ob Romanorum fidem ac religionem. Verum vt rationi huic, quæ per ſe non magis firma videbatur quam expoſitio, fidem adhibeant Romani, iureiurando eam fulſit Apoſtolus, inquiens: Teſtis mihi eſt Deus, ac ſi dicat, Deum qui ſolus corda ſcrutatur & nouit omnia, vindicem cupio, ſi hæc ita non ſunt vt dico. Verum ne quis iuſiurandum hoc leuitati aſſcribat, apponit argumentum conſtantiæ, & inquit: Cui ſeruio in ſpiritu meo (id eſt, promtiſſimo animo & colo ſpirituali cultu) In Euangelio filij ipſius, Nam diligentia mea & labor indefeſſus in vocatione ad prædicandum Euangelium ſatis me à leuitate vindicat. Quod additur in ratione: Si quo modo tandem proſperum iter nactus &c. Argumentum eſt admodum expetentis occaſionem proficiſcendi ad Romanos, quare rurſus ſuam erga ipſos teſtatur beneuolentiam.

Porro ex hac ratione aliquot vtiles admonitiones extruamus. PRIMAM, iuramentum aliquod licitum contra veterum quorundam errorem, & Anabaptiſtarum inſaniam. SECVNDAM, iurantibus fidem habendam eſſe, modo Deum timere eos vitæ ratio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

atteſtetur, alias minime. TERTIAM, *cultum Dei ſpiritualem eſſe, docere & diſcere Euangelium, modo fides præluceat.* QVARTAM, *officium miniſtrorum verbi Dei eſſe, non ſolum Eccleſiam docere & verbo Dei paſcere, verumetiam pro Eccleſia orare.* QVINTAM, *Stoicam neceſſitatem euerti. Nam ſi felix in rebus ſucceſſus precibus impetrari poteſt, profecto non omnia eueniunt ineuitabili neceſſitate.* SEXTAM, *rerum proſperum ſucceſſum à Deo eſſe, quæ res nos timoris Dei & ſeriæ inuocationis admonebit.*

Deſidero enim videre vos, vt aliquod impertiar vobis donum ſpirituale ad vos ſtabiliendos, hoc eſt, vt communem exhortationem percipiam apud vos, per mutuam fidem veſtram ſimul & meam.

Redditio rationis eſt, TERTIA *exordij pars à cauſſa finali ſumta. Paulus expetit impertiri Romanis aliquod donum ſpirituale ad eos ſtabiliendos. Ergo Paulus cupit venire ad Romanos. At ne quis ex aduerſarijs Pauli hoc dictum arrogantius interpretaretur, metriaſmo vtitur, ac exponit, quod illa ſpiritualis doni collatio, non ſit aliud quam vt Paulus & Romani ſe mutuo exhortentur, idq; per communem fidem, quo animi vtrinque confirmatiores reddantur. Ac ſi dicat,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Donum illud ſpirituale, quo vos cupio ſtabiliri, huiuſmodi eſt, vt ego vos mea fide exhorter, & vos me veſtra fide viciſſim exhortemini, vt ita mutua fide confirmati, proficiamus in vera & ſincera Chriſti religione.

Ex hac pericopa aliquot colligamus hypotheſes, harum ſit PRIMA, doctoris præſentis vox multo efficacior eſt ad docendum & confirmandum, quam lectio ſcripti abſentis. Unde monemur, vt auide audiamus docentes in Eccleſia, nec putemus cum nauſeantibus, ad verbum Dei ſufficere nobis domeſticam lectionem & meditationem priuatam. Habet, inquit Hieronymus, neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de autoris ore transfuſa, fortius ſonat. SECVNDA, commendantur hîc officia mutua doctorum & auditorum, videlicet vt ſe mutuis exhortationibus confirment & ſtabiliant in fide & pietate. Nam mutua exhortatio, eſt fidei communis fulcrum ac ſtabilimentum quoddam. TERTIA, Quanta ſit externi miniſterij verbi dignitas ex eo colligitur, quod ſit inſtrumentum, quo Chriſtus offert & confert hominibus ſua ſpiritualia dona, quæ ideo miniſtri impertiri dicuntur, quia ſpiritus Chriſti organa ſunt, per quæ illa hominibus diſtribuuntur. QVARTA, Confutantur hîc Enthuſiaſtæ, quales ſunt Anabaptiſtæ, Stenchfeldius & ſimiles, qui externo miniſterio et vocali verbo ſuam detrahunt effica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

efficaciam. QVINTA, Exemplo Pauli deprimitur hic faſtus & arrogantia eorum, qui velut ex alto deſpiciunt eos, qui minoribus donis præditi eſſe videntur, & parum ſe decere putant, vt ab alijs aliquid diſcere videantur, Cum tamen Paulus tantus Apoſtolus, fateatur ſe vel à neophytis Romanis confirmari & fulciri poſſe. Intuentes igitur Pauli exemplum, diſcamus quicquid nobis donorum collatum eſt, conferre ad commune Eccleſiæ Chriſti ædificium, vt ita mutuis officijs inter nos coaleſcamus.

Nolo autem vos ignorare fratres, quod ſæpe propoſui venire ad vos (& impeditus ſum vſque adhuc) vt fructum aliquem haberem etiam in vobis, quemadmodum & in reliquis gentibus.

Comprobatio hæc eſt & præſumtio. Vt enim redditionis cauſſam ponit, & rem totam maniſeſtius tangit, vnde in propoſitionem principalem dilabitur: ita anteuertit obiectionem eorum, qui ipſius aduentum anxie expectarunt, idq́; per tranſlationem cauſſæ. Ego quidem, inquit, propoſui ad vos venire, ſed prohibitus fui. Impedimentum autem hoc, videtur fuiſſe arduum certamen, quod habuit cum Pſeudoapoſtolis, quorum ora obſtruenda erant, ne ſemen verbi cœleſtis quod iecerat ipſe in varijs locis, ſpinis Iudaicis ſuffocaretur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur. Addit finem aduentus: Vt, inquit, fru-ctum aliquem haberem in vobis. Hic fructus abſque dubio fuit propagatio Euangelij, & confirmatio Romanorum in ſana doctrina, ne Iudaicis corruptelis locum darent. Exemplum hoc Pauli ſinceri miniſtri Dei imitentur, quo nouis quotidie acceſſionibus augeatur Eccleſia, & ſeruetur doctrinæ puritas.

Et Græcis & barbaris, cum ſapientibus tum inſipientibus debitor ſum, itaque promtus ſum ego, vobis quoque qui Romæ eſtis, euangelizare.

Dixit ſe fructum quærere in Romanis, quemadmodum & in reliquis gentibus, iam idem enthymemate concludit, ſumta ratione ab Apoſtolatus proprietate. Eſt ergo hic ſenſus: Ex Apoſtolico munere à Domino mihi impoſito, teneor quibuſuis hominibus Chriſtum annunciare, itaq; promtus ſum etiam vobis Romanis euangelizare. Diſtributionis PRIMA *antitheſis ad nationes referenda eſt. Barbarorum appellatione intelliguntur omnes qui non ſunt Græci. Huc illud pertinet: Ite in mundum vniuerſum &c.* ALTERA *diſtributionis antitheſis, qualitatem perſonarum quæ ſunt in nationibus, reſpicit, quorum alij ſunt ſapientes, alij rudes. Hinc* PRIMVM *colligamus prædicationem Euangelij, qua ho-*

Qui Barbari

Prædicatio Evangelii universalis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

qua homines promiſcue vocantur ad gratuitam ſalutem, eſſe vniuerſalem, Communis enim, inquit Chryſoſtomus, prædicatio propoſita eſt omnibus, non dignitatis nouit diſcrimen, non gentis eminentiam, neque aliud quicquam huiuſmodi. DEINDE *Euangelium eſſe diſtinctum doctrinæ genus à Philoſophia. Eſt enim ignotum ſapientibus mundi.* TERTIO, *requiri à miniſtris Euangelij ſingularem animi promtitudinem in prædicando Euangelio.*

Non enim pudet me Euangelij Chriſti.

Dixit ſe promtum ad Euangelizandum Romanis, nunc eius rei cauſſam affert, & ſimul obiectioni quorundam occurrit. Cauſſa promtitudinis ſic applicabitur:

Euangelium eſt glorioſum & honorificum. Igitur,

Ego promtus ſum ad prædicandum omnibus Euangelium.

Obiectioni eorum reſpondet qui pro ludibrio habuerunt Euangelium, quaſi nulla ex parte reſponderet ſplendori Romani imperij, inter hos fuit Nero & alij multi Romæ. Atque ideo vtitur contrario per negationem, quaſi dicat: Sunt quos pudet Euangelij, Sed ego illud glorioſum & honorificum duco, tantum abeſt vt me eius pudeat. Monentur proinde hîc miniſtri verbi, vt

homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hominum iudicia, qui de miniſterio Euangelij parum ſincere ſentiunt, fortiter contemnant.

Nam potentia Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum ac Græco.

Aetiologia eſt gloriæ Euangelij, & ratio præſumtionis.

Vere glorioſum & minime erubeſcendum eſt organum, per quod Deus efficax eſt ad dandam ſalutem omni credenti.

Euangelium eſt tale organum. Proinde,

Euangelium nequaquam erubeſcendum, ſed glorioſum potius habendum eſt.

Potentia Dei hic nihil aliud eſt, quam inſtrumentum quo Deus exerit ſuam virtutem in ſaluandis iјs, qui Euangelio obtemperant, ne ipſos peccatum, mors, diabolus, infernus in damnatione detineant: Sed vt in eis gratia, remiſsio peccatorum, iuſticia, vita & ſalus locum habeant. Huc illud Pauli pertinet: Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij ſui dilecti, in quo habemus redemtionem per ſanguinem eius, remiſsionem peccatorum. Diſtributiuncula quæ ſubiungitur generi, opponitur imaginationi Iudæorum, qui gentes à gratia Euangelij excludendas putarunt. GRAECVS *hic ſynecdochicè ponitur, pro omni eo qui non eſt Iudæus, idq́; ideo, quia maxima pars*

orientis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

orientis tum græcè loquebatur. Quod autem dicit: primum Iudæo tum etiam Græco, non dignitatis eſt, ſed diſpenſationis, quia ex Iudæa prodijt primum ſalutis verbum, quod eſt Euangelium, iuxta vaticinium Eſaiæ: De Zion exibit Lex, & verbum DOMINI *de Hieruſalem. Porro hæc breuis ſententia multas hypotheſes continet, harum* PRIMA *eſt, quod Deus ſit autor Euangelij.* SECVNDA, *Quod Euangelium ſit inſtrumentum per quod Deus vult efficax in auditoribus eſſe.* TERTIA, *Quod hoc inſtrumentum, hoc eſt, prædicatio Euangelij deſtinetur ſaluti hominum.* QVARTA, *Quod prædicatio Euangelij ſit vniuerſalis.* QVINTA, *Quod beneficia quæ offeruntur per Euangelium, fide accipiantur & poſſideantur.* SEXTA, *Quod ſine prædicatione Euangelij homines hæreant in damnatione.* SEPTIMA, *Quod ſalus hominis non pendeat ex operibus aut meritis humanis, ſed ſit gratuitum* DEI *donum.* OCTAVA, *Quod Euangelium ſit aliud doctrinæ genus quam Lex. Nam Lex peccatum oſtendit, Euangelium gratiam: Lex morbum, Euangelium remedium indicat: Lex mortis miniſterium eſt, Euangelium vitæ & pacis: Lex virtus damnationis eſt, Euangelium virtus ſalutis: Lex ad pœnam peccatores vocat, Euangelium eoſdem ad pœnitentiam inuitat, vt ſit locus gratiæ. Hæc omnia ex antitheſi ſalutis & damnationis,*

& eorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& eorum quæ ad ea pertinent, intelligi poſſunt.

Iuſticia enim Dei in eo reuelatur, ex fide in fidem.

Encomium Euangelij quod ſit potentia Dei in ſalutem omni credenti, confirmat argumento ab effectu ſumto.

Euangelium patefacit & proponit iuſticiam fidei, quæ Deo probatur.

Ergo Euangelium affert ſalutem omni credenti.

Conſequentia à conſequentibus contrariorum pendet. Iuſticia cauſſa eſt perditionis & damnationis. Ergo iuſticia quam offert Euangelium eſt cauſſa ſalutis. Proinde Euangelium recte dicitur potentia Dei in ſalutem omni credenti. Vocatur autem iuſticia Dei hoc loco, non qua ipſe iuſtus eſt in ſe, vel qua ipſe iuſtos punit & inſontes tuetur, ſed quæ ipſi probatur, placet, ſeu accepta eſt, & cuius ipſe autor exiſtit. Quod autem hæc Dei iuſticia non ſit eſſentialis Dei iuſticia, ſicut Oſiander docet: Sed potius ea iuſticia, qua Deus noſter IESVS CHRISTVS *ſuo Patri obediens fuit vſque ad mortem, aſſumta humana natura, patet ex ea collatione, quæ eſt ad Romanos 5. his verbis: Sicut inobedientia vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ſic etiam per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Ergo iuſticia quæ patefit per Euange*

Iustitia Dei quid sit sic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Euangelium, eſt obedientia Chriſti imputata credenti.

Hæc explicatio firma & immota eſt. Deinde verbum Reuelandi ſignificat hanc Dei iuſticiam abſconditam eſſe, donec reueletur hominibus per Euangelium. Si ergo reuelatur per Euangelij prædicationem, ſequitur, quod omnino ſit tecta, occulta & incognita, vbi vox Euangelij non ſonat, qua de cauſa Euangelium dicitur myſterium abſconditum. Sequitur & hoc, quod hæc Dei iuſticia nec ſit philoſophica nec legalis. Nam vtraq; nota eſt ſine Euangelio. SED quomodo contingit homini hæc iuſticia Dei, quæ reuelatur in Euangelio? Ex fide in fidem. Hoc eſt, ex fide perpetuo creſcente, & ſubinde vires maiores acquirente. Hanc eſſe Hebraicæ phraſis veram enarrationem, PRIMVM ex ſimilibus locutionibus ſcripturæ manifeſtum eſt, Pſalm. 84. De victoria in victoriam ibunt, hoc eſt, ſubinde maiores victorias conſequentur. Ieremiæ 9. De malitia in malitiam exierunt, hoc eſt, paulatim peiores facti ſunt. 2. Corin. 3. Transformemur ex gloria in gloriam, hoc eſt, ex minori gloria in maiorem. DEINDE hanc interpretationem confirmat Clemens Alexandrinus Stromateon 5. pag. 225. in Florentino exemplari. Videtur, inquit, Paulus geminam fidem facere, cum tamen vnam tantum ſtatuat, quæ argumentum & perfectionem recipit. Non eſt ergo diſtinctio rei in repetitione

vocis fidei per antanaclaſin, vt Ambroſius vult, cui priori loco fides pro fide Dei, id eſt, promiſſione gratiæ, poſteriori pro fide hominis accipitur. Sed eſt diſtinctio modi tantum vnius & eiuſdem fidei. Hac loquendi forma ſingulari conſilio vſus eſt Apoſtolus. Aduerſarij ipſius Pſeudoapoſtoli ex Iudæis conuerſi, partim vrgebant iuſticiam operum, partim fabricarunt iuſticiam ex fide & operibus, ſeu ex fide in opera, vt ex fide inciperet iuſticia, quæ poſtea abſolueretur operibus, quaſi opera eſſent fidei perfectio, quemadmodum etiam nugantur Papiſtæ. Contra hos Paulus dicit, iuſticiam Dei reuelari ex fide in fidem, non ex fide in opera, quaſi hæc iuſticia initium ſumeret à fide, & conſummaretur operibus. Vult ergo Paulus, quod hæc fidei iuſticia, ſola fide abſq; operibus recipiatur & poſſideatur, quemadmodum ipſe ſe interpretatur infra cap. 3. vbi hanc propoſitionem copioſius confirmandam repetit. Diligenter itaq; obſeruetur hæc ſententia, quia continet ſummam Euangelij, quæ eſt prædicatio iuſticiæ Dei, quæ fide apprehenditur. Deinde hic breuis aphoriſmus refutat omnes errores de iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, alio modo quærenda quam per ſolam fidē. PORRO quantum ad ordinem attinet, ſciendum eſt quod hæc ſententia: Iuſticia Dei in Euangelio reuelatur ex fide in fidem, ſit finis comprobationis exordij, & propoſitio principalis, ſeu ſtatus huius

Epiſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Epiſtolæ, ad quam propoſitionem paulatim & veluti per gradus, iuxta Rhetorum præſcriptum, vt ſupra admonui, deſcendit Apoſtolus.

Quemadmodum ſcriptum eſt: Iuſtus ex fide viuet.

Ratio propoſitionis eſt. Ut autem hæc ratio recte intelligatur, retexenda eſt propoſitio in duas quæſtiones, quarum VNA *eſt. Num iuſticia ſit ex fide.* ALTERA, *Num iuſticia quæ eſt ex fide Dei, iuſticia ſit, hoc eſt, Deo accepta. Prioris theſin affirmatiuam concludit à coniugatis, hoc modo:*

Qui iuſtus eſt ex fide iuſtus eſt,
Igitur iuſticia ex fide eſt.

Poſterioris autem theſin affirmatiuam à coniunctis colligit, hoc pacto:

Iuſtus ex fide viuet, Ergo
Iuſtus ex fide acceptus eſt Deo. Atq; adeo iuſticia ex fide, Dei eſt iuſticia, vt quæ Deo probatur, illiq; accepta eſt. Conſequentia manifeſta eſt. Nam habere promiſſionem vitæ & Deo probari & acceptum eſſe, ſunt natura coniuncta. Deus enim nequaquam promitteret vitam & benedictionem ſibi diſplicentibus.

Hæc eſt rectiſſima huius rationis accommodatio ad probandum id quod propoſitum erat. Quærebatur enim, Num ex fide ſit iuſticia, Non, an qui iuſtus eſt viuat? Nam lex ipſa ait: Qui fe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cerit ea, viuet in eis. Quod autem in dicto Prophetæ: Iuſtus ex fide viuet, determinatio Ex fide, principaliter ad ſubiectum Iuſtus pertineat, non ſolum ex eo patet, quod ita requirat argumenti Paulini neceſſitas, Verumetiam ex eo conuincitur, quod verba Prophetæ contineant promiſſionem, in qua iuſtis ex fide promittitur liberatio, quæ vitæ nomine apud Prophetam deſignatur. In Prophetæ ergo dicto duo tribuuntur fidei, nempe iuſticia principaliter, & vita quæ ex fide manat. Eſt enim fides velut anima noui hominis, quæ vitæ actiones edit per nouum ſpiritum, qui eſt Chriſti.

Porro Prophetæ dictum non vnum tantum vſum habet. PRIMVM enim confirmat, veluti hîc Paulus oſtendit, quòd iuſticia quæ Deo placet, ſit ex fide. DEINDE, confutat operum iuſticiam, hoc eſt, quod iuſticia non ſit ex operibus, vt ad Galat. 3. vbi ita colligit Apoſtolus. Quod autem per Legem nullus iuſtificatur apud Deum manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide viuet, Lex autem non eſt ex fide, Sed qui fecerit ea homo viuet in eis, Hoc eſt, Lex non ſpectat fidem in iuſticia, ſed opera, Seu, Lex non pronunciat iuſtos qui crediderint, ſed qui fecerint. Sunt itaq; contrariæ viæ Lex & fides. Lex enim in nobis quærit quod nunquam in nobis inueniet, ideoq; occidit. Fides offert quod nobis deeſt, vt nobis imputetur quod in ſolo Chriſto eſt. Ideoq; hoc reſpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ctu fides iuſtificat & viuificat. TERTIO, *Hoc dictum Propheticum conſolatur pios, qui in hac vita ſub cruce & ærumnis varijs gemunt, & in hunc vſum dictatur Prophetæ ab ipſo Deo. Hinc ad Hebræos 10. Tolerantia (inquit) opus habetis, vt voluntatem Dei faciendo feratis promiſſionem, adhuc enim tantillum, tantillum inquam & qui venturus eſt veniet neq; tardabit, iuſtus autem ex fide victurus eſt. Atque ita vna γνώμη multis rebus ſeruit, quod eſt diligenter obſeruandum.*

Reuelatur enim ira Dei de cœlo aduerſus omnem impietatem & iniuſticiam hominum, qui veritatem Dei in iniuſticia detinent.

Ratio propoſitionis eſt à contrario ſumta. Paulus enim duas vias ad conſequendam iuſticiam indicat, Legem & Fidem: quarum illam impoſſibilem, hanc vero expeditam & facilem docet. Propoſuit iuſticiam eſſe ex fide, id quod Prophetæ teſtimonio confirmauit. Nunc idem aſtruit hoc dilemmate: Omnis qui iuſtificatur, aut fide aut lege iuſtificatur, Sed nemo lege iuſtificatur, Proinde iuſticia eſt ex fide. Minorem probat pronuncians omnes homines & impios & iniuſtos eſſe. Certum eſt enim impios aduerſus Deum, & iniuſtos contra homines non iuſtificari lege, ſed potius condemnari à lege. Poteſt & hæc ratio hoc pacto colligi:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nulli impij & iniuſti iuſtificari poſſunt niſi ex fide (hoc eſt, Nulli impij & iniuſti iuſtificari poſſunt propria iuſticia, ſed aliena, nempe Chriſti, quæ fide recipitur, eos iuſtificari oportet.)

Omnes homines in ſe ſunt impij & iniuſti.

Igitur, Nulli homines poſſunt propria iuſticia iuſtificari.

Quare opus habent aliena, cuius credentes fiunt participes. Proinde nulla alia iuſticia hominis poteſt eſſe plena & ſolida quàm fidei. Sola minor loco totius argumenti ponitur, quæ quia eſt κρινόμενον, fulcitur vtrinque à principio & à fine. A principio enim per ſignum, à fine per effectum confirmatur. SIGNVM eſt: Deus iraſcitur omnibus hominibus non iuſtificatis fide. Ergo omnes homines fide deſtituti ſunt impij & iniuſti. EFFECTVS eſt, Omnes homines fide non iuſtificati detinent veritatem in iniuſticia. Proinde omnes homines in ſe ſunt impij & iniuſti. Hactenus argumentum Apoſtoli explicauimus, iam vocabula & phraſes videamus. Vt impietas violatio eſt primæ tabulæ: ita iniuſticia (etſi poſtea vtrunque complectitur) ſecundæ tabulæ eſt transgreſſio. REVELARI iram Dei de cælo, eſt Deum teſtari pœnis quibus puniuntur homines, Omnes homines in ſe impios & iniuſtos eſſe. Cum enim iuſtum ſit Dei iudicium, nemo profecto innocens eſt, qui vlla diui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

diuinitus caſtigatur pœna. Proinde cum conſtat omnes homines morti & alijs calamitatibus obnoxios eſſe, certo certius conuincit hoc Dei iudicium, omnes homines eſſe peccatores & reos coram tribunali Dei, ideoque non poſſe ſuis viribus aut operibus iuſtificari. Ponitur hîc vocabulum iræ pro vltione ſeu pœna, vſitata Hebræis metonymia.

DETINERE veritatem in iniuſticia eſt, quicquid lucis in hominibus relictum eſt de pietate erga Deum, & iuſticia erga homines, iniuſte obruere per impietatem & iniuſticiam, adeo vt nec Deo cultum præſtent homines, nec hominibus quod ipſis debent, reddant.

Cæterum obſeruandum eſt, quod quemadmodum præſens pericopa continet rationem à contrario ſumtam, vt iam dictum eſt, ita ad ea quæ ſequuntur relata, noua eſt propoſitio, videlicet confutationis præiudiciorum Pſeudoapoſtolorum, qui iuſticiam quæ eſt ex ſola fide impugnarunt. Atq; ita hîc incipit QVARTA pars huius capitis, qua vniuerſus mundus reus peragitur coram Dei iudicio, idq́; in eum finem, vt agnito peccato & iuſta noſtri damnatione iuxta vocem Euangelij agamus pœnitentiam, & iuſtificemur aliena fide, nempe Chriſti, quæ omnibus credentibus imputatur.

Iam ex præſenti loco aliquot colligamus hypo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

theſes. PRIMVM itaq; hîc probatur quod Deus non velit peccatum, Nam iraſcitur peccato. Nemo enim offenditur ea re quam probat, Huc illud Pſalmi 5. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neq; habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniuſti ante oculos tuos, odiſti omnes qui operantur iniquitatem. DEINDE hîc docemur omnes calamitates, quibus obnoxium eſt genus humanum, eſſe teſtimonia iræ Dei ob peccatum. PRÆTEREA hîc docemur, omnes homines in ſe eſſe impios & iniuſtos, vt qui detinent, iniuſte reprimunt & cohibent ſponte veluti erumpentem veritatem Dei. ADHÆC impietatem & iniuſticiam hominum, eſſe veritatis Dei repudium, quo ſcelere nullum maius cogitari poteſt. POSTREMO, reliquias legis naturæ quæ in homine remanent hîc dici veritatem, ſicut infra δικαίωμα Dei, quod ſane encomium legis naturæ maximum eſt. Huic veritati Dei cum impietas & iniuſticia ab Apoſtolo opponuntur, facile eſt intelligere duas hîc ſtatui partes legis naturæ ſeu veritatis, videlicet pietatem erga Deum & iuſticiam, qua & nobis & alijs reddimus quæ debemus. Hæ quinque hypotheſes in hac breui pericopa continentur, ex quibus aliæ plurimæ tanquam ex primis quibuſdam axiomatis extrui poſſunt, quas breuitatis cauſa omitto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Propterea quod id, quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit, Siquidem inuiſibilia ipſius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, conſpiciuntur: æterna ſcilicet eius tum potentia, tum diuinitas, in hoc vt ſint inexcuſabiles.

Aetiologia eſt, Dixit iram Dei palam eſſe è cœlo aduerſus impietatem & iniuſticiam hominum, huius propoſitionis rationem attexit, videlicet quod homines detineant veritatem Dei in iniuſticia, huc Aetiologiam addit per occupationem, ne quis ignorantiam prætexere poſſit, & eſt ſenſus: Homines naturaliter habent noticiam Dei, Ergo cum Deum iuxta hanc noticiam non colunt, detinent veritatem Dei in iniuſticia. Quare iniuſti ſunt, & merito iræ Dei ſubiacent. Hæc eſt ſententia huius loci, quantum ad argumenti ſummam attinet. Verum ſi hanc ætiologiam retexis, plura in ea obſeruanda occurrunt. PRIMVM enim hîc exponitur quænam ſit prima pars veritatis Dei, quam dixit homines detinere & cohibere per iniuſticiam, nempe noticia tanta, quantam per naturam habere poſſunt. DEINDE, quod hanc de ſe noticiam ipſe Deus hominibus patefecit, idque per res creatas. PRÆTEREA, quod res creatæ nos introdu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cant in cognitionem æternitatis potentiæ & diuinitatis opificis. POSTREMO additur finis patefactionis diuinæ, non eſſentialis, qui eſt Deum agnoſcere conditorem, & agnitum colere, ſed accidentalis, qui videlicet ex hominum culpa accidit, non ex natura rerum creatarum, videlicet vt homines ſint inexcuſabiles, vt qui nihil prætendere poſſunt in iudicio Dei, quin iure ſint damnabiles, qui Deum agnitum non coluerunt. Nam cum ex perpetuitate creaturarum conditor intelligitur æternus, ex magnitudine omnipotens, ex ordine & diſpoſitione ſapiens, ex gubernatione & rerum vſu optimus, merito damnantur, qui ei laudem æternitatis, omnipotentiæ, ſapientiæ & bonitatis non tribuunt, & iuxta hæc debitum cultum non præſtant. Plura de hac pericopa legant ſtudioſi in Enchiridio in primo loco primæ claſſis.

Propterea quod cum Deum cognouerint, non ipſi tanquam Deo gloriam dederunt aut grati fuerunt.

Dixit Deum ſe patefeciſſe per res creatas, vt homines ipſum non colentes, ſint inexcuſabiles, iam cur ſint inexcuſabiles rationem reddit, argumento à neceſſaria connexione cauſſæ & effectus ſumto: Homines Deum cognitum non glorificauerunt, nec ei debitam gratitudinem exhibuerunt. Igitur homines (gentes potiſſimum intelli-

git)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

git) ſunt inexcuſabiles. Nam à cognitione Dei non debet eius celebratio & gratitudo erga ipſum ſeparari.

Tanqvam, hoc loco, non eſt improprietatis nota, ſed ſolidæ approbationis, vt Iohannis primo: *Vidimus gloriam eius gloriam tanquam vnigeniti.*

Sed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiens cor eorum, cum ſe profiterentur ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt.

Vnde prouenerit, quod Deum agnitum non tanquam Deum glorificauerint, & gratæ fuerint gentes exponit, ac ſi diceret: Gentes quidem principia vera de Deo & eius cultu habent. Verum cum ventum fuerit ad praxin, ibi à ſuis principijs aberrant, adeo vt & à vero Deo & ab eius vera colendi ratione per ſuas ratiocinationes abducantur. Nam cum dicit eos vanos eſſe factos per ſuas ratiocinationes, ſignificat eos ratiocinando aberraſſe. Huius rei cauſam facit tenebras cordis (id eſt mentis, ſeu τῆς διανοίας) *deſipientis, id eſt, minime ad comprehendendum id quod quærebatur apti, vnde & factum eſt, quod cum ſe ſapientes profiterentur, eorum ſtulticia ſit deprehenſa. Hoc quam verum ſit, docet ſuperſtitio omnium gentium, Socrates, Plato, Ariſtoteles, & alij ſapientes, immo*

etiam maxime barbari teſtantur principia hæc, Quòd Deus ſit, & quòd Deus ſit colendus, & opifex rerum ſumme ſapiens & ſumme bonus, tenuerunt. Sed poſtea ſuis ſtultis ratiocinationibus eò deuenerunt, vt animalia, aſtra & idola loco veri Dei ſuperſtitioſis & prodigioſis cultibus coluerint, omiſſo vero Deo. Nam ex communibus noticijs inter ratiocinandum deficientes in teterrimam idolomaniam prolapſi ſunt. Iſtorum ergo lapſu & cæcitate admoniti, nihil tribuamus rationi extra verbum Dei in negocijs ſalutis, Sed potius cum Dauide dicamus: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Sit ergo nobis ſuſpectum quicquid non habeat facem clari verbi Dei prætenſam, præſertim cum negocia religionis aguntur.

Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, ſimilitudine imaginis corruptibilis hominis & volucrum, quadrupedum & ſerpentum.

Vanitatem & ſtulticiam hominum ratiocinantium de Deo & eius cultu deſcribit, quæ eſt craſſa illa & prodigioſa idolatria, in quam totus terrarum orbis prolapſus erat. Neque alia occaſio inuentorum idolorum & imaginum fuit, quàm falſa opinio, quod homines putarint proſtratos ſe coram idolis ſeu imaginibus verum Deum colere, neque tamen exiſtimandum

dum eſt, quod autores imaginum adeo craſſi fuerint, quod ligna & lapides Deos exiſtimarint, ſed iſtis adminiculis ſe excitari dixerunt ad verum Deum colendum, atque ideo oraturi ſe coram illis proſtrauerunt, quem ritum colendi Deum hîc Spiritus ſanctus damnat. vnde prudens & pius Chriſti diſcipulus facile intelligere poterit, quo in loco habendæ ſint iſtæ Ethnicæ & Diabolicæ abominationes, quas in contumeliam Euangelij Chriſti quidam hodie tuentur, adeo vt earum cauſa perſequantur miniſtros Euangelij.

Quapropter tradidit illos Deus in concupiſcentias etiam cordium eorum, & immundiciem, vt ignominia afficerent corpora ſua inter ſe.

Pœna idololatriæ deſcribitur, quæ eſt deſertio, qua Deus deſerit idololatras, & ſinit vt ferantur in omnem turpitudinem, prout rapiuntur à turpibus affectibus.

Vocabulum TRADENDI, permiſſionem ſignificat & non efficacem impulſionem, id quod ipſe textus conuincit. Nam Deus dicitur tradidiſſe gentes in concupiſcentias cordium eorum. Proinde concupiſcentiæ iſtæ quas dicit fuiſſe cordium eorum non ſunt à Deo illis traditæ, ſed cum antea in cordibus latuiſſent, Deus permiſit vt iſti pro cæco ſuo impetu ferantur in im-

mundi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mundiciem, hoc eſt, vt impuri forent & immundi.

Obſeruetur itaq; hic locus, quo docemur, quod Deus ſuam manum amoueat ab idololatris, quo facto, ruunt in omne genus turpitudinis.

Qui commutauerunt veritatem Dei mendacio, & coluerunt & venerati ſunt creaturam potius quam creatorem, qui eſt laudandus in ſæcula, Amen.

Amplificatio eſt ſceleris idololatrarum à comparatis ſumta. Gentes mendacium, hoc eſt, cultum idolorum prætulerunt veritati, hoc eſt, luci naturali de Deo & eius cultu. Deinde creaturam prætulerunt creatori, illam colentes, hunc contemnentes, qui tamen ſolus laudandus exiſtit.

Propterea tradidit eos Deus in affectus ignominioſos. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalem vſum in eum qui eſt præter naturam. Similiter & maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt per appetentiam ſui alius in alium, maſculi in maſculos fœditatem perpetrantes, & præmium [quod oportuit] erroris ſui, in ſeſe recipientes.

Supra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Supra dixit, Deum tradidiſſe gentes in concupiſcentiam cordium eorum in immundiciem, hîc eaſdem concupiſcentias definit eſſe ignominioſos affectus, quibus ſe mutuo contaminauerunt homines ignominioſiſſimè.

Hic locus PRIMVM *docet, quòd homines deſerti à Deo, plus quam beſtiæ rationis expertes, impuras impuri Dæmonis ſuggeſtiones ſequantur, Qui enim non ducuntur ſpiritu Dei, impuro Dæmonis ſpiritu eos agi neceſſe eſt. Hinc Chryſoſtomus: Cum Deus homines reliquerit, omnia ſurſum & deorſum feruntur.* DEINDE *analogia peccati & ſupplicij hîc obſeruetur, Gentes ſpirituale adulterium commiſerunt, & ſua corpora ignominioſe idolis proſtituerunt. Proinde iuſto Dei iudicio permittuntur gentes in hanc fœditatem ruere, à qua vel beſtiæ nonnullæ abhorrent, adeo vt ſupplicij qualitas ſceleris turpitudini reſpondeat. Huc illud Sapientiæ* II. *Per quæ peccat quis, per ea cruciatur. Monemur proinde nos timoris Dei, ne proprijs cupiditatibus laxantes frena, permittamur in horrendiſſima ſcelera ruere. Vocabulum Tradendi accipitur vt ſupra, non pro efficaci impulſione, ſed pro permiſſione, id quod vel ipſe textus, vt ſupra admonui, conuincit.*

Et quemadmodum non probauerunt Deum habere in cognitione, [ita] tradidit eos Deus in reprobam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

bam mentem, vt facerent quæ non decent.

Dixit gentes præmium quod oportuit erroris ſui in ſe recepiſſe: Nunc id confirmat argumento à iuſticia Dei ſumto. Eſtque ſenſus: Homines non probauerunt Deum habere in cognitione, hoc eſt, hominibus non placuit Deum agnoſcere iuxta noticiam illis naturaliter inſitam. Ergo iuſta Dei permiſſione factum eſt, vt iudicium Dei naturale de colenda virtute & iuſticia inter homines corruperint, adeo vt omnis iudicij quodammodo expertes eſſe videantur. Eſt enim mens ἀδόκιμος, *quæ nihil recte probat, & quæ quod exploratum eſt, minime comprobat, ſed peruerſe ſcelera pro virtutibus amplectitur, adeo mens peruerſa eſt, & conſcientia contaminata. Quod hic ſit ſenſus verborum Pauli oſtendit fructus reprobæ mentis, qui eſt, ea facere quæ non decent. Obſeruetur hoc loco quod malarum concupiſcentiarum origo ſit mens ipſa, & non carnis ſubſtantia, quemadmodum quidam hæretici exiſtimarunt. Poſtquam enim mens facta eſt reproba, omnia ſecum trahit. Hæc horrenda pœna contemtus Dei, nos timoris Dei admoneat, ne cum maxima parte mundi reprobæ tradamur menti, & efficiamur, vt Paulus loquitur,* ἀπηλγηκότες, *id eſt, dedolentes conſcientia cauterio inuſta.*

Oppleti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Oppleti omni iniuſticia.

Effectum reprobæ mentis dixit facere quæ non conueniunt, ſeu vt Paulus habet, facere τὰ μὴ καθήκοντα, *hoc eſt, quæ officio cuiuſque aduerſentur. Eſt enim* καθῆκον *officium quod cuique pro ſuæ perſonæ conditione conuenit. Huius officij violati genus facit iniuſticiam, cui mox ſubiungit congeriem ſeu enumerationem ſpecierum. Oppleti, inquit, omni iniuſticia. Iniuſticia, hoc loco, vt ex membris enumeratis patet, violatio eſt vtriuſq; tabulæ, qua fit, vt nec Deo nec nobis nec proximo reddamus* τὰ καθήκοντα, *hoc eſt, quæ debemus naturali iure. Ex antitheſi colligitur, quod iuſticia vniuerſalis ſit, qua Deo, nobiſipſis & hominibus alijs ea, ad quæ natura obligamur, reddimus, hoc eſt, pietas erga Deum, ſanctimonia vitæ ſeu puritas & caritas proximi, qua ei* τὰ καθήκοντα *reddimus.*

Scortatione.

In enumeratione ſpecierum iniuſticiæ primo loco ponit eam ſpeciem, qua homo ſibiipſi iniuſtus eſt, non reddens corpori ſuo debitum honorem, ſed illud fœde contaminans & exponens omni immundiciæ. Scortationis voce ſynecdochicôs omnem illicitam Venerem intelligit. Quanta ſit huius vitij grauitas lege 1. *Corinth.* 6.

Prauitate.

Πονηρία *Græcè, quæ proprie eſt ſtudium ma-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

leſaciendi, & magis ad actum refertur quàm ad habitum.

Auaricia.

Latius patet vox πλεονεξία, *quàm Latinè auaricia. Nam præter auariciam complectitur fraudulentas & aſtutas artes, præcipuum in quauis re quærendi, ſiue in laboribus, ſiue in lucris, ſiue in honoribus, Vnde* πλεονεκτικοὶ *dicuntur qui hoc vitio laborant.*

Malicia.

Hæc, animi habitus eſt, virtuti contrarius.

Pleni inuidia, cæde, contentione, dolo.

Fructus hi ſunt maliciæ animi, ex malicia oritur inuidia, hæc cædem parit & dolum, qui eſt contentionis origo.

Peruerſitate.

Κακοήθεια *græcè eſt vitium multis innatum, quo fit vt omnia in deteriorem partem accipiant, hoc eſt ſtudium calumniandi & deprauandi rectè facta, & opponitur candori.*

Suſurrones.

Hi ſunt qui clanculum aliorum vitam rodunt, & ſemina diſcordiarum inter homines ſpargunt.

Obtrectatores.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Verbo græco ſignificantur omnes, qui maledicendi laborant morbo, & linguam effrenem in abſentes ſtringunt.

Dei oſores.

Hoc eſt: Palam in Deum blaſphemi, qualis Senacherib fuit, & multi omnibus temporibus.

Contumelioſi.

Græcè ὑβρισταὶ, qui alijs violenter iniuriam inferunt.

Superbi, glorioſi..

Hæ duæ voces apud Græcos ita diſtinguuntur, vt ὑπερήφανος ſit, qui de donis ſuis quæ habet gloriatur, & propter ea vult alijs videri ſuperior & melior. ἀλάζων vero, qui falſò gloriatur & iactat ſe ea habere, quæ non habet, qualis Thraſo Terentianus fuit.

Inuentores malorum.

Hoc eſt, aſtuti ad inuenienda noua aucupia, quales ſunt adulatores principum, qui immodicas expilationes excogitant, & noua grauamina publicæ vtilitatis prætextu ſubditis imponunt.

Parentibus immorigeri.

Hoc eſt, ſuperioribus nec debitam reuerentiam nec gratitudinem referentes, ſed potius aduerſus eos contumaces.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Intelligentiæ expertes.

Hoc eſt, inſipientes vel minime ad comprehendendum apti, vt ſupra ἀσύνετος καρδία dicitur cor imprudenter ratiocinans ſeu minime aptum ad comprehendendum aliquid.

Fœdifragi.

Etſi συνθήκη generaliter pro quolibet pacto accipitur, propriiſſime tamen eſt pactum quo lites componuntur, & offenſi in gratiam redeunt, vnde ἀσύνθετοι dicuntur, qui pacta violant, & furioſe vlciſcendi libidine inflammantur.

Caritatis expertes.

Hoc eſt, qui vacui naturalibus ſtorgis, quibus ſe mutuo complecti maritus & vxor, parentes & liberi atque amici deberent, inſtar beſtiarum ſe inuicem petunt.

Implacabiles.

Hoc eſt, qui nec legibus nec pactis, ſed affectibus ſe regi permittunt.

Immiſericordes.

Hoc eſt, qui non ſolum in afflictos nulla tanguntur miſericordia, verumetiam ſunt in illos crudeles, afflictis addentes afflictionem.

Qui cum ius Dei nouerint, (nempe, quod qui talia faciunt, digni ſunt morte) non ſolum ea faciunt, ve-

rumet-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

rumetiam aſſentiuntur ijs qui talia faciunt.

Exaggeratio eſt grauiſſima flagitiorum, quorum Paulus gentes reas peragit, quæ hoc ſyllogiſmo concluditur. Qui norunt ius Dei, & non ſolum ipſi contra faciunt, ſed etiam contra facientibus aſſentiuntur, vere ſunt iniuſti, iure damnabiles, & morte digni.

Gentes norunt ius Dei, & non ſolum ipſæ contra faciunt, verumetiam contra facientibus aſſentiuntur.

Proinde, Gentes verè impiæ ſunt iure damnabiles & morte dignæ. Quid autem hîc aſſentiri ſignificet, ex Græco petendum eſt. Dicuntur autem συνευδοκοῦντες, *qui apud ſe & in ſuo animo comprobant, quo afficiuntur & veluti titulantur. Significat ergo Paulus gentes, quæ non externam illam turpitudinem perpetrarunt de qua locutus eſt, ijſdem tamen inclinationibus fuiſſe obnoxias. Quapropter merito coram tribunali Dei reas eſſe eorundem flagitiorum.*

Ex hac pericopa tria colligamus. PRIMVM, *noticiam naturalem de honeſtis actionibus & contrarijs inſitam eſſe hominibus diuinitus, quod ſignificat Paulus dum legem naturæ ſeu ius gentium* δικαίωμα τοῦ θεοῦ *appellat.*

SECVNDVM, *iudicium conſcientiæ approbantis honeſte facta & damnantis contraria, eſſe iudicium diuinum.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

TERTIVM, Hominum horrendam deprauationem, qua non ſolum ruunt in ea, quæ norunt à Deo prohibita eſſe, verumetiam exemplo delectantur peccantium, eſſe maximam & præcipuam cauſſam ac veluti pabulum graſſantium ſcelerum.

Caput II.

Summa capitis ſecundi.

VT reos peragit Apoſtolus eos qui alios iudicant & reprehendunt, ita iudicium Dei, quod Deus ipſe abſque perſonarum acceptione exercet, in omnes iuſtum eſſe declarat. & ſicuti gentes fruſtra confugêre ad ignorantiæ prætextum, Ita Iudæos vtut magnificè de lege & circumciſione gloriantur, reos eſſe firmis conuincit demonſtrationibus.

Ordo & partes capitis ſecundi.

QVATVOR ſunt huius capitis partes eundem ſcopum ſpectantes, nimirum, quod totum genus humanum reum ſit coram Deo. Harum PRIMA eſt, illatio ex principio in fine primi poſito,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

poſito, videlicet quod noſcentes ius Dei, & nihilominus contra facientes ſint inexcuſabiles, horum cum ſit duplex genus, ALII enim aperte legem violant flagitioſa vita, ALII foris quidem ſpecioſi ſunt & reprehendunt alios, cum tamen illorum affectus ſunt impuri. Contra primum genus egit in fine primi capitis, aduerſus alterum in principio huius ſecundi acturus.

SECVNDA pars continet argumentum à iuſto Dei iudicio ſumtum, qui reddit vnicuique iuxta opera ſua.

TERTIA pars deprimit Iudæorum ſupercilium, qui etſi legis erant tranſgreſſores, de lege tamen non parum gloriabantur.

QVARTA πρόληψιν habet, qua gloriationem de circumciſione amouet, oſtendens non externum Iudæum, ſed internum laudem habere apud Deum.

Exegeſis ſecundi capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Quapropter inexcuſabilis es ô homo quiſquis es qui iudicas.

Dixit duo genera hominum ex vno principio damnari. Principium hoc eſt: Noſcentes ius

Dei nihilominus contra facientes ſunt inexcuſabiles. PRIMVM genus hominum eorum eſt, qui non ſolum manifeſtis flagitijs ſe polluunt, verumetiam aſſentiuntur peccantibus. ALTERVM genus eſt eorum, qui externe iuſti apparent, & flagitioſos damnant, cum tamen mentem ſceleratam gerunt. Ex principio itaque propoſito aduerſus hoc ſecundum genus ſic colligit: Qui nouit ius Dei, & nihilominus contra facit, eſt inexcuſabilis. Tu homo quiſquis iudicas, id eſt, reprehendis & damnas alios tanquam legis diuinæ præuaricatores, noſti ius Dei & contra facis. Proinde es inexcuſabilis quiſquis alios iudicas. Obſeruetur hoc loco quod non ſolum rei ſint coram Deo qui flagitijs externis polluti ſunt, verumetiam hypocritæ, qui externam ſimulant ſanctitatem, cum interim fide, qua ſola corda purificantur, vacui ſint.

Nam hoc ipſo quod iudicas alterum, teipſum condemnas, eadem enim facis quæ iudicas.

Propoſitionem quam intulit ex principio poſito, nouis rationibus confirmat, & ſumitur prima ratio à cauſſa ad effectum, quæ hoc pacto colligitur:

Qui iudicando alium, ſeipſum condemnat, eſt inexcuſabilis, Tu quiſquis alios iudicas, iudicando alios teipſum condemnas. Igitur quiſquis iudicas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dicas es inexcuſabilis. Minor confirmatur, Quia eadem ipſe facis qui alios iudicas. Iam autem cum nemo non videt eum qui damnat in alijs quod ipſe perpetrat, ſeipſum condemnare: Sequitur quod hypocritæ, quorum mens & conſcientia polluta eſt, ſeipſos condemnant, ſententiam damnationis ferentes aduerſus eos, qui externis ſceleribus ſunt polluti. Hæc cum ad conſcientias hominum pertinent, coram tribunali Dei, non tollunt iudicia ciuilia, in quibus condemnantur flagitioſi & legum ciuilium tranſgreſſores.

Nouimus vero quod iudicium Dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt.

Quia probatio minoris proximæ rationis (quæ eſt, eadem enim facis qui iudicas) poterat ab hypocritis negari, cum eorum vita externa ſit irreprehenſibilis, prouocat Apoſtolus ab externa larua ad iudicium Dei, quod ſane cum verum ſit & iuſtum, non poteſt fallere. Hinc ergo in hunc modum colligit:

Iudicium Dei tantum exercetur in reos. Eſt enim iuſtus iudex. Iudicium Dei exercetur in hypocritas. Igitur hypocritæ ſunt rei, id eſt, ea faciunt motibus cordis quæ damnant in alijs. Maior cum aſſeueratione ponitur tanquam ab omnibus confeſſa. Nam ſi illa vera non eſſet, ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

queretur maxima abſurditas, videlicet quod Deus eſſet iniquus & iniuſtus iudex.

Putas autem ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis eadem, quod tu effugies iudicium Dei?

Procatalepſis eſt. Nam cum hypocritæ ex proximo argumento poterant contra Paulum excipere hoc modo: Tu Paule dicis iudicium Dei exerceri in eos qui talia agunt, at in nos non exercetur iudicium Dei, Quare vel tuo proprio teſtimonio rei non ſumus. Paulus anticipans hanc obiectionem, aſſerit iudicium Dei manere ratum, etiamſi ad tempus differatur. Hic proinde locus nos admoneat timoris Dei, ne propter dilatas pœnas accerſamus nobis maiorem condemnationem. Hîc locum habet illud Valerij Maximi: Lento quidem gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira, ſed tarditatem grauitate ſupplicij compenſat.

An diuitias benignitatis illius ac tolerantiæ lenitatiſque contemnis, ignorans quod benignitas Dei te ad pœnitentiam inuitat?

Tranſlatio cauſſæ eſt, ac ſi diceret: Tu putas ô hypocrita, quod tua innocentia cauſſa ſit, quod aduerſus te Deus ſuum iudicium non exerceat, ſed erras. Nam benignitas Dei inuitantis te ad

pœni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pœnitentiam differt iudicium, vt tibi pœnitentiæ locum relinquat.

Obſeruandus hic locus imprimis eſt, quod dilatio pœnæ ſit inuitatio ad pænitentiam, quæ habet cauſſam benignitatem Dei erga homines.

Sed iuxta duriciem tuam & cor pœnitere neſcium theſaurizas tibijpſi iram in diem iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei.

Ne quis lenitate Dei abutatur ad peccandum, addit comminationem de futuris pœnis, niſi anteuertantur pœnitentia. Obſerua hoc loco ex dilatione pœnitentiæ cor obdureſcere, vt tandem cor neſciat pœnitere, vnde cumulantur peccata tanquam theſaurus peſſimus, quo veluti comparantur æternæ pœnæ. Imitemur itaque exemplum diui Hieronymi, qui hac cogitatione ſe in timore Dei continebat. Siue, inquit, comedam ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper vox illa videtur ſonare in auribus meis: Surgite mortui & venite ad iudicium. Obſeruetur & hoc, quod duratio cordis non à Deo ſit, ſed ab homine ipſo, quæ creſcit peccandi conſuetudine: Auferam (inquit Dominus) cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.

Qui reddet vnicuique ſecundum opera ipſius.

Quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Quia Apoſtolus prouocauit ad iudicium Dei, exponit qualiſnam feretur ſententia, quando ſiſtemur coram iuſti iudicis tribunali, tunc, inquit, iuſtiſſimus iudex abſque perſonarum acceptione reddet vnicuique ſecundum opera ipſius. Pontificij hunc locum torquent aduerſus gratuitam fidei iuſtificationem, hoc modo: Paulus dicit: Deus in extremo iudicio reddet vnicuique iuxta opera ſua, Igitur, Operibus iuſtificamur. Sed falluntur, facientes ex non cauſſa cauſſam. Exiſtimant enim Paulum hoc loco opera, cauſſas ac merita ſeu formale, vt ipſi loquuntur, iuſtificationis ſtatuere. Verum illi facile refutantur, PRIMVM *enim iſta Sophiſtarum interpretatio pugnat cum præſentis loci ſcopo & periſtaſi. Tota enim hæc diſputatio ſuſcepta eſt, vt conuincat omnes homines reos eſſe peccati, quo iuſticiam, quæ eſt ex fide, ſciamus vnicam eſſe, qua conſiſtere coram Deo poſſimus.* DEINDE *vim vocabulorum quibus Paulus vtitur, non recte conſiderant. Paulus enim dicit* ἀποδώσει, *non* ἀντιδώσει. *Ut autem* ἀποδοῦναι *ſignificat abunde reddere.* ἀπὸ *enim in compoſitione ſæpe epitaſin ſignificationis eius vocis, cui additur, ſignificat: ita* ἀντιδοῦναι *ſignificat condignam mercedem operibus reddere.* DEINDE *ſecundum opera non ſignificat pro dignitate operum vel iuxta operum merita, ſed iuxta qualitatem operum, quæ ſi bona ſunt teſtantur de fide, ſin mala diffidentiæ &*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tiæ & impœnitentis cordis ſunt indicia. Quare cum Deus dicitur redditurus eſſe cuique ſecundum opera, ſignificatur, quod Deus redditurus ſit iuxta opera, quatenus ſunt teſtimonia vel fidei vel diffidentiæ, non quatenus ſunt vel merita vel cauſſa vel formale iuſtificationis. Præterea iuſticiarij vel hoc dilemmate refutari poſſunt. Propoſitio, Homines iuſtificantur operibus, vel de non regeneratis, vel de regeneratis intelligenda eſt. De non regeneratis ſcriptum eſt, Quod ira Dei de cœlo aduerſus eos reueletur. Item, Qui non credit in filium, manet ira Dei ſuper eum. Item, Impoſſibile eſt placere Deo ſine fide. De regeneratis autem hoc conſtat, quod ipſis vita æterna contingat ex ſolo dono Dei, Ita enim Paulus ait: Donum Dei vita æterna per IESVM CHRISTVM. *Idem teſtatur legem fidei excludere gloriationem, & pronunciat de Abrahamo (cuius exemplo omnes alij iuſtificantur) quod non habeat de quo glorietur coram Deo. Firmum itaque hoc principium teneamus, quod ſolus Chriſtus noſtra ſit iuſticia coram Deo, cuius ſpiritu donati ſanctificamur, quæ ſanctificatio cum inuocatio vitæ ſit, teſtimonium erit fidei noſtræ in extremo die, iuxta quod teſtimonium ſententiam feret iuſtus iudex.*

Iis quidem qui perſeuerantes in benefaciendo gloriam & honorem & immor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

immortalitatem quærunt, vita. Contentioſis vero & inobedientibus quidem veritati, obedientibus vero iniuſticiæ, indignatio & ira.

Diſtributio eſt generis propoſiti. Dixit Deum redditurum eſſe vnicuique iuxta ſua facta, nunc duobus generibus hominum, hoc eſt, bonis & malis ſententiam generalem accommodat. Bonis, inquit, reddet Dominus vitam æternam, malis indignatio & ira (quibus ſupplicia æterna ſignificantur) reddetur. In vtroque membro operum cauſſas ponit, in bonis ſtudium quærendi gloriam & honorem & immortalitatem: quæ quia quæri nequeunt ſine fide in Chriſtum, aperte ſignificat Apoſtolus, ſe loqui de operibus quæ fidei fructus ſunt & teſtimonia. In malis ponit contentionem, quæ facit vt perpetuo hæſitent & veritati ſe opponant, & iniuſticiæ, hoc eſt, ſenſui carnis ſe accommodent. Atq; ita aperte cauſſas malorum operum contentionem & diffidentiam facit.

Hinc rurſus manifeſtum eſt, quod Deus iudicaturus ſit ſecundum opera, quatenus ſunt vel fidei vel diffidentiæ teſtimonia. hinc, vt ait Chryſoſtomus, diſcas, quod lapſus ſit προαιρέσεως nulla neceſſitatis culpa.

Afflictio & anxietas aduerſus omnem animam perpetrantis malum cum Iudæi inprimis tum & Græci.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Gloria vero & honor & pax omni operanti bonum, tum Iudæo inprimis tum & Græco.

Repetitio diſtributionis per exaggerationem, ac ſi dicat, Quæ dico de retributione bonorum & malorum operum, ad omnes homines ita pertinere pronuncio, vt ne vnum quidem excipi velim de toto humano genere, quin huic Dei iuſtiſſimo ſubijciatur iudicio. Hæc eò pertinent, vt ſeriò cogitemus de æqualitate, quam ſeruabit iuſtiſſimus iudex, deq; futuro iudicio, quod nemo euadere poterit. Deinde, vt agamus peccatorum pœnitentiam, & pœnitentia dignos fructus edamus, ſecundum quos pronunciabit iuſtus iudex: niſi malimus cum hoſtibus Chriſti æternum perire. Hîc rurſus reuocemus in memoriam principium illud, quod vita æterna ſit donum Dei per IESVM CHRISTVM *Dominum noſtrum. Præterea teneatur hæc regula: Quod Deus det præmia non propter dignitatem operum ex debito, ſed propter ſuam paternam promiſſionem ex gratia, neq; enim vlla proportio eſſe poteſt bonorum operum & vitæ æternæ. Quare falluntur qui hoc Pauli dictum torquent contra gratuitam iuſtificationem & ſalutem. Falluntur & illi, qui fidem iactant ſine vera reſipiſcentia, quæ eſt mutatio prioris vitæ & meditatio nouæ per mortificationem & viuificationem.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.

Ratio iuſticiæ diuinæ in iudicando, ſumta ab officio iuſti iudicis, apud quem non eſt προσωποληψία. Eſt autem προσωποληψία talis perſonarum reſpectus, quo iudex magis vni quàm alteri fauet, non ob cauſſæ, ſed perſonæ diſcrimen. Hæc enim duo offeruntur iudici, perſona et cauſſa. Iuſtus iudex perſonam non reſpiciens, cauſſam examinat, & iuxta eius qualitatem iudicat de homine. Contra, iniuſtus iudex cauſſam non reſpiciens, perſonam intuetur, & prout erga eam affectus eſt, de homine iudicat. Argumentum Apoſtoli hac forma concludi poteſt: Omnis iudex qui non eſt perſonarum acceptor, reddit vnicuique ſecundum facta ſua. Deus iudex non eſt perſonarum acceptor. Ergo Deus reddit vnicuiq; ſecundum facta ſua.

Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege etiam peribunt, & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

Quod apud Deum non ſit acceptio perſonarum probat ab euentu iudicij, in quo Deus reddet omnibus peccatoribus iuxta ſua facta, interitum & damnationem. Hoc eſt, Deus ſine diſcrimine puniet omnes peccatores, ſiue ſunt gentes, quæ ſcriptam legem non habent, ſiue ſunt

Iudæi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Iudæi, qui legem à Deo acceperunt. Proinde apud Deum non eſt acceptio perſonarum.

Non enim auditores legis iuſti apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

Aetiologia eſt poſterioris partis diſtributionis à remotione non cauſæ, & aſſignatione veræ cauſæ iuſticiæ, iuxta quam iuſtus iudex feret ſententiam. Audire, inquit, legem, non eſt iuſticia, ſed præſtare factis legem, eſt iuſticia. Quare non qui audiunt legem, ſed qui legem præſtant, iuſtificantur. Hunc Pauli locum Papiſtæ torquent, & eius præſidio euertere conantur gratuitam iuſtificationem, quam prædicat Euangelium. Horum opinionem PRIMVM *refutat loci præſentis periſtaſis. Nam cum Paulus in hac longa contentione hunc vnicum ſcopum habeat, vt oſtendat neminem operibus iuſtificari poſſe, perperam faciunt qui verba Pauli in alienam torquent ſententiam, ex diametro pugnantem cum mente Pauli & diſputationis ſerie.* DEINDE *deberent Papiſtæ animaduertere, quod Paulus hic non quenquam facere legem pronunciet, ſed ſub conditione loquatur implicita. Veriſſimum quidem eſt factores legis iuſtificari, ſi tales vlli inueniuntur. Scriptum eſt enim: Qui fecerit ea homo viuet in eis. Quod autem ſub tali conditione loquatur Apoſtolus, conuincitur etiam ex con-*

 cluſio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cluſione huius contentionis, quæ concluſio eſt in tertio capite his verbis: Ex operibus ergo legis non iuſtificabitur omnis caro coram Deo. Præterea tenendum eſt diſcrimen duplicis iuſtificationis, quod Paulus in quarto huius epiſtolæ tradidit. Eſt enim QVÆDAM iuſtificatio debita, vt quæ ſequitur obedientiam legis vt debitum, QVÆDAM eſt gratuita, vt quæ ex gratia imputatur credenti. Iam quoniam illam quæ ex debito eſt, de qua hoc loco diſſerit Apoſtolus, nemo mortalium habet: Euangelium proponit iuſtificationem gratuitam, de qua in fine tertij capitis, & in quarto & in quinto agitur. Nos igitur iuxta Pauli mentem ſic ratiocinemur ex præſenti loco.

Soli factores legis iuſtificantur coram Deo ex debito.

Sed nulli ſunt factores legis, Igitur,

Nulli ex debito iuſtificari poſſunt.

Eſt proinde opus alia iuſtificatione, nempe gratuita, quæ fide accipitur. Ad hoc enim argumentum tota præſens diſputatio pertinet.

Cæterum quia cum gentes tum Iudæi habebant, quod contra obijcerent, Paulus prudenter cogitans, anteuertit vtrorumque obiectiones, eaſque diluit. Ac primum quod gentes nihil habeant quod iure prætendant, oſtendit hiſce verbis:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nam cum gentes quæ legem non habent, natura quæ legis ſunt faciant, iſti legem nō habentes, ſibijpſis ſunt lex.

Anteuertit obiectionem gentium, quæ ex eo excuſationem petere poterant, quod vt Iudæi non haberent legem ſibi diuinitus impoſitam. Verum harum excuſationem tribus refellit argumentis, quorum PRIMVM *ab effectibus,* MEDIVM *à ſigno,* POSTREMVM *à conſcientiæ iudicio ſumtum eſt.* PRIMVM *huiuſmodi eſt: Gentes quæ legis ſunt, natura (hoc eſt, naturali inſtinctu & intelligentia) faciunt. Ergo gentes legem habent, etſi non ſcriptam, impreſſam tamen mentibus diuinitus. Quare ipſis vice legis naturalis intelligentia eſſe debet. Sed quid eſt, quod dicit gentes legem non habentes quæ legis ſunt facere? Apoſtolus hîc non loquitur de plena obedientia erga legem, ſed tantum de operibus quibuſdam externis, quæ in oculos hominum incurrunt, & tantum ad externam diſciplinam pertinent, quæ aliunde proficiſci non potuerunt, quàm à naturali legis intelligentia.*

Vt qui oſtendant opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.

SECVNDVM *argumentum quod dixi à ſigno ſumtum. Gentes manifeſte oſtendunt opus legis ſcriptum eſſe in cordibus ſuis. Igitur fruſtra*

prætendunt ignorantiam. Sed quodnam eſt opus iſtud legis, & qualiſnam illa operis oſtenſio? Opus legis eſt agnitum Deum colere, & iuſticiam inter homines non violare. Hoc legis opus in ſuis cordibus ſcriptum oſtendunt gentes, quando religiones instituunt, & quando puniunt iniuſticiam, quæ ſanè facta euidenter indicant, hominibus naturaliter impreſſam noticiam quandam eſſe, de Deo colendo, & naturalem quendam affectum de iuſticia inter homines ſeruanda.

Simul atteſtante illorum conſcientia & cogitationibus inter ſe accuſantibus aut etiam excuſantibus.

TERTIVM argumentum à iudicio conſcientiæ cuiuſque petitum: quod ſane iudicium cum Dei ſit, infallibile eſt & immotum. Conſcientia in gentibus vt facta iuxta legem approbat: ita contra legem perpetrata accuſat. Igitur gentes noticiam legis naturaliter ſibi impreſſam habent. Hic obſeruemus PRIMVM, quod conſcientia cuiuſq; præbeat teſtimonium legi diuinæ mentibus hominum diuinitus impreſſæ. DEINDE, quænam ſit vera ratio conſcientiæ indicatur. Definitur enim hîc conſcientia, quod ſit cogitatio ſeu iudicium mentis damnans aut excuſans nos. Conſcientia enim eſt motus cordis cum ſcientia facti naturaliter coniunctus. Ab hac copula, videlicet motus cordis & ſcientiæ facti, conſcientiæ nomen

factum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

factum eſt. Verum quia vt facta ſunt duplicia, bona videlicet ac mala, ſeu congruentia cum lege & pugnantia cum lege: ita motus cordis ſunt duplices, nempe lætitia quæ comitatur recte facta, & triſticia quæ ex male factis naſcitur: fit vt alia dicatur conſcientia bona, alia mala. Vt bona quidem ſit iucundus motus cordis coniunctus cum ſcientia recti facti, mala vero ſit motus cordis crucians ſeu triſtis, cum ſcientia praui facti coniunctus.

In die quando iudicabit Dominus occulta hominum [ſecundum Euangelium meum] per Ieſum Chriſtum.

Dixit fore, vt qui lege peccarunt, per legem damnentur, iam circumſtantiam temporis addit propter hypocritas, qui ſecure viuentes contemnunt iudicium, & occultam cordis impuritatem tegunt hypocriſi: quæ impuritas patefiet omnium creaturarum conſpectui, quando Dominus iudex mortuorum & viuorum ad iudicandum venerit. Cum autem dicit: Secundum Euangelium meum, ſignificat partem Euangelicæ prædicationis eſſe, ſicuti & ſymbolũ noſtrum teſtatur, prædicare Chriſtum eſſe iudicem viuorum & mortuorum. Suum hoc Euangelium vocat Apoſtolus, non quod eius autor ſit, ſed quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſit præco & Apoſtolus ad prædicandum Euangelium diuinitus vocatus.

Ecce tu cognominaris Iudæus.

Dilutio ſeu refutatio ſecundi præiudicij eſt, quod cauſſæ ſuæ aduerſari animaduertit Apoſtolus. Ingreditur autem huius præiudicij refutationem conceſſionis ſchemate, enumerans ea quibus maximè confidebant Iudæi. Deinde oſtendit aperte eos nihilo meliores eſſe factos. Summa autem huc redit: Iudæi vtut de lege glorientur, non tamen ſunt iuſti lege. Sed ſunt & iſti peccatores ac rei, non minus quàm gentes. Particula (ECCE) *Iudæos placide indormientes legi, excitat, vt apertum et proximum periculum cernant.*

Cognominaris Iudæus.

Hoc eſt, Ex eo ſuperbis quod ſis in populo Dei peculiari, & veluti domeſticus Dei: quod ſane magnum eſſe non inficior, modo te tali familia dignum præſtiteris. Obſerua quod non titulus, ſed fides pium ab impio diſcernat.

Et acquieſcis in lege.

Hoc eſt, Delectaris in eo, quod Deus tibi legem dederit, idq́; in contemtum gentium facis, Deuteron. 4. dicitur: Quæ eſt gens cui ſunt leges, vt eſt gens iſta. Et Pſal. 147. Annunciauit verbum ſuum Iacob, iuſticias & iudicia ſua Iſraël, non fecit taliter omni nationi.

Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Et gloriaris in Deo.

Hoc eſt, Deum tuum eſſe prædicas, idq́; vanæ oſtentationis cauſa, ſine viua in ipſum fiducia.

Et noſti eius voluntatem.

Quæ ſcilicet in lege ipſius cernitur.

Et probas eximia, inſtitutus ex lege.

Hoc eſt, lege Dei edoctus iudicium habes de diſcrimine eorum quæ excellunt, & quæ minus excellunt. Hîc enim probandi verbum non ad approbationem, ſed tantum ad iudicium refertur. Nam duplex eſt vſus verbi δοκιμάζειν. *Aliâs enim ſignificat explorare rem aliquam, aliâs rem exploratam approbare, illud iudicij, hoc proæreſeos eſt. Vox* κατηχούμενος *ſatis nota eſt, & dicitur à* κατηχεῖν, *quod eſt voce doctrinam aliquam tradere.*

Confidiſq́ te ducem eſſe cæcorum, lucem eorum qui ſunt in tenebris, eruditorem inſipientium, magiſtrū infantium, habentem informationem cognitionis & veritatis in lege.

Exaggerat ea quæ dixerat, vt magis ſupercilium Iudæorum deprimat, eandem ſententiam alijs atque alijs figuris repetens. Per formam ſeu informationem, intelligit rationem methodicam inſtruendi alios in cognitione legis, quam & Timotheo ſuo commendat Apoſtolus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nam in docendo qui certam rationem non tenet, non tam docere quàm dedocere cenſendus eſt.

Qui igitur doces alium, te ipſum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Qui abominaris idola, ſacrilegium committis? Qui in lege gloriaris, per tranſgreſſionem Deum inhonoras?

Retorquet in Iudæos illud ipſum, de quo maximè gloriari ſolebant, hoc argumento?

Quicunq; legem habent, eamq́; docent alios, ipſi tamen eandem non præſtant, iniuſti ſunt, & fruſtra legem prætendunt.

Iudæi legem habent, eamq́; docent alios, ipſi tamen eandem non præſtant. Igitur,

Iudæi ſunt iniuſti & fruſtra legem prætendunt.

Sola minor ponitur, idq́ue interrogatiuè, vt acrior ſit oratio, & magis hypocritas pungat. Minori ſubijcit probationem duplicem. PRIMVM *aſſerit eos violare ſecundam tabulam furto & adulterio.* DEINDE *primam ſacrilegio & contumelia, qua læditur honor & gloria Dei. Cum Iudæos reos peragit furti, adulterij, ſacrilegij ac contumeliæ, non externa reſpicit facta præcipue, ſed magis internam cordis impurita-*

tem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tem, vnde externa facta vt effectus impuri cordis proueniunt.

Nam nomen Dei propter vos blaſphematur inter gentes, ſicuti ſcriptum eſt.

Quod in extremo loco in probatione minoris poſuit, non recipiebatur à Iudæis. Igitur adiungit confirmationem ex capite 52. Eſaiæ, & 36. Ezechielis. Eſaias enim ait: Iugiter toto die nomen meum blaſphematur. Et Ezechiel: Nomen meum ſanctũ polluiſtis in gentibus ad quas intraſtis. Quid autem ſit blaſphemare nomen Dei, ex antitheſi ſic collige. Sanctificat nomen Dei qui pie de Deo loquitur & ſentit, qui vero cultu Deum colit, qui ſanctimonia vitæ alios ad pietatem inuitat. Proinde is dicitur blaſphemare nomen Dei, qui vel impie de Deo loquitur & ſentit, vel ſuperſtitioſis cultibus Deum colit, vel vitæ impuritate alios à confeſſione auocat. Vocabulum blaſpemiæ Græcum eſt, & dicitur à βλάπτω noceo, & φήμη fama. Eſt ergo blaſphemia omne id, quo nomen & fama Dei læditur inter homines, cuius tria genera poſuit, videlicet, Erroneam doctrinam, Superſtitioſum cultum, & Impuram vitam. Obſeruetur hoc loco diligentiſſime, quòd ſpiritus DEI in Paulo pronunciet blaſphemiam & contumeliam DEI eſſe, ſi quis ſibi locum vendicat in populo & familia

Quid Blasphemare nomen Dei

Tria genera blasph.
Erronea Doctrina
Superstitiosus cultus
Impura vita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

familia D E I *ſancta, qui ſceleſtam degit vitam.*

Nam circumciſio quidem prodeſt, ſi legem ſeruaueris, Quod ſi tranſgreſſor legis fueris, circumciſio tua in præputium verſa eſt.

Anticipat obiectionem Iudæorum, qui meritis nitebantur externorum cultuum, & præcipuè circumciſionis. Nam aduerſus exæquationem Iudæorum & gentium ita ratiocinabantur Iudæi: Si nihil eſt diſcriminis inter Iudæum circumciſum, & gentilem incircumciſum, inutiliter profectò videtur à Domino Iudaico populo circumciſio commendata. Quod ſane cum abſurdum ſit, non eſt affirmanda Iudæorum & gentium exæquatio. Paulus reſpondet primum per conceſſionem, cui mox ſubiungit correctionem. Circumciſio, inquiens, prodeſt quidem, ſi legem ſeruaris. Hæc conceſſio eſt. Sequitur correctio. Quod ſi tranſgreſſor fueris legis, circumciſio tua pro præputio reputabitur.

Cæterum hîc duæ quæſtiones excutiendæ ſunt, V N A, *cur dicat Paulus circumciſionem vtilem eſſe, cum aliâs manifeſte contradicat.* A L T E R A, *cur requirat obſeruationem legis, vt circumciſio proſit, cum conſtet, legi neminem poſſe ſatisfacere. Ad* P R I O R E M *quæſtionem ita reſpondendum eſt: Circumciſio ſuo tempore profuit,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

profuit, non vt cultus per ſe, ſed vt teſtimonium & ſignaculum externum fauoris Dei, ſymbolum vitæ & teſſara quædam profeſſionis. Loquitur igitur Paulus de circumciſionis natura, qualis erat antequam eſt per Chriſti mortem abolita. Ad POSTERIOREM *quæſtionem dico, quod lex circumciſionis ſit peculiaris, quæ circumciſis data fuit, de qua hic loquitur Paulus. Hæc requirebat fidem promiſſionis, videlicet quod Deus in ſemine Abrahæ, hoc eſt, in Chriſto velit benedicere eis, qui in ſemen Abrahæ fiduciam collocant. Requirebat præterea ex fide obedientiam, quæ tametſi perfecta non erat, placuit tamen propter fidem in promiſſum Abrahæ ſemen. Hæc interpretatio ſumta eſt ex 17. & 22. cap. Geneſ.*

Hinc vniuerſalem doctrinam petamus de Sacramentis noſtris, de quibus fruſtra gloriantur qui legem eorum non ſeruant. Baptiſmus quidem prodeſt, prodeſt & ſacra Cœna, Sed ſi legem baptiſmi, ſi legem Cœnæ ſeruaueris, hoc eſt, Si credideris in Chriſtum, ſi pœnitentiam ſeriam egeris, ſi Deo ex fide obedientiam præſtiteris.

At ſi transgreſſor fueris legis Baptiſmi, ſi violaueris legem Cœnæ, vt baptiſmus tuus ſit tibi immundicia, ita cœna tua profana tibi redditur. Ruit igitur opinio eorum, qui vſu Sacramentorum ſe iuſtificari putant, & meliores eſſe aliįs, niſi viua in Chriſtum fiducia accedat.

Ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ergo ſi præputium iuſticias legis cuſtodiat, nonne præputium ipſius pro circumciſione reputabitur? & iudicabit quod eſt ex natura præputium, ſi legem ſeruauerit, te qui per literam & circumciſionem transgreſſor es legis.

Ex ratione poſita infert exæquationem Iudæorum & gentium, & prærogatiuam externi ſigni tollit. Quia autem phraſis Hebraica paulò eſt obſcurior, hanc pericopam periphraſticôs reddam, hoc modo: Si gentilis legem circumciſionis, quæ eſt promiſſioni gratuitæ credere, & ex fide Deo obedire, fecerit, cenſebitur in populo Dei circumciſus, & damnabit ſuo honeſto exemplo ac vitæ innocentia Iudæum, qui de externa legis ceremonia gloriatur, ſine viua fide & obedientia erga Deum. Hic ſenſus eſt huius pericopæ. Nunc vocabula quædam explicemus. Antanaclaſis eſt in voce Præputij, ter repetita. Nam extremis locis metonymicôs pro ſubiecto ſumitur, hoc eſt, pro homine habente præputium, medio loco propriè accipitur, & carnis opponitur circumciſioni. Deinde cum dicit, per literam & circumciſionem, hendiadis eſt, vocat enim literam & circumciſionem literalem, & externam circumciſionem, ſine vera hominis conuerſione.

Non enim qui eſt in aperto Iudæus,

is Iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

is Iudæus eſt, nec quæ in aperto eſt circumciſio in carne, ea eſt circumciſio, ſed qui eſt in occulto Iudæus, & circumciſio cordis in ſpiritu non litera, cuius laus non ex hominibus eſt, ſed ex Deo.

Ratio exæquationis Iudæorum & gentium à differentia veri & falſi, ſeu externi & occulti Iudæi, ſimiliter à differentia carnalis ſeu literalis & ſpiritualis circumciſionis, quæ & cordis dicitur. Senſus autem huius loci eſt: Qui tantum profeſſione externa & nuncupatione eſt Iudæus, non coram Dei iudicio cenſetur Iudæus, ſed is ſolus quacunque tandem de ſtirpe fuerit, qui & fidem promiſſionis habet, & Deum ex fide vera obedientia colit. Eadem eſt ratio literalis & ſpiritualis circumciſionis. Literalis, quæ & carnis dicitur, eſt ea ſolummodo quæ fit in corpore, Spiritualis vero, quæ & cordis dicitur, eſt quæ in fide purificante corda & amputante veterem hominem conſiſtit. Non eſt igitur verus Iudæus qui eſt litera tantum Iudæus, non eſt circumciſio vera, quæ eſt litera tantum circumciſio. Sed vt verus Iudæus eſt qui eſt ſpiritu Iudæus: ita vera circumciſio eſt quæ ſpiritu fit. Vt litera hoc loco ſignificat, quicquid foris apparet ſine vera animi pietate: ita ſpiritus ſignificat motum Spiritus ſancti in corde, & puram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ram religionem, quæ eſt fides cum vero Dei timore coniuncta. Quod autem dicitur: Cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt, opponitur peruerſo Iudæorum iudicio, qui externa circumciſione tumebant, cum interim de vera cordis circumciſione nihil erant ſoliciti. Quæ hîc à Paulo de Iudæo & circumciſione diſputantur, rectiſſime multis hodie accommodari poſſunt, qui de Sacramentis ac Chriſtiano titulo ſine animi pietate Thraſonicè gloriantur. Iis enim rectè obyci poteſt: non qui eſt in aperto Chriſtianus is Chriſtianus eſt: nec qui eſt in aperto tantum baptiſmus is baptiſmus eſt, ſed qui eſt in occulto Chriſtianus is Chriſtianus eſt, & baptiſmus cordis, quo conſcientiæ mundantur ab operibus mortuis, verè eſt baptiſmus. Hæc nihil detrahunt dignitati Sacramentorum, nec veteris nec noui Teſtamenti, quemadmodum in quarto copioſius explicabitur.

Caput III.

Summa capitis tertii.

EVerſa prærogatiua Iudæorum, exæquat Iudæos & gentes ex eo, quod omnes ſint ſub peccato: qua exæquatione confirmata, Propheticis teſtimonijs colligit concluſionem refutatoriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

riam præiudiciorum, videlicet quod nemo nec Iudæus nec gentilis operibus legis iuſtificetur coram Deo. Deinde infert expoſitionem gratuitæ iuſtificationis quæ ex fide eſt, quam contractam in vnius propoſitionis ſummam, ad omnes homines Iudæos & gentes promiſcue pertinere contendit.

Ordo & partes capitis tertij.

PARTES huius capitis ſex conſtitui poſſunt, quarum PRIMA eſt conceſſio prærogatiuæ Iudæorum, quantum ſcilicet ad dona gratuita attinet.

SECVNDA, eſt correctio in qua exæquat Iudæos & gentes, quantum ad merita attinet. Vtroſq; enim ſub peccato eſſe pronunciat.

TERTIA eſt confirmatio ſecundæ per dicta Prophetica, ex quibus tota ſuperior diſputatio de reatu totius generis humani concluditur.

QVARTA, eſt expoſitio gratuitæ iuſtificationis circumſtantijs cauſarum & effectuum illuſtrata.

QVINTA, collectio eſt expoſitionis in vnam propoſitionem, vnde infertur omnis gloriationis euerſio.

SEXTA, eſt oſtenſio amplitudinis gratuitæ iuſtifica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

iuſtificationis, videlicet quod promiſcuè pertineat ad omnes qui eam fide apprehendere non recuſant. Et ne quis exiſtimaret hac doctrina legem aboleri, pronunciat fide legem ſtabiliri.

Exegeſis tertij capitis, cum obſeruatione doctrinarum.

Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ vtilitas circumciſionis? Multum per omnem modum.

Hæc obiectio ex eo orta eſt, quod dixerat Apoſtolus in fine ſecundi capitis, Iudæos nihilo meliores gentibus eſſe propter externum titulum & circumciſionem carnis: quod quia Iudæi intolerabile iudicabant, confert duplicem ſententiam, videlicet quod Iudæi præſtent gentibus, & quod non præſtent. Præſtare quidem eos, ſi dona gratuita reſpicias. Non verò præſtare, ſi merita ſalutis ſpectes, affirmat. Vt enim vtrique ſimul rei ſunt, ita neutri habent merita quibus niti poſſunt coram tribunali Dei.

Quomodo praestent gentibus et non praestent Iudaei declarat

Nam primum quidem quia concredita ſunt illis oracula Dei.

Ratio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ratio reſponſionis, qua dixit præcellere Iudæos, ſumta à beneficijs Dei erga ipſos:

Iudæis concredita ſunt oracula Dei, & non gentibus.

Igitur Iudæi præcellunt gentibus.

Græci diſtinguunt inter λόγια & χρησμούς. λόγια *vocant oracula quæ à Deo dicuntur familiari ſermone, ſeu vt Græci loquuntur,* καταλογάδην, *id eſt, oratione ſoluta.* χρησμοὺς *autem appellant oracula verſibus edita, quos furentes vates fundebant, quales ſunt Apollinis. Intelligit igitur Paulus per oracula Dei, leges Dei, & promiſſiones Adamo primum, deinde ſequentibus patribus Abraham, Iſaac, Iacob, & multis alijs factas.*

Hoc loco obſerua collationem Iudæorum & Chriſtianorum. Nam vt Iudæis prærogatiua, qua tumebant aduerſus gentes, ipſis inutilis erat ſine vera animi pietate, ita & Chriſtianis hodie inutilis eſt prærogatiua, qua gloriantur ſe præſtare Turcis, niſi vitam & mores iuxta profeſſionem exprimere conantur.

Quid enim ſi quidam illorum fuerunt increduli, num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam? Abſit.

Obiectio hæc naſcitur ex proximo reſponſo. Neque eſt quorumuis, ſed infirmorum & titu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

bantium de promiſſionibus Dei ob incredulorum multitudinem & ingratorum. Senſus autem obiectionis hic eſt: Plurimi Iudæorum fuerunt ingrati & increduli. Ergo fides Dei facta eſt irrita, id eſt, non compleuit promiſſionem factam patribus. Sed Paulus conſequentiam negat abominationis particula, Abſit. ac ſi dicat: Indignum hoc eſt cogitatu. Nequaquam enim promiſſiones Dei propter hominum ingratitudinem irritæ fiunt. Nam nullo modo ob multos malos paucos bonos abijcit. Neque enim promiſſiones editæ ſunt alio conſilio, quàm vt earum tantum participes fiant, qui eas fide receperint, alij comminationibus ſubiacent.

Sit autem Deus verax, omnis autem homo mendax.

Confirmat reſponſum datum argumento ſumto à Dei proprietate:

Qui verax eſt, præſtat promiſſa.
Deus eſt verax, Igitur
Promiſſa præſtat.

Sola minor ponitur amplificata antitheſi Rhetorico more, ac ſi dicat: Longe aliter iudicandũ eſt de Deo quàm de homine. Nam homo qui temere ſæpe promittit, ſæpe etiam non ſtat promiſſis, Sed Deus nihil promittit temere, & quicquid promittit, præſtare abſque omni dubio decreuit. Nam ipſa veritas eſt. Vt ergo prior huius antitheſeos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

theſeos pars commendat nobis fidem Dei, hoc eſt, conſtantiam Dei & veritatem, cum in promiſſionibus tum in minis. Vnde conſolatio nobis petenda eſt, ſi promiſſionibus fide adhæreamus, & iudicium eſt timendum, ſi à promiſſionibus recedamus per incredulitatem: Ita poſterior, hominis ingenium nobis depingit, quale ſit ſua natura, vt quod & mentiri & fallere & falli poſſit. Neq; tamen hoc ita accipiendũ eſt, quaſi nullus homo verax inueniatur, ſed de eo quod fieri poteſt, loquitur Apoſtolus, vt longe aliud de Deo, qui immutabilis eſt, ſtatuamus.

Quemadmodum ſcriptum eſt: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Aetiologia eſt reſponſi à teſtimonio ſcripturæ, & exemplo Dauidis ſumta: Dauid peccauit, ſed nihilominus Deus præſtat illi quod promiſerat, Promiſit autem ſe ſeruaturum promiſſiones ijs, qui eas fide amplectuntur, idq; vt iuſtificetur in ſermonibus ſuis, hoc eſt, vt ipſius ſingularis bonitas & fides in promiſſis præſtandis appareat. Nam de hac iuſticiæ forma hoc loco agitur, & vincat cum iudicatur, hoc eſt, quando fit de eo iudicium collatis promiſſionibus & euentibus, verax deprehendatur.

Quod ſi iniuſticia noſtra Dei iuſticiam commendat, quid dicemus, num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

iniquus eſt Deus qui infert iram? ſecundum hominem dico, Abſit.

Hæc obiectio oritur ex reſponſo dato ad præcedentem obiectionem. Si Deus glorificatur, & iuſtus ex eo declaratur, quod promiſſa ſeruet peccatoribus, profecto videtur iniuſtus qui punit peccatores. Quis enim iuſte iraſcitur ijs per quos & glorificatur & agnoſcitur iuſtus eſſe? Paulus particula abominationis conſequentiam reijcit, argumentum tamen non directe ſoluit, ſed tantum per inſtantiam. Solui autem directe poteſt hoc modo: Si dicatur paralogiſmum committi ſecundum non cauſſam vt cauſſam. Non enim cauſſa glorificationis & declarationis iuſticiæ Dei eſt peccatum noſtrum, ſed Dei potius veritas, qui promiſſa ſeruat reſipiſcentibus. Deinde non recipit Dauidem Dominus quia peccauit, ſed quia reſipuit. Ira pro pœna hîc ponitur idiotiſmo Hebraico. Secundum hominem dico, id eſt, iuxta carnis ſenſum & humanam ſapientiam, non iuxta meam ſententiam.

Alioquin quomodo iudex erit Deus mundi.

Hæc inſtantia oppoſita obiectioni præcedenti, ſumta à contrariorum conſequentibus.

Deus erit iudex mundi. Igitur,
Deus iniuſtus non eſt. Nam iuſticia mundum componere, & ea quæ inordinata ſunt

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

in optimum ordinem reducere, atque ſimul iniuſtum eſſe, nequaquam vnà ſtare poſſunt. Quare cum Deus mundum iudicabit iuſtus eſt, & nequaquam iniuſtus. Reſpicit autem Paulus ad locum qui eſt Geneſ. 19. Nunquid qui iudicat vniuerſam terram, non faciet iudicium? Iudicare ſeu iudicem eſſe, eſt propriè iure & iuſticia res componere, quare qui iniquum iudicat, non proprie, ſed catachriſticôs iudex dici poteſt.

Si enim veritas Dei per meum mendacium abundabit in gloriam ipſius. Quid ego adhuc tanquam peccator iudicor? Ac non potius [quemadmodum de nobis male loquuntur, & ſicuti quidam aiunt nos dicere] faciamus mala vt veniant bona? Quorum damnatio iuſta eſt.

Duo abſurda colligunt aduerſarij Pauli ex reſponſione proxima. PRIMVM, *ſi veritas, hoc eſt, conſtans promiſſio Dei fit illuſtrior per meum mendacium, id eſt, per meum peccatum, non debeo propter peccatum accuſari, puniri aut damnari. Nihil enim quod gloriam Dei illuſtrat, merito damnabitur.* ALTERVM, *ſi veritas Dei per peccatum fit illuſtrior, peccandum eſt multum, quo magis gloria Dei deprædicetur. Nam ſi ex malo bonum eueniet, malefacere prodeſt, quo cumulatiora bona reddantur. Verum Paulus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

lus exuthéniſmo hanc obiectionem tollis, & affirmat eos, qui hoc obijciunt, iuſte damnari. At Dialecticè dixeris recte committi fallaciam ſecundum non cauſſam vt cauſſam. Nam peccatum per ſe nequaquam cauſſa eſt, quod illuſtrior reddatur gloria Dei, neque mala per ſe cauſſæ ſunt bonorum, ſed per occaſionem tantum.

Quid ergo præcellimus? Nequaquam.

Redit ad quæſtionem in principio capitis poſitam, & negat Iudæos præſtare gentibus, quantum quidem ad iuſticiam & meritum attinet, cuius reſponſionis plurimas ex ſcriptura rationes ſubijcit.

Nam antea cauſis redditis, oſtendimus & Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe.

Confirmat reſponſionem datam ſuperius de exæquatione Iudæorum & gentium, & ſimul repetit propoſitionem, videlicet, Quod omnes homines ſint ſub peccato, & rei coram Deo: idq; ideo facit, vt nouam confirmationem petitam ex ſcripturæ teſtimonijs ingrediatur.

Quemadmodum ſcriptum eſt: Non eſt iuſtus, ne vnus quidem, non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ratio propoſitionis repetitæ à pronunciatis ſcripturæ per locum à contrario. Nulli ſunt iuſti. Ergo omnes ſunt peccatores. Antecedens probatur per remotionem cauſſarum iuſticiæ : quæ ſunt rectum iudicium, voluntas & conatus ſiue præſtandi facultas. Nam hæc tria ad iuſtas actiones requiruntur. Cum enim dicit : Non eſt intelligens, regula iuſticiæ tollitur, quæ eſt rectum iudicium. Cum additur : Non eſt requirens Deum, negatur voluntas. Cum ſubiungitur: Omnes declinauerunt (ſcilicet à recta iuſticiæ via) & inutiles facti ſunt, videlicet quod non ſit qui faciat bonitatem, (ſcilicet iuxta ſententiam legis) & ne vnus quidem, conatus ſeu præſtandi facultas adimitur.

Loquitur autem hîc Paulus de homine qualis ſit per naturam, non per gratiam. Deinde loquitur non de iuſticia fidei ſed operum. Dauid enim cum hæc diceret, abſq; omni dubio iuſtus fide fuit, etſi legis operibus non fuit iuſtus. Obſeruetur hoc loco validiſſimum argumentum aduerſus aſſertores liberi arbitrij, quod ad iuſticiam ſpiritualem attinet. Quatenus enim homo ſibi relinquitur extra gratiam, nullum ei prorſus in actionibus ſalutis liberum relinquitur arbitrium. Quare monemur noſtræ corruptionis, vt agnita naturali infirmitate, confugiamus ad verbum, quo formetur iudicium noſtrum, petamus Spiritum ſanctum, vt & voluntatem flectat, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& vires præſtandi quæ ipſi grata ſunt, ſuppeditet.

Sepulcrum apertum guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant.

Alio teſtimonio ex Pſalmo 5. deſumto, propoſitionem confirmat. Expreſſit autem Apoſtolus ſententiam Prophetæ ad verbum, niſi quod pro doloſe agebant, ex Hebræo vertendum erat partientur vel blandientur, ſed Paulus ſecutus ſeptuaginta interpretes, genus pro ſpecie poſuit. Blandiciæ enim dolis & fraudibus deſtinantur. Senſus autem Pſalmi hac comparatione abſoluitur. Quemadmodum ex cadauere putrido, aperto ſepulcro fœtores peſtilentes exhalant: ita ex corde impiorum per guttur, quaſi per apertum oſtium mala proficiſcuntur.

Venenum aſpidum ſub labiis eorum.

Hoc teſtimonium ex Pſalmo 140. deſumtum eſt, cuius ſenſus eſt: ita impiorum pernicioſa & lethifera eſt oratio, vt veneno aſpidum oblita labra videantur. Afflatur enim exitium & mors per impiorum mendacia, maledicta, calumnias, obtrectationes &c.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum.

Hoc teſtimonium ex Pſalmo 10. eſt deſum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tum, quo id quod figuratè dixit, ex Pſalmo 140. *ſine figura dicit.*

Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem, contritio & calamitas in vijs eorum, & viam pacis non nouerunt.

Hoc Eſaiæ teſtimonium eſt ex cap. 59. *quo teſtimonio impiorum ſtudium deſcribitur. Græcus habet* ὀξεῖς, *id eſt, acuti, vt ſit metalepſis. Nam per acutum penetrabile, per hoc velox intelligitur.*

Non eſt timor ante oculos eorum.

Hoc admodum appoſitè ex Pſalmo 36. *adiungitur, vt impietatis fons monſtretur, qui eſt carere timore Dei.*

Iam in ſummam contrahamus deſcriptionem, in qua Paulus deprauatæ naturæ imaginem proponit.

PRIMVM, *adimitur homini iuſticia.* SECVNDO, *intelligentia.* TERTIO, *tribuitur homini deprauata voluntas.* QVARTO, *omnes eadem turpitudine inuoluuntur.* QVINTO, *metaphoricis picturis oſtenditur, quibus potiſſimum vitijs laborent homines nondum renati.* SEXTO, *adimitur homini fons omnis virtutis timor Dei. Tametſi autem in ſingulis hominibus hæc flagitia non emergunt, hydra tamen iſta in ſingulo-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

rum pectoribus, quæ nondum ſunt fide purgata, latet.

Scimus autem, quod quæcunque lex dicit, ijs qui in lege ſunt, dicat.

Anthypophora occurrit exceptioni Iudæorum, qui adducta teſtimonia Prophetica in gentes torſerunt, quaſi ad ſe non pertinerent. Verum iſtam hypocriticam exceptionem euertit hoc modo:

Lex quæ dicit, ijs dicit quibus eſt lata.
Eſt autem Iudæis lata. Proinde
Quæ dicit lex, Iudæis dicit. Prophetica ergo teſtimonia adducta, non ſolum ad gentes, verumetiam ad Iudæos redarguendos pertinent. Lex hoc loco generaliter accipitur pro doctrina Moſis & Prophetarum. In lege eſſe dicuntur, quibus lex lata eſt.

Vt omne os obſtruatur, & obnoxius fiat totus mundus Deo.

Finis cur vniuerſum genus humanum reum peccati peragat ſcriptura, videlicet vt mundus reus eſſe comperiatur, vt qui nihil poſſit prætendere, quin iure ſit damnabilis.

Obſtruere os, metonymicè eſt ita reum aliquem rationibus & teſtimonijs conuincere, vt ne verbum quidem habeat quod contradicat, & excuſationem iuſtam ſe habere nullam fateatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Propterea ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram Deo.

Concluſio refutationis præiudiciorum, & repetitio propoſitionis vniuerſalis, quæ eſt: Nullus homo iuſtificabitur ex operibus legis coram Deo, cuius propoſitionis ratio eſt, quod opera legis à nullo mortalium perfecte præſtentur, quemadmodum copioſe hactenus in refutatione præiudiciorum demonſtratum eſt. Opera legis ſunt, quæ lex ſiue ſcripta ſiue non ſcripta præcipit & requirit ab omni homine, quæ ſi præſtarentur, verè iuſtificarent. Nam ſunt ipſiſſima iuſticiæ norma. Qui hæc interpretantur de ceremonijs nihil afferunt. Nam Paulus in hac tota confutatione de pietate erga Deum & iuſticia inter homines locutus eſt. Nemo ergo iuſtificatur operibus vllis, hoc eſt, nemo eſt qui operum perfectione & integritate ita ſatisfacit legi, vt ob opera ſua merito cenſeatur iuſtus coram Deo. Hæc ſententia eſt verborum Pauli. Verum cum Iacobus dicit: Hominem iuſtificari operibus, ſentit hominem non fieri, ſed declarari iuſtum per opera, quod veriſſimum eſt, iuxta illud: Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt. Item, Arbor bona facit bonum fructum. Vt ergo fructus bonitatem arboris indicat: ita opera bona, fide iuſticiam oſtendunt.

Per legem enim agnitio peccati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ratio propoſitionis à contrario effectu. Per legem eſt agnitio peccati. Igitur per legem non eſt iuſticia.

Obſeruetur hîc vſus legis diuinæ, qui eſt reuelare peccatum, & cum peccato iram Dei & damnationem meritam. Verum ne legis damnatoriæ ſententiæ obnoxij pereamus, ſuccurrit Euangelium: quod hortatur nos ad pœnitentiam ſeu conuerſionem, proponit iuſticiam gratuitam, de qua pleniſſima diſputatio ſequitur.

Nunc vero abſque lege iuſticia Dei manifeſtata eſt.

Apoſtolus refutatis præiudicijs, quæ ſuæ cauſæ, hoc eſt, gratuitæ iuſtificationi obſtare videbantur, & collecta concluſione: Quod omnes homines ſint rei, nec poſſint ex operibus legis iuſtificari, principalem propoſitionem de iuſticia fidei (quam in fine exordij attigit) aggreditur, ac PRIMVM *iuſta expoſitione docet, qualis ſit iuſticia fidei.* DEINDE *eandem in propoſitionem colligit, ac eam methodo confirmatoria munit. Quoniam autem inſtituta expoſitio multas circumſtantias, quas Rhetores elementa expoſitionis appellant, continet: eas, priuſquam ad textus enarrationem accedam, nudè & breuiter recenſebo, quo diſtinctius myſterium iuſtificationis gratuitæ, intelligi poſſit: quod prorſus rationi humanæ occultum manet, donec face verbi* cœleſtis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cæleſtis prætenſa, Spiritus ſancti gratia mens noſtra illuminetur, quod cum ſit, hæc diſputatio de gratuita iuſtificatione ſuauiſſima & facilima redditur.

PRIMA igitur circumſtantia diſtinctionis eſt, qua iuſticia legis à iuſticia fidei ſeparatur. Iuſticia legis eſt ex lege, iuſticia fidei eſt abſq; lege.

SECVNDA circumſtantia eſt cauſſæ, videlicet quod iuſticia fidei dicatur Dei iuſticia, vt quæ Deo probetur, & quæ Deum autorem habeat.

TERTIA circumſtantia eſt comprobationis. Aſſerit enim Paulus, fidei iuſticiam habere teſtimonium Moſis & Prophetarum.

QVARTA circumſtantia eſt inſtrumenti, quo homini hæc Dei iuſticia applicatur. Eam enim fide obtineri affirmat.

QVINTA circumſtantia vniuerſalis beneficij eſt. Affirmat enim Apoſtolus, ad hanc Dei iuſticiam omnes credentes ſine diſcrimine admitti.

SEXTA circumſtantia, eſt exæquationis omnium hominum, quo ad meritum attinet, videlicet quod omnibus ſit meritum mortis & damnationis, atq; ideo non eſſe cauſſam, cur vnus alij in gratiæ perceptione præferatur.

SEPTIMA circumſtantia, eſt excluſionis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

omnis meriti humani, adeo quod omnes deſtituantur gloria Dei.

OCTAVA circumſtantia, eſt cauſſæ principalis efficientis, quæ eſt gratia & fauor Dei.

NONA circumſtantia, eſt formæ iuſticiæ fidei, quæ eſt ἀπολύτρωσις *per Ieſum Chriſtum, quæ fide poſſidetur.*

DECIMA circumſtantia eſt materiæ. Eſt enim huius iuſticiæ materia ſanguis Chriſti, hoc eſt, victima cum tota obedientia cum crucis tum legis.

VNDECIMA circumſtantia eſt temporis duplicis, hoc eſt, & eius quod præceſſit aduentum Chriſti in carnem, & eius quod poſtea ſecutum eſt, & ſequetur vſque ad conſummationem ſæculi. Nam vt homines ante Chriſtum exhibitum quotquot crediderunt, hac fidei iuſticia placuerunt Deo: ita poſt Chriſtum exhibitum eadem fidei iuſticia Deo probatur.

DVODECIMA circumſtantia & vltima, eſt finis duplicis huius iuſticiæ, PRIORIS quidem, vt ſoli Deo tribuatur laus iuſticiæ, POSTERIORIS verò, vt omne humanum meritum conticeſcat & omnis gloriatio humana excludatur.

Has circumſtantias omnes continet hæc Pauli expoſitio, quibus rite perpenſis à pijs lectoribus, gratuitæ iuſtificationis doctrina facilius intelligi & iudicari poterit, quarum ſingulas in textus enarratione fuſius explicabimus.

Nunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nunc autem abſq; lege iuſticia Dei manifeſtata eſt.

Hiſce verbis prima & ſecunda circumſtantia exprimitur. PRIMA, *quod iuſticia legis ſit diuerſa à iuſticia fidei, id quod differentia hac ſignificatur, Abſq; lege, ita enim colligit Apoſtolus: Poſtquam ex lege non eſt iuſticia, proponitur in Euangelio alia iuſticia, quæ ex lege non eſt. Teneatur ergo omnium primum hæc differentia inter iuſticiam legalem & iuſticiam Euangelicam, quod illa ex lege ſit, hæc abſq; lege. Vnde hæc certiſſima doctrina ſequitur: quod lex ſeu legis opera, neq; ſint principium, neq; cauſſa, neq; pars, neq; forma, neque conſummatio iuſticiæ Euangelicæ, qua credentes iuſtificati conſiſtunt coram Deo.* SECVNDA *circumſtantia hîc expreſſa eſt, quod Euangelica iuſticia ſit iuſticia Dei, vt quæ Deo accepta ſit & probetur, Deumq́; autorem habeat non hominem. Hoc Paulus ad Philippenſes 3. hiſce verbis declarat: Non habens meam iuſticiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide* IESV CHRISTI, *quæ eſt Dei iuſticia in fide. Quod autem Oſiander interpretatur hîc Dei iuſticiam, qua Deus ipſe eſſentialiter eſt iuſtus, refellitur in hac ipſa expoſitione in nona circumſtantia, vbi Paulus formam huius iuſticiæ facit* ἀπολύτρωσιν, *quæ eſt in Chriſto Ieſu, & infra vbi apertiſſime dicit, nos iuſtos fieri*

impu-

alia Iustitia legalis alia Evangelica

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

imputatione obedientiæ Chriſti. Cum autem audimus Dei iuſticiam nobis promitti, duo obſeruemus, VNVM, *quantum decus ſit, quantaque dignitas iuſticiæ fidei, quæ ab ipſo Deo proficiſcitur autore.* ALTERVM, *quod illam facile conſequi valeamus, cum à Deo gratis conferatur, cui omnia ſunt poſſibilia.* IAM *particulas, quibus Paulus annectit hanc expoſitionem, concluſioni proximæ videamus, ita enim ait: Nunc autem abſque lege, ac ſi dicat: Cum iam palam eſt, omnes homines eſſe peccatores & iniuſtos, atque adeo nullam homini contingere ex lege iuſticiam, ſequitur aliam quærendam eſſe iuſticiam, ijs qui nolunt in ſuis peccatis perire, atque hanc Dei eſſe debere hac ratione manifeſtum euadit: Quiſquis iuſtificatur, aut propria iuſticia, aut Dei iuſticia iuſtificetur oportet. Nam alias iuſticiæ formas verbum Dei non agnoſcit. Sed iam oſtenſum eſt, neminem iuſtificari ex operibus. Proinde neceſſe eſt, vt quicunq; iuſtificabitur, Dei iuſticia opus habeat, qua ſibi imputata, iuſtus coram Deo cenſeatur.*

Manifeſtari, hoc loco eſt rationibus & teſtimonijs ſcripturæ oſtendi, ſicut ipſe Apoſtolus ſe interpretatur verbis ſequentibus.

Teſtimonium habens a lege & Prophetis.

Tertia circumſtantia expoſitionis Paulinæ de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gratuita iuſticia, videlicet quod ſit comprobata teſtimonio legis & Prophetarum. Eſt autem hæc circumſtantia addita propter eos, qui doctrinam iuſtificationis gratuitæ tanquam nouam aſpernabantur, quorum obiectionem anticipat Paulus, ne abſentis doctrina in calumniam ab hoſtibus raperetur. Admoneamur igitur exemplo Pauli, ne quicquam in Eccleſia doceamus, niſi quod teſtimonio Prophetico & Apoſtolico comprobare poterimus. Admoneamur quoq; , quod doctrina iuſticiæ gratuitæ non ſit recens nata, ſed quod fuerit perpetua Eccleſiæ doctrina omnibus temporibus.

Obſeruetur ἀντανάκλασις *in vocabulo legis. Nam cum dicitur, ſine lege, opera legis intelliguntur, cum rurſus dicitur: Teſtimonium habens à lege, legis nomen opponitur Prophetis, & ipſum Moſen ſeu penteteucon complectitur, cuius vniuerſa doctrina ad quatuor capita reuocari poteſt, quæ ſunt hiſtoria, regula vitæ, promiſſiones & comminationes legales, & fœdus gratiæ cum ſuis Sacramentis, in quo fœdere huius gratuitæ iuſticiæ promiſſio continetur. Habet autem Moſes de hac gratuita iuſticia tria teſtimoniorum genera. PRIMVM, Aperta dicta, quale eſt hoc: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item, Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. DEINDE, typos, quibus adumbratur hoc Dei donum, vt ſacrificia patrum, quæ*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

fuerunt aſpectabiles quædam conciones de materia huius iuſticiæ, videlicet Chriſti victima. TERTIO, *exempla vt Abel, Enoch, Noë, Abraham, &c. de quo ſcriptum eſt: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam. plura de teſtimonijs legis & Prophetarum in quarto dicentur.*

Iuſticia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti.

Hæc eſt quarta expoſitionis circumſtantia, de inſtrumento quo apprehenditur gratuita iuſticia. Eſt autem inſtrumentum apprehendens ſeu recipiens fides Ieſu Chriſti, hoc eſt, fiducia promiſſionis quæ nititur merito Chriſti. Obſeruetur proinde hic diſcrimen inter illud quod nos iuſtificat, & inter inſtrumentum, quo apprehendimus iuſticiam. Illud quod nos iuſtificat eſt iuſticia Dei Ieſus Chriſtus, qui nobis natus eſt à Deo iuſticia, huius enim iuſticia, quæ & Dei dicitur, credenti imputatur. Inſtrumentum autem quo hanc iuſticiam apprehendimus eſt fides, hoc eſt, fiducia promiſſæ miſericordiæ ſeu promiſſæ iuſticiæ. Fides itaq; proprie loquendo neq; eſt principium, neque materia neq; forma iuſticiæ gratuitæ, ſed tantum inſtrumentum ac veluti manus quædam, qua iuſticia hæc gratuita per verbum oblata accipitur.

Distinguendum est id qd justificat nos et instrumentum quo apprehendimus justitiam

In omnes & ſuper omnes qui credunt.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hæc quinta circumſtantia beneficium gratuitæ iuſticiæ vniuerſale eſſe docet. Nemo enim à gratuita iuſticia excluditur, qui eam fide amplecti non recuſat. Offertur quidem omnibus promiſcue fide accipienda, ſed fide vacui, ſua culpa & ingratitudine pereunt, iuxta illud: Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. Conſolabitur ergo nos hæc circumſtantia contra tentationem particularitatis.

Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt & deſtituuntur gloria Dei.

Hæc ſeptima circumſtantia rationem continet quintæ. Dixit iuſticiam Dei extendere ſe in omnes et ſuper omnes qui credunt, quo dicto excludit non credentes, cuius excluſionis ratio eſt exæquatio omnium hominum, quo ad meritum mortis quod eſt peccatum. Nam omnes peccauerunt & rei ſunt, nec eſt quiſquam qui ſuis virib. aſſequi poterit metam propoſitam, immortalitatis gloriam, ſed omnes veneno peccati infecti, in ipſo curſu deficiunt. Hæc interpretatio ſumta eſt à propria ſignificatione græcæ vocis qua hîc Paulus vtitur.

Iuſtificantur autē gratis ipſius gratia.

Septima & octaua circumſtantiæ, quæ ſunt meriti excluſio à parte noſtra & cauſſa iuſtificationis in Deo. Cum gratis nos iuſtificari dicit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

meritum excludit, non Chriſti, ſed noſtrum. Semper enim hæc particula, Gratis, noſtro opponitur merito, non Chriſti. Græca vox δωρεὰν, accuſatiuus eſt, & ſubintelligitur κτ', vt ſit ſenſus: Iuſtificamur dono gratuito ſine omni noſtro merito, cauſſa in Deo ſequitur, cum ait: Ipſius gratia. Vt autem vox, Gratia, ſolum fauorem Dei & miſericordiam iuſticiæ cauſſam facit: ita omne humanum meritum excludit. Nam vt vere Auguſtinus ait: Gratia eſt nullo modo, quæ non gratuita omni modo. Quod enim eſt ex gratia, donum, quod ex operibus, eſt debitum.

Obſeruetur hic prima & principalis iuſtificationis noſtræ cauſſa, gratia Dei, quæ gratia eſt vltronea beneuolentia & εὐδοκία Dei. Vnde pie admodum hoc loco Ambroſius, Iuſtificati, inquit, ſunt, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, ſola fide dono Dei iuſtificati ſunt. Baſilius Magnus in oratione de humilitate, in qua homini adimit omnem gloriandi materiam, dicit, quod nulli gloriari poßint de iuſticia μόνῃ πίστει δικαιούμενοι, & Chryſoſtomus non minus eleganter in hunc ipſum locum: Non homo eſt, qui operatur hoc vt defatigetur: Sed Deus qui omnia poteſt. Hinc patet, quod ſanctis patribus hæ orationes: hominem iuſtificari gratis, & hominem ſola fide iuſtificari, æquipolleant. Præterea obſeruetur etiam refutatio illuſtris omnium hominum, qui vlla opera, ſiue præcedant fidem, ſiue ſequantur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur, inter cauſſas iuſtificationis ponunt.

Per redemtionem quæ eſt in CHRISTO IESV.

Nona circumſtantia, quæ eſt forma iuſtificationis gratuitæ, nempe redemtio per Ieſum Chriſtum, quæ conſiſtit in abſolutione à peccato, in imputatione iuſticiæ Chriſti, & acceptatione credentis ad vitam æternam. Vox Græca ἀπολύτρωσις *ſignificat proprie redemtionem captiui, perſoluto pro eius capite precio. Quare per redemtionem tota obedientia Chriſti intelligenda eſt crucis & legis. Vnde redemerit nos Chriſtus explicat Paulus ad Galatas: Chriſtus redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictum. Patri igitur precium ſoluit, quod iuſticia Dei requirebat, à poteſtate Diaboli nos eripuit, tanquam è lictoris manu, qui hominem tantiſper reum mortis detinet, donec iuſſu magiſtratus iubetur eum dimittere, ſoluto non lictori, ſed ei qui læſus erat, precio.*

Quem propoſuit Deus propitiatorium in ſanguine eius.

Exponit quomodo per Chriſtum parta ſit redemtio, nimirum quod ſuo ſanguine emundauerit nos à peccatis, atque hæc eſt decima circumſtantia præſentis expoſitionis, in qua notatur materia iuſtificationis, videlicet ſanguis Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſti, hoc eſt, victima atq; adeo tota obedientia Chriſti, quæ nobis fit meritoria ad ſalutem, quando eam fide apprehendimus, tum enim filius Dei peccata noſtra tegens ſuo ſanguine placat offenſum patrem. Hæc eſt ſumma ſententiæ Paulinæ, quæ vt nobis magis dulceſcat, analyſi quadam retexenda eſt. Primo itaq; loco ait, Deum propoſuiſſe Chriſtum propitiatorium, quibus verbis typum veteris propitiatorij, de quo exodi 25. Chriſto dulciſſime accommodat. PRIMVM mandat Deus, vt Moſes faciat propitiatorium ex auro mundo, hoc eſt, laminam auream. Deinde eius vſum oſtendit, dum inquit: Pones propitiatorium ſuper arcam ſuperne, & in arca pones teſtimonium quod dabo tibi. Hunc typum Iohannes primo primæ, & in 4. primæ explicat, quod & Paulus hoc loco facit: Quemadmodum enim operculo illo ſeu propitiatorio tegebatur lex in arca, ita Chriſtus in Eccleſia tegit, abſcondit & expiat peccata noſtra, vt lex amplius non accuſet nec damnet eos, quorum peccata expiat ſanguis Chriſti. Illi enim Deum patrem propitium & placatum propter hoc propitiatorium habent. Admonet igitur appellatio propitiatorij nos de duabus rebus, nempe de ira Dei, & de remedio aduerſus iram Dei in propitiatore Ieſu Chriſto. DEINDE verbum, Propoſuit, ſignificat quod Chriſtus Deus & homo ſit ordinatus & conſtitutus à Deo Pontifex. Sicuti

enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

enim Moſis propitiatorium ordinatione & mandato Dei arcæ impoſitum erat, ita hic noſter Dominus IESVS CHRISTVS ſacerdos Eccleſiæ à Deo conſtitutus eſt, idq; in æternum, ſecundum ordinem Melchizedech, vt Dauid & Epiſtola ad Hebræos teſtantur. PRÆTEREA hic fit mentio ſacrificij huius ſacerdotis, & ſimul fœderis quod ſanguine ipſius ſancitum eſt: Meminit autem ſanguinis Apoſtolus, vt ad typum reſpiciamus. In veteri enim populo nulla fiebat remiſſio ſine ſanguine, & ſanguine populus in confirmationem fœderis aſpergebatur: Ita hunc typum accommodat Apoſtolus ad Chriſtum, qui ſuo ſanguine intrat in ſancta ſanctorum redemtione æterna inuenta, quemadmodum fuſe & luculenter hic typus in Epiſtola ad Hebræos explicatur. Ad hæc applicationis meminit Apoſtolus, cum inquit: Per fidem. Nam applicatio ſacrificij Chriſti ac aſperſio ſanguinis, huius noui fœderis ſuper nos fit, quando in hunc propitiatorem credimus, qui offert pro nobis ſua merita, perſoluit pœnam, & applicat ſua merita omnibus credentibus. Huc illud Iohan. 17. Ego me pro eis ſanctifico.

Ex his veluti elementis definitio ſacerdotis Chriſti huiuſmodi extrui poteſt: Chriſtus eſt ſacerdos à Deo conſtitutus, vt ſua victima propitium nobis reddat patrem, ac ſanguine ſuo tegat & aboleat reatum omnium, qui ad ipſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

firma fiducia confugiunt, ac tandem eos vita æterna & immortalitatis gloria donet. Non inutile videtur hoc loco diſtinguere quaſdam appellationes, quibus etſi eadem res ſignificatur, rationis tamen aliqua eſt diſtinctio. Appellationes autem hæ ſunt: Sacerdos, Mediator, Propitiator, Redemtor, quæ appellationes gradibus quibuſdam Chriſti officium & merita nobis ob oculos ponunt.

SACERDOTIS appellatio generalis eſt, quæ ſignificat quod Chriſtus ſit conſtitutus in ijs quæ ad Deum pertinent, vt ex epiſtola ad Hebræos patet: Nam illud commune veterum ſacerdotum officium fuit.

MEDIATORIS appellatio, propriam ſacerdotis Chriſti notam indicat, quæ eſt vt ſe inter Deum offenſum, & homines qui offenderunt, interponat, vt qui conſors ſit vtriuſque partis, Deo enim vera diuinitate, hominibus vera humanitate coniunctus eſt.

PROPICIATOR dicitur ab effectu ſacrificij ſacerdotis. Nam Deum iratum placat, ipſum nobis conciliat, factus propitiatio pro peccatis noſtris.

Poſtremo REDEMTOR dicitur ob fructum, qui ad nos homines venit, ex eo quod Deus placatus ſit. Per Chriſti enim ſacrificium placato patre manumittimur à iure peccati, liberamur à morte & damnatione, & tandem do-

nabimur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nabimur æterna vita, idq; nullis alijs meritis quam vnici noſtri Sacerdotis, Mediatoris, Propitiatoris & Redemtoris beneficio.

Ad declarandam iuſticiam per remiſsionem peccatorum prius factorum, quæ Deus tolerauit ad declarandam iuſticiam ſuam in præſenti tempore.

Vndecima circumſtantia de efficacia victimæ Chriſti, eam enim non ſolum efficacem eſſe dicit ad peccata eorum, qui poſt Chriſtum exhibitum fuerunt delenda. Verumetiam ad delenda peccata prius facta, hoc eſt, eorum hominum qui fuerunt ante Chriſtum exhibitum. Atq; hoc eſt, quod in Apocalypſi dicitur: Agnus occiſus eſt ab initio mundi. Etſi autem hoc in typo, id eſt, in ſacrificijs factum eſt: Virtus tamen eius infinita eſt, qui finito eſt paſſus tempore. Peræq; enim patres qui fuerunt in teſtamento veteri, & eos qui in Chriſtum exhibitum credunt, idem Chriſti ſanguis à peccato mundat.

Vocat itaque hoc loco peccata præterita ſeu prius facta, peccata omnium patrum, qui fuerunt ante Chriſtum exhibitum, quæ Deus tolerauit, id eſt, remiſit propter Chriſti victimam. Eſt proinde Monachorum inſomnium de lymbo patrum deteſtandum, vt contumelioſum in ſanguinem CHRISTI, *& verè ſtatuendum æquè*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſaluatum eſſe Abelem atque Cornelium.

In hoc vt ſit ipſe iuſtus, iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu Chriſti.

Duodecima circumſtantia, vt Deo ſoli tribuatur iuſticiæ laus, qui ſolus iuſtificat, id eſt, abſoluit à reatu imputata Chriſti iuſticia, eum qui credit in Chriſtum propitiatorem.

Hîc obſerua vnde, per quem, & quomodo contingat iuſticia homini, qua homo acceptus eſt coram Deo, videlicet iuſticia Chriſti à Deo patre imputata credenti.

Vbi igitur gloriatio? Excluſa eſt. Per quam legem? operum? non. Sed per legem fidei.

Duas concluſiones ex ſuperioribus colligit. VNAM, neminem poſſe gloriari coram Deo ob iuſticiam operum. ALTERAM, iuſticiam eſſe ex fide ſine operibus. Priorem interrogationis ſchemate infert: Vbi, inquiens, eſt gloriatio? Excluſa eſt. Hac ſubiectione veluti parta victoria inſultat aduerſus eos, qui de legis iuſticia gloriabantur, & præ ſe gentes contemnebant. Infert enim ex dictis: omnem gloriationem carnis excluſam eſſe, vt ſtatuatur iuſticia fidei, quæ fides non de ſuo gloriatur merito, ſed alienum prædicat beneficium. Figurata hæc locutio perinde valet ac ſi dixiſſet ſimpliciter: Nemo poteſt glo-

riari

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

riari coram Deo, propterea quod nemo iuſtificatur operib. legis. Nam cum gloria ſit decus virtutis ſeu factorum præclare geſtorum, gloriatio hoc loco eſt fiducia meriti & operum. Facit hîc Paulus duplicem legem, vt illuſtrior ſit antitheſis, VNAM *operum, quam decalogus docet,* ALTERAM *fidei, quam Euangelium docet. Neq; enim hîc aliud lex operum eſt, quam opera, neq; lex fidei aliud quàm fides. Hic ergo obſeruetur vnum ex præcipuis axiomatis doctrinæ Eccleſiæ, videlicet quod omnis meritorum fiducia in iuſtificatione hominis coram Deo excluſa ſit.*

Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſque operibus legis.

Secunda concluſio ex ſuperiorib. collecta, quæ & principalis propoſitio eſt, et ſtatus primæ partis Epiſtolæ. Hanc propoſitionem antea in primo attigit, & deinde in hoc tertio longa expoſitione tractauit, Nunc verò ipſam colligit & validius infert, poſtquam declarauit, & firmiſſimis rationibus conuicit, neminem ex operibus legis iuſtificari poſſe. Hæc enim vis verbi Græci eſt, quo in collectione Paulus vtitur. λογιζόμεθα, *inquit, hoc eſt, colligimus, & ſubductis rationibus concludimus, ac ſi dicat: Cum verbum Dei tantum duplicem iuſticiam proponit homini, nempe legis & fidei, hominis & Dei, quarum altera hominem peccatorem iuſtificari neceſſe ſit, Et iam im-*

motis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

motis rationibus demonſtratum eſt, neminem poſſe legis ſeu propria iuſticia iuſtificari coram Deo. Sequitur, omnes qui iuſtificantur, fidei iuſticia, quæ eſt Dei, iuſtificari. Atque hæc ſententia ſimpliciſſima eſt huius concluſionis, quæ vt nobis magis dulceſcat, aliquot colligam ex ea hypotheſes, quibus illuſtrior hæc de iuſtificatione doctrina fiat. Harum PRIMA ſit, de qua aliquoties ſupra dictum eſt, quod alia ſit legis, alia fidei iuſticia, quarum illa ex operibus, hæc ſine operibus contingat. Cum enim hominem dicit iuſtificari abſque operibus, manifeſte diſcrimen facit inter legis & fidei iuſticiam. Vnde & nos diſcamus non confundere operum iuſticiam cum iuſticia fidei.

SECVNDA hypotheſis, quam hæc concluſio nobis ſuppeditat, eſt quod Chriſtiana iuſticia non partim operibus, partim fide nitatur, ſed quod ſit fidei tantum. Cum enim dicit: abſque operibus, manifeſte docet Apoſtolus iuſticiam Euangelij ex fide & operibus, tanquam ex partibus eam conſtituentibus, minime conſtare. Hac ergo hypotheſi aperte refutantur pontificij, qui iuſticiam Chriſtianam ex fide & operibus componunt.

TERTIA hypotheſis, quod omne meritum humanum ab hac Euangelij iuſticia excludatur. Meritum enim aliunde prouenire non poteſt quam ex operibus, quæ cum excluduntur ab hac iuſticia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

iuſticia, manifeſtum eſt meritum excludi. Non enim fieri poteſt, vt ſit effectus ſine cauſſa.

QVARTA hypotheſis, quod iuſticia Euangelij ſit ex fide, hoc eſt, fiducia Mediatoris. Hæc hypotheſis teſtatur hanc fidei iuſticiam non eſſe qualitatem in nobis, ſed donum Dei, nempe imputationem iuſticiæ Chriſti, quæ fide accipitur.

QVINTA, Quod hæc fidei iuſticia omnibus promiſcue offeratur, Cum enim dicit ἄνθρωπον, indefinitè ſine aliquo articulo neminem excludi ab hac iuſticia, qui eam fide amplecti non recuſat, ſignificat.

SEXTA, Quod hominem iuſtificari fide ſit eum abſolui à peccato, donari iuſticia Chriſti, & acceptari ad vitam æternam gratis propter Chriſtum. Nam cum dicit hominem iuſtificari abſque operibus legis, clare docet, iuſtificari non ſignificare iuſtum ex iniuſto fieri per ſuam iuſticiam, quæ ſanè eſſe nequit ſine operibus legis. Cum ergo id fide tantum fieri dicat Apoſtolus, Chriſti iuſticiam proponit, quam in conuerſione fides apprehendit. Hæc hypotheſis latius in quarto, quinto, decimo capitibus huius Epiſtolæ explicatur, ſimiliter in Epiſtolis ad Galatas & Epheſios.

SEPTIMA hypotheſis eſt confutatio erroris eorum, qui per opera legis tantum ceremonias Moſaicas intelligunt, cum præſentem concluſionem Apoſtolus ex ſuperioribus colligat, in

quibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quibus homines ita reos peregit, quod ne vnus quidem ſit, qui ex operibus legis iuſtificari poſſit. Nam cum dicit λογιζόμεθα, *non ſignificat opinionem incertam, ſed perſuaſionem firmam, quæ quaſi rationibus ſubductis & explicatis, deducta eſt.*

An Iudæorum Deus tantum? an non & gentium? certe & gentium. Quandoquidem vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.

Prolepſis eſt. Nam anticipat obiectionem Iudæorum, qui ſibi ſolis hanc vendicarunt gloriam, quaſi Deus ſolos Iudæos reſpiceret, eosq; tantum ſuos agnoſceret, atq; ideo pertinere ad ſe ſolos gratuitæ iuſtificationis beneficium, gloriabantur. Verum hanc inanem fiduciam adimit Apoſtolus Iudæis, oſtendens nullum diſcrimen eſſe, nec in Deo, qui vnus eſt tantum, nec in hominibus, qui eiuſdem Dei ſunt populus. Quare gratuitæ iuſtificationis beneficium non minus ad gentes quàm ad Iudæos pertinere concludit. Atq; hoc eſt quod ſupra in expoſitione quoq; in quinta circumſtantia attigit, vbi aſſerit Apoſtolus, iuſticiam Dei per fidem Ieſu Chriſti extendere ſe in omnes & ſuper omnes qui credunt. Hoc ipſum iuſta diſputatione proſequitur in 9.10. & 11. capitibus. Nam iſtorum capitum ſcopus eſt, vt docea-

tur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur beneficium Chriſti vniuerſale eſſe. Porro metonymia qua circumciſio pro Iudæis, & præputium pro gentibus ponitur, vſitata eſt Hebræis, qui ſæpiſſime nomen ſigni ad rem ſignatam, nunc præſentem cum ſigno, nunc tantum ſigno repræſentatam transferunt.

Obſeruetur hoc loco diligenter hæc Pauli diſtributio, qua & occurrit tentationi particularitatis, & admonet nos fidei, qua promiſcue omnibus oblatum beneficium accipitur & poſſidetur.

Legem igitur inanem facimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtabilimus.

Obiectionis huius hic eſt ſenſus. Si fidei doctrina veram iuſtificandi rationem & vnicam continet, videtur irrita lex, quæ operum iuſticiam requirit, & promittit vitam omnibus obſeruantibus eam. Paulus hanc conſecutionem negat, & aſſerit legem ſtabiliri per fidem. Sed huius aſſertionis hic nullam cauſſam reddit, ne confirmationem nimirum à propoſitione diuellat. Verum in decimo capite hanc rationem reddit, quia Chriſtus eſt finis legis (id eſt, quod lex quaſi extremum requirit) in iuſticiam omni credenti. Hoc aũt vt intelligatur clarius, ſciendũ eſt quod finis legis, et quaſi vltima eius voluntas ſit, iuſtificare eos, qui ipſam obſeruant, quo iuſtificati vitam ingrediantur, iuxta illud: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Verum quo minus aſſequatur

lex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

lex quod quærit, non impedit legis vlla qualitas, ſed communis naturæ humanæ corruptio, & carnis noſtræ vicioſitas, Quomodo igitur ſtabilitur lex? Vicioſitati carnis noſtræ & communi corruptioni ita medetur Chriſtus, vt eius iuſticia nobis imputata per fidem, finem legis conſequamur, propterea quod Chriſtus pro nobis legem impleuit, factus ſit nobis iuſticia, 1. Corint. 1. Hanc eſſe ſententiam Pauli loci periſtaſis oſtendit, & teſtimonium Chryſoſtomi, cuius verba hæc ſunt: Quodnam igitur legis opus eſt? & cuius cauſſa omnia agit? Vt hominem faciat iuſtum, Sed illa quidem hoc non potuit, Omnes enim (ait) peccauerunt, fides vero veniens ipſum perfecit. Nam cum aliquis credit, ſimul iuſtus eſt. Igitur fides legis voluntatem ſtatuit, & propter quod omnia lex egit, hoc fides in finem perduxit. Non igitur legem irritam facit fides, ſed ſtabilem reddit. Et Theodulus Syriæ Epiſcopus: Ecqua ratione fides ſtabilit legem, quia lex ſalutem impartire volens, non poteſt hoc præſtare, fides autem ſaluat & æternum beat.

Caput IIII.

Summa capitis quarti.

VT exemplo Abrahæ aliјsq́; teſtimonijs iuſticiam ex fide eſſe docet, ita & filios Abrahæ deſcribit, & fidei naturam ſeu indolem in Abrahamico exemplo depingit.

Ordo & partes capitis quarti.

Hoc caput duabus abſoluitur partibus, Argumentatione & Expoſitione. Argumentatione quidem confirmatur iuſticia fidei, Expoſitione vero filij Abrahæ depinguntur & vis fidei oſtenditur.

Exegeſis quarti capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Quid ergo dicemus patrem noſtrum inueniſſe ſecundum carnem.

Confirmationem orditur ab exemplo Abrahæ per procatalepſin. Nam Iudæi qui impenſe Abrahami nomine intumeſcebant, oppoſuerunt Paulo Abrahamum, quem falſo arbitrabantur operibus legis iuſtificatum. Verum iſtud exemplum ἀντιστροφῇ *Rhetorica Paulus retorquet in*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ipſos, & inde primam & præcipuam ſuæ propoſitionis (contra eorum expectationem) confirmationem depromit. Quid, inquit, dicemus patrem noſtrum Abrahamum inueniſſe & adeptum eſſe ſecundum carnem, hoc eſt, ex operibus, quaſi dicat, nihil prorſus ex operibus, Sed inuenit prætenſa face promiſſionis diuinæ, & accepit iuſticiam manu fidei, non poſſedit per opera. Vocat autem hîc Apoſtolus, ſecundum carnem, iuſticiam operum, quandoquidem per ipſam carnem & vires carnis operamur. Quod autem quidam, Secundum carnem, referunt ad Patrem, non congruit huic loco, Nam Paulus ſeipſum interpretatur, inquiens:

Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quo glorietur, At non apud Deum.

Ratio eſt ſubauditæ inficiationis. Quærit quid inuenerit Abraham ſecundum carnem? ſubintelligitur inficiatio, videlicet, quod nihil inuenerit ſecundum carnem, ſeu quod non fuerit iuſtificatus ex operibus. Huius inficiationis confirmationem petit à remotione effectus ad remotionem cauſſæ, per argumenti modum, à deſtructo conſequente. Si, inquit, Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriationem. Sed non habet gloriationem apud Deum. Proinde non eſt apud Deum operibus iuſtificatus.

Verum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Verum cum iam Abraham iuſtus à Deo pronunciatur, & operum iuſticia coram Deo deſtituitur, ſequitur ipſum fide iuſtificatum eſſe, Cum tantum has duas iuſticiæ formas, legis videlicet & fidei, verbum Dei agnoſcat.

Sed quomodo hoc argumentum particulare, pronunciatum vniuerſale confirmare poterit? Ad hoc ita reſpondendum eſt, quod firmiſſima ſit conſecutio: Abraham eſt iuſtificatus fide abſque operibus. Ergo quotquot iuſtificantur, iuſtificari fide abſque operibus neceſſe eſt.

Argumentum quidem videtur infirmum, vt quod ex particulari concludat vniuerſale contra Dialecticorum leges, Verum conſecutionis ratio pendet à cauſſæ conſtantia & æqualitate. Deus enim qui iuſtificauit Abrahamum credentem, cum non ſit perſonarum acceptor, æqualis eſt omnibus. Proinde omnes credentes iuſtificabit non ſecus quàm Abrahamum iuſtificauit. Perinde igitur valet argumentum Pauli, ac ſi dixiſſet, Eadem eſt ratio iuſtificandi in omnibus. Sed Abraham eſt iuſtificatus abſq; operibus, Igitur & reliqui abſq; operibus iuſtificabuntur.

Quid enim dicit ſcriptura: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei in iuſticiam.

Secundum argumentum à teſtimonio ſcripturæ & exemplo probato ſumto. Vt autem primo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mo concludebatur iuſticiam non eſſe ex operibus: ita hoc ſecundo iuſticiam eſſe ex fide colligitur. Argumentum hoc ideo valet, quia & exemplo approbato in ſubiecto approbatur res in genere, ex quo fit quod concinne ab exemplo per locum coniugatorum concludatur hoc modo:

Abraham credens Deo eſt iuſtus reputatus apud Deum. Ergo iuſticia qua Abraham Deo approbatus eſt, ex fide prouenit. Hæc hypotheſis ad theſin transferenda eſt hoc modo: Quemadmodum Abraham iuſtificatus eſt, ita & alij iuſtificabuntur. Sed Abrahæ credenti fides imputata eſt ad iuſticiam, Ergo & alijs credentibus fides imputatur ad iuſticiam. Eſt enim eadem iuſtificationis ratio, & Deus eſt æqualis omnibus, iuxta normam ſuæ iuſticiæ & miſericordiæ.

Porro ad clariorem huius argumenti explicationem obſeruandum inprimis eſt, cur fides dicatur imputari in iuſticiam, & quid ſit imputari in iuſticiam. Cum itaque dicatur fides imputari in iuſticiam, ſeu reputari pro iuſticia, nequaquam ita accipiendum eſt, quaſi fides ipſa, qua Euangelio creditur, in ſe reputetur ita pro iuſticia, vt ea tanquam qualitate aut actione ſeu habitu aliquis ſit iuſtus coram Deo, Verum ita intelligi oportet, quod fides reputetur pro iuſticia, quatenus illa apprehendit iuſticiam Chriſti, & eam vt ſuam ſibi à Deo imputatam amplectitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ctitur. hoc etiam imputandi verbo confirmatur, quod ab Arithmetica ſumtum eſt. Quemadmodum enim calculus non æſtimatur ex materia, nec per ſe quicquam valet, ſed reſpectu lineæ in qua ponitur, æſtimationem capit: ita fides per ſe non habetur pro iuſticia, ſed reſpectu Dei, qui credenti filij ſui iuſticiam aſſignat quaſi eius propria eſſet. Non eſt ergo imputare, attribuere quod ex debito dandum eſt, ſed eſt gratuito dare & aſſignare, quemadmodum Paulus ipſe ſe declarat, cum inquit: Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, &c. Deinde in quinto definitur illa iuſticia, quæ nobis imputatur eſſe obedientia Chriſti. Sicuti ergo Plinius loquitur, cum ait: Culpam noſtram illi imputamus, id eſt, aſſcribimus illi culpam noſtram, ita hîc, cum Deus dicitur nobis imputare iuſticiam, intelligendum eſt non de noſtra quam habemus ipſi, ſed de ea quæ nobis à Deo aſſcribitur.

Habemus quæ ſit vis & quis ſit ſenſus argumenti Paulini: Nunc autem, quia duabus calumnijs hoc pulcerrimum argumentum eludi ſolet, illis occurrendum eſt. PRIOR calumnia eſt Iudæorum, Papiſtarum POSTERIOR.

IVDÆI accuſant Paulum malæ fidei, quod hoc teſtimonio ex 15. capite Geneſeos deſumto conetur probare iuſticiam ex fide eſſe. Dicunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

enim iſtum locum perperam torqueri ad Chriſtum & vitam æternam, qui de terrena promiſſione, & multiplicatione ſeminis ſuper terram concionatur. Sed inuidi iſti falluntur committendo fallaciam compoſitionis & diuiſionis. Malè enim ſeparant præcedentia à ſequentibus, non obſeruantes plenam hiſtoriam, nec principale membrum hiſtoriæ, videlicet promiſſionem Dei, qua Deus Abrahamum in ſuam tutelam recipit, promittit ſalutem & benedictionem per ſemen promiſſum. Non ergo Abraham in promiſsionem multiplicandi ſeminis ſui ſuper terram tantum reſpexit, vt Iudæi cauillantur, ſed eam includit in illa priori tanquam partem in toto. Quare cum Abraham credendo oblatam gratiam amplectitur, perſpicuum euadit, calumniam Iudaicam vt ſycophanticam deteſtandam eſſe. Prouenit enim partim ex inuidia, partim ex ignorantia promiſsionis principalis, in qua aliæ continentur.

Poſterior calumnia eſt PAPISTARVM & iuſticiariorum, qui Iacobum cum Paulo committunt, vt iuſticiam componant ex fide & operibus ſimul. Proferunt autem ex Iacobo hæc verba: Si autem ſcire vis ô homo inanis, quod fides abſq; operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt? offerens filium ſuum ad altare, Vides quod fides cooperata fuerit operibus eius, & ex operibus perfecta fuerit,

fuerit, & impleta eſt ſcriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis igitur quod ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum.

Hoc teſtimonium Iacobi Papiſtæ opponunt Paulo, & toti Euangelio, & audacter reijciunt λύτρον perſolutum pro genere humano. Verum ne videantur contra Paulum iſta dicere, interpretantur Paulum de operibus ceremonialibus, Sed quàm fœdè hallucinentur paucis oſtendam.

PRIMVM omnium obſeruandus eſt ſcopus Iacobi, qui non diſputat de iuſtificationis cauſſa, cum ſtatus quæſtionis apud ipſum ſit, quo in loco habenda ſit fidei profeſſio & iactatio ſine operibus bonis. Quare hanc propoſitionem ſtatuit: Fides abſque operibus eſt mortua, hoc eſt, iactatio ſeu gloriatio de fide, cui non adiuncta ſunt bona opera, vana & inanis eſt.

Hanc eſſe ſententiam propoſitionis oſtendit compellatio. Vis autem ſcire homo κενὲ inanis et vacue, qui nulla viua fide præditus es. Hanc propoſitionem confirmat exemplo Abrahæ deſumto ex 22. cap. Geneſ. vbi manifeſte loquitur ſcriptura non de iuſticia gratuita, quæ credenti Abrahæ imputata eſt, Sed de declaratione iuſticiæ à ſuo proprio effectu, quæ in hominum oculos incurrit. Nam iuſticiam gratuitam quindecim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

annis ante natum Iſaac obtinuerat fide. Cum igitur Papiſtæ quocunque ſe vertant non poſſunt efficere contra naturæ ordinem, vt ſua cauſſa prior ſit effectus, fruſtra ex hoc loco contendunt, iuſticiam qua iuſtificamur coram Deo, in operibus conſiſtere. Verum quo omnis tollatur ambiguitas, placet exactius locum Geneſ. quem Iacobus adducit, examinare. Sunt autem hæc Moſis verba:

Vocauit angelus DOMINI Abraham ſecundo de cœlo, Per memetipſum iuraui dicit DOMINVS, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito, propter me benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas, & veluti arenam, quæ eſt in littore maris, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur omnes gentes terræ in ſemine tuo, quia obediſti voci meæ.

Hoc teſtimonio confirmat Iacobus propoſitionem ſuam, ex quo firmiſsime colligam, quid iuſtificare Iacobo ſignificare poſſit. Prædicatur Abraham ob obedientiam ſuam, quod paratus fuerit offerre filium, fit promiſsio ſeminis, & poſteritatis numeroſæ, neque aliud habet iſte locus in Geneſi. Cum itaque Iacobus confirmat Abrahamum iuſtificatum operibus, profecto aliud intelligere non potuit, quàm Abrahamum fuiſſe iuſtificatum, hoc eſt prædicatum, ornatum, & ampliſſima promiſsione remuneratum propter obedien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

obedientiam ſuam ex fide præſtitam. Quod autem ab exemplo propoſito infert Iacobus: Vides quod fides cooperata ſit operibus illius, & ex operibus conſummata eſt fides illius. Nihil aliud vult quàm ſignificare opera neceſſario fidem comitari, atque fidem conſummari operibus, id eſt, manifeſtari hominibus ſeu demonſtrari apud homines per obedientiam erga Deum, atque ideo fidem ſine operibus eſſe inane ſpectrum, quod nequaquam meretur fidei appellationem. Quod autem addit, impletam eſſe ſcripturam quæ dicit: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam, & amicus Dei appellatus eſt, Nihil aliud ſignificat, quàm declaratam eſſe iuſticiam fidei per obedientiam operum. Impleri enim dicuntur idiotiſmo Hebraico, quæ plenius exhibentur & oſtenduntur & palam fiunt. Hinc tandem concludit Iacobus: Videtis quod ex operibus iuſtificatur homo, hoc eſt, ex fructu cognoſcitur & approbatur iuſtus, & non ex fide tantum, hoc eſt, nuda & inani cognitione Dei. His ita explicatis iuxta analogiam fidei ex ſcopi conſideratione & teſtimonij ex Geneſi adducti vero ſenſu, breuiter colligam firmam paralogiſmi papiſtici ſolutionem. Cum ergo obijciunt contra gratuitam iuſtificationem:

Fides abſq; operibus eſt mortua.
Ergo homo non iuſtificatur fide coram Deo abſq; operibus.

 Reſpon-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Reſpondeo duplicem paralogiſmum committi, & vtrunq; æquiuocationis eſſe. PRIMVM enim fides in doctrina Pauli de Iuſtificatione non ſignificat tantum noticiam & aſſenſum, ſed proprie fiduciam in Deum, quod verè velit nobis præſtare quod promittit per Euangelium, id quod ex deſcriptione fidei, quæ ſequitur in fine huius capitis, plenius conſtabit. Sed in Iacobo ſignificat noticiam tantum hiſtoriæ & aſſenſum, id quod quatuor rationibus ex Iacobo deſumtis, oſtendam, quarum PRIMA ſumitur ex his verbis: Si fidem, inquit, quis dicat ſe habere, opera autem non habeat. Quid aliud quæſo hoc loco poteſt Iacobus intelligere per fidem, quàm inanem profeſſionem & iactationem fidei, Vera enim fides & iuſtificans eſt, qua viuit iuſtus, & eſt efficax ad operandum. SECVNDA, Diaboli, inquit, credunt, & contremiſcunt. Quid iam certius eſt quàm Diabolos nullam miſericordiæ Dei fiduciam habere, Non enim habent promiſſionem. Quare nequaquam veram fidem habere poſſunt, ſed hiſtoricam tantum, vnde contremiſcunt, exhorrentes iuſtum Dei iudicium. TERTIA, Iacobus fidem, de qua agit, vocat mortuam, eamq; confert corpori exanimi, Sed fides Paulo eſt, qua credentes viuunt in fide filij Dei, Galat. 2. QVARTA, Tu, inquit Iacobus, credis quod ſit Deus, Ita ſane credere eſt tantum hiſtoriæ noticiam habere, qua homi-

nes minime iuſtificari & nos teſtamur. Cur, inquies, Iacobus ita vtitur voce fidei? Reſpondeo. Loquitur ex hypotheſi hypocritarum, qui ſuam inanem de fide iactantiam fidei nomine ornarunt.

ALTER paralogiſmus committitur in voce iuſtificandi, Paulus enim de iuſtificatione imputationis, Iacobus autem de iuſtificatione declarationis loquitur, ex quo clare apparet, Paulum & Iacobum non inter ſe pugnare, & friuolum eſſe commentum Papiſtarum, qui in Paulo per opera tantum ceremonias intelligunt. Verum Papiſtæ hac ſolutione non contenti, vt hoſtes gratuitæ iuſtificationis, ſimilem loquendi figuram ex quarto Moſis libro proferunt, vbi opera imputari in iuſticiam aſſeruntur. Scriptum eſt enim de Phinea, quod zelo quodam heroico occiderit ſcortatorem & ſcortum, quod factum Dauid Pſalm. 105. affirmat Phiniæ fuiſſe imputatum ad iuſticiam. Hæc Dauidis verba torquent Pontificij contra gratuitam iuſtificationem, Sed qua fide id faciant facile eſt iudicare. Non poſſunt ſane Sophiſtæ iſti inficiari, quin ad legis iuſticiam requiratur plena legis obedientia, Sed in Phinea non videmus niſi particulare factum ex zelo peculiari profectum, quod ſane plenam legis obedientiam fuiſſe nemo dixerit, niſi qui partem & totum confuderit. Quid ergo dicendum, clara ſunt Dauidis verba, qui affirmat

hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hunc zelum Phiniæ fuiſſe imputatum ad iuſticiam? Si qualitatem facti Phiniæ reſpicimus, ex eo non eſt iuſtificatus Phinies, at ſi qualitatem perſonæ cuius erat hoc factum attendimus, conſtat ex hiſtoria, quod Phinies fuerit iuſtus fide antea. Ex fide enim exarſit hic zelus in ſancto viro, ad impediendam turpitudinem in populo Dei, ne nomen Dei propter illam male audiret inter gentes. Opus igitur ab eo factum, imputatum eſt ei ad iuſticiam, hoc eſt, habitum eſt iuſtum ac Deo placuit, quia ex fide profectum à iuſta perſona editum eſt in gloriam Dei. Ad hunc modum iudicandum eſt de aliorum ſanctorum operibus ex fide factis. Multum enim refert attendere quæ ſit perſona quæ facit opus, quidq́; opus per ſe valeat, & quo in loco cenſeatur poſt ſtabilitam fidei iuſticiam.

Porro regulæ quarum obſeruatio prodeſt ad refutandas Papiſtarum argutias, alibi expoſitæ ſunt & declaratæ.

His ita breuiter annotatis, ad exemplum Abrahæ redeamus, ex quo omnia ferè, quæ in hoc capite ſequuntur, extructa ſunt. Paulus vt artifex duo conſiderat & examinat in exemplo propoſito, videlicet factum in ſe, & circumſtantias perſonæ & facti: vnde, vt ad ſummam omnia reuocem, tria docemur, PRIMVM, quænam ſit vera iuſtificandi ratio. DEINDE, quænam ſit veræ fidei indoles. POSTREMO, qualis

lis vita credentis perſonæ eſſe debeat. Etſi autem his tribus capitibus reliqua omnia continentur: tamen factum & circumſtantias perſonæ diſtinctius examinabimus, vt non ſolum habeamus vitæ ſpeculum in ſancto Abrahamo patre noſtro, verumetiam vt obſeruatio ſtudioſis ſeruiat in aliorum exemplorum tractatione & accommodatione ad vſum.

Factum itaq; Abrahæ in ſe docet ſicut antea etiam dictum eſt, quod iuſticia vera, qua Deo probamur, ſit ex fide, qua gratuitæ promiſſioni credimus. Nam vt Abraham iuſtificatus, ita & alios iuſtificari eſt neceſſe. Non enim poteſt diuerſa eſſe iuſtificationis ratio, cum Deus æqualis ſit omnibus. Circumſtantiæ iuſtificati Abrahæ de pluribus & grauiſſimis rebus nos admonent, quarum præcipuas recitabo.

PRIMA eſt profeſſionis vita Abrahæ ante iuſtificationem, quæ teſtatur Abrahamum nullis ſuis meritis aut præparantibus ſuis operibus, ſed ſola gratia Dei receptum eſſe in gratiam. Quare & Paulus omnem ipſi materiam gloriandi ademit. Quid enim quæſo potuit idololatra mereri? Quæ potuit merita congrui habere quibus Deus moueretur ad conferendam ipſi gratiam? Confutat igitur hæc circumſtantia dogma de operibus præparantibus & meritis congrui.

SECVNDA circumſtantia eſt temporis, quo

quo Abraham eſt fide iuſtificatus. Hæc docet quod circumciſio non neceſſario requiratur ad iuſtificationem. Eſt enim Abraham antea iuſtificatus quàm circumciſus, quod minime verum eſſet, ſi circumciſio iuſtificationis aut cauſſa aut meritum aut pars aut conſummatio fuiſſet.

TERTIA circumſtantia eſt etiam temporis, quæ docet iuſticiam, quæ ex fide eſt, promiſcue ad omnes pertinere. Nam Abraham fide iuſtificatus eſt, antequam vllis notis externis diſcreti ſint homines. Ex hac circumſtantia, Prophetæ haud dubie conciones ſuas de vocatione gentium extruxerunt.

QVARTA circumſtantia ſimiliter eſt temporis, quæ docet ritus Moſaicos non requiri ad iuſtificationem. Vt enim ſine illis Abraham eſt iuſtificatus, ita qui eius exemplo iuſtificabuntur, eos non requirant ad iuſticiæ vel cauſſam vel complementum.

QVINTA circumſtantia etiam eſt temporis, quæ docet ſine lege morali & operibus in decalogo præceptis contingere iuſticiam gratuitam. Nam cum Abrahæ exemplo iuſtificamur, qui fuit iuſtificatus annis multis, hoc eſt, 430. ante legem moralem diuinitus commendatam populo Iſraëlitico, fieri non poteſt, vt ex lege morali ſit iuſticia. Verum ſi quis obijciat legem moralem perpetuam eſſe, ideoq; ea non caruiſſe Abrahamum? Reſponſio facilis eſt: Nulla merces

merces debetur operibus niſi ex pacto Dei. Non enim exiſtimandum eſt opera hominum intrinſeca aliqua dignitate meritoria eſſe, ſed acceptatione Dei & ratione pacti interpoſiti. Quare immota eſt hæc ratio: Abraham iuſtificatus eſt fide promiſsionis ante editum pactum de operibus, videlicet, Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Proinde fide & non obedientia legis moralis eſt iuſtificatus Abraham.

SEXTA circumſtantia eſt fidei Abrahæ, quæ non eſt fortuita opinio aut inanis perſuaſio, ſed certa πληροφορία, quæ nullis rationis argumentis cedit, immo contra omnem rationem aſſurgit, conſtantia promittentis Dei firmiſsime nitens.

SEPTIMA circumſtantia eſt adiunctorum fidei Abrahamicæ, quæ docent Abrahami fidem non fuiſſe vacuam bonis operibus, ſed adiunctam habuiſſe obedientiam erga Deum. Etſi enim ſola fides apprehendit gratuitum beneficium: tamen ſuis naturalibus proprietatibus non eſt ſpolianda fides, quemadmodum in Abrahamo videmus, qui & gloriam Deo tribuit veritatis, & ei obediuit, paratus ad mactandum filium vnicum. Vnde diſcat pius, nihil ſibi carius eſſe debere obedientia erga Deum, & ſtudio bonorum operum, atque ideo Paulus dicit, Chriſtum eripuiſſe nos à præſenti ſæculo malo, & addit finem, Vt ſimus zelotæ bonorum operum.

Proin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Proinde Abrahami obedientia nobis imitanda eſt, modo iure de patre noſtro Abrahamo gloriari voluerimus.

OCTAVA circumſtantia, eſt vitæ œconomicæ in Abrahamo. Vocatus enim diuinitus Abraham, non abiecit curam familiæ, ſed magis induſtrium ſe præbuit cum domi tum foris: quæ res docet, œconomicam adminiſtrationem, diuitiarum iuſtum acquirendarum modum, contractus & legitima bella non impedire quo minus placeamus Deo, modo in earum rerum vſu veſtigijs patris noſtri Abrahami inſtiterimus.

NONA circumſtantia, eſt fortunarum Abrahæ, quæ impij dogmatis Monachorum, qui perfectionem Chriſtianam in mendicitate collocant, eſt refutatio. Nam cum Abraham teſtimonio Dei perfectus eſt pronunciatus, etſi facultates haud mediocres habuerit, Sequitur perfectionem Chriſtianam nequaquam in poſſeſſionem abdicatione ſitam eſſe, immo hoc Abrahæ exemplum clare docet, in quo vera Chriſtianaq; perfectio ſita eſt. Nam cum voci Dei obtemperat, paratus ad mactandum filium vnigenitum, ſatis docet, eam demum perfectionem eſſe Chriſtianam, cum quis credens Deo, omnia obedientiæ erga ipſum poſtponit, quemadmodum Abraham fecit.

DECIMA circumſtantia eſt perſecutionis Abrahæ, quæ docet Eccleſiam cruci ſubiectam, vt exerceatur fides & inuocatio.

UNDE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

VNDECIMA circumſtantia, eſt inuictæ fiduciæ Abrahami aduerſus varia ſcandalorum genera. Hic enim doloribus, hoſtium multitudine, & paucitate piorum non eſt fractus, ſed ſe fiducia liberationis glorioſæ in medijs ærumnis ſuſtentauit.

DVODECIMA circumſtantia, eſt communis ſortis piorum, videlicet quod tametſi amicus Dei prædicetur: tamen communi ſorti hominum, videlicet morti ſubiectus erat: qui quidem non mortis aſpectum timuit, ſed gloriæ cœleſtis meditatione in media morte ſe erexit, ac animam ſanctam ſpe immortalitatis Deo commendauit.

HÆC de circumſtantijs perſonæ Abrahæ adijcere placuit, vt nobis conſtet, qua ratione Abraham dicatur credentium pater, nimirum vt fidem & obedientiam huius ſancti Patriarchæ Chriſtiani exprimant.

Operanti autem merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, Verum non operanti, ſed credenti in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſticiam.

Tertium argumentum ſumtum à differentijs ſeu contrarijs definitionibus mercedis operum & iuſticiæ fidei. Ponit autem hîc Paulus duas pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

poſitiones, quæ cum propoſitioni probandæ accommodantur, hic conficitur ſyllogiſmus:

Imputatio gratuita non eſt operantis merces.

Iuſticia credentis eſt imputatio gratuita.

Ergo, Iuſticia credentis non eſt merces operantis.

Maior probatur per contrarium. Merces operanti, id eſt, ei qui aliquid operibus promeretur, datur ex debito. Igitur non eſt gratuita imputatio. Probatio hæc per conceſſionem Rhetoricam intelligenda eſt. Nequaquam enim Paulus ſentit, quod quiſquam ex debito fiat iuſtus reuera, ſed quæ ſit natura rerum indicat. Minor teſtimonio Moſis: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam, nititur.

Ex concluſione infertur propoſitio probanda, nempe quod iuſticia ſit ex fide. Conſequentia ex ſuperioribus manifeſta eſt, vbi propoſuit Apoſtolus, iuſticiam aut ex fide aut ex operibus eſſe. Cum itaq; ex operibus non ſit, ſequitur eam ex fide eſſe. Hæc vis eſt argumenti Paulini. Verum nos plures colligamus hypotheſes ex verbis Apoſtoli. Harum PRIMA ſit, de qua hîc potiſſimum agitur, quod iuſticia, qua iuſtificatur homo coram Deo, ſit imputatio iuſticiæ, quæ fide accipitur.

SECVNDA, Quod imputare ſit aliquid ex gratia conferre, non ex debito tribuere. Imputare enim

re enim ex gratia, & ex debito tribuere, ex diametro pugnant.

TERTIA, quod merces propriè ſit, quod debebatur ex merito, hoc eſt, debiti ſolutio. Etſi pro genere, idq́; frequentiſſime συνεκδοχικῶς capitur, hoc eſt, pro quauis compenſatione. Hoc genus, compenſatio, quia duas habet formas, fit vt merces nunc pro debita, nunc pro indebita compenſatione accipiatur. Cum dicitur, merces datur operanti, ſignificatur debita compenſatio, idq́; intelligendum eſt & de bono & de malo opere. At alibi dicitur, Merces veſtra copioſa eſt in cœlis, ſignificatur compenſatio indebita, & gratis propter promiſſionem collata.

QVARTA, Quod gratia & debitum apud Paulum ita opponantur, vt de eodem dici non poſſint. Habent enim cauſſas immediatè contrarias.

QVINTA, Quod vt duplex iuſticia eſt operum & fidei: ita illa debita, hæc gratuita appelletur. Hæc diſtinctio non habet hunc ſenſum, quod aliquis poſſit conſequi iuſticiam illam ex debito, ſed rerũ differentias facit, vt ſupra admonui, vt fidei iuſticia intelligatur diuerſa eſſe à legis iuſticia. Habent enim hæ iuſticiæ formæ differentias ſpecificas.

SEXTA, Quod impium iuſtificare ſit remiſſis peccatis illum iuſtum facere per imputationẽ alienæ iuſticiæ, nempe Chriſti. An non ſcriptura

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

clamat: Qui condemnat iuſtum, & iuſtificat impium, vterque abominatio eſt coram Deo? Hoc igitur quomodo Deo conueniet? An is facit quod in alijs abominatur? Nullo modo. Aliud enim Paulo aliud Prophetæ ſignificat iuſtificandi verbum. Nam apud Prophetam iuſtificare eſt, ſententia iudiciaria nocentem abſoluere, ne pœnas debitas luat, & nihil præterea. Verum apud Paulum, iuſtificari non ſolum eſt abſoluere reum, ne ſui reatus cauſſa pœnas luat, verumetiam ſignificat ex iniuſto iuſtum facere, imputatione iuſticiæ Christi.

SEPTIMA, hac oratione: Qui iuſtificat impium, ſignificatur & qualis homo ſit ante iuſticiæ imputationem, nempe impius, & quod nulla merita congrui præcedant iuſtificationem, ſed vt à parte hominis mera præcedat impietas, ita à parte Dei ſola paterna beneuolentia in filio.

OCTAVA, Euertitur hîc dogma eorum, qui clamant, opera neceſſaria ad ſalutem, quæ ſalus, cum à iuſtificatione ſeparari nequit, non habet alias cauſſas aut merita, quàm ipſa iuſtificatio. Hoc tamen fatendum eſt, quod opera neceſſario requirantur in iuſtificatis, vt iter inter medium, non vt cauſſæ aut merita.

NONA, Cum hîc non operans & operans opponuntur, ſciendum eſt, quod vt operans dicatur hoc loco, is qui ſuis operibus meretur iuſticiam: ita non operans dicatur, qui operibus ſuis

non

non meretur iuſticiam, ſed qui in gratuitam Dei bonitatem recumbit fide, quo iuſtus fiat, Cuius rei pulcerrimum exemplum proponitur in Paulo ipſo ad Philippenſes tertio, qui de ſeipſo ſcribit hoc modo: Omnia vt detrimentum reputo propter excellentem cognitionem CHRISTI IESV DOMINI *mei, propter quem omnium iacturam paſſus ſum, & omnia reputo vt reiectamenta, vt* CHRISTO *lucrifaciam & inueniar in eo non habens meam iuſticiam, quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt per fidem* IESV CHRISTI. *Hic Apoſtolus non ſpoliat ſeipſum operibus bonis, ſed fiduciam operum abijcit, quo locus ſit iuſticiæ Dei, quæ fide in* IESVM CHRISTVM *accipitur & poſſidetur.*

Quemadmodum & Dauid finit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iuſticiam abſque operibus. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, Beatus vir cui non imputauerit Dominus peccatum.

Quartum argumentum ab autoritate Dauidis & definitione iuſtificationis ſumtum, cuius maior tantum ponitur cum ſua probatione à coniugatis deſumta, hoc modo:

Beatitudo hominis eſt imputatio iuſticiæ abſque operibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Iuſtificatio eſt beatitudo hominis.

Proinde, Iuſtificatio eſt imputatio iuſticiæ abſque operibus.

Probatur maior hoc pacto: Beatus eſt, cui eſt remiſſum, tectum, & non imputatum peccatum. Ergo, Beatitudo eſt remiſſio, tectio & non imputatio peccati. At cui non imputatur peccatum, ſed eſt remiſſum, illi verè iuſticiæ imputatio imputatur ex gratia. Proinde, Beatitudo eſt imputatio iuſticiæ abſque operibus.

Porro Pſalmus Dauidicus, vnde ſumtum eſt hoc teſtimonium, didaſcalicus eſt, in quo & expoſitione & exemplo docetur, quænam ſit vera iuſtificandi ratio. Sunt autem huius Pſalmi partes plures. In PRINCIPIO *enim definit, quænam ſit vera coram Deo beatitudo.* DEINDE *oſtendit, cuinam remittatur peccatum, nempe illi ſoli, qui ſine dolo peccatum agnoſcit, & confugit ad miſericordiam.* TERTIO *loco vniuerſalis doctrina additur, nempe quod omnes teneantur peccati reatu, ideoq; debere peccatorum veniam petere etiam ſanctos.* QVARTO *oſtendit, quod conſecuti remiſſionem peccatorum, obedientiā debeant Deo præſtare iuſtificati.* QVINTO, *Quia Eccleſia cruce premitur, finis crucis piorum aſſignatur, nimirum vt veluti camo & freno coërceantur, ne in peccata ruant, & peccatis inuoluti pereant.* SEXTO *loco pœna impiorum indicatur.* SEPTIMO, *effectus veræ beatitu-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

beatitudinis ſignificatur eſſe gaudiũ ſpiritus, quo in Domino lætantur & exultant iuſti.

Poſtquam œconomiam Pſalmi oſtendimus, paulo altius verba Dauidis, quæ ex hoc Pſalmo deſumſit Paulus, perpendamus & examinemus. PRIMO ergo loco meminit remiſſionis peccatorum, Vnde docemur, quod nemo pro peccato ſatisfacere Deo poſſit, Nemo enim debitum remittit quod ſoluitur. Huius remiſſionis pulcerrima imago propoſita eſt Matth. 18. in debitore 10000. talentorum. SECVNDO docemur hoc loco voce remiſſionis, quod Deus non amplius iraſcatur homini, cui peccatum remiſit, Vt enim pater filium prodigum Lucæ 15. ſumma beneuolentia complexus, poſtquam confugienti ad ſe remiſerat peccatum: ita Deus Dauidem, remiſſo peccato, ſummo fauore proſecutus eſt.

Verum quid vberioris doctrinæ contineat vox Remiſſionis, vide in Catechiſmo noſtro.

DEINDE Pſalmus definit aliquo modo remiſſionem peccati, cum inquit: Et quorum tecta ſunt peccata, hoc peccati tegumentum de duabus maximis rebus nos admonet. PRIMVM, quod non ita tollatur peccatum, quin vicium remaneat in natura, donec in hac mortali vita ſumus. Quod enim tegitur, non prorſus tollitur, ſed abſconditur tantum. Verum ſciendum eſt, in peccato duo eſſe, formale videlicet, ipſe reatus, qui remittitur & tollitur ſimul, & materiale, quod te-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gitur & non imputatur. DEINDE monemur hoc loco, vt qualenam ſit illud vmbraculum peccatum tegens, cogitemus. Eſt enim hoc vmbraculum nihil aliud quàm Chriſtus Dominus cum ſua victima expiatrice, cuius vmbraculi ſeu tegumenti ſymbolum fuit olim veſtitus Adæ, Geneſ. 3. Nam cum Adam à Deo pellibus veſtitus ſcribitur, figura ſignatur, quod etſi peccatum manet in homine: tamen Chriſti vmbraculo tegatur, ne imputetur credenti. Et hoc vmbraculum etiam figuratum fuit in aurea lamina (quæ dicebatur propitiatorium) qua tegebatur lex ipſa cum ſua maledictione in arca teſtamenti, hoc eſt, Chriſti victima tegit peccatum, ne ſententiæ legis obnoxij damnemur.

PRÆTEREA in Pſalmi verbis adductis ab Apoſtolo additur: Beatus homo cui non imputauerit Dominus iniquitatem, quo dicto ſignificatur, quod Dominus peccatum remiſſum & tectum nequaquam punire velit, præſertim æternis pœnis. Quod autem Dauidem corporalibus pœnis punierit poſt remiſſum peccatum, non fuit iudiciaria pœna, ſed paterna diſciplina, qua clementiſſimus pater filium in officio continuit.

Diſcrimen iniquitatis & peccati ex Græcis appellationibus hoc ſtatui debet: Iniquitas eſt, quicquid cum lege Dei pugnat, Græcè enim ἀνομία dicitur. Peccatum vero proprie errata & commiſſionis delicta notat, Græcè ἁμαρτία.

Beati-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Beatitudo ergo hæc ad circumciſionem an etiam ad præputium? Dicimus enim quod imputata ſit Abrahæ fides in iuſticiam, quomodo ergo imputata eſt? In circumciſione an in præputio? Non in circumciſione, ſed in præputio.

Quia dixerat beatos, quibus imputatur per fidem iuſticia, commode quæſtionem mouet de circumſtantia, ad quoſnam pertineat iſta beatitudo, an ad ſolos circumciſos Iudæos, an etiam ad non circumciſos, hoc eſt, ad gentes. Ponitur autem hîc circumciſio & præputium metonymicè pro ſubiectis, hoc eſt, pro Iudæis & gentibus, vt ſupra in tertio capite. Ad quæſtionem autem reſpondet Apoſtolus, videlicet quod iſta beatitudo, quæ imputatur credentibus, pertineat promiſcuè ad omnes cum Iudæos tum gentes, quicunque eam fide recipiunt. Eſt enim gratia hæc vniuerſalis. Verum quia potiſſimum in quæſtione verſabatur, an illa gratia beatitudinis pertineret ad gentes etiam, hoc ſyllogiſmo Apoſtolus concludit eam ad gentes quoq; pertinere.

Abraham credens reputatus eſt iuſtus.
Abraham credens fuit incircumciſus.
Ergo, Incircumciſi modo crediderint reputantur iuſti.
Pertinet igitur hæc beatitudo etiam ad gentes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Maior & minor expreſſe ponuntur. Verum vt oratio fieret acrior, & validius inferret concluſionem, vſus eſt Apoſtolus ſubiectionis ſchemate.

Et ſignum accepit circumciſionis ſignaculum iuſticiæ fidei, quæ fuerat in præputio.

Occupatio neceſſaria eſt, qua anteuertit eos, qui ex dictis inferre poterant circumciſionem, vel plane inutilem eſſe, vel eſſe complementum iuſticiæ antea per fidem inchoatæ. Hanc obiectionem diluit Apoſtolus, monſtrato vero circumciſionis vſu hoc modo: Circumciſio eſt ſigillum quo obſignatur iuſticia fidei. Ergo circumciſio nec eſt inutilis, quia eſt obſignatio iuſticiæ per fidem acquiſitæ, nec eſt complementum iuſticiæ, quia aliud eſt res, aliud rei obſignatio.

Porro quia hic locus admonet nos de vſu Sacramentorum, volo, idq; breuiſſime, rationem Sacramentorum in genere excutere. PRINCIPIO *itaq; quo pacto Deus ſuam Eccleſiam inde vſque ab edita prima promiſſione ſeminis, rexerit & adminiſtrauerit, operæprecium eſt obſeruare. Ea enim obſeruatio, & quæ ſint miniſterij partes, & quomodo inter ſe conſentiant, clariſſime manifeſtabit. Semper inde à mundi exordio hunc morem ſeruauit Deus, quod promiſſionibus ſuis vel recens propoſitis, vel ſolenniter repetitis, adiecerit ex-*

rit ex-

rit externa ſigna, tanquam aſpectabiles ſuarum promiſſionum conciones, quæ ſigna ob res ſacras quas ſignificant, à Latinis Sacramenta dicta ſunt, à Græcis μυςήρια appellata, eò quod ſub rebus aſpectabilibus res arcanæ et ſpirituales continentur. Atq; hac de cauſſa Auguſtinus veriſſime dicit: Sacramentum eſſe viſibile verbum. Nam quod Dominus verbo offert, id ſacramento tanquam viſibili teſtimonio obſignat. Vtrumq;, hoc eſt & verbum & ſacramentum fidem requirit, quia vtrumq; eſt promiſſionis alicuius concio. Ex his facile intelligi poteſt, ad ſubſtantiam cuiuſq; ſacramẽti hæc ordine requiri. PRIMVM mandatum Dei & inſtitutionem. DEINDE externum ſignum, idq́; non ſimplex, ſed ſymbolicum. TVM promiſſionem gratiæ. POSTREMO fidem promiſſionis. Hæc quatuor Paulus hîc coniungit, cum ait: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſticiæ fidei, Cum dicitur Abraham accepiſſe, notatur mandatum & inſtitutio diuina, de quibus Geneſ. 17. Cum nominatur circumciſio, externum proponitur ſignum. Cum ſubiungitur ſignaculum iuſticiæ, ſignificatur illud externum ſignum promiſſionis gratuitæ iuſticiæ eſſe obſignationem quandam. Cum poſtremo loco additur, fidei, indicatur promiſſam iuſticiam fide accipiendam eſſe. Quatuor ergo ad rationem cuiuſq; ſacramenti concurrunt, Mandatũ ſeu inſtitutio diuina, Signum analogicum ſeu ſymbolicum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Promiſſionis verbum, & Fides promiſſionis. Nec aliud vult illud breue Auguſtini dictum in 15. caput Iohan. Accedit verbum ad elementum & fit ſacramentum. Verbum intelligit inſtituentis Dei & promittentis, quod verbum requirit fidem & obedientiam, elementum eſt res externa incurrens in ſenſus. His ita conſtitutis ex dictis extruamus definitionem Sacramenti generalem, hoc modo: SACRAMENTVM eſt viſibile ſignum mandatum & inſtitutum à Deo, quo vt Deus hominibus ſuam gratiam teſtatur & obſignat: ita homines viciſſim ſuam in Deum fidem profitentur, eamq́; vſu Sacramenti confirmant. Hinc etiam apparet quis ſit principalis finis ſacramentorum, videlicet obſignare promiſſam gratiam, quæ fide accipitur & poſſidetur. Quod autem ſupra dictum eſt, ſignum externum oportere eſſe analogicum ſeu ſymbolicum, diligenter eſt obſeruandum. Dicitur autem analogicum ſeu ſymbolicum propter finem. Debet enim hoc ſignum eſſe velut aſpectabile verbum, hoc eſt, quod doctrinam ſimilitudine aliqua ſubijcit ſenſibus, atq; ideo rectiſſime ſymbolum dicitur, id eſt, ſignum, quod comparatione (quam habet res viſibilis ad rem promiſſam & oblatam in ſacramento) docet. Hinc Auguſtinus: Si ſacramenta comparationẽ ad eam rem quam ſignificant non haberent, ſacramenta non eſſent. Circumciſio externa ſymbolo docuit hoc modo: Vt

genita-

genitalis membri præputium præſcindebatur in circumciſione: ita figurabatur veterem naturam in regeneratione abſcindendam eſſe. In baptiſmo analogia ſeu ſymbolica ratio eſt inter aquam & ſanguinem Chriſti in effectibus. Vt enim aqua abluit ſordes corporis: ita eius aſperſione ſignificatur ſanguinis Domini virtus, quo homines emundantur à ſuis peccatis. In Cœna eſt anologia euidens inter panem & corpus, & inter vinum & ſanguinem. Sicuti enim pane nutriuntur corpora noſtra, & vino reficiuntur: ita corpore & ſanguine D O M I N I *in Cœna, modo fides aſſit, ſpiritualiter paſcimur. Hæc ſint in genere de Sacramentis dicta, plura petantur ex alijs ſcriptis.*

Vt eſſet pater omnium credentium in præputio, quo ipſis etiam imputetur in iuſticiam.

Hic finis eſt cur Abrahamo imputata ſit fides in iuſticiam, cum adhuc eſſet incircumciſus, nimirum vt eſſet pater & typus gentium, quæ circumciſæ non ſunt. Nam cum gentes credunt promiſſionibus Dei de gratuita miſericordia, Abrahamum imitantur, quare eius filij imitatione ſunt. Quare cum credunt vt Abraham, imputatur fides ipſis ad iuſticiam, quemadmodum Abrahamo credenti fides ad iuſticiam imputata eſt. His monemur, vt Abrahamum nobis pro-

ponamus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ponamus fidei & vitæ exemplum, Vnde Auguſtinus: Si filij Abrahæ eſtis, factis probate, non verbis.

Et pater circumciſionis non ijs qui ſunt ex circumciſione tantum, ſed etiam ijs qui inſiſtunt veſtigijs fidei patris noſtri Abrahæ, cum adhuc eſſet in præputio.

Reddit cauſſam cur Abraham iuſtificatus acceperit circumciſionem, nimirum vt circumciſorum etiam pater haberetur, præſertim eorum qui inſiſtunt veſtigijs fidei Abrahæ. Habet ergo Abraham duplices filios, videlicet carnales, iuxta originem carnis, & ſpirituales, iuxta cordis fidem, vt loquitur Auguſtinus. ad hos pertinet promißio, ad illos minime. Spirituales filios Abrahæ definit ipſe Apoſtolus, eſſe omnes homines, cum ex Iudæis oriundos, tum ex ipſis gentibus, quicunque inſiſtunt veſtigijs fidei Abrahæ, hoc eſt, qui recto ordine incedunt iuxta exemplum Abrahæ, & fidem promißionibus Dei habent, ſicuti Abraham habuit. Hæc vis eſt græcanicæ vocis στοιχοῦσι. *Nam* στοιχεῖν, *ordine procedere, & veluti in verſus rectos porrigi, ſignificat.*

Non enim per legem promiſsio Abrahæ aut ſemini facta eſt, vt eſſet hæres mundi, ſed per iuſticiam fidei.

Sextum

Sextum argumentum à cauſsis iuſtificationis ſumtum eſt, idq; per collationem. Formari autem poteſt argumentum hoc modo: Illud iuſtificat per quod facta eſt promiſsio Abrahamo. Promiſsio autem Abrahamo facta eſt non per legem, ſed per iuſticiam fidei, hoc eſt, promiſsio iuſticiæ facta eſt non operanti, ſed credenti. Igitur non lege, ſed fide obtinetur iuſticia. Sola minor ponitur loco totius argumenti. Verum quia minor hæc eſt κρινόμενον, atq; adeo συνέχον totius huius diſputationis de iuſtificatione, ſubijcitur probatio partium eius, quæ ſunt duæ, VNA, per legem non eſt facta promiſsio. ALTERA, per iuſticiam fidei eſt facta credenti. Harum partium probationes gignunt noua argumenta, quæ ſi accommodantur propoſitioni, eā per ſe confirmant. Sed quid eſt, quod dicit Abrahamum per fidem factum hæredem mundi? An vnquam Abraham mundi hæres factus poſſedit terram, an tantum terrena bona per fidem obtinuit Abraham? Reſpondeo ſynecdochen eſſe. Hæres enim mundi ponitur pro hærede terræ Canaan, quæ erat hæreditatis æternæ vitæ externus typus, ac veluti ſacramentum quoddam. Nam Abraham nullo pacto acquieuit in iſtis terrenis & momentaneis bonis, ſed ſemper ad principalem promiſsionem reſpexit. Eſt & concinna eorum interpretatio, qui Mundum accipiunt pro hominibus, qui in mundo ſunt, Atque ita ſenſus erit:

Abra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Abraham hæres eſt mundi, id eſt, pater eſt multarum gentium.

Si enim ij qui ſunt ex lege, hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, irrita facta eſt promiſsio. Lex enim iram operatur.

Septimum argumentum à deſtructione conſequentis, ſeu ab abſurdo, quod formabitur hoc modo:

Si ij qui ſunt ex lege (hoc eſt, ſi illi qui operibus legis nituntur, vt per ea conſequantur iuſticiam) ſunt hæredes, ſcilicet vitæ æternæ, inanis eſt fides, & irrita facta eſt promiſſio, hoc eſt, fruſtra creditur promiſſioni gratuitæ iuſticiæ, ſeu vt Chryſoſtomus interpretatur, non opus erit gratuita ſalute. Sed nec fides eſt inanis, nec promiſſio irrita, hoc eſt, iuſticia & hæreditas contingit credenti promiſſioni gratuitæ iuſticiæ. Ergo ex lege, hoc eſt, propter opera legis non contingit hæreditas.

Maior probatur à contrario effectu legis. Lex, inquit, iram operatur, hoc eſt, quia nemo legi ſatisfacit, lex ſubijcit omnes iræ Dei & damnationi, ſicuti oſtenſum eſt in tribus primis capitibus. Ergo lex non facit hæredes, quod eſt gratiæ opus. Vbi enim eſt ira, ibi gratia non eſt, quæ gratia eſt promiſſionis & hæreditatis cauſa. Sublata itaq; promiſſione, tollitur & fides. Nam

fides

fides ex promiſſione pendet. Duo hoc loco de fide diligenter obſeruemus. VNVM, *quod fides non ſit tantum noticia hiſtoriæ & aſſenſus, ſed etiam fiducia promiſſionis, eaq; firma.* ALTERVM, *quod fides habeat ſe correlatiue ad promiſſionem Dei, ita vt ſublata promiſſione, fides eſſe nequeat.*

Siquidem vbi non eſt lex, ibi nec tranſgreſsio eſt. Propterea ex fide (eſt hæreditas) vt ſit ſecundum gratiam, quo firma ſit promiſsio omni ſemini.

Octauum argumentum, quo vt poſterior pars ſuperioris argumenti, quæ eſt per fidem facta promißio, confirmatur: ita eodem ipſa principalis propoſitio concluditur. Quare hîc ordinem probandi ſpectantes octauum argumentum conſtituamus, à connexione cauſſarum & effectuum ſumtum, quod in Soriten concludi poteſt hoc modo:

Vbi non eſt lex, ibi nec tranſgreſſio.
Vbi non eſt tranſgreſſio, ibi fides.
Vbi fides, ibi gratia.
Vbi gratia, ibi quoque firma promiſſio.
Proinde, Vbi non eſt lex, ſed fides, ibi firma promiſſio.

Nam ſi ex lege penderet hæreditas, promiſſio omnino irrita eſſet propter iuſtam iram iudicis

punientis peccatum, & damnantis reos. Poterit etiam commodiſſime & hoc pacto formari argumentum.

Quicquid debet eſſe firmum, eſt ex gratia per ſidem.

Hæreditas promiſſa debet eſſe firma.

Ergo promiſſa hæreditas eſt ex gratia per fidem.

Probatur maior: Vbi eſt fides? vbi lex non eſt, ſcilicet accuſans & damnans, hac ſublata, nulla eſt peccati imputatio, ſed gratia ibi regnat, ex qua firmitas promiſsionis dependet, quæ fide accipitur. Poterit quoque concinne hoc modo formari argumentum.

Vbi non lex, neq; tranſgreſſio.

In promiſsione non eſt lex.

Ergo, In promiſsione non eſt legis tranſgreſsio. Et per conſequens firma eſt promiſsio, quæ ſi penderet ex conditione legis, omnino irrita eſſet.

Non ſolum ei quod eſt ex lege, ſed etiam ei quod eſt ex fide Abrahæ.

Dixit promiſsionem eſſe firmam omni ſemini, id eſt, omnibus credentibus: Nunc ſeminis diſtributionem addit. Semen ex lege vocantur Iudæi credentes, qui orti ab Abrahamo, lege circumciſionis ab alijs hominibus erant diſtincti. Semen ex fide vocantur gentes credentes. Supra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

opponuntur eſſe ex lege & eſſe ex fide ſimpliciter. Nam ibi eſſe ex lege dicuntur, qui ex lege quærunt iuſticiam, & ex fide, qui ex gratia ſine lege gratuitam iuſticiam accipiunt. Verum hîc opponuntur eſſe ex lege & eſſe ex fide, κατά τι, hoc eſt, quatenus fidei adiuncta eſt, aut non eſt adiuncta circumciſio. Nam totum ſemen ſupra vocauit, Omnes credentes, quod hîc in duas has formas diſtribuit, vt aliud ſit ex lege, aliud ex fide Abraham.

Qui eſt pater omnium noſtrum, quemadmodum ſcriptum eſt (patrem multarum gentium conſtitui te) coram eo cui credidit, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint.

Ratio diſtributionis à relatiue oppoſitis. Si enim Abraham pater eſt noſter, nos certè eius ſemen, hoc eſt, filij ſumus. Eſſe autem Abrahamum patrem noſtrum, teſtimonio ſcripturæ Geneſis decimoſeptimo probatur, vbi promittit DOMINVS *quod Abraham ſit futurus pater, non vnius tantum populi, ſed multarum gentium. Antea quidem dictus eſt Abram, hoc eſt, pater excelſus, Verum vt nomen admoneret ipſum perpetuo promiſsionis diuinæ de multitudine gentium, quarum pater eſſet futurus Abraham, mutat* DOMINVS *nomen, qui vt antea*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dicebatur Abram, pater excelſus, iam dicatur & ſit Abraham, quaſi Abram hamon, hoc eſt, pater excelſus multitudine, ſcilicet ſeminis, ſeu pater magnæ multitudinis. Fuit ergo hoc nouum nomen Abrahamo, veluti μνημόσυνον perpetuum huius magnificæ promiſſionis. Ex hoc tempore cœperunt infantibus nomina dare in circumciſione, hoc eſt, octauo à natiuitate die, vt nomen tum inditum eſſet illis initi cum Deo fœderis teſtimonium.

Hoc exemplum poſtea imitati ſunt Chriſtiani, qui in Baptiſmo, qui ſucceſſit circumciſioni, nomina ſuis infantibus imponunt, in teſtimonium ſuſcepti Baptiſmi. Merito proinde noſtra nomina deberent nos admonere & fœderis quod cum Deo iniuimus, & abiurationis qua renunciauimus Sathanæ & eius operibus, accepta candida veſte in ſignum ablutionis peccatorum, & candidæ, hoc eſt, nouæ vitæ in poſterum agendæ.

Sed hîc oritur quæſtio: Geneſis videtur polliceri carnale ſemen, quod & euentus confirmare videtur. Ex Iſmaële enim, qui natus eſt Abrahamo ex Hagar ancilla, prodierunt duodecim potentiſſimæ & nobiliſſimæ familiæ. Ex Nepote Abrahæ Iacob prodiêrunt duodecim tribus Iſraël, Ex Nepote Eſau prodiêre Idumæi, Ex Chetura multi populi nati ſunt, vt habetur Geneſ. 25. Hanc quæſtionem diluit Paulus, cum dicit

cit, Abrahamum patrem noſtrum coram Deo cui credidit: quo dicto PRIMVM diſcernit inter filios Abrahæ ſpirituales & carnales. DEINDE modum propagationis oſtendit. Vt enim carnales filij iuxta originem carnis ab Abrahamo deſcendunt, ita ſpirituales, qui filij coram Deo dicuntur, ſunt qui non naturæ propagatione, ſed fidei imitatione naſcuntur filij. Quare omnes, qui Abrahæ fidem imitantur, eius filij rectè dicuntur, idq́; coram Deo, vt hic Paulus loquitur.

Sed quid ſibi vult adiecta amplificatiuncula: Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint? Hæc amplificatio ideo adiecta eſt, vt Paulus doceat potentiam Dei fundamentum eſſe complendarum promiſſionum, atque adeo totum ſalutis beneficium ſoli bonitati Dei aſſcribendum eſſe. Sicuti enim Abraham effœtum, & Saram natura & ætate ſterilem fœcundos reddidit: ita & alios ſua dignatur gratia, dum vocat ex gratia. Cum itaque dicit: Qui viuificat mortuos, & vocat ea, quæ non ſunt tanquam ſint, periphraſis eſt omnium hominum, qui cum ſteriles ſunt in ſe, eos tamen ſua gratia fœcundat. Obſeruemus itaque in omnibus promiſſionibus Dei ad diuinam potentiam reſpiciendum eſſe, qua poteſt Dominus omnia quæ vult, & vult omnia quæ ſuo verbo promittit, quantumuis abſurda ſenſui carnis videantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Qui præter ſpem ſub ſpe credidit, vt fieret pater multarum gentium.

Confirmatæ propoſitioni ſubiungit Apoſtolus expoſitionem paradigmaticam, in qua fidei naturam in illuſtri exemplo tanquam in tabula proponit. Poſtquam enim tantum fidei tribuit, quod ea ſola iuſticiam Dei apprehendat, qua ornati, ſententiæ legis damnatoriæ non amplius ſumus obnoxij, ſed potius iuſti effecti imputatione diuina, æternæ vitæ hæredes inſcribimur, merito quæri poteſt, quænam ſit ratio fidei. Nam vocabuli huius vis ampla eſt, & quænam ſit illa iuſticia, qua iuſti reputamur. Paulus itaq; veluti analyſin propoſitionis inſtituens, ſingulas eius partes ſeorſum tractat, ne dubia ſententia vocum fluctuent lectores. Proponit autem Apoſtolus exemplum idem, quo propoſitionem potiſſimum confirmauit, Unde per locum à coniugatis, quæ ſit vera fidei iuſtificantis ratio, oſtenditur. Eſt enim hoc Dialecticorum præceptum, vt cum quæritur de abſtracti definitione, eius concretum in illuſtri exemplo adhibeatur in conſilium, vt ex concreti huiuſmodi actionibus & officijs perſpiciamus, & eruamus, quæ ſit abſtracti propoſiti ratio. Sic, quid prudentia ex prudentis perſona, actionibus & officijs eruit Ariſtoteles libro 6. Ethicorum, cum ita ait: Prudentiam ita demum intelligemus, ſi quales prudentes dican-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dicantur, conſiderauerimus. Eſt autem prudentis officium, habere facultatem rectè deliberandi de iÿs, quæ non ex parte vt ſanitatem aut robur efficientia: ſed in genere ſibi vtilia bonaq; ſunt, & ſpectant ad vniuerſam vitam. Hinc Ariſtoteles per locum coniugatorum hanc prudentiæ definitionem extruxit. Prudentia eſt habitus verus cum ratione coniunctus & idoneus ad ea, quæ proſunt humanæ vitæ, gerenda. Neque alia ratio eſt exemplorum, Nam illa concretorum loco ponuntur, & magis incurrunt in oculos. Hac Dialecticorum norma ſeruata, ſi quæritur quid ſit ſanctitas, quid pietas, quid perfectio Chriſtiana, quid patientia & alia huiuſmodi, facile eſt reſpondere propoſitis concretis, hoc eſt, harum rerum illuſtribus exemplis. Hanc regulam & Paulus ſecutus, fidei rationem explicandam aggreditur hoc modo: Qui præter ſpem ſuper ſpe credidit. Pauca quidem ſunt hæc verba, ſed totam fidei naturam ſummatim exprimunt. Abraham, inquit, vbi nulla rationi & carnis ſenſui affulſit ſpes, nixus tamen promiſſionibus Dei credidit. Eſt ergo fides fiducia promiſsionum diuinarum contra omnem carnis ſenſum & expectationem.

In voce, SPEI, antanaclaſis figura eſt, PRIORE enim loco obiecta ſpei, quibus mouetur ratio, notat. POSTERIORE vero, promiſſionem diuinam ſignificat. Nam ſuper ſpe cre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

credere, eſt veluti ſuper fundamento rei ſperatæ fidem ædificare. Obſeruandus proinde eſt hic locus inprimis, qui docet apertiſſime, quod fides ſit certa fiducia rerum ſperatarum propter promiſſionem Dei, etiamſi tota rerum natura repugnare videatur. Refutantur igitur Papiſtæ, qui dicunt fidem, de qua Paulus loquitur, eſſe tantum hiſtoriæ noticiam & aſſenſum, qualis eſt in Diabolis & in impijs, qui articulos fidei norunt & profitentur voce. Quod autem dicitur: Ut fieret pater multarum gentium, pars eſt quædam benedictionis, quæ facta eſt Abrahamo, & in ſe includit ſynecdochicôs totum ſalutis beneficium.

Secundum id quod dictum ei fuerat: Sic erit ſemen tuum.

Rationem ſeu naturam fidei generatim in illuſtri exemplo propoſuit. Nunc, vt fiat fidei ratio illuſtrior, particulatim id facit. Nam quæ generatim dicuntur obſcurius, explicata, particulatim illuſtriora redduntur. Enumerat autem ſex fidei ſiue partes ſeu conditiones, ac PRIMO *loco eius proprium obiectum ponit, quod ipſa intuetur, vnde & nomen habet ſuum, hoc autem obiectum eſt ipſa Dei promiſsio. Sic erit ſemen tuum, in qua principalis promiſſio incluſa eſt de ſemine, qui eſt Chriſtus. Hinc ergo conficitur quod promiſſio ſit fidei correlatiuum. Eſt*

itaque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

itaque fides cognitæ promiſsionis fides, tolle promiſſionem, fides ſublata eſt. Et contra, vbi nulla promiſſio, nulla fides. Hinc etiam ſequitur, differentias fidei pendere ex promiſſionum varietate. Eſt promiſſio legalis, cum conditione impoſſibili, ſi nos ipſos reſpicimus: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Huic promiſſioni legali fides legalis reſpondet, quam & Decalogus requirit. Eſt promiſſio gratuitæ iuſticiæ, cui fides Euangelica ancillatur. Eſt fides remunerationis obedientiæ à ſanctis præſtitæ, quam fides remuneratiouis intuetur, ſed ſemper extra iuſtificationis negociũ. Sic Moſes dicitur reſpexiſſe ad remunerationem. Qui ergo dicunt fidem iuſtificantem eſſe opus exactum lege Dei, vt caritas & alia officia, modos fidei non recte diſcernunt. Porro ſi fidei differentias ab ipſis ſubiectis in quibus eſt petamus, alia fides Dei eſt, alia hominum, alia Diabolorum. Fides Dei eſt vel ipſa Dei promiſſio, vel veritas & conſtantia dictorumq; factorumq; in Deo. Fides hominum alia eſt Chriſtianorum propria, alia hypocritarum, alia communis Chriſtianis & hypocritis. Diabolorum fides eſt, cum noticia promiſſionum & comminationum diuinarum tremor quidam propter impendens iudicium.

Ac fide minime debilitatus non conſiderauit ſuum ipſius corpus iam de-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mortuum, cum centum circiter natus eſſet annos, nec emortuam vuluam Saræ.

SECVNDA deſcriptionis fidei pars. Quemadmodum Abraham excluſit omnes rationis & carnis obiectiones, dum facta eſt ei promiſſio ſeminis: ita vera fides omnem carnis ſenſum, dum intuetur promiſſiones Dei, ſecludit. PRIMVM etenim ratio in Abrahamo ſtatuit impoſſibile eſſe, vt effœtus ſenex fieret pater. DEINDE obiecit ratio præcluſionem Saræ, eamq́; duplicem. Nam & natura erat ſterilis, & tempore iam grandior, quàm vt concipere, vel aluum geſtare potuerit. His rationis argumentis non ſuccumbit Abraham, immo potius inuictus factus, conſtantiſsime in fide promiſsionis perſtitit. Atq; hoc eſt quod dicit, minime debilitatus, id eſt, fortiſsimus factus. Eſt enim liptote vſitata Hebræis, qui contrarium eius quod negant, fortiſsime aſſeuerant. Hac ergo oratione exponit quid ſit quod ſupra dixit: Præter ſpem ſub ſpe credidit. Docet & hic locus, quod fides non ſit tantum noticia & aſſenſus, ſed etiam firma fiducia, quæ nullis rationis argumentis ſuccumbit.

Aduerſus promiſsionem autem Dei non diſceptauit infidelitate.

TERTIA pars deſcriptionis fidei. Quemadmodum Abraham non hæſitauit de promiſsione diui-

ne diuina ob incredulitatem, ita fides vero verbo promiſſionis acquieſcit, & pendet tota ex promiſſione Dei, omnem dubitationem excludens. Obſeruetur hoc loco confutatio dogmatis Papiſtici de dubitatione, quam illi cum fide coniungunt. Sed Paulus eandem à fide prorſus alienam eſſe teſtatur. Vbi enim ſunt diſceptationes, quibus moti, nunc in hanc, nunc in illam partem ferimur, ibi vera & firma fiducia eſſe nequit.

Sed robuſtus factus eſt fide.

QVARTA fidei conditio, videlicet, quod fides veluti collectis viribus luctetur aduerſus incredulitatem, & dubitationem vincat. Eſt ergo in ſanctis lucta carnis & ſpiritus, & ſpiritus collectis viribus opponit ſe carni. Probat itaque & hoc dictum, quod fides non ſit tantum noticia hiſtoriæ, ſed etiam firma promiſſionis fiducia.

Tribuens gloriam Deo.

QVINTA fidei conditio eſt. Quod fides Deo verum cultum tribuat, qui ſine fide præſtari nequit. Obſeruetur hæc fidei proprietas, quæ ſibi nullam, ſed Deo omnem tribuit gloriam.

Et plene perſuaſus, quod quicquid promiſit, poſſet etiam præſtare.

SEXTA fidei conditio, quod fidei ea conſtantia & certitudo eſſe debeat, vt nullo pacto patia-

tur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur ſe auelli à promiſſionibus diuinis, ſed ſemper incrementa ſumat, certiſſima fiducia ſibi perſuadens, quod qui promiſit, & poſſit & velit promiſſa præſtare.

Ideo & imputatum eſt illi in iuſticiam.

Expoſuit qualis fuerit fides Abrahæ. Nunc quid ea fides ei profuerit, adiungit, ac pronunciat eam fuiſſe Abrahamo imputatam ad iuſticiam, hoc eſt, quod Abraham fide apprehenderit Chriſti iuſticiam, qua illi imputata, iuſtus & acceptus fuit Deo. Hactenus Apoſtolus propoſuit in illuſtri exemplo veram fidei indolem, nunc per locum à coniugatis definitionem fidei abſolutam extruamus hoc modo: Fides eſt noticia & firma fiducia diuinarum promiſsionum, excludens carnis ſenſum, ac rationis argutias pugnantes cum verbo promiſsionis diuinæ, atque adeo omnem hæſitationem, acquieſcens in verbo promiſsionis diuinæ, ſua conſtantia omnem incredulitatem vincens, quæ cum verè Deo gloriam tribuat, pleniſsima fiducia promiſſa Dei expectat.

Hæc fidei iuſtificantis ratio eſt, quæ breuius in hanc ſummam cogi poteſt: Fides eſt noticia, aſſenſus, expetitio & certa fiducia promiſſæ ſalutis propter Chriſtum. Huc adijciam memorabile dictum Bernardi de fide: Tranſgreditur, inquit,

inquit, fides rationis fines, humanæ naturæ vſum, experientiæ terminos.

Non ſcriptum eſt autem propter illum tantum, quod imputatum ſit illi. Sed etiam propter nos quibus imputabitur credentibus in eum, qui excitauit Dominum noſtrum IESVM à mortuis, qui traditus fuit propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri.

Tranſlatio hypotheſis ad theſin, ſeu accommodatio exempli Abrahami ad credentes. Hanc accommodationem amplificat Apoſtolus ab obiecto fidei, & ſimul quæ ſit materia noſtræ iuſticiæ exponit, ſed breuius, quia hoc in quinto capite proſequitur latius. Obſeruetur hîc catholica doctrina de beneficijs Chriſti, qui morte quidem ſua, hoc eſt, obedientia tota crucis expiauit peccatum. Eſt enim victima, λύτρον *&* σῶτρον*, quo homines à iure peccati abſoluti & redemti æterna donantur ſalute, reſurrectione vero iuſticiam nobis parauit. Nam niſi reſurrexiſſet Dominus, victima ipſius nequaquam fuiſſet ſatis nobis à iure peccati redimendis. Nam tum non victor mortis, ſed ſuperatus à morte fuiſſet.*

Hoc loco obſeruemus ſynecdochen vſitatam in ſcripturis, qua parti ſæpe tribuitur quod eſt totius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tius. Hîc tribuit reſurrectioni Chriſti iuſtificationem noſtri, in quinto eandem ſanguini Chriſti, hoc eſt, victimæ Chriſti aſſcribit. Hinc docemur beneficium ſalutis cum toti obedientiæ Chriſti, tum ſingulis eius partibus tribuere. Rectè proinde dicitur: Chriſtus natus, circumciſus, oblatus in templo, paſſus, excitatus à mortuis propter noſtra peccata, Et rurſus ſingulis actionibus Chriſti idem effectus tribui poteſt, vt Chriſtus ſua natiuitate nos redemit, & ſic de alijs. Pendet ergo ſalus noſtra tota, non ex noſtris, ſed ex Chriſti meritis: quorum verè participes ſumus, quando Chriſtum fide induimus, tunc enim fit nobis & vmbraculum quo tegitur peccatum noſtrum, & iuſticia qua placemus Deo dilecti in dilecto.

Caput V.

Summaria comprehenſio quinti capitis.

FRVCTVS iuſtificationis enumerando amplificat Apoſtolus caritatem Dei erga homines. & vt doceat quæ ſit materia iuſticiæ, de qua hactenus diſputauit, inſtituit collationem Adæ & Chriſti, oſtendens, quod vt Adæ lapſus fuerit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nobis iniuſticiæ, mortis & damnationis cauſſa, ita Chriſti obedientia ſit nobis iuſticiæ, vitæ ac ſalutis materia.

Ordo & partes capitis quinti.

Abſoluta confirmatione iuſtificationis ex fide, commode Apoſtolus in principio huius capitis, quæ beneficia cum iuſtificatione coniuncta ſunt, enumerat, vt ſunt, pax cum Deo per Chriſtum, acceſſus ad Deum, ſpes gloriæ Dei, conſolatio ſub cruce, & gloriatio in Deo. Horum omnium cauſſam principalem interponit, caritatem Dei erga homines, quam caritatem à ſignis & comparatis amplificat. Deinde tertio loco, vt doceat quænam ſit illa iuſticia Dei, qua iuſtificatur qui credit, monſtrat, Quod vt ab Adam peccatum, mors & damnatio, ita à Chriſto proficiſcatur iuſticia, vita & ſalus.

Exegeſis quinti capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Iuſtificati igitur ex fide, pacem ha-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

bemus apud Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Hunc PRIMVM *effectum iuſtificationis infert ex fine quarti capitis, ibi enim ratio ponitur, cur iuſtificati ex fide, habeant pacem cum Deo, videlicet quod eorum peccatum ſit expiatum morte Chriſti. Fecit enim peccatum Deum nobis inimicum & hoſtem. Quare eo ſublato, inimicitia quoque tollitur, & pax ſtabilitur, quæ pax fundatur in voluntate Dei, charos nos habentis in filio expiatore peccati, & terminat in fide noſtra recipiente oblatam gratiam.*

Porro hæc breuis ſententia continet & vberrimam doctrinam, & conſolationem dulciſſimam. Doctrinæ partes ſunt plures. PRIMA, *Quod iuſticia ſit ex fide.* SECVNDA, *Quod iuſtificatio ſit reconciliatio noſtri cum Deo.* TERTIA, *Quod hæc reconciliatio ſit facta per Dominum noſtrum* IESVM CHRISTVM *Mediatorem, cuius victimæ merito abſoluti à reatu, donamur iuſticia ipſius, & acceptamur ad vitam æternam gratis, propter* CHRISTVM. QVARTA, *Quod ſine fide rei ſimus coram Deo, hoſtes Dei, & ſubiecti damnationi, vt qui adhuc ſub ira Dei detinemur captiui.* QVINTA, *Refellitur falſiſſimum dogma eorum, qui fingunt homines meritis congrui ante gratiam præparari ad iuſtificationem. Quid enim quæſo*

mereri

mereri poteſt iniuſtus, reus, damnatus, ſub ira Dei conſtitutus? Talis eſt omnis, qui non eſt iuſtificatus ex fide.

Conſolationis ſumma eſt, quod credentes ſciant ſe habere Deum propitium, ſciant ſe acceptos eſſe fide, etſi adhuc ſentiunt peccatum. Non enim ſua merita, ſed CHRISTVM *Mediatorem intuentur. Contra autem nunquam poſſunt tranquillo eſſe animo, qui opera & merita ſpectant, & ea tanquam mediatores inter ſe & Deum collocant, quod ſane omnes illi faciunt, qui ſuis operibus iuſtificari volunt.*

Per quem etiam fide habuimus acceſſum in gratiam hanc, in qua ſtetimus.

SECVNDVS *effectus fidei primo neceſſario coniunctus, nempe acceſſus in gratiam Dei. Hic acceſſus non pedibus corporis, ſed fiducia fit Mediatoris, dum ex fide Mediatoris Deum inuocamus. Gratia fauor Dei eſt, cuius fundamentum eſt gratuita beneuolentia in Deo, qui nos in Chriſto charos habuit. Terminus eſt perſona placens fide. Atque ita hoc loco vox gratiæ omnino accipienda eſt. Interdum gratiæ vox per metonymiam pro effectibus fauoris Dei ſumitur, idq; tripliciter.* AVT *enim accipitur pro imputatione iuſticiæ, vt infra, vbi gratiam & donum coniungit.* AVT *pro infuſis donis, vt ſunt fides, gau-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dium ſpiritus, pax, tranquillitas conſcientiæ &c. AVT pro donis ad hanc vitam potiſſimum ſpectantibus, qualia ſunt animæ & corporis dotes variæ & multiplices. Cum his etiam conuenit Auguſtini diſtinctio, qui duplicem gratiam facit, quarum vna gratia gratis dans, altera gratia gratis data appellatur. Gratia gratis dans, eſt ipſe fauor Dei, ſeu Deus ipſe. Gratia gratis data eſt, quicquid ex fauore Dei nobis datur, vt illa ſit cauſſa, hæc effectus. Opponitur autem gratia merito, vt infra cap. 10. & debito, vt ſupra cap. 4. Merito quidem, quia nulla in nobis ſunt merita fauoris Dei. Debito verò, quia Deus ex ſola gratia in nos liberalis eſt, non expectans vllam noſtram compenſationem. Rectè igitur Auguſtinus. Gratia eſt, inquit, nullo modo, quæ non eſt gratuita omni modo. Dicitur enim gratia, vt idem teſtatur, quia gratis datur, Gratis autem datur, quia merita non præceſſerunt, ſed beneficia Dei te præuenerunt. Eiuſdem Auguſtini eſt & hæc diſtinctio, vt ſit gratia Vna operans, Altera cooperans. Illa præparat hominis voluntatem vt velit, hæc adiuuat ne fruſtra velit. Sed hæc diſtinctio eſt gratiæ gratis dantis, eſtque non formæ, ſed modi diſtinctio. Hæc de Gratiæ vocabulo admonere hoc loco volui, vt ſtudioſi in lectione ſcripturæ ſignificata huius vocis rectè applicent. Iam quæ potiſſimum hîc obſeruanda ſunt, annotabimus.

PRI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

PRIMO itaque loco obſeruetur effectus fidei, qui eſt non ſolum acceſſus ad Deum, verumetiam perſeuerantia in gratia, quæ ſignificatur ſtandi vocabulo, vt fides ſit perſeuerans in gratiæ fiducia.

SECVNDO loco obſeruetur teſtimonium, quod fides ſignificet non tantum noticiam hiſtoriæ & aſſenſionem, ſed etiam fiduciam. Nam per hiſtoriæ noticiam & nudam aſſenſionem nemini patet acceſſus ad Deum. Vnde ad Epheſios 3. Per quem habemus audaciam & acceſſum in fiducia per fidem ipſius.

Obſeruetur PRÆTEREA maxima credentium conſolatio, quæ ex hoc loco peti poteſt. Credentes enim non in ſe, non in vllis ſuis meritis & dignitate, ſed in ſolo CHRISTO habent fiduciam accedendi ad Deum, obtinendi gratiam, & in diuino fauore perſeuerandi. Huc pertinet illud Auguſtini: Totius fiduciæ certitudo in precioſo ſanguine IESV CHRISTI. PRÆTEREA confutatur hoc Pauli dicto peſtilentiſſimus Papiſtarum error, qui iubent quærere alios mediatores & patronos, quàm vnicum IESVM CHRISTVM. Dicunt præſumtionem eſſe ſine patrono accedere ad DEVM, qua re vt contumelia afficiunt CHRISTVM Mediatorem, & ſtabiliunt idololatriam: ita ſumma conſolatione ſpoliant homines, eos auocantes à vero Mediatore,

tore, ad inuocationem Sanctorum, quod eſt Antichriſti proprium.

Et gloriamur ſuper ſpe gloriæ Dei.

TERTIVS effectus fidei, gloriatio ſancta, quæ eſt cum pij non ſolum æquo animo & moderato ſunt: ſed etiam cum magna læticia perfuſi, placent ſibi de hæreditate cœleſti, quæ ipſos manet. Hæc gloriatio nititur ſpe certiſſima, quæ eſt conſtans & firma expectatio promiſſæ hæreditatis, quæ hæreditas hîc gloriæ voce ſignificatur, quam Deus olim iuxta ſuam promiſſionem pijs donabit. Accipitur enim hîc gloria Dei actiue. Hanc gloriam etiam iuſtificationi ſubiungit Apoſtolus, infra cap. 8. Quos, inquit, iuſtificauit, hos & glorificauit. Eſt proinde iuſtificationi proximus gradus gloria hæc ſeu gloriatio, qua reſuſcitatis corporibus glorificabimur. Hic Pauli locus aperte pugnat cum dubitatione Papiſtica. Qui enim fieri poteſt, vt is glorietur ſuper ſpe gloriæ Dei, qui dubitat an ſit in gratia, nec ne. Porro quod in tertio capite dictum eſt, gloriationem excluſam eſſe, non cum hoc loco pugnat: Illic enim gloriationis fundamentum eſt meritum humanum ſeu opus, hîc verò fiducia in Deum, quæ nititur conſtantia promiſſionis diuinæ, & hæc eſt gloriatio in Domino, de qua Paulus 1. Corinth. 1.

Non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Non ſolum autem hoc, ſed etiam gloriamur in afflictionibus.

QVARTVS effectus fidei, gloriatio in præſentibus ærumnis, quæ ſane gloriatio magnum eſt paradoxum ſenſui carnis & ſapientiæ humanæ. Vis veræ & viuæ fidei tanta eſt, quod in media morte animum erigat, conſoletur, atq; inuictum infractumq́; reddat. Dominus in Euangelio iubet, vt ſui diſcipuli gaudeant, quando ab ingrato mundo affliguntur, id quod etiam fecerunt flagellati à principibus ſacerdotum, vt teſtantur acta Apoſtolica. Verum hæc gloriatio ſuper afflictione non ex eo prouenit, quaſi afflictio per ſe eſſet expetenda vt bona, Sed gloriationis huius cauſſæ, ex quibus æſtimabitur, aliunde proueniūt. PRIMVM enim pij, ſub cruce conſtituti, intuentur Chriſtum, qui pependit in cruce, cui cum ſe conformes fieri per crucem animaduertunt, ex illa conformitatis cogitatione non parum conſolationis capiunt. DEINDE Chriſtum glorificatum intuentur, vnde ſpem concipiunt de futura glorificatione ſibi promiſſa, quæ ſuo tempore reuelabitur. PRÆTEREA, patris clementiſſimi voluntatem conſiderant ſancti, qui caſtigat filios ſuos paterno animo, non vt perdat, ſed vt cruce veluti excoctos puriores reddat. Proinde non gloriantur pij de cruce, ac ſi ſuo genere eſſet bonum, ſed propter euentum. Verum quia caro & ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſanguis longe aliter de cruce iudicant, addit huius dicti: Gloriamur in afflictionibus, confirmationem.

Scientes quod afflictio tolerantiam operatur, Tolerantia probationem, Probatio ſpem, Spes non confundit.

Dixit iuſtificatos gloriari in afflictionibus: Nunc eius paradoxi rationem ſubijcit ab vſu crucis. Vtitur autem Apoſtolus Rhetorica gradatione cauſſarum & effectuum, quæ quoniam nuda proponitur, non indiget quoad formam attinet noſtra explicatione, niſi quod liptote ſit in poſtrema propoſitione: Spes non confundit, hoc eſt, ſpes gloriam affert. Iam connecte ſubiectum primæ propoſitionis cum prædicato poſtremæ, & concluditur hoc modo: Ergo afflictio eſt glorioſa. Atq; ita ſententia fit magis perſpicua mutatione Rhetorica gradatione in Soriten Dialecticum. Iam materiam excutiamus. Quid ſit afflictio notum eſt. Tolerantia eſt, qua patienter afflictio ſuffertur. Probatio eſt, qua multa tolerando probati facti ſumus. Spes eſt fiducia probatione firmata, qua pius expectat promiſſam immortalitatem. Hæc eſt rerum harum non naturalis conſecutio, ſed ſupernaturalis, ſiquidem in ſolis renatis locum habet. Nam cum pij cernunt bonam Dei voluntatem & præſentiam in aduerſis, augetur in illis patientia. Huius occaſio eſt afflictio,

ctio, vbi enim non eſt afflictio, ibi nec patientia locum habet. Contra in prophanis & epicureis hominibus afflictio fremitum aduerſus Deum, impatientiam, ac tandem deſperationem ac mortem parit, tantum abeſt, vt patientiam operetur.

Huius diuerſitatis ratio hæc eſt. In pijs prælucet cum fide doctrina de cauſſis, quare Deus velit Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci, quarum cogitatione ſpiritus in renatis ſe erigit aduerſus crucem. Hæ cauſſæ epicureis & impijs ſunt ignotæ, qui tantum quæ carnis ſunt, ſapiunt. Verum hîc aliquis merito obiecerit Abrahamum, Dauidem, atq; multos alios pios non raro gemuiſſe ſub cruce, atq; ardenter precatos fuiſſe mitigationem. Reſpondeo. Duplex effectus crucis eſt in pijs, ſecundum duplicia principia. Nam ſi externum hominem reſpicis, hic triſtatur, dolet quoties cruce premitur, vt in Dauide & Iob videmus. Contra, ſi internum intueris hominem, hic exhilaratur & exultat ſub cruce. Caro enim infirma eſt, inquit DOMINVS, ſpiritus autē promtus. Itē, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. In Iob videmus luctam carnis et ſpiritus ſub cruce. Secundum carnem triſtatur adeo, vt maledicat diei in quo natus eſt. Secundum ſpiritum autem exultat in redemtore & cogitatione futuræ immortalitatis, Scio, inquit, quod Redemtor meus viuat, & quod in extremo die reſurrecturus ſim, &c. Quod ergo per ſe pœna peccati eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& ſuo genere malum, hoc pijs fit bonum & ſalutare, iuxta illud: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Porro patientiæ ſeu tolerantiæ effectus eſt probatio, qua aliquis exploratus & probatus declaratur. Paſſiuè enim vox probationis accipi debet. Nam græcè eſt δοκιμὴ, quæ eſt effectus patientiæ. Verum cum Iacobus contrario modo videtur loqui, cum ait: Probatio fidei veſtræ operatur patientiam, non intelligendum eſt de probatione paſſiua, ſed actiua. Nam Græcè eſt τὸ δοκίμιον, hoc eſt, quod probat & explorat. Nam loquitur de tentatione quæ probat & explorat fidem, vt ignis aurum, Vnde naſcitur patientia, ex qua δοκιμὴ, qua ſentitur fides non ſimulata, ſed vera potius ac viua, atq; ideo ſpem operari ab Apoſtolo dicitur. Nam vt fides eſt fiducia præſentis gratiæ: ita ſpes eſt fiducia futuræ gloriæ.

Quia caritas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Ratio certitudinis ſpei iuſtificatorum à cauſſa infallibili ſumta, videlicet à caritate Dei erga iuſtificatos. Concluditur autem hæc ratio aptiſſimè hoc ſyllogiſmo:

Qui diliguntur à Deo non ſua fruſtrantur ſpe.

Iuſtificati fide diliguntur à Deo. Igitur,

Sua non fruſtrantur ſpe.

Maior per ſe euidens eſt. Nemo enim qui diligit alium, ſincerè fallit amicum, qui de ſe bona ſperat, præſertim vbi acceſſit conſtans & voluntaria promiſſio. Minor probatur arrhabone ſpiritus. Is enim reddit iuſtificatorum cordibus teſtimonium dilectionis Dei erga ipſos, iuxta illud 2. Corinth. 1. Dedit arrhabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Atq; hæc eſt argumenti ſententia.

Caritas Dei hîc accipi actiuè debet. Nam de ea loquitur caritate Apoſtolus, qua Deus pater in filio nos proſequitur. Hæc effuſa eſt, inquit, per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris, hoc eſt, Spiritus ſanctus inexhauſtam bonitatem Dei noſtris obſignat cordibus, quando in eis accendit fidem, inuocationem, læticiam cordis, patientiam, & alios motus congruentes cum voluntate Dei. Hæ Spiritus ſancti flammulæ certiſſima ſunt indicia præſentis Spiritus ſancti, qui datus eſt, vt ſit teſtimonium dilectionis Dei erga nos. Obſeruetur ergo hoc loco teſtimonium præſentiæ Spiritus Dei in homine, ab euidentiſſimo ſigno, quod eſt effectus ipſius ſpiritus in homine, qui effectus carnis ſpiritui ex diametro aduerſatur, & potiſſimum in eo ſitus eſt, quod homo retineat fidem & bonam conſcientiam. DEINDE, *quod hæc Spiritus præſentia ſit teſtimonium caritatis Dei paternæ erga nos.* TVM, *quod hinc, hoc eſt, ex teſtimonio caritatis Dei ſpes noſtra confirmari*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& excitari debeat, vt iam firmiſſimi & certiſſimi ſimus de promiſſa hæreditate cœleſti. PRÆTEREA *admonemur hoc loco humilitatis & ſanctitatis, ne vel ſuperbia vel impuritate expellamus caſtiſſimum hunc Spiritum, & excidamus gratia præſenti, & gloria futura. Papiſtæ hunc locum perperam interpretantur de caritate qua nos Deum diligimus, ac ſi noſtra dilectio cauſſa ſpei eſſet. Quorum errorem refutat & argumenti ſeries, & Paulus ipſe ſe clarè interpretatur, cum ait: Commendat autem ſuam caritatem erga nos Deus &c. Præterea ſi hoc Apoſtoli dictum intelligendum eſſet de dilectione noſtra, ac ſi illa fundamentum eſſet ſpei, omnium hominum conſcientiæ cogerentur contrarium fateri, videlicet quod potius deſperationis cauſſa eſſet dilectio noſtra quàm ſpei: Cum conſtat noſtram dilectionem perquam exiguam eſſe & immundam, & quæ contaminatur alijs impuris affectibus. Quid præterea conſolationis haberet hoc argumentum. Nos diligimus Deum, Ergo non fruſtrabimur ſpe, Præſertim cum dilectio ſit opus legis, quod habet annexam conditionem implicitam, ſed impoſſibilem, Tum enim redditur promiſſio legalis, vbi legi ſatisfactum fuerit.*

Chriſtus enim cum adhuc eſſemus infirmi, ſuo tempore pro impijs mortuus eſt.

Aetio-

Aetiologia eſt ab affectu caritatis Dei. Nam affectus ex actionibus cognoſcitur:

Chriſtus mortuus eſt pro infirmis & impijs, vt eos à morte æterna liberaret.

Ergo, Maxima eſt Dei caritas erga nos, qua vnicum ſuum filium dedit, vt ſolueret λύτρον pro nobis.

Huc illa ſententia Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Quod autem addit, κτ̀ καιρὸν, ſecundum tempus, ſeu vt nos vertimus, ſuo tempore, Significat tempus illud opportunum, quo pater apud ſe conſtituerat filium in mundum mittere, vt fieret victima pro mundo. Huc illud ad Gal. 4. Quando venit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factū ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. Pertinet & huc Prophetia Iacob patriarchæ, & Danielis de tempore aduentus Chriſti. Porro quod Apoſtolus dicit: Cum adhuc eſſemus infirmi ſeu inualidi, deſtituti omnibus viribus (nam hæc vis eſt Grecæ vocis ἀσθενῶν) relationem habet duplicis temporis, videlicet ante conuerſionem et poſt conuerſionem. Ante conuerſionem omnes homines ſunt & ἀσθενεῖς & ἀσεβεῖς, ἀσθενεῖς quidem, hoc eſt, omnibus viribus deſtituti & minime apti ad intelligenda & capienda quæ Dei ſunt. Nam vt alibi dicit Apoſtolus ψυχικὸς homo non capit ea quæ ſunt Spiritus Dei, cuius ratio redditur ad Epheſ. 4. vbi tribuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

τῷ νῷ, hoc eſt, principi animæ parti ματαιότητα, vanitatem, τῇ διανοίᾳ, tenebras ſiue caliginem. Quare neceſſe eſt in non renatis ignorantiam rerum diuinarum eſſe. Deinde tertio loco tribuit cordi, hoc eſt, voluntati & affectibus πώρωσιν, hoc eſt, obdurationem, hoc eſt, ſummam contumaciam qua aduerſus Deum ruunt homines indulgentes ſuis prauis affectibus. ἀσεβεῖς verò, id eſt, ſine cultu, ſcilicet Dei. Non enim Deum coluerunt, ſed multiplici idolomania ſe contaminauerunt. Hæc duo epitheta hominibus ante conuerſionem tribuit Apoſtolus, vt inde illuſtrior appareat caritas Dei erga nos, qui pro talibus filium ſuum in mortem tradere voluit. DEINDE ſignificat Apoſtolus, quod in conuerſione donentur homines nouis viribus, vt iam conuerſi, etſi legi plenam obedientiam præſtare non poſſint: tamen poſſint aliqua Deo grata facere. Nam & donantur noua luce, & adiuuantur à Spiritu ſancto, vt Deum veris cultibus iam colere incipiant. Sed quomodo hæc ſimul Deo conueniunt, vt & intime amet homines, & tamen eoſdem vt hoſtes perſequatur nondum conuerſos? Duo in homine intuetur Deus, VNVM, quod ab ipſo eſt, ALTERVM, quod ab homine & à Diabolo. Amat quidem nos, quia eius ſumus creatura ad ipſius imaginem conditi, Perſequitur verò vt hoſtes, idq́; propter peccatum. Amor ex miſericordia eſt, perſecutio ex iuſticia. Miſeri-

cordia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cordia vult homines ſaluare Deus, iuſticia vult eoſdem punire. At ſapientia Dei fecit & miſericordiæ & iuſticiæ locum. Miſericordiæ quidem, dum perditorum hominum miſeria afficitur Deus, & ad iuuandum mouetur. Iuſticiæ verò dum filium mittit, qui noſtra cauſſa in ſe recepta ſatisfacit iuſticiæ Dei, vt omnis qui credit in hunc filium, non moriatur, ſed viuat vita æterna, in alios autem exerceatur iudicium iuſtum abſque miſericordia.

Enimuero vix pro iuſto quiſquam moriatur. Nam pro bono forſitan aliquis mori ſuſtinet.

Amplificat Dei erga nos caritatem duplici collatione. PRIOR *eſt, vix pro iuſto quopiam homine quiſquam velit mortem ſubire, At Deus filium ſuum dedit, qui pro nobis non modo non iuſtis, ſed etiam ſceleratiſſimis moreretur.* POSTERIOR, *eius cauſſa, à quo quiſquam beneficium acceperit, forſan ſuſtineat mori, At Deus, cum non modo nullis à nobis beneficijs eſſet affectus, ſed etiam nos ſibi infenſiſſimos hoſtes eſſe non ignoraret: tamen filium vnigenitum in mortem pro nobis tradidit. Quare neceſſe eſt ardentiſſimam dilectionem eſſe, qua nos eſt proſecutus. Hæc videtur ſimpliciſſima huius loci ſententia. Nam vt infirmo opponit iuſtum, ita impio bonum & alijs commodum. Nec mutatio nu-*

meri

meri quenquam offendet, quæ eſt frequentiſſima apud Hebræos, qui ſæpe numerum ſingularem collectiue accipiunt. Quidam interpretes Bonum & iuſtum accipiunt in neutro genere, vt pro iuſto mori, ſit pro re iuſta mori, hoc eſt, cum quis legibus mortem debet, & pro bono, hoc eſt, pro re bona, vt ſi quis mortem oppeteret volens pro patria aut liberis, Sed periſtaſis loci facit, vt priorem interpretationem præferam, quæ & autoritate veterum, Chryſoſtomi, Athanaſii, Ambroſii, Selæ, & aliorum nititur.

Commendat autem ſuam caritatem erga nos Deus, Quod cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.

Accommodatio eſt collationis propoſitæ, cuius hæc vis eſt, Si quis ſuſtineret mori pro iuſtis & bonis, certè maximam ſuam erga ipſos declararet dilectionem, At nunc Chriſtus filius Dei mortuus eſt pro nobis non iuſtis, ſed iniuſtis, non bonis, ſed malis, Nihil enim commodi aut vtilitatis à nobis expectauit. Ergo neceſſe eſt immenſam & ineffabilem caritatem Dei fuiſſe, qua motus, filium ſuum vnigenitum pro nobis dederit. Hæc Pauli concio de caritate Dei erga nos, diligenter obſeruetur. Continet enim & doctrinam vtiliſſimam, & conſolationem vberrimam, & confutationem iuſticiariorum validiſſimam.

DOCTRI-

DOCTRINA eſt, quod Chriſti mors impietatis hominum expiandæ gratia ſit facta, quodq; ea ſola ſalutis meritoria ſit. CONSOLATIO hîc proponitur contra iram Dei ſumma, videlicet quod filius Dei adeo homines dilexerit, vt in ſe deriuarit iram patris, ne humanum genus conditum ad imaginem Dei, æternum periret. CONFVTATIO eſt erroris phariſaici omnium temporum, quo putatur quod alijs medijs liberentur homines à peccato & morte, quam ſola filij Dei victima.

Multo igitur magis iuſtificati nunc in ſanguine eius ſeruabimur per ipſum ab ira.

Illatio à minori ad maius. Confert autem homines eoſdem pro duplici eorum ſtatu. Aut enim adhuc peccatores ſunt, hoc eſt, rei æternæ mortis propter peccatum, aut ſunt iuſtificati fide. Iam Deus dilexit nos peccatores, Igitur, Multo magis iuſtificatos diligit, Si diligit, certè non damnabit. Neque enim damnare poteſt quos à reatu abſoluit. Eſt enim reatus damnationis cauſſa. In voce Iræ, eſt metalepſis. Nam ex ira damnatio intelligitur. Obſeruetur igitur hîc rurſus beneficiũ reparationis totum vni CHRISTO aſcribendum eſſe. Nam hic Apoſtolus disertè iuſtificationem & glorificationem, quæ eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt liberatio ab ira & damnatione, adeoq; integra ſalutis poſſeßio vni Chriſto tribuitur.

Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij ipſius. Multo igitur magis ſeruabimur per vitam ipſius.

De mortis Chriſti efficacia per collationem effectuum dixit: Efficax fuit mors Chriſti ad abolendum peccatum eorum, qui adhuc erant inimici Dei. Proinde multo magis eſt efficax ad abolendam iram Dei aduerſus eos, qui iam non ſunt peccatores amplius, Sed iuſtificati, hoc eſt, abſoluti à peccato: Nunc autem addit argumentum ab efficacia vitæ Chriſti, idq; per collationem virtutis, mortis & vitæ Chriſti. Mors cauſſa eſt reconciliationis, Vita cauſſa eſt ſalutis ſeu acceptationis ad vitam æternam. Concludit autem hoc modo à minori ad maius:

Mors Chriſti fuit efficax ad reconciliandos nos Deo.

Multo igitur magis vita Chriſti, hoc eſt, reſurrectio Chriſti efficax erit ad communicandam reconciliatis vitam æternam, quæ vita æterna reconciliationis & iuſtificationis finis eſt.

Obſeruentur ergo diſtincta Mediatoris beneficia, qui vt morte ſua expiat peccatum, & reconciliat nos Deo: ita vita ſua, hoc eſt, reſur-

rectione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

rectione iuſtificat, ac in integram ſalutis poſſeſſionem nos introducit. Quid hinc ſequitur? Id quod confirmandum propoſuit Apoſtolus: Videlicet ſpem iuſtificatorum non fore irritam, vt quæ nititur firmiſſimis fundamentis caritate Dei patris, obſignatione Spiritus ſancti, morte & vita filij, Siquidem morte expiatum eſt peccatum, vita autem parta eſt iuſticia & ſalus.

Neque id ſolum, ſed etiam gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Hic QVINTVS iuſtificationis ſeu fidei effectus eſt, gloriari in Deo, quæ gloriatio eſt ſpiritualis quædam παῤῥησία, qua non ſolum gloriamur ſuper ſpe gloriæ Dei, Sed etiam in ipſo fundamento ſpei, hoc eſt, in ipſo Deo, videlicet quod ſit noſter Deus, qui nos tuetur & defendit. Hinc conſolatio petenda eſt in omnibus aduerſis. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? Si Deus iuſtificat, quis eſt qui condemnat. Verum vt abducat Apoſtolus nos à cogitatione ſiue dignitatis ſiue indignitatis noſtræ, cauſſam huius gloriationis non in nobis, ſed extra nos ponit, cum inquit: Per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.

Per quem nunc reconciliationem aſſecuti ſumus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Aliquoties dixerat Apoſtolus nos reconciliatos eſſe Deo per Chriſtum, iam ideo idem repetit, vt paret ſibi viam ad declarandam eam iuſtificationis partem, quam in propoſitione attigit, quæ eſt iuſticiæ Chriſti imputatio. Hactenus enim partim in genere de iuſtificatione diſſeruit, partim de prima eius parte, videlicet de expiatione peccati, ſeu abſolutione à peccato, quæ eſt remiſsio peccatorum, partim etiam de acceptatione reconciliatorum ad vitam æternam, idq́; gratis propter Chriſtum. Verum quia & remiſſio peccatorum, & acceptatio perſonæ nititur Chriſto fundamento & autore, cuius iuſticia credentibus imputatur, vt appareant iuſti coram Deo, iam de ea iuſticia diſputationem aggreditur. Nam cum merito quæri poſſet, quænam ſit illa Dei iuſticia de qua hactenus toties dictum eſt, et cum ea Chriſti propria eſſe definitur, adhuc quæri poſſet, quomodo vnius iuſticia multis ſufficere poſſit & imputari. Eam ergo iuſticiam explicandam nunc aggreditur, & modum imputationis vſq; ad capitis huius finem oſtendit, idq́; pulcerrime per collationem cauſſarum & effectuum. Confert enim inter ſe peccatum & iuſticiam, Chriſtum & Adam, mortem & vitam, legem & gratiam, ex quorum collatione non ſolum modus iuſtificationis noſtri apertè concluditur, Verumetiam alij multi loci, ijq́; in ſcriptura præcipui offeruntur: quorum noticia admodum vtilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tilis eſt, ad declarationem myſterij ſalutis & reparationis noſtræ apud Deum. Hæc ergo pars inprimis cognoſcenda & obſeruanda eſt, non ſolum quia continet præcipua doctrinæ cæleſtis capita, verumetiam quia valide refutat Oſiandricum errorem, & aliorum veterum & recentium ſcriptorum, qui à vera noſtræ iuſtificationis materia aberrarunt.

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in mundum introijt, ac per peccatum mors: Et ſic in omnes homines mors peruaſit, quatenus omnes peccauerunt. Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo. At peccatum non imputatur quando non eſt lex. Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen, etiam in eos, qui non peccauerunt, iuxta ſimilitudinem tranſgreſsionis Adæ, qui eſt typus eius, qui erat futurus.

Quoniam dixit Apoſtolus reconciliationem factam eſſe per Chriſtum, Nunc modum oſtendit, quomodo id fieri potuerit. Videtur enim parum conuenire, aſſerere vnius Chriſti factum multis imputari poſſe. Hoc autem vt explicet Apoſtolus, collationem facit cauſſarum & effectuum. Confert enim Adam & Chriſtum, & oſtendit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quid vterque fecerit. Confert autem eos tum in re ſimili, tum in contraria. Similes enim ſunt in eo, quod vterque quod eſt ſuum, cum ſuis communicat. Rurſus in eo plane diſſimiles ſunt, quod Adam peccatum in ſuos natura deriuat in mortem, Chriſtus vero ſuam iuſticiam cum ſuis per gratiam communicat in vitam. Non eſt ergo mirum vnius Chriſti iuſticiam imputari multis in vitam, cum vnius Adæ lapſus imputatus ſit multis in mortem. Atque hæc eſt argumenti præſentis ſumma. Verum vt textum Paulinum plenius intelligamus, PRIMVM collationem ipſam verbis Pauli proponam, & ἀπόδοσιν collationis adiungam integre, quam attigit tantum Apoſtolus. DEINDE verba textus ordine explicabo. Eſt autem hæc collatio: Quemadmodum per vnum (Adamum) peccatum, (hoc eſt reatus) in mundum intrauit, & per peccatum mors (hoc eſt, corruptio & damnatio) & ſic in omnes homines (ab illo vno Adamo per naturalem propagatos generationem) mors peruaſit, etiam in eos qui non peccauerunt ſimili tranſgreßione cum Adam: Ita per vnum Chriſtum iuſticia in mundum intrauit, & per iuſticiam vita, & ſic in omnes homines (à Chriſto per regenerationis gratiam propagatos) vita peruaſit etiam in eos, qui non fuerunt iuſti ſimili obedientia cum Chriſto. Hæc integra eſt collatio. Sed Paulus pro apodoſi poſuit hæc verba: Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt typus eius, qui erat futurus, hoc eſt, Chriſti. Typus autem ad propagandi ſimilitudinem, non ad res ipſas propagatas pertinet. In eo enim, vt Ambroſius ait tantum forma Adæ Chriſtus, qui quod vnus peccauit, vnus emendauit. Iam verba textus particulatim excutiamus: Quemadmodum, inquit, per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors. Per vnum hominem intelligit primum hominem, videlicet Adam, qui fuit veluti maſſa, vnde cæteri homines ſunt deſumti. Per hunc, inquit, peccatum intrauit in mundum. Peccatum originis ſentit. Sunt autem duo in peccato originis conſideranda, Reatus ſcilicet & Corruptio: quæ duo, etſi non poſſunt ſeparari, tamen accuratè diſtingui debent. Sicut enim Adam, admiſſo peccato, primum reus factus eſt iræ Dei. Deinde, quia reus erat, pœnam peccati, id eſt, corruptionem illam tum animi tum corporis ſubijt. Atque hoc eſt quod Paulus dicit. Et per peccatum mors. Sic quoque in poſteros naturam tranſmiſit tum ream inprimis, tum corruptam. De reatus igitur propagatione proprie agit hoc loco Apoſtolus, cui opponitur imputatio iuſticiæ Chriſti. Nam cum Chriſtus morte ſua reatum eluit, ſimul fideles iuſticia imputata induit. Quod autem ad corruptionem attinet, ea diuerſum habet remedium, nempe ſanctificationem humanæ naturæ in Chriſto, de qua in octauo agitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Porro obſeruandum eſt hoc loco, Adam conſiderari dupliciter. PRIMVM *ſimpliciter ſine reſpectu ad poſteros: qua ratione nullus eſt reus ipſius delicto.* DEINDE *relatiuè, quatenus eſt prima radix naturæ humanæ, in quo totum humanum genus quodammodo fuiſſe manifeſtum eſt, atque hac ratione reatus Adæ cum ſua pœna, quæ eſt corruptio, deriuatus eſt in omnem eius poſteritatem. Quapropter vt leproſi parentes generant leproſos liberos, qui liberi & lepra parentum & propria ſunt contaminati: ita Adam reus & corruptus, generat ream & corruptam poſteritatem, atque id eſt, quod Paulus ait: Sic in omnes homines mors peruaſit, ſcilicet cum reatu. Cauſſam apponit: in quo, ſcilicet Adamo, Omnes peccauerunt, hoc eſt, rei fuerunt imputato poſteritati reatu patris, cum quo coniuncta eſt & pœna, ſcilicet corruptio. Complectitur itaque vtrunque peccatum originis, reatum & corruptionem. Nam vtrunque propagatur ab Adam in poſteros, Sed alterum cauſſæ, alterum effectus rationem habet.*

Vſque enim ad legem peccatum erat in mundo.

Quid hoc ſibi vult? Abſurdum videri poterat homines condemnari, vt reos ante datam legem. Si enim peccatum eſt legis tranſgreſſio, neceſſe eſt legem eſſe ante peccatum. Hanc obie-

ctionem anteuertit Apoſtolus prolepſi Rhetorica, & aſſerit peccatum omnino fuiſſe in mundo ante legem, contra eos, qui ab Adamo non voluerunt propagari peccatum: Sed tum demum incœpiſſe, quando lex data, ab hominibus eſt violata. Sed effectus peccati oſtendit, peccatum etiam fuiſſe ante legem datam in monte Synai. Nam fuit alia lex data Adamo in paradiſo, quam nos omnes in Adamo tranſgreſſi ſumus, ſicuti docet pœna, quæ peccatum eſt conſecuta.

At peccatum non imputatur, quando non eſt lex.

Hæc etiam aduerſariorum obiectio eſt, quæ ex eo prouenit, quod primam legem, quam tranſgreſſi ſumus in Adamo, non attendant. Eſt autem hæc obiectio:

Peccatum eſt legis tranſgreſſio,
Ergo, Quando lex non eſt, neque peccatum eſſe poteſt.

Nam accidens non cadit niſi in ſubiectum. Sed Paulus dat inſtantiam hoc modo:

Mors regnauit ab Adam vſq; ad Moſen,
Ergo, Neceſſe eſt fuiſſe peccatum ante Moſen.

Nam mors ſequitur peccatum vt iuſta pœna. Sumitur autẽ hæc reſponſio à iuſticia iudicis Dei.

Deus puniuit peccatum morte ante datam legem, Ergo,

Reus fuit homo ante datam legem per Moſen.

Cuius ergo legis fuit reus? Primum eiuſdem, quam Adam tranſgreſſus eſt. Deinde legis non ſcriptæ in libris, ſed inſculptæ in natura, de qua ſupra capite ſecundo.

Etiam in eos qui non peccauerunt, iuxta ſimilitudinem tranſgreſsionis Adæ.

Hæc verba coniungi debent cum principio huius pericopæ, hoc modo. Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit, etiam in eos qui non peccauerunt, iuxta ſimilitudinem tranſgreſſionis Adæ, Hoc eſt, Etſi non omnes peccauerunt guſtu pomi vetiti, ſicut Adam fecit: tamen qui ab eo tanquam à vicioſa radice ſunt propagati, peccatores ſunt & ipſi & damnati.

Ex hac deſcriptione Apoſtolica concludamus definitionem peccati originis, hoc modo: Peccatum originis eſt, cum reatus, quo naſcentes rei ſunt ob peccatum Adæ, tum corruptio humanæ naturæ propagata ab Adamo, obnoxia morti & damnationi, niſi fiat remiſſio.

Sed non ſicuti delictum, ita & donum.

Hæc propoſitio eſt diſſimilitudinis inter Adamum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mum & Chriſtum. Dixit Chriſti typum fuiſſe Adamum, At ne quis eandem rationem in typo & antitypo ſtatueret, dicit Apoſtolus maximam diſſimilitudinem factorum Adæ & Chriſti eſſe. Ab illo enim delictum, ab hoc donum, hoc eſt, iuſticia quæ nobis imputatur.

Nam ſi vnius delicto multi mortui ſunt, Multo magis gratia Dei & donum per gratiam, quæ eſt vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos abundauit.

Ratio & declaratio diſſimilitudinis inter delictum & donum. Si lapſus Adæ ceſſit τοῖς πολλοῖς, *id eſt, multis illis, hoc eſt, toti poſteritati Adæ in mortem, Multo magis gratia Dei & donum per gratiam, quæ eſt vnius Ieſu Chriſti, cedet multis in vitam. Hæc argumenti propoſitio eſt.*

Aſſumtio eſt:

Sed lapſus Adæ ceſſit toti poſteritati ipſius in mortem. Hinc ſequitur concluſio: Igitur, Multo magis gratia Dei, & donum per gratiam, cedet multis in vitam.

Gratiam opponit Apoſtolus iræ Dei vt donum reatui. Eſt enim GRATIA *fauor Dei, quo cœleſtis pater nos complectitur in filio.* DONVM *autem eſt ipſa obedientia* CHRISTI, *qua nobis imputata, abſoluimur à reatu. Diffe-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

runt ergo Gratia & Donum, vt cauſſa & effectus, Gratia enim doni cauſſa eſt. Quidam per gratiam intelligunt remiſſionem peccatorum, & per donum ſanctificationem & nouitatem. Sed horum ſententiam refutat non ſolum ſeries argumenti, verumetiam Apoſtolus ipſe ſatis indicat, quid per donum velit ſignificare. Nam vt paulo antea delictum oppoſuit dono, ita poſtea ait: Qui acceperunt abundantiam gratiæ & doni iuſticiæ. Porro hæc iuſticia CHRISTI *nunc ab Apoſtolo dicitur* χάρισμα, *nunc* δώρημα, *nunc* δωρεὰ, *quæ tria Latinus interpres vna latina voce reddidit, nempe* DONI. *Sed diſcrimen hoc eſt:* Δωρεὰ *genus eſt ad* χάρισμα & δώρημα. Χάρισμα *autem dicitur, reſpectu Dei nobis iuſticiam imputans.* Δώρημα, *reſpectu noſtri, qui ea iuſticia donati ſumus. Proinde* χάρισμα *ipſius* δωρήματος *cauſſa eſt, quod* δώρημα *paulo infra* δικαίωμα *vocatur, quia donum illud, quod eſt obedientia Chriſti, nos iuſtos efficit.*

Et non ſicut per vnum qui peccauit, donum.

Secundæ differentiæ inter delictum & donum propoſitio. Oratio autem hæc deficiens ita completur: Et non ſicut delictum per vnum qui peccauit, ita donum, per vnum qui iuſtus fuit ſe habet. Senſus proinde eſt huius propoſitionis: Non eſt eadem ratio delicti, quod per vnum peccato-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

peccatorem in alios permanauit, & doni quod per vnum iuſtum ad alios peruenit. Hæc differentia ideo obſeruanda eſt, ne quis ex eo, quod dixerat, Adam typum eſſe Chriſti, inferret hanc ſimilitudinem propagationis delicti & doni, Quemadmodum Adam vno peccato originali coniecit mundum in mortem & damnationem: ita Chriſtus ab vno illo peccato Adami, hoc eſt, originali ſua iuſticia homines liberat. Verum huic obiectioni occurrit Paulus, ſtatuens diſcrimen in typo & antitypo. Adam per vnum peccatum damnauit mundum, Sed Chriſtus ex gratia per ſuam iuſticiam à multis delictis mundum liberat, hoc eſt, non ſolum ab originali, verumetiam ab omnibus alijs credentes abſoluit. Obſeruetur igitur contra Monachorum ſomnia hæc inſignis ſententia, quam verba Pauli offerunt. Non quemadmodum vnus Adam peccans vno peccato coniecit mundum in damnationem: ita Chriſtus ab vno tantum peccato liberat, ſed à pluribus.

Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, At donum ex multis delictis in iuſtificationem.

Ratio propoſitionis, continens diſcrimen inter reatus propagationem, & doni. Completur & hæc oratio hoc modo: Nam iudicium quidem ex vno delicto introijt in condemnationem, at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

donum ex multis delictis, hoc eſt, poſt multa delicta venit in iuſtificationem, quæ eſt abſolutio & liberatio à reatu. Hîc primum obſeruemus iudicium hoc loco ſignificare reatum, Nam ex reatu oritur condemnatio. Præterea quod per donum Apoſtolus intelligat iuſticiam Chriſti, qua nobis imputata, non amplius rei coram Deo, ſed iuſti apparemus. Adhæc, quod iuſtificatio hominis ſit imputatio iuſticiæ Chriſti, & abſolutio à reatu & damnatione, quæ damnatio ob reatum contingit. Nam Apoſtolus iuſtificationem opponit κατακρίματι, *hoc eſt, condemnationi, quæ antitheſis ſatis oſtendit, quid Paulus per iuſtificationem intelligat.*

Nam ſi vnius delicto mors regnauit per vnum, Multo magis ij qui abundantiam gratiæ & doni iuſticiæ accipiunt in vita, regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.

Aetiologia eſt ſumta à virtute cauſſarum efficientium, per collationem minoris & maioris. Si tanta fuit delicti & reatus Adami vis, vt in totam eius poſteritatem dimanarit in condemnationem, Multo profecto maior erit vis gratiæ & iuſticiæ Chriſti, vt qui eius reddantur participes per fidem, vitam viuant æternam.

Obſeruetur hîc Hebraiſmus, quo abundantia gratiæ ponitur, pro abundante gratia, quæ

opponi-

opponitur iræ Dei : & abundantia doni iuſticiæ pro abundante et donata, hoc eſt, imputata Chriſti iuſticia. Rurſus hîc gratia & donum, vt cauſſa & effectus ſe habent, & aperte donum definitur iuſticia, quæ donatur ex gratia, hoc eſt, gratis imputatur.

Itaque quemadmodum per vnius delictum (iudicium venit) in omnes homines in condemnationem, Sic etiam per vnius iuſtificationem (donum abundauit) in omnes homines in iuſticiam vitæ.

Concluſio eſt diſsimilitudinis inter Adamum & Chriſtum, quantum ad effecta contraria attinet. Eraſmus in priori membro ex ſuo : propagatum eſt malum. in poſteriori, propagatum eſt bonum adiecit, deprauata ſententia Apoſtoli. Nam ſi admiſerimus propagari bonum in iuſtificationem : ſophiſtæ intrudent nobis ſuam inhærentem qualitatem, qua homines iuſtos fieri fingunt. Rectius ergo complebitur ſententia, ſi id quod deeſt reſtituimus ex verſu, qui paulo ante præceſſit : Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem : at donum ex multis in iuſtificationem. Ex hoc verſu ſubiecta, iudicium & donum ſumamus. Deinde verbum quod reſpondebit priori ſubiecto, ſumatur ex verſu, Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

trauit, Quod poſteriori reſpondebit, petatur ex illo dicto: Gratia & donum in multos abundauit. Hanc interpretationem facile approbabit is, qui accuratius totam hanc diſputationem contemplatur. Vocabulum iuſtificationis bis poſitum, vt apud Græcos variat paraſchematiſmo, ita etiam hoc loco variat modo ſignificandi. Nam PRIORI loco iuſtificatio Græcè δικαίωμα, ipſam iuſtificationis noſtræ materiam declarat, hoc eſt, iuſtificationem, qua ipſe Chriſtus iuſtus eſt ſua obedientia. Opponitur enim delicto Adæ & noſtro. POSTERIORI loco, iuſtificatio Græcè δικαίωσις, ſignificat iuſtificationem, qua nos à damnatoria legis ſententia abſoluimur. Opponitur enim condemnationi communi. Differt ergo iuſtificatio priori loco poſita, à iuſtificatione quæ poſteriori loco ponitur, vt cauſſa à ſuo effectu. Hanc interpretationem germanam eſſe, antitheſium collatio facile conuincit. Quod autem addit Apoſtolus: Vitæ, notat finem iuſtificationis eſſe vitam æternam, quam in 8. cap. vocat glorificationem. Hoc etiam ex antitheſi finium patet. Nam vt condemnationis finis eſt mors æterna, ita iuſtificationis finis eſt vita æterna. Docet præterea hæc antitheſis, quid apud Paulum ſignificet iuſtificationis vox. Nam cum opponitur condemnationi, quid quæſo aliud ſignificare poteſt, quam abſolutionem à reatu, quæ fit cum Chriſti iuſticia nobis imputatur?

Sicut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi : Ita obedientia vnius, iuſti con ſtituentur multi.

Comprobatio concluſionis eſt per collationem cauſſarum in contrarijs effectibus. Cauſſæ ſunt Adam peccans, & Chriſtus iuſtus : Effecta ſunt, peccato Adæ multi ſunt conſtituti peccatores, iuſticia Chriſti multi conſtituti ſunt iuſti.

Obſeruemus hoc loco PRIMVM *definitionem vtriuſque, hoc eſt, & delicti Adæ & iuſticiæ Chriſti. Vt enim delictum Adæ definitur inobedientia eſſe erga Deum : ita iuſticia Chriſti definitur obedientia, qua ipſe Chriſtus non ſolum ſatisfecit legi, verumetiam obediens fuit vſque ad mortem crucis.* DEINDE *quod, quemadmodum vnus Adam ſuo peccato nos reos fecit : ita vnus Chriſtus ſua obedientia nobis imputata, nos iuſtos coram Deo conſtituit. Hinc ergo patet, quod quemadmodum reatus eſt ordinatio peccati Adæ ad damnationem : ita iuſtificatio eſt ordinatio iuſticiæ Chriſti ad acceptationem noſtri. Notetur igitur diligenter diſcrimen inter cauſſam reatus, & cauſſam iuſtificationis. Cauſſa reatus & in Adam & in nobis eſt, Sed iuſtificationis cauſſa in ſolo Chriſto exiſtit, per quem etiam ſanctificamur, vt incoëtur in nobis noua obedientia.* POSTREMO, *obſeruemus*

hîc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

hîc ſolidam refutationem erroris Oſiandri, qui contendit homines iuſtificari eſſentiali Dei iuſticia, propterea quod ſupra Apoſtolus diſtinguat inter iuſticiam Dei & hominum. Sed Paulus hîc apertiſſime illam Dei iuſticiam definit obedientiam Chriſti, qua multi conſtituentur iuſti, quæ Chriſti obedientia ideo Dei iuſticia dicitur, quia & Deum autorem habet, & ſumme Deo probatur.

Cæterum lex præterea introijt, vt abundaret delictum.

Quia aduerſarij Pauli ex ſingulis pene verbis eius calumniandi occaſionem quærebant, Paulus prudenter anticipat, quæ obijci poſſunt ab aduerſarijs. Diſputauit hactenus Apoſtolus, gratia Dei & obedientia Chriſti iuſtificari homines. Hanc doctrinam expugnare contenderunt aduerſarij hoc modo. Si Chriſti obedientia ex ſola gratia Dei iuſtificantur homines, profecto fruſtra per Moſen lex lata eſt. Quid enim aliud eſt lex, quàm iuſticiæ regula? Paulus reſpondet, & tribuit legi effectum, opinioni aduerſariorum prorſus contrarium. Aduerſarij putabant legem eſſe latam quæ tolleret peccatum, & iuſtos faceret homines, Sed Paulus contra contendit, legem acceſſiſſe ad morbum naturalem, & eum magis auxiſſe in humana natura, & damnaſſe. Hic quæſtio oritur difficilis: Cum nullus bonus magiſtratus fert

tus fert legem, vt malum in ſua repub. augeatur, immo potius vt minuatur & tollatur: Quomodo quæſo optimo Deo conueniet, vt ferat legem in hunc finem, vt peccatum abundet malegis & augeatur? Ad hanc quæſtionem alij aliud reſpondent. Quidam dictum Pauli ad incrementum noticiæ & peruicaciæ referunt. Ad noticiæ quidem incrementum, quia vox legis ponit homini voluntatem Dei ante oculos, quam qui violat, ſcit ſe magis reum eſſe, quam ſi nulla extaret lex diuinitus lata, atque ideo ſupra dictum eſt: Per legem eſt agnitio peccati. Ad peruicaciæ verò incrementum, quia ex lege data ſcit maieſtatem diuinam contemni præuaricatione legis, magis apparet delinquentis præuaricatio & contumacia, nam ſuam voluntatem diuinæ anteponit. Hæc etſi vera ſunt: tamen huic loco minime quadrare videntur. Nam gratiam & legem committit Apoſtolus quantum ad contraria effecta attinet. Vt enim gratia peccatum minuit & tollit: ita lex lata idem auget & abundare facit, vt dicit Apoſtolus, aperte legem acceſſiſſe, vt abundaret delictum. Quid ergo ad obiectionem dicendum eſt? Si præſentem locum conferamus cum nonnullis dictis, quæ ſunt in ſeptimo, nulla amplius relinquetur dubitatio. In ſeptimo enim ita habetur: Cum eſſemus in carne affectiones peccatorum per legem exiſtentes, vigebant in membris meis ad fructificandum

 morti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

morti. Item: Peccatum occaſione ſumta genuit in me omnem concupiſcentiam. Item: Peccatum occaſione ſumta ſeduxit me. Item: Ergo quod bonum eſt, mihi factum eſt mors? (id eſt mortiferum?) Abſit, immo peccatum. Ex horum locorum collatione diſcimus legem per ſe non augere peccatum in natura, ſed per occaſionem. Nam peccatum ſumta occaſione à lege creſcit magis magisq;, ac veluti exæſtuat. Lex bona ab optimo Deo lata eſt, vt quid iuſtum & iniuſtum ſit edoceat: atq; vt facientes eam, viuant in ea. Quod autem alius iam ſit euentus legis, id hominum culpa fit, non vllo legis vitio. At hanc interpretationem non videntur admittere verba Apoſtoli: Dicit enim diſerte: Lex introïjt vt abundaret peccatum, hic rem & finem rei con iungit. Reſpondeo, vſitatam in ſcripturis phraſin eſſe qua cauſſæ agendi propter aliud, effectus tribuitur, qui habet aliam propriam cauſſam, idq; propter euentum. Supra in primo capite dictum eſt: Deum æternam ſuam potentiam & diuinitatem patefeciſſe hominibus, vt ſint inexcuſabiles, qui ſane finis non eſt proprius patefactionis diuinæ maieſtatis, ſed acceſſorius, idq; propter euentum. Oſeæ 8. Aurum ſuum & argentum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Hic ſane euentus non ſequitur conſilium fabricantium idola, ſed aliam cauſſam, videlicet peccatum Iſraëlis. Sed huius phraſis exempla videbimus

mus plura in 9. cap. Hic ergo finis legis ex euentu eius in hominibus, & non ex natura legis accipiendus eſt, quemadmodum rurſus oſtendetur in ſeptimo.

Vbi autem abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia.

Dixit peccatum abundare per legem, iam peccato abundanti opponit victricem gratiam. Nunquam enim ita abundare peccatum poteſt, quin gratia, qua Deus nobis remittit peccatum, & imputat iuſticiam filij, ſit multo abundantior, adeo vt gratia à peccato ſuperari nequeat, ſed ſemper peccatum vincat in ijs, qui confugiunt ad gratiam. Hic locus inſignis eſt, qui vt clypeus tentationi quæ oritur ex cogitatione magnitudinis peccati opponendus eſt. Huiuſmodi tentatio in Cain fuit, cum diceret: Maius eſt peccatum meum quàm propitiatio, & in Iuda, qui peccati mole oppreſſus deſperauit. At Paulus perſecutor Eccleſiæ, ſe cogitatione huius ſuperabundantis gratiæ conſolatus eſt. Sic Dauid, Manaſſes, Magdalena, atq; adeo omnes ſancti omnibus ætatibus, ſe cogitatione miſericordiæ Dei erexerunt contra deſperationem, atque hinc eſt quod Dauid dicat, miſericordiam Dei omnia opera Dei ſuperare. Opponamus ergo & nos hoc inſigne dictum cogitationi de ira Dei & magnitudine peccati, & ſciamus, vt Ioannes ait: ad hoc

ad hoc apparuiſſe filium Dei, vt deſtruat opera Diaboli. Hac conſolatione in hora mortis nulla grauior, nulla firmior, nulla denique dulcior eſſe poteſt, Verum caueat vnuſquiſque, ne hoc Paulino dicto abutatur, & diuturna impœnitentia prouocet iram Dei. Hoc enim ideo à Paulo dictum eſt, non vt gratiæ magnitudine ad licentiam peccandi abutamur, ſed vt lapſi non deſpondeamus animum propter peccati magnitudinem, & vt agamus pœnitentiam maturè, gratias agentes Deo, qui tanto fauore nos complectitur in filio, quod velit omnia noſtra peccata ſanguine filij ſui abluere, modo ſeriam egerimus pœnitentiam.

Porro ſciendum eſt, gratiam ſupra peccatum abundare quatuor modis, videlicet, Imputatione, Dignitate, Donatione, & Conſummatione. PRIMVM enim remiſſis peccatis imputatur credentibus iuſticia Chriſti, qua perfectè iuſti in conſpectu Dei & angelorum habentur. DEINDE dignatur Deus credentes filiorum honore & titulo. Dedit enim hunc honorem Deus hominibus, vt filij eius ſint, quotquot credunt in nomen eius. PRÆTEREA, donat Deus credentibus ſuum Spiritum ſanctum, quo aguntur, hoc eſt, qui eos conſolatur, viuificat, ſanctificat, adiuuat, eisq; obſignat promiſſam hæreditatem. POSTREMO, ſua gratia excitabit Deus corpora noſtra, et éa reddet conformia glorioſo corpo

ri filij

ri filij ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque ita in omni æternitate geſtabimus imaginem Dei, & Deus erit omnia in omnibus.

Vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem: Sic & gratia regnet per iuſticiam in vitam æternam, per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.

Dulciſſimus finis victricis gratiæ attexitur per collationem regni peccati & regni gratiæ. Regnum peccati cedit in mortem & damnationem, Regnum gratiæ finem habet vitam æternam, idq́; per victorem mortis Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM. *Obſeruandus eſt hic locus inprimis, monſtrat enim diſcrimen inter duo diuerſiſſima regna, quorum vnum eſt peccati, alterum gratiæ. Illud adminiſtratur per inobedientiam in mortem, hoc per iuſticiam in vitam æternam. Vbicunque autem fides in Mediatorem non eſt, ibi regnat peccatum in mortem. Contra vbi fides eſt, ibi eſt regnum gratiæ in vitam. Credenti enim remiſſa ſunt peccata, & imputata eſt iuſticia* CHRISTI, *per quem habemus pacem cum Deo. Monemur proinde hîc, vt fidem retineamus, vt non ſinamus peccatum in nobis regnare, vt excitemus ſpiritum veræ pœnitentiæ fructibus, inuocatione, lectione & meditatione verbi, patientia & alijs*

virtutibus, quo tandem ad optatam metam perueniamus, per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.

Caput VI.

Summaria comprehenſio ſexti capitis.

QVEMADMODVM docet iuſtificatorum munus eſſe, peccato renunciato ſanctitati & nouæ vitæ ſtudere: ita hortatur vt hoc ſuum officium iugo peccati excuſſo gnauiter præſtent.

Ordo & partes capitis ſexti.

Poſtquam Apoſtolus demonſtrauit iuſticiam eſſe ex fide, eamq; iuſticiam non eſſe in nobis qualitatem vllam, ſed obedientiam Chriſti credentibus imputatam: vicinam quæſtionem de ſanctificatione aggreditur, Eſt enim ſanctificatio comes iuſtificationis. Auſpicatur autem hanc partem ab obiectione aduerſariorum, qui cum ſtuderent iuſtificationis doctrinam calum- niis

nijs proſcindere, ex eo quod dixerat Apoſtolus: Gratiam ſuperabundare, vbi peccatum abundat, inferebant, licenter peccandum eſſe. Verum huic obiectioni opponit contrariam ſententiam, videlicet, Quod nequaquam ſit propterea peccandum. Hac ſententia iuſta confirmatione munita, ex doctrina exhortationem more Prophetico & Apoſtolico extruit. Atque ita huius capitis partes ſunt duæ, quarum PRIOR docet, POSTERIOR exhortatur.

Exegeſis ſexti capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato vt gratia abundet?

Hæc aduerſariorum obiectio: Si abundante peccato gratia magis abundat (quæ ſane gratia res dulciſſima & optima eſt) profecto peccatis indulgendum eſſe videtur. Sed cum hoc ſit extremè abſurdum, docere manendum eſſe in peccatis, quæ Deus & vetat & punit, Sequitur Paulinum paradoxum, eſſe minime ferendum, quo docetur, ſuperabundare gratiam vbi abundat peccatum. Verum Paulus reſpondet per in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

per inſtantiam. Opponit enim fortius argumentum ſumtum à conditione iuſtificatorum. Realis autem ſolutio hæc eſt.

Vbi abundat peccatum, ibi ſuperabundat gratia.

Ergo peccandum eſt, vt gratia magis abundet.

Neganda eſt conſequentia. Nam eſt fallacia ſecundum non cauſſam vt cauſſam. Diſtinguendum eſt enim inter cauſſam rei alicuius & occaſionem. Peccatum abundans per ſe cauſſa eſt maioris iræ & damnationis, per occaſionem vero ſuperabundantis gratiæ. Manaſſes cumulans peccata, theſauriſauit ſibi iram, donec iuſto iudicio Dei ſit abductus in captiuitatem, vbi in carcere flectit genua cordis, & precatur veniam. Hîc peccatum Manaſſis per ſe fuit cauſſa iræ, quia Deum grauiſſime offendit, ſed occaſio fuit ſuperabundantis gratiæ. Nam illa omnia peccata Manaſſis, quæ faſſus eſt excedere numerum arenæ maris, & omnes ſanctorum cædes, quibus impleuit Hieruſalem, victrix gratia ſuperauit. Hinc ergo patet quanta fuerit malitia aduerſariorum Pauli, qui huiuſmodi ſophiſtica doctrinam Pauli inuiſam reddere Romanis conabantur.

Abſit.

Hæc reſponſio abominantis eſt maliciam aduerſari-

uerſariorum, & includit contrariam opinioni aduerſariorum ſententiam, ac ſi dicat: Nequaquam inde peccandi licentia petenda eſt, quod abundante peccato ſuperabundet gratia, ſed potius cogitanda eſt bonitas Dei, & meditanda eſt pia & ſancta vita, ne iram Dei aduerſum nos prouocantes, gratia rurſus excidamus. Ex hoc ergo reſponſo colligenda eſt hæc propoſitio: Iuſtificati fide, nouæ vitæ ſeu ſanctitati ſtudere debent. Obſeruemus proinde hoc loco catholicam doctrinam, videlicet, quod iuſtificationis comes eſſe debeat ſanctificatio, quæ eſt regenera- renovationis *tionis forma, cuius fructus eſt exterior & interior obedientia erga Deum. Hoc confirmatur 1. Corinth. 1. Factus eſt nobis ſapientia, iuſtificatio, ſanctificatio, redemtio.*

Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo?

Ratio propoſitionis à priuatiuè oppoſitis, quæ non poſſunt ſimul eidem ſubiecto tribui. Qui enim viuit, mortuus non eſt, & qui mortuus eſt, nequaquam viuit, Hinc talis conficitur ſyllogiſmus. Mortui peccato non viuunt peccato. Iuſtificati fide ſunt mortui peccato. Iuſtificati fide igitur non viuunt peccato. Minor & concluſio in vnius veluti propoſitionis formam redactæ, in terrogationis ſchemate ideo efferuntur, vt & vehementior ſit oratio, & fortior illatio, vt eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

veritati nemo facile ſe oppoſuerit. Sed quid eſt mors peccati, & quid vita peccati? Vt vita peccati in eo conſiſtit, quod homo peccati concupiſcentijs indulgens peccato obtemperat, illiq; imperium committit: ita mors peccati in vera pœnitentia eſt ſita, quæ pœnitentia ſemper cum iuſtificatione coniuncta eſt. Nam in conuerſione iuſtificatur homo vt moriatur peccato, & viuat iuſticiæ, atq; huius rei cauſſa Euangelium nos ad pœnitentiam, hoc eſt, conuerſionem inuitat. Obſeruetur itaque hîc neceſſaria doctrina, quod vbi viuat fides, ibi neceſſe ſit mori peccatum per veram & ſalutarem pœnitentiam.

An ignoratis, quod quicunq; baptiſati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem ipſius baptiſati ſumus. Sepulti igitur ſumus vna cum ipſo per baptiſma in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Probatio minoris eſt, videlicet, quod iuſtificati fide, ſint mortui peccato. Sumitur autem hæc probatio ab analogia ſeu ſymbolo baptiſmi. Quicunq; baptiſati ſumus, in Ieſum Chriſtum ſumus baptiſati, Ergo quicunq; baptiſati ſumus, in mortem, ſepulturam & reſurrectionem Chriſti baptiſati ſumus.

Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Eſt autem in Chriſtum baptiſari, in eum finem baptiſari, vt coaleſcentes Chriſto vnum ſimus cum illo, vim mortis, ſepulturæ & reſurrectionis ipſius percipientes, quo virtute mortis Chriſti moriamur peccato, virtute ſepulturæ corrumpatur peccatum, & virtute reſurrectionis nouam cum Chriſto incoëmus vitam.

Porro hoc loco miſere Anabaptiſtæ abutuntur, ad ſtabiliendum ſuum errorem de vſu ſacramentorum. Hinc enim probare conantur ſacramenta noui teſtamenti tantum eſſe ſymbola quædam vitæ ac morum Chriſtianorum, ac veluti quaſdam imagines rerum gerendarum. Verum quam miſere fallantur iſti, periſtaſis huius loci ſatis indicat. Nam hoc omnium PRIMVM certiſſime nobis conſtat, quod Paulus hoc loco probare contendat, fideles mortuos eſſe peccato, & debere nouam vitam viuere, propterea quod ſint in CHRISTVM IESVM baptiſati. Hoc vt totum & minime dubium ſumit. DEINDE, ex hoc toto infert partes totius hoc ſenſu: In Chriſtum Ieſum baptiſati ſumus. Ergo in Chriſtum mortuum & in eundem ſepultum atque excitatum, baptiſati ſumus. Hic ſane quilibet videre poteſt, quod non ſolum proponat Apoſtolus mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti qualemcunque imitationem, qua nos in hoc incumbere deberemus, vt quemadmodum Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt, & re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& reſurrexit propter iuſtificationem noſtri: ita & nos illum ſtudeamus imitari, Verumetiam & id multo magis Apoſtolus monſtrat nobis, propoſito ſymbolo baptiſmi. vim mortis peccati & vitæ nouæ in virtute mortis & reſurrectionis Chriſti ſitam eſſe. Niſi enim prius in nobis extincta ſit peccati ingeniti virtus, & vis noua acceſſerit, quæ nobis vitam nouam pariat, fruſtra proponitur imitationis exemplum. Hanc ergo vim conferri nobis per mortem, ſepulturam & reſurrectionem Chriſti docet Apoſtolus, propoſito baptiſmo, qui huius rei efficax ſymbolum exiſtit: Qui enim fieri poteſt, vt Deus ſuis non ſtet promiſſis. Promiſit autem quod ſacramentorum notis figurat. Proinde vis illa efficax, qua in nobis perimitur peccatum, & crucifigitur vetus homo, ad nos emanat ex virtute mortis Chriſti, qua moriens peccata noſtra nobis quoque domuit, peremit, & crucifixit peccatum & veterem hominem, vt in nobis iuſtificatis modo, priſtinas ſuas vires exercere non poſſit regnando & damnando vt antea. PRÆTEREA, vt virtute mortis Chriſti indies magis magisq́; cõtunditur in credentibus corpus peccati, & virtute ſepulturæ corrumpitur paulatim & extinguitur, donec totum aboleatur: ita virtute reſurrectionis Chriſti excitatur in credentibus ſpiritus nouus, & vis ſuppeditatur noua, qua iuſticiæ ſtudere incipimus. Sunt ergo in iuſtificatis fide, mor-

tis,

tis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti effecta, quæ nobis baptiſmus figurat & conſignat, hæc nobis communicantur per eam, quam habemus cum Chriſto ſpiritualem communionem, cuius efficax ſymbolum eſt ſacrum baptiſma. Ex his quæ hactenus ex Paulo diximus, non ſolum confutationem dogmatis Anabaptiſtici concludimus, verumetiam mortem, ſepulturam & reſurrectionem Chriſti eſſe in nobis & donum & virtutem & exemplum. Donum quidem, quo iuſtificamur, Virtutem vero, qua mortificatur in nobis vetus homo, & excitatur nouus. Denique exemplum pœnitentiæ, atque adeo totius vitæ, iuxta voluntatem Dei formandæ.

Nam ſi inſititij ſumus facti illi per ſimilitudinem mortis eius, certe etiam reſurrectionis erimus.

Hoc ad probationem conſequentiæ proximi argumenti refero. Dixerat nos mortuos eſſe peccato per mortem Chriſti, id eſt, per virtutem mortis Chriſti, Ergo etiam oportere nos reſurgere cum Chriſto in nouitatem vitæ. Hoc confirmat pulcerrima ſimilitudine. Nos coaluimus cum Chriſto ſimilitudine mortis, hoc eſt, virtute mortis Chriſti in nos manante morimur peccato, vt & ipſe mortuus eſt. Proinde etiam reſurrectioni eius inſerimur, vt quemadmodum ipſe excitatus

eſt ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt ex mortuis, & vitam nouam viuit: ita & nos excitati nouam vitam viuamus. Similitudo ergo hoc loco non ſignificat imitationem, ſed conformationem, virtute ab ipſo Chriſto in nos deriuata. Hæc ſimilitudo ſeu conformatio in ipſo baptiſmo conſpicitur, quemadmodum ex ſuperioribus patet. Hoc ergo vult Apoſtolus: Nos ſumus ſurculi inſiti corpori Chriſti. Igitur ferre fructum nos oportet.

Sed quomodo fit hæc inſitio? Spiritualiter fit, cum in Chriſtum credimus, quæ inſitio figuratur & obſignatur baptiſmo. Porro quæ Ambroſius annotauit in hunc locum, pulcre mentem Apoſtoli explicant. Nos, inquit, baptiſati conſepulti ſumus Chriſto, vt de cætero hanc vitam conſequamur, in qua Chriſtus reſurrexit. Baptiſmus itaq; reſurrectionis pignus eſt & imago, vt iam in noua illa vita manentes non peccemus, qui enim moritur iam non peccat. Mors enim finis peccati eſt. Nam ideo per aquam celebratur baptiſmus, vt ſicut aqua ſordes corporis abluit: ita & nos per baptiſmum ab omni peccato ſpiritualiter purgatos & innouatos credamus, vt quod incorporale eſt, inuiſibiliter abluatur. Hæc Ambroſius.

Hoc ſcientes, quod vetus noſter homo cum eo crucifixus eſt, vt aboleatur corpus peccati, vt non amplius nos ſeruiamus peccato.

Quæ

Quæ ſit vis mortis Chriſti in iuſtificatis exponit, videlicet quod eius virtute crucifigatur vetus homo in nobis, hoc eſt, vt mortificetur peccatum, & paulatim vicioſitas naturæ corrigatur, vt aboleatur & eneruetur corpus peccati, hoc eſt, caro in qua peccatum ipſum hæret, idq́; in eum finem, vt non amplius ſeruiamus peccato. In hac pericopa multa ſunt obſeruanda, ac PRIMVM diſcrimen inter veterem & nouum hominem. Sciendum eſt ergo quod vetus & nouus homo metonymia Hebraica dicuntur. Nam ſubſtantia ſeu ſubiecti appellatio pro adiuncto ponitur, & epitheta vetus & nouus, diuerſa ſtudia & affectiones indicant.

DEINDE vetus homo & nouus conſiderantur dupliciter. ALIAS enim inter ſe opponuntur in diuerſis ſubiectis, qua ratione vetus homo dicitur, qui eſt expers fidei & nondum renatus. Contra nouus qui credit & renatus eſt. Vetus quidem, quia detinetur in ſuæ originis vetuſtate, hac vicioſitate, referens indolem primi & veteris Adami: Nouus verò qui ſpiritu Chriſti renouatus & regeneratus eſt, referens imaginem ſecundi Adami, hoc eſt, Chriſti. ALIAS, vetus homo & nouus opponuntur in iiſdem ſubiectis, Vt enim primo modo nouus dicitur propter fidem, ita ſecundo modo dicitur nouus, propter nouæ arboris nouos fructus, hoc eſt, propter nouam obedientiam & vitam, quæ

ſequitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſequitur fidei iuſtificationem. Contra, quod in iuſtificatis ſpiritui ſe opponit, vetus homo dicitur, quem vt Paulus interdum carnis voce deſignat, ita nouum ſpiritus appellatione notat, idq́; duplici metonymia. PRIMVM enim ſpiritus & carnis vocabula non pro ſubſtantijs, ſed pro qualitatibus, quæ in ſubſtantijs ſunt, accipiuntur. DEINDE cauſſa pro effectu ponitur. Vt enim caro carnis opera: ita ſpiritus motus à Spiritu ſancto excitatos ſignificat.

DEINDE & hoc loco obſeruandum eſt, quod vetus noſter homo duplici modo dicatur crucifixus eſſe cum Chriſto. PRIMVS enim modus pertinet ad gratuitam pro peccatis noſtris ſatisfactionem. Chriſtus enim peccata noſtra per crucem expiauit. Huc illud Apoſtoli: Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, ſcilicet expianda. Nam ipſius mors peccatorum noſtrorum ſatisfactio eſt, quæ ſatisfactio nobis credentibus imputatur. SECVNDVS modus pertinet ad regenerationem, de qua hoc loco agitur, Virtute enim crucis Chriſti crucifigitur in nobis peccatum, quæ crucifixio intra nos ſentitur in vera pœnitentia. Vocatur autem hæc crucifixio in genere mortificatio, quæ eſt regenerationis ſeu ſanctificationis principium, Sicut viuificatio finis eſt & conſummatio, quæ proficiſcitur, vt ſupra dictum eſt, ex virtute reſurrectionis Chriſti.

PRÆTE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

PRÆTEREA *obſeruandum eſt hîc diſcrimen inter veterem hominem & corpus peccati. Vetus homo, vt ſupra dictum eſt, peccatum ipſum notat, Corpus peccati omnes hominis partes ſignificat, in quibus vis peccati ſe exerit. Hoc corpus peccati virtute crucis Chriſti paulatim eneruatur, vt homo renatus non ſeruiat peccato, hoc eſt, non faciat quæ imperat peccatum, ſed eius concupiſcentijs reluctetur ſpiritu.*

POSTREMO *obſeruandum eſt, quid Paulo ſit abolere peccatum, videlicet ita eius impetum cohibere, vt ei non ſeruias, hoc eſt, non facias deſideria eius, quod cum fit, vetus homo cum Chriſto crucifixus eſſe cognoſcitur.*

Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.

Dixit Apoſtolus veterem hominem crucifixum eſſe & mortuum peccato, ex quo concluſit, non ſeruiendum eſſe peccato. Iam eam conſecutionem confirmat à conditione ſeruorum, qui ſuis dominis obnoxij ſunt, donec viuunt, à quorum tandem poteſtate per mortem liberantur. Argumentatur autem hoc modo.

Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.
Vetus noſter homo mortuus eſt, quia eſt cum Chriſto crucifixus.
Igitur, Vetus noſter homo iuſtificatus eſt à pec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

à peccato, Proinde, non amplius debet ſerui-re peccato.

In verbo iuſtificandi metalepſis eſt. Nam hîc iuſtificari eſt exemtum eſſe à iure peccati, vt non amplius peccato ſis obnoxius, vt eius imperata facias. Non ergo loquitur hîc Apoſtolus de expiatione peccati per mortem Chriſti. Sed de effectu mortis Chriſti, quæ facit, vt à peccati actionibus abſtineamus.

Quod ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus etiam quod viuemus cum eo.

Duo ſunt propoſitionis probandæ membra, ſicuti ſupra dictum eſt, VNVM, quod non ſit peccandum, ALTERVM, quod ſit ambulandum in nouitate vitæ: prius potiſſimum hactenus probauit, videlicet quod non ſit peccandum, Nunc poſterius, videlicet, quod oporteat ambulare in nouitate vitæ confirmat. Sumitur autem hoc argumentum, vt ſuperiora, ab efficacia communionis noſtræ cum Chriſto, & ponitur propoſitio loco totius argumenti.

Si mortui ſumus cum Chriſto, viuemus etiam cum eo.

Iuſtificati fide, mortui ſumus cum Chriſto.

Igitur etiam viuemus cum eo, cum in hac vita per nouam obedientiam, tum in æterna vita per reſurrectionis gloriam.

Scientes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Scientes, quod Chriſtus excitatus ex mortuis, nõ amplius moritur, mors illi vltra non dominabitur, Quod autem mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel, Quod autem viuit, Deo viuit. Sic & vos reputate, voſipſos tum mortuos eſſe peccato, tum vero viuere Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Hactenus argumentis ſumtis à virtute communionis noſtri cum Chriſto, probauit iuſtificatos mortuos eſſe peccato, & viuere debere iuſticiæ, nunc ab exemplo ratiocinatur. Eſt autem hic duplex Enthymema, VNVM ab exemplo mortis: Chriſtus ſemel mortuus eſt. Ergo nos mortui peccato, non debemus rurſus peccato viuere. ALTERVM, ab exemplo reſurrectionis. Chriſtus reſurgens perpetuam vitam viuit, Igitur & nos perpetuo nouitati vitæ ſtudebimus. Summa ergo huc redit: Vt exemplo Chriſti mori debemus peccato, vt ei non obtemperemus: ita eodem exemplo viuere debemus Deo, vt quæ grata ſunt illi faciamus. Verum hîc diſſimilitudo obſeruanda eſt, Chriſtus mortuus eſt corpore naturæ, & mortuus eſt peccato expiando. Nos autem fide iuſtificati morimur corpore peccati, & morimur peccato non expiando, ſed deſtruendo peccata in carne noſtra, quod peccatum plene

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

abolere nequit, donec in hoc mortali moriamur corpore. Nam noſtra ſanctificatio à Chriſti virtute promanans, nunquam hic in nobis perficitur, cum ab ipſa morte pendeat noſtræ ſanctificationis conſummatio.

Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis illi in cupiditatibus huius, neq; ſiſtite membra veſtra arma iniuſticiæ peccato.

Hanc exhortationem commode ſubijcit Apoſtolus doctrinæ, vt intelligatur quodnam ſit iuſtificatorum officium, qui ſunt cum Chriſto crucifixi & excitati, nimirum vt tyrannidi peccati ſe opponant, ne imperium habeat in ipſorum corpore. Confert autem hîc peccatum originale violento tyranno, qui ſibi imperium vſurpat in hominem, cum homo cupiditatibus corporis indulgens, membra ſua ſiſtit veluti in conſpectu huius tyranni, vt præſto ſint ad accipienda mandata, & perficienda quæ imperantur. Facit autem hîc Apoſtolus quatuor peccatorum gradus, quibus regnum peccati perficitur. PRIMVS *eſt ipſum peccatum, quod originale vocamus, quod hîc ἡ ἁμαρτία dicitur, articulus enim certum peccati genus ab Apoſtolo ſignificari indicat.* SECVNDVS, *eſt vis malæ concupiſcentiæ, quæ eſt natiuæ corruptionis proximus effectus.* TERTIVS, *eſt*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt conſenſus ſeu obedientia, qua voluntas ſe peccato ſubijcit. QVARTVS, eſt membrorum corporis promtitudo, ad ſatisfaciendum cupiditatibus corporis. Subiectum horum omnium facit Apoſtolus corpus hoc mortale, quod circumferimus, cui ideo tribuit concupiſcentias, quia animus per concupiſcentias corpus commouet, ac viciſſim corpus animum ſolicitat. Hinc iam colligamus regnum peccati eſſe, cum concupiſcentiæ corporis imperio peccati obediunt, ac membra corporis imperata perficiunt. Ut ergo peccatum regnans dicitur, cuius imperio per concupiſcentias corporis ac membrorum interiorum & exteriorum ſatisfit: ita peccatum non regnans, ſed domitum & ſubiugatum dicitur, & crucifixum, quando renati opponunt ſe cupiditatibus, & coërcent membra, ne, quæ imperat peccatum, perficiant. Docemur præterea hoc loco, quod renati poſſint per gratiam regenerationis ita reluctari peccato, vt in ipſis non regnet. Tametſi enim omni ex parte motus ſuborientes coërcere non poſſunt: tamen corpus & eius membra ita in poteſtate habent, vt ea continere poſſint, ne ſint arma peccato ad perpetrandam iniuſticiam, hoc eſt, ad id faciendum, quod non decet.

Sed ſiſtite vos Deo vt ex mortuis viuentes, & membra veſtra arma iuſticiæ Dei.

 Exhor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Exhortationis alterum membrum. Vt enim prius membrum eſt, ne nos obediamus peccato, ad facienda ea quæ ſunt iniuſta: ita poſterius eſt, vt obediamus Deo, & ſiſtamus membra noſtra, arma iuſticiæ, vt ea quæ iuſta ſunt, faciamus, idq́; ideo, quia ex mortuis viui facti ſumus, virtute reſuſcitati Chriſti. Sciãt ergo renati ſui muneris eſſe, vt perpetuo ſe ſiſtant in Dei conſpectu, & ſemper præſto ſint, ad facienda quæ imperat.

Peccatum enim vobis non dominabitur.

Prolepſis eſt. Nam anteuertit obiectionem illorum, qui conqueri poterant de peccati tyrannide quam ſentiunt in ſe renati, ac promiſſione erigit eos, ne animum in lucta ſpiritus aduerſus carnem deſpondeant, ac ſi dicat: Scio quanta ſit vis peccati, ſed maior eſt vis gratiæ, qua donati ſunt renati. Quare nequaquam futurum eſt, vt eos peccatum rurſus ſuo iugo ſubijciat, modo vt ſtrenui milites iuſticiæ peccato ſe oppoſuerint ſpiritualibus armis, quibus Chriſtianos munitos eſſe oportet. Pertinet itaque hæc promiſſio non ad quoſuis, ſed tantum ad eos, de quibus hîc agitur, hoc eſt, ad iuſtificatos fide. Memorabilis itaque doctrina hîc obſeruetur de viribus iuſtificatorum, qui ita poſſunt peccato reſiſtere, ne in ijs regnum habeat. Verum interea ſciendum eſt, quod iſtud poſſe non ſit naturæ, ſed gratiæ adiuuantis reformatam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

matam voluntatem, & Spiritus Chriſti, quo fideles aguntur.

Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia.

Ratio promiſſionis à conditione iuſtificatorum. Iuſtificati non ſunt ſub lege damnante. Ergo peccatum non dominabitur iuſtificatis. Eſt enim dominium peccati, quod qui peccatum faciant, ſint ſub legis maledictione, & ira Dei. Verum cum iuſtificati ſint ſub gratia, qua teguntur peccata per vmbraculum Chriſti, & donamur Spiritu ſancto, per quem ſanctificamur, legis damnatoriæ ſententiæ non amplius ſunt ſubiecti. Obſeruetur hîc & inſignis doctrina, & vtilis conſolatio. Doctrina quidem, quod qui ſunt ſub gratia, & habent remiſſionem peccatorum, liberi ſint à iure legis, quantum ſanè ad eius damnatoriam ſententiam attinet. Conſolatio verò, quod iuſtificati fide, etſi habent peccatum, quod lege Dei damnatur, hoc tamen illis non imputetur ad damnationem, propter gratiam cuius ſunt participes.

Quid igitur? peccabimus quod non ſimus ſub lege, ſed ſub gratia?

Hæc obiectio eſt male torquentium proxime præcedentem ſententiam, & ex ea concludentium abſurditatem, vt doctrinam Pauli cauillationibus hoſtium obijciant. Sic ergo ex verbis Pauli inferunt:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nos non ſumus ſub lege.

Ergo liberum eſt peccare. Quia peccatum non amplius eſt peccatum. Nam peccati ratio ex lege pendet. Vbi ergo non eſt lex, ibi neq; peccatum, Proinde licebit ex arbitrio quiduis audere. Atq; ita aduerſarijs Pauli non eſſe ſub lege ſignificat, homines exemtos eſſe ab omni lege, vt iam amplius nullam legi obedientiam debeant, quemadmodum hodie Libertini, & olim Carpocratiani impie docuerunt, ſtatuentes libertatem Chriſtianam in licentia quiduis audendi & faciendi eſſe poſitam.

Abſit.

Hæc reſponſio, μὴ γένοιτο, familiaris Paulo eſt, quoties craſſa & abſurda, perperam vel ab aduerſarijs vel ab infirmis obiecta, confutat, ac ſi dicat, monſtri ſimile eſſe quod obijcitur, vt hoc loco, cum aduerſarius obijcit: Nos non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia, Igitur quiduis audere licebit. Paulus reſpondet, Abſit, quaſi diceret, minime ſequi propterea peccandum eſſe, quia ſumus ſub gratia, & non ſub lege, immo contrarium potius inde colligi oportet, hoc modo: Nos ſumus ſub gratia, Ergo non eſt peccandum, Quia gratia & peccatum abolet, & nouam obedientiam in renatis incoat. Verum ad antecedens ita reſpondendum erit: Iuſtificati non ſunt ſub lege, hoc dictum non eſt intelligendum ſimpliciter, ſed

ſecun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſecundum quid, Non enim ſunt iuſtificati ſub lege, ſcilicet accuſante & damnante, ſed manent ſub lege docente, & normam iuſticiæ præſcribente.

An neſcitis, quod cui ſiſtitis voſipſos ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis, cui obeditis, vel peccati ad mortem, vel obedientiæ ad iuſticiam.

Hæc ratio ſumitur à iure gentium: Quilibet eius ſeruus eſt, cui ſe ſiſtit ad obediendum. Hæc propoſitio eſt principium, ex quo has duas hypotheſes infert: Ergo qui ſe ſiſtit peccato ad obediendum illi, eſt ſeruus peccati, Et qui ſe ſiſtit Deo ad obediendum illi, ſeruus eſt eius. Requirebat plena antitheſis, vt in ſecunda hypotheſi diceretur: Siue iuſticiæ vel Dei in vitam. Verum loco iuſticiæ ſiue Dei ponit obedientiam, vt quid per iuſticiam intelligat, explicet, videlicet obedientiam erga Deum, quæ iuſtificationis finis eſt. Deinde pro eo quod diceret, in vitam, ideo ponit in iuſticiam, quia iuſticia vitæ, hoc eſt, viuificationis eſt comes & monſtratrix.

Gratia autem ſit Deo, quod fuiſtis quidem peccati ſerui, ſed ex animo obediſtis formæ doctrinæ, in quam eſtis traditi, verum liberati à peccato, ſerui eſtis iuſticiæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hæc ſubſumtio eſt, ſed ornata amplificatione. Simpliciter dixiſſet: At vos ſerui eſtis iuſticiæ ſiue Dei, Verum quia magnum beneficium eſt, è ſeruo peccati ſeruum Dei fieri, orditur ſubſumtionem à gratiarumactione, qua gratias agit Deo, vt monſtret autorem tanti beneficij, & excitet iuſtificatos ad gratitudinem. DEINDE *admonet prioris ſtatus, in quo fuerunt ante iuſtificationem adeptam, tum enim fuerunt miſerrima peccati mancipia, hoc autem ideo facit, vt magis ad obediendum Deo, cuius iam ſerui facti ſunt, excitet.* TERTIO, *cauſſam mutati ſtatus indicat, cum dicit eos obtemperaſſe formæ doctrinæ, in quam traditi ſunt per prædicationem Euangelij. Hîc* PRIMVM *ex antitheſi obſeruetur, quod omnes qui non obediunt Euangelio, ſint ſerui peccati in mortem.* DEINDE, *quod Euangelium ſit veluti typus, hoc eſt, forma qua noui homines finguntur & formantur, vt referant figuram doctrinæ.* PRÆTEREA, *quod vt verbum, cum quo Spiritus ſanctus coniungitur, ab vna parte neceſſarium eſt, ita voluntas noſtra, qua obedimus verbo, à parte noſtri requiritur, vt iuſticiæ ſeruire poſſimus. Non ergo conuerſi ſe habent vt ſaxa, vt inuiti, & quaſi violenter trahantur in obſequium iuſticiæ.*

Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ.

Ante-

Antequam infert coucluſionem, per prolepſin interponit excuſationem, cur videlicet de rebus cæleſtibus agens, vtatur ciuili exemplo, ac dicit ſe id facere propter infirmitatem carnis eorum. Humana enim tanta eſt infirmitas, vt ſine comparatione rerum humanarum, in diuinarum cognitionem peruenire nequeat. Atq; hac de cauſſa Prophetæ, Apoſtoli, ac præcipuè Dominus ipſe toties parabolis è rebus incurrentibus in ſenſus, vtitur.

Quemadmodum enim exhibuiſtis membra veſtra ſerua impuritati & iniquitati ad nequitiam: Sic nunc ſiſtite membra veſtra ſerua iuſticiæ ad ſanctificationem.

Hæc concluſio argumenti eſt, ſimiliter collatione amplificata, neq; offendere debet quenquam particula γὰρ, enim. Nam & illa interdum illationibus deſeruit. Obſeruetur hîc antitheſis duplex, PRIOR, *qua iuſticia opponitur cum impuritati tum iniquitati.* POSTERIOR, *qua ſanctificatio ſeu ſanctimonia opponitur iniquitati.* PRIOR *docet, quid per iuſticiam intelligat Apoſtolus, nempe mundiciem cordis, quæ fit per fidem (hæc enim mundicies aduerſatur impuritati cordis) & obedientiam erga legem, quæ* ἀνομία, *hoc eſt, quicquid legi Dei aduerſatur, opponitur. Ergo iuſticia incoata in iuſtificatis, eſt*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mundicies cordis per fidem, & obedientia erga Deum, quanta in hac infirmitate præſtari poteſt. POSTERIOR *docet, quid ſanctimoniæ vox ſignificet, videlicet ſtudium innocentiæ & obedientiæ erga Deum (nam aduerſatur iniquitatis ſtudio) vt ſimus ſancti. Hinc proinde colligitur, iuſtificatorum officium eſſe, perpetuo ſanctimoniæ ſtudere, quæ in iuſticia ſita eſt, quæ iuſticia conſtat mundicie cordis, & incoata obedientia erga Deum.*

Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi eratis iuſticiæ.

Concluſioni ſuo more comprobationem addit Apoſtolus, idq́; per locum à contrarijs. Vis autem argumenti hæc eſt: Quando ſerui eratis peccati (ſcilicet ante iuſtificationem) liberi eratis iuſticiæ, hoc eſt, iuſticiæ non ſtitiſtis membra veſtra ad obediendum illi. Nullum enim in vos imperium iuſticia habuit. Igitur cum nunc ſerui eſtis iuſticiæ, liberi eſtis peccato, ſcilicet vt non ſiſtatis vos peccato, ad obediendum illi. Nam nullum in vos imperium habet peccatum, atq; ita Apoſtolus per proſopopœiam peccatum & iuſticiam duos dominos, penes quos ius imperandi eſt, facit, quorum illi quidem non iuſtificati, huic verò iuſtificati ſe ſiſtant ſeruos.

Quem igitur fructum habebatis tunc, ob quæ nunc erubeſcitis?

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hæc quæſtio duo argumenta continet, VNVM à fructu, ALTERVM à turpitudine peccati ſumtum. Fructus peccati eſt peſſimus, & peccatum ipſum turpe, Igitur fide iuſtificati, qui peccato renunciarunt, amplius peccato ſeruire non debent. Aduerbia tunc & nunc relationem duplicis ſtatus notant: PRIORIS quidem, ante iuſtificationem, POSTERIORIS vero, poſt acceptam iuſtificationem. Obſerua quod iuſtificatos pudere oporteat prioris ſtatus, in quo turpiſſimo domino, videlicet peccato, ſe ſtiterunt ſeruos.

Nam finis illorum mors.

Probat fructum peccati peſſimum eſſe, videlicet mortem, eamq́; æternam.

Nunc vero liberati à peccato, ſerui vero facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.

Antitheſis eſt eius quod paulo antea dixit: Cum enim ſerui eſſetis peccato &c. Hinc huiuſmodi argumentum concluditur. Illa ſeruitus merito eſt præferenda, cuius fructus eſt ſanctificatio, & finis vita æterna:

Seruitutis iuſticiæ fructus in hac vita eſt ſanctificatio, & finis vita æterna. Igitur ſeruitus iuſticiæ præferenda eſt ſeruituti peccati quæ ſer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

uitus peccati in hac vita, fructum habet impuritatem, & finem mortem æternam. Vita æterna dicitur finis ſeruitutis iuſticiæ, non quod iuſticia noſtra illam mereamur, ſed quia eſt iter intermedium in iuſtificatis.

Nam ſtipendia peccati mors, donum autem Dei eſt vita æterna, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.

Probat finem ſeruitutis iuſticiæ eſſe vitam æternam à contrarijs.

Finis peccati eſt mors æterna. Ergo,
Finis iuſticiæ eſt vita æterna.

Ne autem quis hanc vitam ex merito pendere inferat, anteuertit Apoſtolus, & eam pronunciat eſſe donum Dei per IESVM CHRISTVM. *Obſeruetur metaphora in voce Obſonia, Significat autem obſonium regium commeatum, & dona quæ ex lege dignitatibus tribuebantur. Cum ergo peccatum ſit violentus tyrannus, ſuis militibus tribuit digna obſonia, mortem, infernum, perpetuum cruciatum.*

Caput VII.

Summa capitis ſeptimi.

IVſtificatos fide ideo non eſſe ſub lege docet, propterea quod & lex ipſis ſit mortua, & ipſi legi ſint

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gi ſint mortui, idque ideo, vt ſe Chriſto iungant tanquam nouo marito, cui parere debent. Deinde legis officium eſſe, oſtendere peccatum, indicat, vnde delabitur ad diſſidium legis, & corruptæ naturæ in iuſtificatis, deſcribendum.

Ordo & partes capitis ſeptimi.

Tres partes præcipuæ ſunt huius capitis, quarum PRIMA eſt de libertate noſtri à iure legis, cuius libertatis finis eſt, vt ſeruiamus liberatori. Huius partis occaſio hæc eſt, Dixerat in ſexto, vt doceret peccatum non dominari iuſtificatis, iuſtificatos non eſſe ſub lege. Hîc autem ſublati dominij cauſſam reddit, quam & illuſtrat propoſita ſimilitudine à coniugio ſumta. SECVNDA pars huius capitis eſt quæſtio de vſu legis. TERTIA pars eſt deſcriptio diſſidij legis diuinæ & corruptæ naturæ, & certaminis ſpiritus & carnis in regeneratis. Ante concluſionem huius partis in parentheſi pulcerrimum huius certaminis paradigma proponitur. Paulus enim ex lege diuina maculas ſuas agnoſcens, terretur conſpectu peccati, & tamen ex Euangelio concepta fiducia gratias agit Deo. Poſt parentheſin ſequitur concluſio tertiæ partis.

Exege-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Exegeſis ſeptimi capitis cum obſeruatione doctrinarum.

An ignoratis fratres [ſcientibus enim legem loquor] quod lex dominetur homini quoad vixerit.

Compellatione & apoſtropha facit Romanos attentos ad ea, quæ dicturus eſt de liberatione à iure legis. In ſexto dixit: Iuſtificatos fide non eſſe ſub lege, Verum quia hoc dicere multis videbatur abſurdum, ideo hoc loco, quod illic breuiter attigit, iuſta confirmatione munit, quæſtio ergo eſt, Num iuſtificati fide ſint ſub lege nec ne? Ad huius quæſtionis negatiuam theſin probandam, hoc principium verſatis in lege notiſſimum: Lex dominatur homini quoad vixerit, aſſumit. Verum in hoc principio dubium eſt, quodnam ſit ſubiectum verbi vixerit. Oratio enim ambigua eſt. Poteſt enim & lex & homo pro ſubiecto ſumi. Lyranus interpretatur quoad vixerit, ſcilicet, lex. Chryſoſtomus, quoad vixerit, ſcilicet, homo, quem plerique ſunt ſecuti. Comparatio quæ proxime ſubiungitur, videtur confirmare ſententiam Lyrani, Concluſio vero & declaratio quæ eam ſequitur, Chryſoſtomo patrocinatur. Quid

ergo

ergo dicendum? Contextus & ſeries argumentorum Pauli omnino conuincit, quod Apoſtoli ſententia ſit, legem dominari homini quoad alteruter vixerit ſiue lex ſiue homo. Nam ſi lex aliqua abrogatur, non amplius obligat, & ſi homo moritur, legis imperatis non amplius tenetur. Præterea hîc etiam quæri poteſt, de qua lege hîc loquatur Apoſtolus, Sed hanc quæſtionem ſoluunt ſequentia. Nam ex Decalogo adducit teſtimonium. Verum ſciendum eſt hoc non ad doctrinam legis, ſed ad damnatoriam legis ſententiam referendum eſſe. Nam doctrina nunquam moritur, immo in iuſtificatis eſt multo efficacior lex, quam in aliјs, quantum quidem ad doctrinam attinet, & obedientiam.

Nam viro ſubiecta mulier viuenti viro alligata eſt per legem, quod ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri. Proinde viuente viro adultera vocabitur, ſi fiat alterius viri, Sin autem mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege illa, vt non ſit adultera, ſi iuncta fuerit alteri viro.

Declarat principium propoſita ſimilitudine à coniugio ſumta. Similitudinis autem partes ſunt duæ, quarum PRIOR *hæc eſt: Eadem eſt ratio legis ad hominem iuſtificatum, quæ eſt mariti mortui ad vxorem, Sed maritus mortuus non*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dominatur amplius vxori ſuperſtiti, Ergo nec lex mortua homini iuſtificato dominabitur. Minor antitheſi amplificata eſt. Valet autem hæc comparatio, quia eadem eſt ratio legis & mariti, vterq; enim ius ſeu dominium habet donec viuit. POSTERIOR ſimilitudinis pars, iuſtificatos debere Chriſto obedientiam, concludit. Concluditur autem ſimpliciſſime hoc modo: Eadem eſt ratio iuſtificati hominis ad Chriſtum, quæ eſt mulieris ad ſecundum maritum, priore mortuo. Sed mulier ſecundo marito ſubiecta eſſe debet per obedientiam, nam illi iam lege coniugali deuincta eſt. Ergo homo iuſtificatus fide, vt liber eſt ab imperio legis damnantis, ita Chriſto tanquam nouo ſponſo obedire debet.

HIC ergo locus apertiſſime confutat eos, qui negant nouam obedientiam neceſſariam eſſe in conuerſis, qui enim hoc faciunt, perinde faciunt, ac ſi quis ſuaderet ne mulier nupta ſecundo marito obediret, quod ſane nihil eſſet aliud, quàm diuortio operam dare. Obſeruetur PRÆTEREA hoc loco, ad quoſnam pertineat abrogatio legis, quo ad eius damnatoriam ſententiam attinet, nimirum ad iuſtificatos fide. DEINDE obſeruetur, quod Eccleſia ſit Chriſti ſponſa, cui per ſpiritum parere debet proles, hoc eſt, omnis generis virtutes, quales recenſentur ad Galat. 5. & alibi. Et dicuntur fructus ſpiritus, quia ſpiritu Chriſti acti, homines fructificant bona opera. Vt

ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ergo hæc ſimilitudo amorem Chriſti ſponſi erga nos teſtatur : ita nos viciſſim admonebit cum caritatis erga ipſum , tum officij erga nos mutui. PORRO *quod quidam ex hoc Pauli loco catholicam doctrinam de coniugij vinculo ſumendam putant, ineptius eſt , quàm vt refutatione indigeat. Nam Apoſtolus hoc loco non inſtituit diſputationem de matrimonio, aut de diuortij cauſſis, ſed tantum è re coniugali ſimilitudinem ſuo propoſito accommodam petit, ac loquitur ſolummodo de ordinaria via in bene conſtituto matrimonio, iuxta quam non fit coniugij à ſe inuicem ſeparatio, Non autem loquitur de vicijs propter quæ diuortia fieri poſſunt legibus diuinis & humanis. Nam hoc ad propoſitum non feciſſet quicquam, Non enim liberamur à lege per diuortium, ſed per mortem.*

Itaque fratres mei & vos mortificati eſtis lege per corpus Chriſti, vt ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, vt fructificemus Deo.

Res hîc exprimitur, cui explanandæ ac probandæ ſeruit ſimilitudo adducta de muliere, in qua re tria ſunt, Homo, Peccatum, Lex, ſicuti tria ſunt in propoſita ſimilitudine, Mulier, Maritus, Lex. Vt ergo mulier, viuente marito, ſub lege mariti eſt, & mortuo marito libera eſt à lege mariti : ita homo viuente in ſe peccato eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſub lege, quæ virtus peccati eſt, ſed mortuo peccato, ſub lege damnante non amplius eſt homo. Præterea, vt mulier libera à lege prioris mariti, & nupta alteri poſteriori obedire debet: ita homo iuſtificatus fide liber à lege accuſante & damnante, debet obedire Chriſto, vt nouo marito, eiq; liberos parere, ſcilicet fructus ſpiritus.

Hactenus ſententiam Apoſtoli explicauimus, iam verba altius expendamus. PRIMVM *ergo dicit: Et vos mortificati eſtis legi. Hîc conſequens ponitur pro antecedente, quod eſt: Et vos mortui eſtis peccato, hoc eſt, & vobis peccatum mortuum eſt, Eſt enim hypallage. Hinc ſequitur, vos non eſtis ſub lege, quatenus lex virtus eſt peccati & damnat.* DEINDE *cauſſa redditur mortui peccati ſiue legis, quatenus eſt virtus peccati. Per corpus Chriſti, hoc eſt, per victimam Chriſti, & per communionem, quam iuſtificati habent cum corpore Chriſti. Nam vt ſupra dictum eſt, Vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt.* PRÆTEREA *additur finis mortui peccati: Vt ſitis alterius qui ex mortuis exuſcitatus eſt, hoc eſt, Chriſti noui ſponſi, videlicet, vt fructificemus Deo. Quod autem tranſit Apoſtolus à ſecunda perſona ad primam, idiomatiſmus Hebraicus eſt.* SVMMA *ergo collationis huc redit: Quod peccato in nobis mortuo non ſimus ſub lege damnante, ſed ſub gratia Chriſti noui ſponſi, cui liberos parere debemus,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mus, fructus ſpiritus, vt dictum eſt.

Quando enim eramus in carne, affectiones peccatorum per legem exiſtentes, operabantur in membris ad ad fructificandum morti.

Dixit finem liberationis à lege eſſe, vt adhæreamus Chriſto ad fructum ferendum Deo, Verum quia aduerſarij pôterant obijcere, homines ſub lege conſtitutos, poſſe Deo fructificare viuendo iuxta legis præſcriptum, occurrit Apoſtolus iſti obiectioni, ac tribuit legi contrarium effectum. Lex, inquit, facit, vt mali affectus incendatur & inflammentur magis in nobis. Igitur, per legem nemo poteſt fructificare Deo. At ne quis hanc ſterilitatem legi aſſcriberet, Apoſtolus cauſſam huius rei à conditione ſtatus hominis petit. Quando enim eramus in carne, hoc eſt, quando ſoli naturæ corruptæ relicti deſtituebamur ſingulari ſpiritus gratia, tum affectiones peccatorum per legem irritatæ vigebant magis magisq; in membris noſtris, idq́; non vicio legis, ſed corruptæ naturæ, qua nitimur inuetitum ſemper, cupimusq; negata. Hinc Auguſtinus: Vbi non eſt gratia liberatoris, auget peccandi deſiderium prohibitio peccatorum. Porro παθήματα *peccatorum vocat Apoſtolus* ὁρμὰς *ſeu motus ad peccandum ſolicitantes, qui ſunt tanquam aculeus peccati, per quem peccatum gignit in nobis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nobis carnis opera veluti partus, quorum catalogus Galat. 5. recitatur. Iam reliquum eſt, vt hypotheſes nonnullas ex Pauli verbis concludamus.

PRIMA, *Nemo naturæ viribus legi Dei plenam obedientiam poteſt præſtare.*

SECVNDA, *Lex non in renatis excitat & irritat malos affectus, idq́; vicio carnis.*

TERTIA, *Liberum arbitrium eneruatum eſt ita, vt nemo Deo debitam obedientiam præſtare poſſit ſibi relictus.*

QVARTA, *Opera hominis non iuſtificati, omnia ſunt peccata, vt quæ morti fructificant.*

QVINTA, *Membra hominis non regenerati, atque adeo omnes vires, obſequium malis affectibus præſtant.*

Porro confutationem Manichæorum, qui his Pauli verbis abuſi, dixerunt legem à Deo datam non eſſe, vide in Auguſtino ſermone 4. de verbis Apoſtoli.

Nunc autem liberi ſumus à lege, mortui ei ſub qua detinebamur, vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, ac non in vetuſtate literæ.

Hæc antitheſis quatuor habet. PRIMVM, *manumiſſionem à lege, quæ opponitur ſeruituti legis.* DEINDE *cauſſam manumiſſionis, mortem peccati, quod crucifixum eſt cum Chriſto,*

ex

ex quo ſit vt non amplius detineamur ſub imperio legis damnantis. Nam per mortem peccati vinculum legis ruptum eſt. Hæc mors opponitur vitæ peccati, qua ipſum viget in membris noſtris. PRÆTEREA, finem manumiſſionis à lege, videlicet, vt ſeruiamus Deo, Hæc ſeruitus opponitur ſeruituti mortis, qua illi fructificamus. POTREMO, modum ſeruitutis, quem per collationem amplificat, dicens: Non in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus. Hìc vetuſtati nouitas, & literæ ſpiritus opponitur. Vt vetuſtas ſignificat priorem conditionem ſub primo marito, nempe peccato: ita nouitas ſignificat poſteriorem conditionem ſub ſecundo marito, nempe Chriſto. Illa vetuſtatis nomine ſignificatur, cum quia prior eſt, tum quia abolebitur, Hæc nouitatis voce indicatur, quia noui hominis eſt, & perpetuis incrementis augebitur, & nunquam abolebitur. Deinde vt literæ appellatione legem reſpectu veteris conditionis vocat, quia ſcilicet apud homines non renatos eſt veluti muta ac litera mortua, quod ad eius obſeruationem attinet, hæc, quod ab ea peccatum arripiat occaſionem nos interimendi, dicitur occidere. Huc illud Auguſtini: Doctrina illa, qua mandatum accepimus, continenter recteque viuendi, litera eſt occidens, niſi aſſit viuificans ſpiritus: Ita ſpiritus vocabulo ſignificatur gratia ſpiritus Chriſti, qua & noſtra voluntas per Spiritum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tum ſanctum reformatur, & motus noui excitantur, ac vires nouæ ſuppeditantur, quibus incoamus Deo ſeruire, & parere Chriſto nouo ſponſo liberos, qui ſunt fructus ſpiritus. Hic ideo dicitur viuificare, quia eo excitamur ad viuendam nouam vitam. Hanc eſſe genuinam interpretationem literæ & ſpiritus, ipſe contextus & argumenti ſeries euincit. Quare qui per literam ſenſum literalem aut ceremonias, & per ſpiritum ſenſum allegoricum intelligunt, nec cœlum nec terram attingunt, imo ſacrum Dei verbum calumnijs hoſtium exponunt.

Iam quæ ſint obſeruandæ doctrinæ videamus. PRIMA, quod vt nihil boni poterimus agere, priuſquam Chriſto coniungamur ſpiritu, per fidem manumiſſi à maledictione legis: ita ſoluti à vinculo legis, donamur Spiritu ſancto, qui reformat mentes & voluntates noſtras, vt & intelligamus quid fieri oporteat, & velimus præſtare quod intelligimus.

SECVNDA, Quod finis iuſtificationis & manumiſſionis à lege, ſit Deo obedire per nouam obedientiam.

TERTIA, Quod confutentur hac Pauli aſſertione qui mentiuntur per prædicationem Euangelij laxari frena cupiditatibus, vt iam quod libet liceat, quaſi libertas Chriſtiana eſſet, omnem erga Deum obedientiam abijcere, & licentia quiduis audendi, ſicuti olim per Carpocratianos, & ho-

& hodie per Libertinos Diabolus ſuum virus euomit in contumeliam Euangelij Chriſti, & in certam multorum perniciem.

Secunda pars capitis.

Quid igitur dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit.

Quia dixerat Apoſtolus affectus peccatorum per legem exiſtere, & animaduertit aduerſarios hoc detorſuros in malam conſequentiam, occupatione quadam eos anteuertit. Poterant enim ex dictis Apoſtoli ita obijcere.

Quicquid operatur malum & morti fructificat, id quoque malum & peccatum eſſe neceſſe eſt. Sed lex operatur malum, vt quæ gignit & fouet in nobis peccatum. Nam vt tu Paule dicis: Affectiones peccatorum ſunt per legem ad fructificandum morti: Igitur lex eſt malum, ſiue peccatum. Hoc cum maxime ſit abſurdum de lege Dei dicere, male affirmas affectus peccatorum exiſtere per legem.

Hæc aduerſariorum obiectio eſt, ſed maior eſt diſtinguenda, quæ quidem vera eſt intellecta de eo quod per occaſionem operatur malum, Non enim omnis occaſio mali eſt mala, Neque ſequitur qualitas rei qualitatem occaſionis. Hæc ſumma eſt reſponſionis Pauli. Sed primum opponit contra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

contrariam ſentẽtiam per abominationis notam, μὴ γένοιτο, hoc eſt, ne fiat, ſiue abſit, quaſi diceret, nequaquam ſequitur propterea legem eſſe peccatum aut rem malam, atq; hac occaſione Apoſtolus ingreditur fuſiorem de lege diſputationem.

Immo peccatum non cognoui niſi per legem.

Refellit aduerſariorum obiectionem argumento à contrarijs oppoſito, quaſi diceret, Immo tantum abeſt vt lex ſit peccatum, hoc eſt, vt peccatum gignat ac foueat, vt contra nihil æque aduerſetur peccato, ea enim vna eſt, quæ illud alioqui latens prodit ac detegit. Quod ſi inde peccatum irritetur, ac in rabiem feratur, multoq; magis ſæuiat quàm antea, quorſum hoc legi imputetur, quæ hoſtis inſidias detegit? Non ergo peccatum eſt lex, ſed index peccati, vt ait Ambroſius. Atque ideo Paulus non dicit: Peccatum non erat niſi per legem, Sed peccatum non noui niſi per legem, Significans legem indicatricem eſſe peccati. Transfert autem Apoſtolus orationem in ſe, vt in paradigmate res oſtendi clarius, & veluti pingi videatur. Si quæritur, quomodo noſcamus peccatum per legem? ſciendum eſt, id fieri hoc modo, dum homo ſua facta legi, vt normæ vitæ accommodat, videt vbi legem tranſgreſſus eſt, & vbi non. Vbi enim vita cum regula non congruit, peccatum commiſ-

ſum

ſum eſt, Contra, vbi vita cum regula concordat, nulla culpa deprehenditur. Hinc legis huiuſmodi definitio colligi poteſt: Lex eſt regula faciendorum & vitandorum, quorum illa dum fiunt probat, hæc dum committuntur, accuſat & damnat. Obſeruetur præterea hic vſus legis vnus, qui eſt oſtendere peccatum, de quo etiam ſupra attigit, vbi ait: Per legem eſt agnitio peccati.

Concupiſcentiam non noſſem, niſi lex dixiſſet: Non concupiſces.

Dixit ſe non nouiſſe peccatum, niſi per legem, id iam propoſito omnis peccati fonte probat. Concupiſcentia proditur per legem, vt vetita & damnata à Deo. Igitur peccatum innoteſcit per legem. Hîc nudam concupiſcentiam, in qua natiua illa labes veluti ſedem poſuit, intelligere oportet. Nam prauæ cupiditates, quæ ab iſto impuro fonte oriuntur, à lege naturæ acriter damnantur, Vnde Plato ἐπιθυμίαν πολυκέφαλον *vocat, vt quæ plurimorum malorum cauſſa exiſtit, quam coërcendam eſſe monet* φόβῳ καὶ νόμῳ καὶ ἀληθεῖ λόγῳ, *hoc eſt, metu, lege, & vera ratione. Porro hic locus obſeruetur diligenter, quo refutantur qui Paulum putant tantum de operibus ceremonialibus diſputare in hac Epiſtola, & non de lege morali. Nam hic Apoſtolus adducit teſtimonium de vetita concupiſcentia,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quæ lege morali prohibetur, quare manifeſte & fallunt & falluntur Sophiſtæ.

Sed peccatum occaſione ſumta, operatum eſt per mandatum in me omnem concupiſcentiam.

Tranſlatio eſt culpæ à lege in peccatum originale. Nam ex eo quod dixerat Apoſtolus: Affectiones peccatorum exiſtere per legem, inferebant aduerſarij legem eſſe peccatum, hoc eſt, peccatum gignere & fouere, id iam Apoſtolus diluit & affirmat id fieri non natura legis, ſed vitio carnis & peccati in carne habitantis: quod peccatum occaſione ſumta magis irritatur per mandatum legis, & inflammatur concupiſcentia. Signum, Omnis, non hîc notat diſtributionem eius cui additur, ſed vim potius & vehementiam, ac ſi dicat: Concupiſcentia ipſa magis vim ſuam declarauit, & importunius me inuaſit per mandatum. Etſi autem eadem concupiſcentia eſt in homine ante legis noticiam, quæ poſt legem eſt, tamen modo quodam differt hæc ab illa.

Sine enim lege peccatum mortuum eſt.

Ratio à contrarijs. Sine lege, id eſt, cum ignoratur Dei voluntas ex lege. Peccatum mortuum eſt, hoc eſt, ignoratur, non apparet, non ita

vim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

vim ſuam per concupiſcentiam explicat. Hoc ſignificari per mortem peccati manifeſtum eſt ex antitheſi, Nam vt peccatum per legem cognoſcitur, operatur & apparet magis: ita ſine lege non cognoſcitur, non operatur, hoc eſt, non exerit vim ſuam, & non apparet. Atque hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Peccatum mortuum eſſe. Deinde & hoc obſeruetur, quod hoc Pauli dictum non ſimpliciter, ſed comparatè ſit intelligendum.

Ego aliquando viuebam ſine lege, Sed veniente mandato peccatum reuixit, & ego mortuus ſum. Et inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, ad mortem facere. Nam peccatum occaſione ſumta per mandatum, decepit me, & per ipſum occidit.

Theſin proximam ad hypotheſin accommodat, Quod enim generatim dixit Apoſtolus, id nunc ſuo probat exemplo. Nam tum demum doctrina generalis perfectius cognoſcitur, cum exemplis illuſtribus declaratur. Senſus verborum Pauli non melius percipietur, quàm ex contrariorum collatione. Quare hanc pericopam in quinque membra retextam proponam, ex antitheſium comparatione declarabo, & ex ſingulis membris vniuerſales doctrinas extruam. PRI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

MVM membrum continetur his verbis: Ego autem viuebam aliquando ſine lege, hoc eſt, Ego viuebam aliquando ſine peccati ſenſu ſecurus omnino, non vim peccati per legem intellexi, nec mea conſcientia peccati ſtimulis eſt exagitata. Hinc ſumatur hæc generalis doctrina traducta ab hypotheſi ad theſin: Quamdiu homo legem Dei non attendit, nec eam accommodat tanquam regulam iuſti & iniuſti, æqui & iniqui ad ſua facta, non ſentit peccati vim ad mortem inferendam, ſed viuit ſecure ſine morſu conſcientiæ ac hypocritam agit. Eſt enim hæc theſis intelligenda de iјs, qui quantum ad externam conuerſationem attinet, inculpatè viuunt, vt Paulus fecit cum viueret ſine lege, quemadmodum ipſe de ſe teſtatur ad Philipp. 3. Sequitur SECVNDVM membrum: Sed veniente mandato, peccatum reuixit, hoc eſt, poſtquam vim legis ſenſi, factis meis ad normam legis examinatis, me tranſgreſſorem legis deprehendi, ac reum coram tribunali Dei. Nam peccatum quod antea latebat vt mortuum, iam per legem agnitum in conſcientia mea reuixit, & affectiones peccatorum magis vigebant in membris meis. Hinc generalis doctrina concluditur, videlicet, quod lex, vbi homo cœperit ſuam vitam ad eius normam exigere, peccatum, antea veluti mortuum deliteſcens, excitet & prodat in conſcientia hominis affectus peccatorum, qui antea minus apparebant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

bant. TERTIVM membrum eſt hoc: Ego autem mortuus ſum, hoc eſt: me mortuum eſſe cognoui, & me dignum morte & damnatione intellexi. Nam mortem & damnationem comminatur lex omnibus, qui perpetuam obedientiam puram & perfectam, iuxta legis præſcriptum, Deo non præſtant. Generalis doctrina, quæ hinc concluditur, hæc eſt: Ex agnitione peccati per legem homines in agnitionem iræ Dei & commeritæ damnationis veniunt, cuius finis eſt, vt peccatores Chriſtum propiciatorem quærant. Sequitur QVARTVM membrum: Et repertum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, ad mortem facere: hoc eſt, deprehendi quod mandatum quod inſtitutum erat ad vitam conſequendam, ſi quis ei obediret, cedere mihi in mortem, propter eius tranſgreſſionem. Vt enim obedientibus vita promittitur, ita præuaricantibus mors peccati ſtipendium eſt propoſita. Hinc ergo generalis admonitio extruitur de promiſſionibus & comminationibus legalibus, videlicet, vitæ & mortis, iuxta ſententiam legis. POSTREMVM membrum reſtat: Nam peccatum occaſione ſumta decepit me per mandatum, ac ipſum occidit me. Hic transfertur culpa à lege in peccatum vt ſupra, ac ſi dicat Apoſtolus, Quod mortuus ſim legis miniſterio, nequaquam vicium & culpa legis eſt, ſed peccati potius, hoc eſt, innatæ corruptionis. Hoc, inquit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quit, peccatum, per mandatum decepit me, hoc eſt, vt latro quiſpiam me à via abduxit peccatum, quando magis irritabatur per legem. Nam ἐξαπατᾷν *proprie eſt à via recta aliquem fraudulenter abducere, vt in eum ſecurius graſſari poſſit, donec ipſum occiderit & ſpoliauerit, ideo ſequitur: Et per illud, ſcilicet, mandatum. Occidit me, ſcilicet peccatum, Nam peccati merces eſt mors. Doctrina generalis hinc petitur, non eſſe culpam legis reuelantis malum, quod ex agnitione peccati per legem reddamur deteriores, ſed eſſe vitium peccati inhabitantis in carne noſtra, quod magis æſtuat & inflammatur, quando accedit vox legis prohibentis & damnantis peccatum. Habemus ergo pulcerrime in hoc paradigmate depictum, quis ſit vſus legis in nondum renatis, qualis Paulus fuit aliquando, indicat lex viam vitæ & mortis, cum conditione obedientiæ & præuaricationis: oſtendit & reuelat peccatum: mortis ſententiam pronunciat in legis tranſgreſſores: affectus præterea peccatorum irritat, ſed vitio carnis. Si quis horum effectuum legis* μετάνοια *& ſalutaris conuerſio dici poterit, recte faciunt illi, qui prædicationem pœnitentiæ, hoc eſt,* μετανοίας *ſubijciunt legi, Sed cum prædicatio pœnitentiæ ſalutaris pugnet ex diametro cum iſtis legis diuinæ proprietatibus, Sequitur eam ad legem minime referendam eſſe.*

Itaque lex quidem ſancta, & manda-

tum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tum ſanctum, & iuſtum & bonum.

Concluſio eſt confutatæ obiectionis aduerſariorum à vero vſu legis, qui bonus eſt. Aduerſarij quidem obiecerunt, Igitur lex peccatum eſt. Sed Paulus concludit : Igitur lex ſancta eſt. Sanctum enim opponit peccato. Deinde mandatum concludit eſſe ſanctum, iuſtum & bonum. Sanctum quidem, quia omni vitio caret. Iuſtum, quia quæ iuſta ſunt requirit. Bonum vero, quia promittit vitam obtemperantibus.

Quod igitur bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum.

Etſi planiſſime reſpondit Apoſtolus ad proximam obiectionem, qua lex Dei vt mali cauſa accuſata eſt, & culpam à lege in vitium carnis tranſtulit : tamen ex refutationis concluſione & effectu legis accidentario, videlicet quod viuente lege dixerit Apoſtolus peccatum reuixiſſe in ſe atque adeo ſe mortuum eſſe, formant aduerſarij hanc obiectionem, in qua abſurda connectunt hoc modo : Tu Paule concludis legem bonam eſſe, & tamen eius aduentu dicis te mortuum eſſe factum. Ergo lex bona, homini mortifera eſt, atq; adeo mortis culpam ſuſtinet. Hæc obiectio videtur niti hoc immoto principio. Quod bonum eſt, nemini mortiferum eſſe poteſt. Sunt enim hæc repugnantia, Bonum eſſe, & mortiferum eſſe. Si ergo lex bona eſt, non eſt mortifera, Si mortife-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ra, non eſt bona. Sed Paulus conſecutionem negat, & vtitur cum inficiatione translatione. Culpam enim à lege in peccatum transfert, pronuncians non legem quæ bona, ſed peccatum quod malum eſt, in mortem ſibi ceſſiſſe. Eſt ergo in obiectione aduerſariorum fallacia non cauſſæ vt cauſſæ. Lex enim cauſſa mortis eſt per accidens, ſeu per occaſionem, vt loquitur Apoſtolus, peccatum vero per ſe.

Vt appareat peccatum per bonum, operatur mihi mortem, quo fiat excellenter peccans peccatum per mādatum.

Senſus eſt. Lex facit vt appareat peccatum, quod antea veluti mortuum delituit. Hoc peccatum iam per legem detectum operatur mihi mortem, dum me mortis reum oſtendit, idq; in eum finem, vt peccatum fiat excellenter peccans per mandatum, hoc eſt, vt appareat clariſſime & certiſſime, conſtet quantus ſit peccati reatus, & quam criminoſum ſit ipſum peccatum, quod lex ipſa ſtatuit ob oculos. Obſeruetur proinde hic vſus legis, quæ ideo reuelat peccatum, vt eius turpitudo, magnitudo & reatus appareat, quo peccati grauitate territi, & fulmine legis proſtrati, quæramus propitiatorem, ne ira Dei & damnatione æterna obruamur.

Tertia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Tertia pars.

Scimus enim quod lex ſpiritualis eſt, at ego carnalis ſum.

Quæ ſit vis legis in hominibus non regeneratis, hactenus in illuſtri exemplo oſtendit, nunc repugnantiam legis & peccati inhabitantis oſtenſurus in regeneratis, collationem proponit legis & hominis, quarum conditio cum ſit diuerſiſſima, fieri non poteſt, vt conſentiant. Nam quorum naturæ ſunt contrariæ, eorum effecta repugnare ſibi inuicem neceſſe eſt. Lex proinde cum ſit ſpiritualis, & homo carnalis, fieri non poteſt vt eadem velint, & in eadem ferantur, ſed vt illa ſpiritualia ſuadet, cœleſtia & integra requirit, ita hic in carnalia, terrena & corrupta toto fertur impetu. Cum ergo iam homo donatur ſpiritu Dei, neceſſe eſt magnam luctam oriri. Nam cum ſpiritus ſpirituali lege delectatur, & caro originis corruptionem ſapit, quid aliud expectandũ eſt, quam vt caro & ſpiritus acerrime inter ſe in regeneratis dimicent? Spiritus enim homini ſuadet, vt ſibi obtemperet, & Deo ſua membra ſiſtat ad obediendum: caro contra ſuadet, vt ſpiritus imperium homo excutiat, & ſiſtat ſua membra iniuſticiæ. Spiritus vult vt homo ſe Deo ſubijciat in vera ſanctitate, caro ſuadet vt ſerpenti & carnali voluptati auſcultet. Si itaq; illi obtemperat

homo, teſtimonium habet ſpiritus Dei, ſi autem huic ſciens & volens auſcultat, adhuc totus carnalis eſt, & extra Chriſti regnum. Sed ſemper excipiendi ſunt ignorantiæ & infirmitatis lapſus, quibus ſancti obnoxij ſunt, donec hoc mortale corpus circumferunt. Ea enim eſt carnis noſtræ ad malum procliuitas, vt niſi freno ſpiritus perpetuo coërceatur, ex vno in aliud malum præceps feratur. quantumuis enim magna adhibetur diligentia: tamen ea eſt peccati inhabitantis vis, vt nemo ſine peccatis infirmitatis, ignorantiæ & ſuborientium concupiſcentiarum viuere poſſit, quæ omnia repugnantibus ſpiritu, condonantur.

Venditus ſub peccatum.

Hæc ratio eſt cur ſe carnalem vocat Apoſtolus ſumta à cauſſa. Venditus ſum, inquit, ſub peccatum, hoc eſt, ſub imperio peccati captiuus teneor. Sumta eſt autem hæc metaphora à captiuis, qui vendebantur à victoribus, vt eſſent perpetui ſerui, niſi forte veniret quiſpiam potentior & fortior, qui eos à ſeruitute eriperet. Significat autem hîc venditum eſſe ſub peccato, eſſe ita peccato obnoxium, vt aliud fieri non poſſit quin ſæpiſſime eius tyrannide prematur. Hic proinde locus ponit nobis ob oculos vim peccati originis, quod etiam renatis faceſſit negocium. Vnde ſatis apparet, quod non ſit tantum alieni delicti imputatio,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tatio, verumetiam horrenda quædam deprauatio in natura humana, vnde in mente dubitatio de Deo, de promiſſionibus & comminationibus, in voluntate diffidentia, in corde inordinati affectus etiam in ſanctis ſuboriuntur, contra quæ mala pij perpetuam ſuſtinent luctam. Nam ſi Paulus, qui non tantum primitias ſpiritus, ſed etiam decimas acceperat, hanc experitur pugnam, Quid ſentiendum eſt de alijs? Monebimur proinde hoc loco, vt cautè ambulemus coram Deo noſtro, & exuſcitemus ſpiritum aduerſus carnem perpetuis fidei & inuocationis exercitijs, ne ſpiritus ipſe extinguatur, ac ita naufragio circa fidem facto, ſalute excidamus. Huc pertinent exhortationes Apoſtolicæ & Propheticæ, quibus ad ſtudium ſanctitatis excitamur. Quare diligenter cogitemus cauſſas lapſuum in ſanctis, quæ ſunt præcipuè peccatum inhabitans, inſidiæ Sathanæ, mala mundi conſuetudo, quæ nequitiæ(vt quidam ait)pabulum eſt, & indulgentia eorum, qui legibus & diſciplina mores hominum coërcere & gubernare deberent. His cauſſis opponamus ſpiritum Dei, crucem Chriſti, dignitatem filiorum Dei, exempla ſanctorum, peccati & periculi magnitudinem, & victoriæ coronam. Sæpe enim multi, dum contra conſcientiam peccant, eò impelluntur à Sathana, iuſto Dei iudicio, vt nunquam reſipiſcant, ſed ruant in æternam mortem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Quod enim operor non noui.

Se venditum eſſe ſub peccatum, probat ab effectu peccati, & ponitur minor loco totius argumenti, quod hoc pacto complebitur.

Quicunq; operatur quod improbat, alieno impellitur imperio.

Ego Paulus operor, quod non noui, hoc eſt, quod improbo. Igitur,

Ego Paulus alieno imperio, nempe peccati, impellor. Proinde captiuus peccati ſum, ita vt non poſſim penitus à cupiditatibus liberari.

PRIMVM hoc loco diſcernendum eſt inter ſpiritus impulſum & carnis ferociam. Hæc facit vt Paulus quod malum eſt operetur, ille autem improbat carnis opera. Huiuſmodi pugna non eſt niſi in renatis. Nam illi ſoli ſpiritum habent qui aduerſatur carni. Quod autem de Medea dicitur: Video meliora proboq́ue, deteriora ſequor: totum carnis eſt, hoc eſt, animalis hominis non ſpiritus. Ratio enim prauos affectus, præſertim cum in actus erumpant, improbat. Sciendum eſt ergo quod Paulus hîc non loquatur de externis actionibus, quas locomotiua regit, nec de voluntarijs delictis vaſtantibus conſcientiam, quod facile conſtabit, ſi Pauli vitam ante conuerſionem primum, & deinde poſt conuerſionem examinemus. Ante conuerſionem teſtatur ipſe Philippenſibus ſcribens, Quod vixerit ſecundum legem irreprehenſibilis, quantum quidem

ad iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ad iudicium humanum, & iuſticiam literalem attinet. Poſt conuerſionem ſub miniſterio ſui Apoſtolatus Paulum bona conſcientia vixiſſe conſtat, ita enim de ſeipſo ait: Hæc eſt gloriatio noſtra, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Item: Eſtote imitatores mei, ſicuti & ego Chriſti. Hinc manifeſtum eſt, quod Apoſtolus non loquatur de voluntarijs delictis aut externis actionibus patentibus oculis hominum, ſed tantum de arcanis motibus, qui ſubinde ſuboriuntur in ſanctis, idq́ue vitio carnis, & importunitate peccati inhabitantis, vt Apoſtolus ſeipſum paulo poſt interpretatur. Huiuſmodi arcani motus ſunt ſuborientes diſputationes de promiſſionibus & minis Dei, de prouidentia, item impatientia ſub cruce, & aliæ cupiditatum flammulæ: quas tamen ſpiritus reprimit, cum primum ſuboriuntur. Vnde exiſtit in homine renato perpetua lucta ſpiritus & carnis. Sed quid dicemus ad dictum Domini? Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Aliud eſt facere peccatum, quam affectibus peccatorum ſubinde turbari. Facere peccatum dicitur, qui vacuus ſpiritu Dei tradit ſe malis affectibus, ijsq́; obtemperat ad facienda deſideria peccati, ſeu vt breuius dicam, is facit peccatum, in quo regnat peccatum, iuxta impetum cupiditatum corporis, & qui talis eſt, verè ſeruus peccati eſt. Verum qui peccati incendia mox extinguit ſpiritu Dei, non eſt peccati ſeruus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſed iuſticiæ, quemadmodum in ſexto capite dictum eſt. Obſeruetur proinde hoc loco, quod ſancti in hac vita nunquam ita poſſint peccati maculas abſtergere, quin ſemper aliquid reſtet eluendum per Chriſti ſanguinem.

Non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi hoc facio.

Aſſumitur hæc propoſitio ad probandam minorem proximi argumenti, verbis Pauli expreſſam. Sumitur autem hæc probatio à repugnantibus. Repugnant enim approbare & odiſſe, & ponitur ſola aſſumtio, amplificata antitheſi, ſed complebitur argumentum hoc modo:

Quicunque odit quod operatur, improbat ſuum opus.

Ego Paulus odi quod facio. Igitur,

Improbo meum opus, ſeu quod idem eſt, quod operor non noui.

Verba enim cognitionis interdum per metalepſin ponuntur pro affectibus, qui cognitionem ſequuntur, vt in Pſalmo primo: Dominus nouit viam iuſtorum, hoc eſt, approbat illorum vitam & ſtudium. Iam verba textus altius expendamus. Non quod volo, ſcilicet, ſpiritu, hoc eſt, iuxta voluntatem reformatam ſpiritu Dei, Hoc ago, ſcilicet, ex toto corde, tota anima, totis viribus, iuxta legis ſcilicet præſcriptum. Sed quod odi, ſcilicet, ſpiritu, hoc ago, ſcilicet vitioſitate carnis,

nis, dum concupiſcentiæ incendia ſentio. Sciendum & hîc eſt, quod verba ago, facio, operor, non ad externa delicta, & ad externos mores referenda ſint, ſed tantum ad motus quos excitat ſubinde peccatum originis, quibus ſuborientibus, ſpiritus mox ſe opponit. Nam hîc tantum deſcribitur lucta ſpiritus & carnis in corrupta natura, & non fit collatio voluntatis & externorum morum, ſicuti quidam inſulſe exiſtimarunt. Vtitur autem Apoſtolus verbis agendi & faciendi, vt effrenem corruptæ naturæ concupiſcentiam, actu peccatum eſſe oſtendat, & ſua natura mereri mortem & damnationem, quam tamen Deus dignatur venia in conuerſis. Admoneamur ergo hîc de inſidijs peccati originis, & ſemper ſimus in armis, & pugnemus contra eius praua deſideria robore ſpiritus & precatione, obtemperantes Apoſtolo, qui ad Galatas quinto ait: Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis.

Si autem quod non volo hoc facio, conſentio legi Dei quod bona ſit.

Colligit ex dictis defenſionem legis. Lex diuina ea requirit, quæ voluntas reformata ſpiritu Dei approbat. Ergo lex diuina bona eſt. Conſtat enim ea mandata optima eſſe, quæ maxime congruunt cum ſpiritu Dei, & cum voluntate hominis, ſpiritu Dei renouata & reformata.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nunc autem ego non amplius operor illud, ſed habitans in me peccatum.

Dixit paulò antea Apoſtolus: Non quod volo hoc ago, ſed quod odi hoc facio, Iam eius diſſidij in vno eodemq; homine rationem infert, oſtendens aliam eſſe voluntatem ſpiritus, alium eſſe impetum carnis ſeu inhabitantis peccati. Ego, inquit, ſecundum ſpiritum ſeu interiorem hominem ſeu voluntatem reformatam non operor ſcilicet quod odi, Sed inhabitans peccatum, quod in me gignit omnem concupiſcentiam. Peccatum enim originis, quod perpetuo circumfert homo etiam renatus ſpiritu Dei, ſubinde excitat praua deſideria, quibus renatus reſiſtit.

Obſeruetur igitur, quod ſancti in hac vita nunquam poſſint ita mali fontem occludere, quin ſubinde ex eo peſtilentes riuuli profluant. Non enim peccatum deſerit ſuum domicilium, donec hoc mortale corpus circumferimus. Atq; ea de cauſa dicitur, peccatum originis habitare in homine, vt quod perpetuam ſedem in carne ſibi delegerit. Obſeruandum tamen eſt, aliter in renatis quam in profanis peccatum originis habitare. In his enim regnat iuxta cupiditates corporis: in illis autem ſpiritu Dei domatur & quotieſcunque inſurgit, per ſuas concupiſcentias proſternitur. Atque hinc eſt, quod in profanis mortale ſit, in

renatis

renatis autem veniale, non quidem ſua natura, ſed ex gratia.

Noui enim quod non habitat in me [hoc eſt, in carne mea] bonum.

Ratio eſt inhabitantis peccati ab eius effectu.

Nihil boni in carne mea habitat. Igitur,
Illic cauſſam mali eſſe neceſſe eſt. Et huius cauſſa nulla eſt alia, quam inhabitans in carne peccatum. Eſt autem caro hoc loco totus homo cum omnibus ſuis facultatibus & viribus, extra regenerationis gratiam.

Velle adiacet mihi, vt autem perficiam bonum, non reperio.

Aetiologia eſt, confirmat enim rationem proxime præcedentem ab effectu. Bonum quod volo iuxta ſpiritum non poſſum perficere, propter carnem. Igitur in carne non habitat bonum. Verbum perficiendi ſignificat regeneratos aliquo vſque progredi, ſed tamen longe abeſſe à meta. Ex hoc Pauli dicto duo colligamus, VNVM, quod peccatum originis remaneat in ſanctis, ac in illis efficax ſit, etſi ſpiritus imperio reprimatur. ALTERVM, quod ſancti in hac vita nunquam poſſint, etſi maximè velint, Deo plenam præſtare obedientiam.

Non enim quod volo facio bonum:
Sed quod non volo malum hoc ago.

Ratio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ratio eſt proximæ ſententiæ ab experientia Apoſtoli ſumta. Quicunq; quod vult bonum non facit, Sed malum quod non vult, agit, facultatem voluntatis habet, ſed perficiendi virtute deſtituitur. Apoſtolus regeneratus ſeu conuerſus, bonum quod vult, non facit, ſed malum quod non vult, agit. Igitur Apoſtolus habet quidem volendi facultatem, ſed perficiendi non item. Hinc ſumatur generalis doctrina de renatis, videlicet, quod illorum quidem voluntas ex gratia promta ſit ad obediendum Deo, ſed conatus imbecillitate carnis & naturæ prauitate interturbetur. Porro qui ex hoc loco liberum arbitrium in corrupta natura concludunt, toto cœlo errant. Nam Paulus hîc loquitur de ſe iuſtificato, & de voluntate quam habet ex gratia renouationis per Spiritum ſanctum.

Si enim quod non volo ego hoc facio, non amplius ego operor illud, ſed habitans in me peccatum.

Translatio culpæ eſt in peccatum hæreditarium. Hoc argumentum ita concluditur:

Si quod non volo hoc facio, non amplius ego operor illud.

Sed quod non volo hoc facio.

Ergo, Ego amplius non operor illud, Si ego id non facio, neceſſe eſt alium eſſe qui hoc agit. Is enim alius inueniri non poteſt, quam morbus hæredita-

reditarius. Hinc rurſus obſeruetur lucta carnis & ſpiritus, Et diſcrimen noui & veteris hominis. Nouus eſt, qui vult, Vetus eſt qui aduerſatur in vno eodemq; homine. Nouus homo eſt, quicquid ex regenerationis gratia homo habet, Vetus eſt qualitas totius hominis non regenerati, quæ aduerſatur Deo. Non ergo hîc ſit collatio voluntatis & effectuum in quolibet homine, ſed ſpiritus & gratiæ in renatis.

Reperio igitur legem volenti mihi facere bonum, quod malum mihi adiacet.

Hactenus multis oſtendit ex carne peccatum eſſe, quod lex Dei profert in lucem. Nunc idem concludit hoc modo: Inuenio mihi volenti facere bonum, legem eſſe quæ doceat quod malum mihi adiunctum ſit, Nam dum facta mea ad normam legis reuoco, video defectum, quem mihi lex monſtrat, cum ait: Non concupiſces. Cum hic ſit ſimpliciſſimus ſenſus huius loci, congruens cum tota diſputationis ſerie, aliorum interpretationes omitto.

Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem, ſed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.

Compro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Comprobatio eſt concluſionis & declaratio partium eius. Nam quod velit bonum agere ex eo comprobat, quod condelectetur legi Dei, quod ſane promtiſſimæ voluntatis indicium eſt. Quod autem malum ſibi adiunctum ſit, ab effectu oſtendit, cum inquit: Sed video aliam legem in membris meis, hoc eſt, vim ad peccandum ſeu impetum inhabitantis peccati, huic legi duo tribuit, VNVM, quod rebellando aduerſetur legi mentis ſuæ, id eſt, pio & ſancto propoſito, quo ſe ad normam legis diuinæ conatur componere. ALTERVM, quod captiuet ſe legi peccati, quæ eſt in membris, hoc eſt, ita ſe captiuum teneat, vt peccati iugum prorſus excutere nequeat. Obſeruandum hoc loco quod & Ambroſius admonet, quadruplicem legem hîc à Paulo proponi, quod eò ſpectat, vt expreſſius in renatis delinieet carnis & ſpiritus conflictum, oſtendatq; veteris & noui hominis diſcrimen. PRIMA lex Dei eſt, quæ eſt rectiſſima iuſticiæ norma, iuxta quam interior homo viuere expetit. SECVNDA lex mentis eſt, hoc eſt, noui hominis per gratiam regenerati ſpiritus. TERTIA eſt lex membrorum, quæ vt ex textu colligitur, eſt impetus ad peccandum. QVARTA eſt lex peccati, hoc eſt, ipſum peccatum originis & naturæ humanæ vitioſitas, hæc à tertia differt, vt cauſſa à ſuo effectu. Nam vt hæc quarta lex eſt ipſa naturæ prauitas, ita tertia complectitur

tur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur concupiſcentias prauas inde pullulantes. Hæ quatuor leges ſunt in regeneratis, ſed lege mentis, quæ eſt bona voluntas, ſanctum propoſitum, bona inclinatio, propenſio & impetus per regenerationis gratiam excitatus in cordibus piorum, ad obedientiam Deo præſtandam carent non renati, Quare nec pugnam ſpiritus & carnis ſentiunt. Obſeruetur proinde hic clariſſima doctrina de peccato originis, ac eius malis concupiſcentijs. PRIMVM enim confertur militi ferociter oppugnanti aduerſarium ſuum, & in hoc incumbenti, vt ipſum capiat, proſternat & opprimat. DEINDE confertur victori, qui victum aduerſarium vincire & captiuare conatur, vt ipſum perpetuæ mancipet ſeruituti. Quam autem hoc verum ſit, oſtendunt plurimi ſanctorum lapſus, vt Dauidis & aliorum, Verum ſpiritus rurſus ſe erigit, concepta fiducia, atque hoſtem ſpiritualibus armis profligit.

Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Exclamatio eſt parentheſi includenda, qua ſerio ſuſpirans, deplorat ſuam ſub peccato captiuitatem, à qua ſe non liberari, donec hoc mortale corpus circumferat, ingemiſcit. Verum in hoc ipſo ſuſpirio fides mox adeſt, qua ſe rurſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

erigit Apoſtolus, vnde erumpit in gratiarum actionem, cogitans de liberatore, ac ait: Gratias ago Deo per Dominũ noſtrum IESVM CHRISTVM. Hic Paulus agnoſcit Deum Patrem autorem eſſe liberationis à morte & damnatione, quam lex minatur tranſgreſſoribus, Agnoſcit & Chriſtum Mediatorem, cuius mors pro peccatis noſtris eſt ſatisfactio.

Igitur ipſe ego mente quidem ſeruio legi Dei, carne vero legi peccati.

Comprobationis concluſio eſt. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, etſi legi peccati captiuus ſum ſecundum carnem. Igitur ego ipſe Paulus mente quidem, ſcilicet reformata manu Dei, ſeruio legi Dei, hoc eſt, me legi Dei ſubijcio, & ad eius normam vitam meam componere ſtudeo, Sed carne ſeruio legi peccati, hoc eſt, peccato ipſi non quidem volens, ſed ſub eius tyrannide captiuus. Non enim ita poſſum carnem ſpiritus imperio ſubijcere, quin ſubinde praui motus ſuboriantur, quos gignit peccatum in carne mea. SVMMA eorum, quæ in hoc capite de vſu legis diſputata ſunt, huc redit: Quod alius ſit vſus legis in non renatis, alius in renatis. Non renatis reuelat lex peccatum, quod cum fit, affectiones peccatorum magis irritantur, idq́; non culpa legis, ſed vitio carnis. DEINDE, homo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mo agnito ſuo malo, ſe morte dignum agnoſcit, dum mandatum, cui addita eſt conditio vitæ & mortis, intuetur. Verum renatis lex norma vitæ eſt, cui renatus ſe conformare conatur ſecundum ſpiritum, ſed carnis vitioſitate impeditus, quod lex requirit præſtare ad plenum, minime poteſt.

Caput VIII.

Summa capitis octaui.

QVEMADMODVM eos, qui in Chriſto ſunt, per fidem, & non ſecundum carnis imperium ambulant, à damnatione legis liberos eſſe pronunciat, contraq; contendit, ambulantes iuxta carnis imperium, mortis ſententiæ adhuc ſubeſſe: Ita afflictiones præſentis vitæ bonum habituras exitum promittit, præſertim cum tanta ſit Dei dilectio erga nos in Chriſto Ieſu, vt ab ea nihil nos ſeparare queat.

Ordo & partes capitis octaui.

Sapientia Apoſtoli in diſpoſitione huius Epiſtolæ admiratione inprimis digna eſt, Omnia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

enim ita prudenter ordinat, vt nec quicquam omittat, quod ſcire in cauſſa propoſita neceſſarium eſt, nec quicquam addat, quod offendere poteſt, modo omnia prudenter conſiderentur, & alia alijs conferantur. Semper enim à quibus vel ratio offenditur, vel infirmi fidelium animi percelluntur, occupationibus anteuertit & diluit, Sicut & in hoc capite facit. Poſtquam enim in diſputatione ſuperioris capitis de lege & peccato dixerat, peccatum habitare in regeneratis, quod ſua natura & iuxta legis ſententiam mortem & damnationem meretur, ne quis hinc occaſionem deſperationis ſumeret, in PRINCIPIO huius capitis eam obiectionem anticipat, docens nullam condemnationem ijs metuendam eſſe qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ambulant ſecundum carnis, ſed ſpiritus imperium. Huic doctrinæ adijcit exhortationem, vt nos ſpiritui & non carni præbeamus obſequium. DEINDE, Quia in proximo capite Apoſtolus conqueſtus eſt de ſua miſeria in hoc mortali corpore, quæ illi cum omnibus pijs communis eſt, conſolationem aduerſus crucis ſcandalum inſtituit, eamq; plurimis munit argumentis. Tres itaque ſunt huius capitis partes. PRIMA doctrina & conſolatio contra damnatoriam legis ſententiam. Docet enim quod nulla ſit fidelibus condemnatio metuenda, modo ſecundum ſpiritum ambulent. SECVNDA eſt exhortatio ad pietatis ſtudium, quæ

ſane

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſane exhortatio ex ipſa doctrina petitur. TERTIA conſolatio eſt, qua Apoſtolus animat pios aduerſus tentationem, quæ ex crucis ſcandalo oriri poterat. Nam cum crux videtur legis damnatoriam ſententiam confirmare, neceſſe eſt vt pij rectè de crucis cauſſis doceantur.

Exegeſis octaui capitis cum obſeruatione doctrinarum.

DE PRIMA PARTE.

Nulla igitur nunc eſt condemnatio ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum.

Propoſitio PRIMA *huius capitis didactica ſimul & conſolatoria. Opponitur autem hæc propoſitio obiectioni eorum, qui peccati vim in carne ſua ſentientes, ſic ratiocinabantur. Si peccatum eſt reliquum in credentibus, eſt & condemnatio reliqua. Nam certum eſt legem minari tranſgreſſoribus ſuis condemnationem. Paulus conſecutionem hanc negat, affirmans nullam eſſe metuendam condemnationem ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui eſt vmbraculum,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quo teguntur peccata, immo victima, cuius virtute reatus peccati ſublatus eſt. Verum ne quis inani ſpectro ſe fallat, certam notam apponit eorum, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Sumitur autem hæc nota à conſequentibus & neceſſarijs ſignis fidei, ſeu ſpiritus Chriſti, quo donati ſunt iuſtificati, Qui, inquit, non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Secundum carnem ambulant, qui contemto iudicio Dei, indulgent prauis cupiditatibus, & ſinunt in ſe regnare peccatum. Contra, ſecundum ſpiritum ambulant, qui carnis imperium excutiunt, & ſpiritu facta carnis domant, perpetuamq́; luctam ſuſtinent aduerſus carnem, atque eius prauas cupiditates. Porro hæc propoſitio tria continet diligenter obſeruanda. Horum PRIMVM eſt doctrina conſolatoria, videlicet, quod fidelibus ſit ſublata legis damnatoria ſententia. SECVNDVM eſt nota fidelium infallibilis, quæ eſt non carni, ſed ſpiritui obſequium præſtare. Hæc nota 1. Ioan. 1. his verbis etiam indicatur: Si dixerimus quod ſocietatem habeamus cum ipſo, & in tenebris ambulamus, mentimur & non facimus veritatem, At ſi in lumine ambulemus, ſicut ipſe eſt in lumine, ſocietatem habemus inuicem, & ſanguis IESV CHRISTI filij eius purgat nos ab omni peccato. TERTIVM eſt diſcrimen hominum, quorum alij habenas laxantes carni feruntur quocunque impetus impellit, alij

ſpiritu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſpiritu premunt, ac veluti lupatis iniectis retinent ac refrenant carnem, quibus nihil moleſtius eſt quàm carnis & peccati maculis inuolui, Illi adhuc ſunt ſub lege, hi vero ſub gratia. Quare vt illis mors & damnatio iuſta eſt propoſita: ita his ſalus eſt in CHRISTO IESV *Domino noſtro. His itaque admoniti reſipiſcamus, ac ſpiritus imperio nos committamus.*

Nam lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.

Ratio propoſitionis à cauſſa ſumta. Cauſſam autem hanc accommodat illuſtri exemplo, vt vniuerſalis doctrina in eo veluti pingi videatur. Quæſtio eſt: Num vlla condemnatio ſit fidelibus, qui adhuc ſentiunt in ſe vim peccati, & qui adhuc gemunt ſub peccati onere. Reſponſum eſt: Nullam condemnationem eſſe ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu. Huius reſponſi ratio hîc à cauſſa petitur, quæ eſt ſanctificatio Chriſti nobis credentibus imputata. Vt enim duo ſunt in peccato, Corruptio ſeu Vitioſitas & Reatus, ita duo ſunt in Chriſto remedia, Iuſticia & Sanctificatio, hæc opponitur corruptioni & vitioſitati noſtræ, illa reatui. Non ergo reliquiæ peccati condemnant fideles, quia ſanctificatio & puritas Chriſti, nobis imputata, nos liberat à lege peccati & mortis, ne videlicet peccato nobis imputa-

to, mortis ſententiæ ſimus obnoxij. Hæc ſimplicißima eſt huius loci interpretatio, iam verba Apoſtoli expendamus: Per legem ſpiritus vitæ Ambroſius intelligit fidem ipſam, quæ ſane interpretatio non conuenit. Nam hoc ipſum quæritur, Num fidelibus ſit ſublata condemnatio, alij per legem ſpiritus vitæ intelligunt regenerationis gratiam in nobis incoatam, cui profecto nequaquam competit, vt dicatur nos liberare à lege peccati & mortis. Nam hæc incoata gratia potius eſt teſtis noſtræ liberationis, ob quam cauſſam Chryſoſtomus intelligit per legem ſpiritus vitæ, ipſam Spiritus ſancti perſonam, quam interpretationem ipſa diſtinctio ſatis conuellit. Quid ergo dicendum? Duo ſunt in verbis Pauli, vt taceam de ſcopo diſputationis & ætiologia quæ ſequitur, quæ meam interpretationem, quam poſui, confirmant. VNVM, quod legem illam ſpiritus vitæ, de qua hîc loquitur Apoſtolus, in Chriſto Ieſu eſſe pronunciat, & non in nobis, Lex, inquit, ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, id eſt, quæ eſt in Chriſto. ALTERVM, quod hæc lex ſpiritus vitæ, quæ eſt in Chriſto Ieſu, opponatur legi peccati & mortis, quæ eſt in nobis. Iam autem cum hîc lex peccati & mortis abſq; omni dubio ſit tyrannis peccati in vitioſa noſtra carne, quæ fructificat morti, vt in ſexto dictum eſt, quis non videt legem ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, vim quandam eſſe in Chriſto Ieſu,

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quæ tyrannidem peccati & carnis corruptionem ſuperat? Hæc vis nulla alia eſt, quam Chriſti ſanctificatio perfecta, quæ nobis imputata, facit nos liberos, ne peccati labes, quæ adhuc reliqua eſt in carne, nos condemnet. Potentior eſt enim hæc Chriſti virtus peccati vitio & mortis imperio.

Quod enim per legem fieri non potuit, eo quod debilitabatur per carnem Deus (præſtitit) dum proprium filium miſit in ſimilitudine carnis peccati, & pro peccato damnauit peccatum in carne, vt ius legis impleatur in nobis, qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum.

Aetiologia eſt, cuius hæc eſt ſumma: Chriſtus factus eſt hoſtia pro peccato, vt ipſius innocentia nobis imputetur. Igitur nulla nobis metuenda eſt damnatio, nec peccatum nec mors quicquam in nos iuris habet, etiamſi in carne noſtra manent reliquiæ peccati, quæ teguntur Chriſti puritate. Porro quoniam hæc ætiologia copioſe amplificatur, eam in quatuor membra diſtinctam conſideremus.

PRIMVM membrum occupationem habet, Nam anticipat quæſtionem de iuſticia legali, & diſerte aſſeuerat inefficacem eſſe legem ad iuſticiam obtinendam. At ne quis hoc infirmitati le-

gis aſſcriberet, transfert culpam in carnem, hoc eſt, humanæ naturæ corruptionem. Nam lex per ſe quidem eſt certiſſima ac rectiſſima iuſticiæ norma. Sed ea eſt infirmitas carnis noſtræ, vt legem præſtare nequeamus, vnde fit, quod nec iuſticiam ex lege conſequamur. Hîc ergo teſtimonium obſeruetur, quod nemo mortalium poſſit ex lege iuſtificari, propterea quod nemo obedientiam, quam requirit lex, præſtare poteſt. Lex indicat quidem quid faciendum ſit, ſed non præſtat vires, Lex indicat quidem morbum, ſed non ſanat.

SECVNDVM membrum modum indicat, per quem ſumus à maledictione legis, atque adeo à iure peccati & mortis liberati. Deus, inquit, præſtitit quod lex non potuit, dum miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati, hoc eſt, dum miſit filium ſuum qui aſſumſit carnem, hoc eſt, humanam naturam ſimilem noſtræ, excepto peccato. Et pro peccato, hoc eſt, propter peccatum, hoc eſt, victimam Chriſti, (Peccatum autem ideo dicitur victima Chriſti, quia reatum peccati in ſe recepit Chriſtus, & ſua victima pro eo ſatisfecit.) Damnauit, id eſt, interfecit, aboleuit. In carne, id eſt, in humana natura. Peccatum, hoc eſt, ius peccati.

Obſeruetur hoc loco præclarum teſtimonium de aduentu CHRISTI in mundum, & cur aſſumſerit humanam naturam, videlicet, vt fieret

ret victima pro peccato, ſeu vt Epiſtola ad Hebræos loquitur, vt haberet quod offerret.

TERTIVM membrum finem victimæ CHRISTI continet, qui eſt vt ius legis impleatur in nobis, hoc eſt, vt obedientia, qua CHRISTVS legi ſatisfecit, nobis imputata, à iure legis ſimus exemti, ne videlicet nos amplius condemnet lex tanquam reos & peccatores. Eſt enim legis voluntati ſatisfactum per mortem Chriſti.

QVARTVM membrum repetit ea quæ ſupra poſuit de diſcrimine hominum, quorum alij ſecundum carnem, alij ſecundum ſpiritum ambulant. Hoc membrum ideo adiecit Apoſtolus, ne quis putet licentiam carni concedi, propterea quod à iure legis ſimus exemti. Eſt enim magnum diſcrimen inter ius legis damnatorium & regulam vitæ, quæ in lege traditur, ab illo liberi ſumus, modo in CHRISTVM credimus, & ſpiritu Chriſti ducimur, iuxta hanc autem vitam conformare, quantum quidem in hac infirmitate fieri poteſt, oportet.

Nam qui ſecundum carnem ſunt quæ carnis ſunt ſapiunt, qui vero ſecundum ſpiritum, quæ ſunt ſpiritus.

Cur ſupra in propoſitione adiecerit: Qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpi-

ritum, & idem inculcauerit rurſus in proxima ætiologia, iam iuſta confirmatione oſtendit. Fundamentum autem huius rationis, hoc eſt: duplex eſt vita, carnalis vna, altera ſpiritualis. Illa veteris hominis, hæc noui eſt, Qui illam viuit ſub lege eſt, qui vero hanc, ſub gratia. Vtraque ex ſuo ingenio cognoſcitur, & ex proprijs fructibus deprehenditur. Qui ergo ſecundum carnem ſunt, hoc eſt, in quibus corrupta natura dominatur, ea quæ carnis ſunt, ſapiunt, hoc eſt, iudicant, cogitant, meditantur, ſentiunt, curant &c. quæ ſunt carnis, id eſt, toti ad carnis imperium feruntur, quare adhuc carnalis illorum vita eſt. Nam regenerationis gratia in nouam creaturam nondum ſunt renouati. Quare non mirum eſt, eos qui tales ſunt, adhuc ſub legis damnatione manere. Contra verò qui ſecundum ſpiritum ſunt, hoc eſt, in quibus nouus homo dominatur, & qui Chriſti ſpiritu ducuntur, hi quæ ſunt ſpiritus ſapiunt, hoc eſt, iudicant, cogitant, meditantur, curant, ſentiunt quæ ſunt ſpiritus, hoc eſt, ſpiritus imperio ſe regi ſinunt, & ſe carni toto impetu opponunt, gementes ſub acerrima lucta ſpiritus & carnis. Quare huiuſmodi non amplius ſunt ſub damnatione legis, ſed ſub gratia, quæ reliquias peccati tegit, vmbraculo Chriſto.

PORRO quia hæc ratio firmamentum eſt præſentis confirmationis, eam Apoſtolus ſibi probandam proponit, vt ea ſolide confirmata,

nihil

nihil amplius dubij de quæſtione propoſita relinquatur. Continet autem hæc ratio duas hypotheſes cum ſuis rationibus: Ambulantes ſecundum carnem ſunt ſub maledictione. Hæc eſt PRIOR hypotheſis. Ratio huius eſt: Quia quæ carnis ſunt ſapiunt. Hypotheſis POSTERIOR eſt: Ambulantes ſecundum ſpiritum non ſunt ſub damnatione. Ratio huius eſt: Quia quæ ſpiritus ſunt ſapiunt. Cæterum vt veritas harum hypotheſium conſtet, eas longiori circuitu confirmat Apoſtolus, & quoniam progreſſio huius argumentationis eſt à cauſſis ad effecta, texit Apoſtolus duos Soritas continentes principalis ſyllogiſmi proſyllogiſmos quoſdam, ſic enim Ariſtoteles partes Soritarum appellat. Neque id facit ſimpliciter, ſed vt Ariſtoteles loquitur ἐπαλλήλως, hoc eſt, ita vt partes vnius partibus alterius ex aduerſo κατ᾽ ἀντίθεσιν reſpondeant, vt contraria effecta carnis & ſpiritus apertius conſpiciantur. Vt autem vterque Sorites nude conſpiciatur, alterum ab altero ſeiungam, & deinde in textus explicatione membrorum antitheſin oſtendam.

PRIMVS SORITES.

1. Verſantes ſecundum carnem carnalia ſapiunt.
2. Carnalia ſapientes quæ ſunt mortis ſapiunt.

3. *Sapientes quæ ſunt mortis, inimici ſunt Dei.*
4. *Inimici Dei Deo diſplicent.*
5. *Diſplicentes Deo ſunt ſub maledictione.*

Hinc à primo ad vltimum concluditur.

Igitur, Verſantes ſecundum carnem ſunt ſub maledictione.

SECVNDVS SORITES.

1. *Verſantes ſecundum ſpiritum, quæ ſpiritus ſunt ſapiunt.*
2. *Sapientes quæ ſunt ſpiritus, quæ vitæ et pacis ſunt ſapiunt.*
3. *Sapientes quæ ſunt vitæ & pacis, amici Dei ſunt.*
4. *Amici Dei Deo placent.*
5. *Placentes Deo liberi ſunt à damnatione legis.*

Hinc rurſus concluditur à primo ad vltimum.

Igitur, Verſantes ſecundum ſpiritum liberi ſunt à damnatione legis.

In hoc poſteriori Sorita quædam adieci, quæ non expreſſe ponuntur in textu, Sed ex antitheſi tamen facile intelliguntur, nunc partes vtriuſq; Soritæ in textu declarabimus.

Nam qui ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt.

Hæc

Hæc PRIMA *pars antecedentis eſt primi Soritæ, & minor primi proſyllogiſmi. Secundum carnem eſſe dicuntur, non qui interdum carnis imbecillitate labuntur, ſed qui ſe totos carnis imperio tradiderunt, ſeu vt Paulus locutus eſt: In quibus peccatum regnat iuxta concupiſcentias corporis.*

Qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, ea quæ ſunt ſpiritus.

Hæc PRIMA *pars antecedentis eſt ſecundi Soritæ, & minor primi proſyllogiſmi. Sapere ſecundum ſpiritum dicuntur, qui luctantes cum carne ſpiritus imperio cupiunt ſubeſſe, & quæ ſpiritus ſunt cogitant & faciunt.*

Intelligentia enim carnis mors eſt.

SECVNDA *pars antecedentis primi Soritæ, & minor ſecundi proſyllogiſmi. Sed mutatio abſtracti in concretum nonnihil obſcuram reddidit collectionem. Quare ita retexenda eſt oratio: Qui ſapiunt ſecundum carnem, quæ mortis ſunt ſapiunt. Verum Apoſtolus ideo abſtracto vſus eſt, vt oſtendat totum* φρόνημα *carnis, hoc eſt, omnem ſapientiam, omnia cogitata, omnia conſilia, omnes deliberationes, omnem prudentiam, breuiter* λόγον καὶ ὁρμὴν *omnium hominum non regeneratorum, ſi modo negocium ſalutis ſpectes, non niſi ad mortem facere. Vocabulum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cabulum enim φρόνημα, genus eſt complectens omnes animi actiones & affectus. Quare potius intelligentiam poſui ſupremam animi actionem, quam prudentiam vel ſenſum. Nam ſi conſtiterit intelligentiam hominis, quæ vt pars ſub voce Græca continetur, in rebus ſalutis non niſi ad mortem tendere, facile de inferioribus facultatibus idem concedetur. Auguſtinus ſapientiæ voce vſus eſt.

At intelligentia ſpiritus vita & pax.

SECVNDA pars antecedentis ſecundi Soritæ, & aſſumtio ſecundi proſyllogiſmi. Mutetur & hîc abſtractum in concretum hoc modo: At qui ſapiunt ſecundum ſpiritum, quæ vitæ & pacis ſunt ſapiunt. Nam contraria ſunt carnis & ſpiritus ſtudia, Si igitur caro in ea fertur quæ ſunt mortis, ſequitur ſpiritum vitam & pacem ſectari.

Habemus hactenus materiam duorum proſyllogiſmorum, quorum vnus eſt prioris, alter poſterioris Soritæ. Proſyllogiſmum prioris Soritæ ita concludemus, ſi ex prædicatis primæ & ſecundæ partis prioris Soritæ maiorem fecerimus hoc modo: Qui carnalia ſapiunt, quæ mortis ſunt ſapiunt. Aſſumtio eſt prima pars antecedentis: Qui ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt, Hinc ſequitur concluſio: Ergo qui ſecundum carnem ſunt, quæ mortis ſunt ſapiunt. Formabitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mabitur etiam primus proſyllogiſmus ſecundi Soritæ ad eundem modum :

Sapientes quæ ſunt ſpiritus, quæ vitæ & pacis ſunt ſapiunt.
Qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, ea quæ ſunt ſpiritus ſapiunt.
Ergo, Qui ſecundum ſpiritum ſunt, quæ vitæ & pacis ſunt ſapiunt.

Propterea quod intelligentia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.

TERTIA pars antecedentis primi Soritæ, & aſſumtio tertij proſyllogiſmi, cuius prædicatum ſi attribuatur prædicato ſecundæ partis, fiet maior tertij proſyllogiſmi, hoc modo: Quicunque quæ mortis ſunt ſapiunt, inimici ſunt Dei. Aſſumtio vt antea eſt aſſignata: Qui ſapiunt ſecundum carnem, quæ mortis ſunt ſapiunt. Igitur, Qui ſapiunt ſecundum carnem, inimici ſunt Dei. Verum hîc obſeruandum eſt, quod nonnihil à lege Soritæ deflexerit Apoſtolus. Nam *pro eo quod dicendum fuiſſet: Intelligentia mortis inimicitia eſt aduerſus Deum, hoc eſt, qui ſapiunt quæ mortis ſunt, inimici ſunt Deo, ſubſtituit hanc propoſitionem, propterea quod intelligentia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum, ac ita probat intelligentiam carnis ad mortem tendere, atq; concludit hoc modo: Inimicitia aduerſus Deum mortem affert, Intelligentia carnis*

inimici-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

inimicitia eſt aduerſus Deum, Igitur mortem affert. Verum, quia idem eſt ſapere quæ carnis ſunt, & quæ ſunt mortis, quia carnis φρόνημα tendit ad mortem, tertiam partem hîc conſtituo antecedentis primi Soritæ, cui cum ex antitheſios lege oppoſueris hanc: Sapientes quæ ſunt vitæ & pacis, ſunt amici Deo. Habes tertiam partem antecedentis poſterioris Soritæ, cuius prædicatum cum attribuitur prædicato ſecundæ partis, fit maior ſecundi proſyllogiſmi hoc modo: Qui ſapiunt quæ ſunt vitæ & pacis, amici ſunt Deo. Aſſumtio vt antea eſt ſignata, Qui ſapiunt ſecundum ſpiritum, quæ vitæ & pacis ſunt ſapiunt. Proinde qui ſapiunt quæ ſunt ſpiritus, amici ſunt Deo.

Legi enim Dei non ſubijcitur, neque enim poteſt.

Ratio eſt proximæ ſententiæ, videlicet quod intelligentia carnis ſit inimicitia aduerſus Deum. Hoc loco conſuetudo ſcripturæ obſeruanda eſt, qua contrarium cum negatione pro contrario ponitur. Cum ergo dicit: Intelligentia carnis non ſubijcitur legi Dei. Senſus eſt: Intelligentia carnis aduerſatur legi Dei. Nam vt ſupra dictum eſt: Affectiones peccatorum in carne exiſtunt per legem, Quare non mirum eſt intelligentiam carnis inimicitiam eſſe aduerſus Deum. Fieri enim aliter non poteſt, quam vt hoſtis ſit le-

ſit legiſlatoris, quicunque eius legem auerſatur.

PORRO hic obſerua duo quæ tribuuntur carni, PRIMVM, praua voluntas, qua fit vt caro aduerſetur legi Dei. DEINDE impotentia, qua fit vt caro legi Dei ſubeſſe non poſſit. Caro proinde, hoc eſt, homo quatenus carnalis eſt, nec vult nec poteſt ſe legi Dei ſubijcere. Huic rationi ex antitheſi opponitur alia de ſpiritu, videlicet, quod ſpiritus ſe legi Dei ſubijciat, Quare & intelligentia ſpiritus amicitia eſt cum Deo. Nam ita complere membra comparationis oportet, vt plena conſpiciatur collatio. Quod autem ſpiritus ſe legi Dei ſubijciat, ad voluntatem & conatum ſpiritus referendum eſt, & non ad impletionem legis, quemadmodum ex ſuperiori capite manifeſtum eſt.

Cæterum qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

QVARTA pars antecedentis primi Soritæ, & aſſumtio quarti proſyllogiſmi, cuius prædicatum cum attribuitur prædicato tertiæ partis, fit maior tertij proſyllogiſmi, hoc modo: Inimici Dei Deo diſplicent, Aſſumtio ſupra ſignatur, Qui ſapiunt quæ ſunt mortis, inimici ſunt Dei, Igitur Deo diſplicent. Hîc rurſus ponitur oratio æquipollens. Nam pro eo quod dicendum fuiſſet, Inimici Dei Deo diſplicent, ponit, Qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt. Huc iam per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

antitheſin adde: Amici Dei Deo placent, ſeu quod idem eſt: Qui ſunt in ſpiritu Deo placent. Hinc tertius proſyllogiſmus ſecundi Soritæ concluditur: Amici Dei Deo placent, Qui ſapiunt quæ ſunt vitæ & pacis, amici ſunt Dei, Ergo Deo placent. Hinc iam ſequuntur duæ concluſiones, videlicet quod placentes Deo ſint extra damnationem: &, diſplicentes Deo ſint ſub maledictione. Hæ duæ concluſiones ſunt poſtremæ partes in antecedentibus Soritarum, ex quibus duo fiunt proſyllogiſmi, videlicet quartus primi, & quartus ſecundi Soritæ, hoc modo:

Diſplicentes Deo ſunt ſub condemnatione.
Inimici Dei diſplicent Deo. Igitur,
Inimici Dei ſunt ſub condemnatione.

Iam coniunge primum ſubiectum cum poſtremo prædicato, habebis concluſionem primi Soritæ, quæ eſt: Verſantes ſecundum carnem ſunt ſub condemnatione, Syllogiſmus ergo principalis erit:

Quicunq; diſplicent Deo ſunt ſub condemnatione.

Verſantes ſecundum carnem diſplicent Deo.

Igitur verſantes ſecundum carnem, ſunt ſub condemnatione. Et hæc eſt vna pars propoſitionis principalis probandæ.

Quartus ſecundi.

Placentes Deo ſunt extra damnationem.

Amici

Amici Dei placent Deo. Igitur,
Amici Dei ſunt extra damnationem.

Hìc rurſus primum ſubiectum cum extremo prædicato coniunge, & habebis concluſionem ſecundi Soritæ, quæ eſt: Ergo, Verſantes ſecundum ſpiritum, ſunt extra damnationem. Syllogiſmus ergo principalis erit huiuſmodi.

Quicunque placent Deo ſunt extra damnationem.
Verſantes ſecundum ſpiritum placent Deo.
Ergo, Verſantes ſecundum ſpiritum ſunt extra damnationem. Et hæc eſt altera pars propoſitionis principalis probandæ.

Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Chriſti habitat in vobis.

Quæ hactenus in genere diſſeruit, iam ad hypotheſin accommodat, & colligit concluſionem hoc modo:

Qui in carne ſunt, ſub condemnatione ſunt,
Qui vero in ſpiritu ſunt, liberi ſunt à condemnatione.
Sed vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.
Igitur, Non eſtis ſub condemnatione, ſed à condemnatione liberi.

Alteram partem minoris probat: Siquidem ſpiritus Chriſti habitat in vobis, id quod ex eius motibus cognoſcitur & fructu. Eſt autem eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

fructus condelectari legi Dei, opponere ſe carni, congemiſcere ſub peccati mole, breuiter nihil magis expetere, quam iuſticiæ ſeruire in gloriam Dei, quemadmodum ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

Si quis ſpiritum Chriſti non habet, non eſt eius.

Minorem proximi argumenti antitheſi illuſtrat, Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, hoc eſt, non eſt vitæ Chriſti particeps, ex quo ſequitur, quod nec Chriſti membrum ſit, Qui enim Chriſti membrum eſt, conſors eſt eiuſdem ſpiritus cum Chriſto, vnde noua vita exiſtit. At ſi dicas: Cum omnes homines peccant, & ſæpiſſime labuntur, quomodo ſciri poteſt, num quis ſpiritum Chriſti habeat, præſertim cum ratio ipſa in philoſophis aduerſetur peccato, quemadmodum & Seneca dicit: Si ſcirem homines ignoraturos, & Deos ignoſcituros: tamen propter peccati turpitudinem peccare non vellem. Reſpondeo, Philoſophi aliquouſque ratione progreſſi ſunt, ſed conuerſi ad Deum præſentiam ſpiritus ex ardentibus motibus, quibus inſurgunt aduerſus peccati fontem, cognoſcunt, & ex precandi affectu, & alijs occultis efficacijs, & præcipuè ex effectibus, de quibus in ſequentibus diſſerit Apoſtolus.

At ſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

At ſi Chriſtus in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus vero vita propter iuſticiam.

Unde cognoſci poſſit præſentia ſpiritus Chriſti in fidelibus, exponit, nempe ex duabus rebus, nimirum Mortificatione & Viuificatione, quæ ſunt efficaciæ ſpiritus Chriſti habitantis in iuſtificatis. Corpus, inquit, mortuum eſt, propter peccatum, hoc eſt, caro mortua eſt, quia eius praui affectus in conuerſis mactantur, & veluti trucidantur. Ut enim affectus peccatorum in non conuerſis per legem irritantur, ita in conuerſione ad Deum per Chriſti mortem iugulantur. Corpus hoc loco non ſignificat maſſam illam ex carne, neruis & oſſibus compactam, ſed pro adiuncto ponitur, ac idem ſignificat quod caro, quatenus opponitur ſpiritui, hoc eſt, vim peccati & innatam prauitatem, quemadmodum ipſa antitheſis oſtendit, Nam opponitur ſpiritui, qui eſt efficacia ſpiritus Dei in regeneratis. DEINDE *obſeruandum eſt vocabulum peccati per metonymiam accipi, & ſignificare hoſtiam pro peccato, videlicet, ipſam mortem Domini, quæ hoſtia Chriſti eſt, & expiatio peccati, & virtus mortificandæ carnis in ijs qui conuertuntur, quæ ſane mortificatio prior pars eſt ſanctificationis ſeu regenerationis.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Spiritus vero vita propter iuſticiam, hoc eſt, nouus homo viuit propter iuſticiam, ſcilicet Chriſti. Nam Chriſti iuſticia & imputatur nobis, vt ea ſimus iuſti in conſpectu Dei, & eſt virtus qua viuificatur ſpiritus in nobis. Hæc ergo effecta præſentiam Chriſti in nobis oſtendunt. Si itaque cupis ſcire in carne ne ſis, an in ſpiritu, ex vtriuſque effectis hoc cognoſcas.

Si autem ſpiritus eius, qui excitauit Ieſum ex mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia veſtra corpora per habitantem eius ſpiritum in vobis.

Declaratio proximæ ſententiæ à diuini ſpiritus virtute, qui ſpiritus ſicuti in capite noſtro Chriſto ſe exeruit, ita etiam in nobis, qui eius membra ſumus exeret. Sicut ergo Deus ſpiritu ſuo Chriſtum excitauit ex mortuis: ita etiam noſtra corpora mortificata virtute mortis Chriſti, viuificabit per eundem ſpiritum. PORRO *hæc pericopa multiplicem doctrinam continet.* PRIMVM *enim clare nominantur & diſcernuntur tres perſonæ diuinitatis, Pater qui excitauit Chriſtum ex mortuis, Filius excitatus, & Spiritus ſanctus viuificans.* DEINDE, *quod idem ſpiritus ſit & patris & filij, & ab vtroque mittatur in corda fidelium, vt ea viuificet.* TER-

TIO,

TIO, quod opus redemtionis ſit totius trinitatis, ſed ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate. Pater viuificat & ſaluat, ſed per filium vt Mediatorem, per ſpiritum vt per Sanctificatorem. QVARTO, quod reſurrectio Chriſti ſit & incoatio & teſtimonium futuræ gloriæ fidelium. QVINTO, obſeruetur quanta ſit dignitas conuerſorum, in quibus ſpiritus habitat, vnde admoneantur, vt quemadmodum ſunt viua Dei templa: ita Deum in ſe habitantem veris cultibus colant, per omnem vitam incendant thymiama mane & veſperi, offerant vitulos labiorum ſuorum, & ſe mactent Deo in hoſtiam rationalem: & contra cogitent horribile malum eſſe, hoc Spiritus ſancti templum conſcientia peccati contaminare.

Igitur fratres debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus.

Exhortatione accommodat doctrinam ad vſum auditorum: quod quidem facit Apoſtolus more Prophetico & Apoſtolico, quem morem vt ſequantur omnes pij verbi miniſtri, requirit plena docendi ratio, quæ conſtat methodo & motu. Methodus rem docet, motus doctrinam accommodat. idq́; nunc exhortando, interdum obiurgando, nonnunquam conſolando, ſæpe comminando &c. Hic autem exhortando & comminando doctri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

doctrinam accommodat. Propoſitionis huius exhortatoriæ duæ ſunt partes, quarum VNA expreſſe ponitur, ALTERA ex antitheſi & confirmatione intelligitur. Complebitur autem propoſitio hoc modo: Igitur fratres debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus, ſed ſpiritui, vt ſecundum ſpiritum viuamus. Illationis particula notatur neceſſitas conſequentiæ doctrinæ ad debitam obedientiam erga doctrinam. Etenim doctrinæ finis eſt, vt ei obediatur. DEINDE obſeruetur hoc loco neceſſitas debiti, aduerſus eos, qui bonorum operum in fidelibus neceſſitatem negant. Qui enim debet, neceſſitate debiti obligatur, cuius neceſſitatis ratio ſequitur.

Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, futurum eſt, vt moriamini.

Ratio PRIMÆ partis propoſitionis à neceſſitate vitandi pœnam, quæ eſt mors æterna. Qui ſecundum carnem vixerint, futurum eſt vt moriantur. Ergo iuſtificati caueant, ne rurſus carnis illecebris decepti, excuſſo ſpiritu ſe carni tradant. Notetur ergo, quod iuſtificati poſſint relabi in priores ſordes, & abijcere fidem, & æternum perire. DEINDE obſeruetur, fidem et malam conſcientiam non poſſe ſimul conſiſtere. Qui enim vere credit, filius Dei eſt, & habet arrabonem vitæ æternæ, At qui malam habet

conſcien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

conſcientiam, hoc eſt, qui viuit ſecundum carnem, manet ſub damnatione legis, vt mancipium Sathanæ. Proinde fieri non poteſt, vt qui carni indulget, veram fidem habeat.

Sed ſi ſpiritu actiones corporis mortificetis, viuetis.

Ratio SECVNDÆ *partis exhortationis à conſequentibus. Qui ſecundum ſpiritum vixerit, viuet, idq́; ex gratia, non ex merito ſuo. Nam Chriſtum vitam in ſe retinet, qui fons & autor vitæ eſt, hoc igitur amiſſo, per obſequium carni præſtitum amittitur & vita. Nam qui ſecundum carnem ambulat, damnatoriæ legis ſententiæ, hoc eſt, morti ſubiacet. Præſens verbum mortificetis, ſignificat vigere luctam carnis & ſpiritus in ſanctis, donec in hoc ſunt mortali corpore.*

Quicunque enim ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei.

Aetiologia eſt, continens firmiſſimum principium rationis proximæ.

Quicunque ſpiritu Dei ducuntur ſunt filij Dei.

Qui ſpiritu mortificant actiones corporis, ducuntur ſpiritu Dei.

Igitur, Qui ſpiritu mortificant actiones corporis ſunt filij Dei. Filij autem Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

viuent, Igitur, qui ſpiritu actiones corporis mortificant, viuent.

Obſeruetur certiſſimum indicium præſentis ſpiritus Dei in conuerſis, videlicet eius victoria aduerſus carnem, qui tamen ſpiritus non ita triumphum agit, quin perpetuam luctam ſuſtineat aduerſus carnem rebellantem. Admonemur ergo ſingularis ardoris in hac ſpirituali pugna, ne ſuccumbamus victi à carne.

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis, rurſus in timorem, Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater.

Qualis ſit ductus ſpiritus Dei declarat, vnde ab effectu oſtendit, quinam ſint filij Dei. Diſcernit autem hic Apoſtolus inter ſpiritum ſeruitutis & ſpiritum adoptionis. Spiritus adoptionis eſt, qui alit fiduciam adoptionis in nobis, qua Deum vt patrem noſtrum inuocamus. Hæc enim duo, fiducia adoptionis & inuocatio ſpiritus Dei præſentiam euidenter declarant. Nam ſpiritus Dei PRIMVM *perſuadet cordibus noſtris, quod ſimus adoptati in filios à Deo patre per Ieſum Chriſtum.* DEINDE *idem ſpiritus fideles excitat ad inuocandum, qui inuocationis cultus immediate à fide proficiſcitur. Sed quid eſt quod dicit: Non rurſus accepiſtis ſpiritum? Spiritus accipitur ad prædicationem Euangelij,*

Nam

Nam dicitur accipi ſpiritus, quando in homine eſt efficax quouis modo, cum accipitur ad prædicationem legis, ſpiritus ſeruitutis dicitur. Hic ſpiritus qui à prædicatione legis viam quidem ſalutis proponit, ſed cum conditione duriſſima, planeq; impoſſibili, nihil niſi timorem in animis noſtris efficere poteſt. vnde fit, vt quaſi ſerui iram Domini magna cum anxietate, pauidaq; conſcientia ſentientes, crucem imminentem perhorreſcamus. Atque hinc eſt, quod Spiritus ſanctus ab hoc effectu dicatur ſpiritus ſeruitutis in timorem, vt qui in ſeruilem conditionem nos redigat. Contra vero, quia idem Spiritus ſanctus gratuita adoptione ſalutem in animis credentium obſignat, & à legis maledictione liberat, ſpiritus adoptionis à Paulo dicitur. Hic nobis perſuadet, vt non amplius ſimus ſub metu, ſed vt fiducia adoptionis patrem Deum inuocemus. Quod autem Paulus Syriaca voce vſus ſit Abba, videtur eò pertinere, vt magis hac voce mutuam ſtorgam inter patrem & filios exprimat. Nam nomen Syriacum Abba, videtur à dilectione ſumtum. Nam Abah, vnde deductum apparet, diligere ſignificat, Græca autem appellatio interiecta eſt, interpretandi cauſſa, & ponitur caſus primus pro vocatiuo.

Ipſe ſpiritus teſtatur cum ſpiritu noſtro, quod ſimus filij Dei.

Producit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Producit Apoſtolus duos teſtes noſtræ in Chriſto adoptionis, qui ſunt, ſpiritus Dei, & ſpiritus noſter ab eo certior factus. Spiritus noſter eſt ardens affectus à Spiritu ſancto excitatus in corde fidelium. Huc illud Pauli 2. Corinth. primo: Is qui confirmat nos vobiſcum in CHRISTO, *& qui vnxit nos Deus eſt, qui etiam obſignauit nos, deditq; arrabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Hoc arrabone, quo dato confirmatur fideiuſſio, ſpiritus fidelium confirmatus, certiſſime ſibi perſuadet, quod à Deo ſit adoptatus, vt in Chriſto iam vere ſit filius. Cum ergo conſentiunt hi duo teſtes, de adoptionis gratia non amplius fidelis dubitare debet, ſed per patientiam expectare promiſſam hæreditatem, de qua ſequitur:*

Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes vero Chriſti.

Attexit argumentum à iure naturæ, quo iure filij ſuccedunt in bona parentum. Poſtquam autem oſtendit, fideles eſſe filios Dei, ex filiorum iure infert hoc argumentum. Si fideles ſunt filij Dei, ſunt etiam hæredes Dei, Sed ſunt filij. Ergo & hæredes. Iam quia Chriſtus eſt Dei filius, erit & ipſe hæres. Proinde fideles & Chriſtus ſunt Dei cohæredes. Quid an non hæredes dicuntur, qui in bona parentum ſuccedunt, ſed prius demortuis parentibus? Quomodo ergo hæredes

Dei

Dei dici poſſunt fideles, cum Deus nunquam moriatur? Vſitata eſt Hebræis figura, qua ſpeciei nomen pro genere ponitur, vt cum merces accipitur pro quauis compenſatione. Hæredes ſunt quidem proprie qui ſuccedunt in mortuorum parentum bona, ſed hîc generalius accipitur. Nam ea voce tantum ſignificantur qui bonorum patris cæleſtis ſunt participes, atq; ideo ſcriptura voce hæreditatis vtitur, vt ſciamus poſſeſſionem cæleſtem nobis gratis donari, & non contingere ex noſtro merito, ex emtione aut alio huiuſmodi titulo. Dicitur ergo hîc κληρονόμος, *qui bonis ſibi gratis conceſſis fruitur: & hæreditas, quicquid alicui gratis cedit in poſſeſſionem.*

Si modo ſimul cum eo patimur, vt etiam cum eo glorificemur.

A conditione filij naturalis colligit conditionem eorum, qui in filios adoptati ſunt, hoc modo: Filius Dei naturalis primum paſſus eſt, ac deinde glorificatus adijt hæreditatem paternam. Igitur ſi fideles ſunt cohæredes Chriſti, per crucem hæreditatem cum Chriſto adibunt. Verum hoc argumentum ſingulari prudentia attexit Paulus. Nam hoc argumento occurrit obiectioni infirmorum, qui contra magnificas promiſſiones ſibi factas, poterant obijcere hoc modo: Ecce nos obijcimur omnis generis calamitatibus, quis ergo nos pro filijs Dei agnoſcet? Quis putabit nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Deo curæ eſſe? Hanc obiectionem inuerſionis ſchemate excipit Apoſtolus, propoſito exemplo filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac ſi dicat: Quod patiantur fideles, hoc habent commune cum filio Dei. Eſt enim paſſio tranſitus ad glorificationem. Verum cauſſæ paſſionum ſunt diuerſæ, Chriſtus enim non pro ſuo, ſed pro noſtro peccato expiando paſſus eſt, Nos vero patimur, non vt expiemus peccatum noſtrum aut alienum, Sed vt peccatum in nobis mortificetur, & corpus peccati crucifigatur. Porro ex hoc argumento colligenda eſt propoſitio tertiæ partis huius capitis, videlicet, quod fideles non debeant varijs huius vitæ ærumnis frangi, ſed crucem patienter ferre, donec cum Chriſto glorificentur.

CONFIRMATIO TERTIAE *propoſitionis.*

Statuo enim, quod non dignæ ſint paſsiones præſentis temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur nobis.

PRIMVM argumentum à collatione præſentium ærumnarum cum futura gloria ſumtum.

Malum breui finiendum, quod nunquam finienda gloria ſequitur, æquiore eſt animo ferendum.

Paſſio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Paſſiones præſentis vitæ ſunt huiuſmodi.
Igitur, Patienter ferendæ ſunt.

Vocat autem Apoſtolus παθήματα *ea quæ in hac vita patimur, vt ſunt omnis generis calamitates, de quibus dicitur* τὰ παθήματα μαθήματά ἐστι. *Gloria nobis reuelanda, eſt æterna beatitudo, et fruitio Dei in omni æternitate. In hanc itaque gloriam intueamur, quoties cruce aliqua premimur, ac retineamus fidem & bonam conſcientiam, ne ſpe huius gloriæ excidamus.*

Nam ſolicita creaturæ expectatio, reuelationem filiorum Dei expectat.

SECVNDVM *argumentum ab exemplo totius creaturæ ſumtum. Tota rerum natura abuſibus impiorum ſubiecta eſt, & contaminatur ſceleratorum hominum veluti contactu, expectat tamen liberationem, quando filij Dei liberabuntur. Igitur & nos fortiter feramus præſentes calamitates, ſpe futuræ liberationis. Vocabulum* ἀποκαραδοκία, *quo Paulus vtitur, ſignificat geſtum cupidiſsime aliquid expectantis, quaſi porrecto capite & oculis in rem intentis, venturum aliquid eminus proſpicientis.*

Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, ſed propter eum qui ſubiecit eam ſub ſpe.

Amplificat ſecundum argumentum: Creatura,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tura, inquit, ſubiecta eſt vanitati, hoc eſt, corruptioni & abuſibus hominum, at ſpe futuræ liberationis ſe ſuſtentat. Igitur & nos eius exemplo bene ſperemus.

Quod autem Apoſtolus tribuat toti creaturæ affectus, proſopopœia eſt, qua exprimit Apoſtolus iniuriam, qua creatura afficitur.

Quoniam ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Hoc eſt, quando liberabuntur filij Dei, & donabuntur gloria æterna, tum ſimul liberabitur creatura à ſeruite corruptionis, qua ſcilicet corrumpitur. Poterit quoque ὅτι εἰδικῶς *reddi, vt ſit expoſitio modi quo fit creaturæ liberatio, vt non amplius impiorum abuſibus ſit expoſita.*

Nouimus enim quod tota creatura congemiſcit, & vna parturit vſque in hunc diem.

Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ, niſi quod pulcerrima ſimilitudine exponat afflictionis creaturæ magnitudinem, & deſiderium emergendi ex præſentibus malis, & ſimul indicet futurum euentum. Quemadmodum enim dum parturit mulier, grauiſſimos habet dolores, ſed, edito infante in lucem, lætatur, ac dolorum quos paſſa

eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt, obliuiſcitur : ita creatura præſentibus abuſibus preſſa gemit, & veluti parturit. Conſimiliter Eccleſia varijs ærumnis huius vitæ expoſita gemit, ac veluti parturit, donec aduentu filij Dei liberabitur, atq; tunc propter gloriæ reuelandæ magnitudinem, omnium afflictionum quæ paſſa eſt in hac vita, obliuiſcetur.

Non ſolum autem hoc, ſed & ipſi primitias ſpiritus habentes,& noſipſi in nobiſipſis gemimus adoptionem expectantes, redemtionem corporis noſtri.

TERTIVM *argumentum ab exemplo Apoſtolorum ſumtum. Nos qui primitias, hoc eſt, excellentia dona habemus, affligimur, & ſub cruce expectamus liberationem. Igitur & vos nobiſcum præſentes ærumnas fortiter ferte, & nolite huius vitæ incommodis fracti abijcere confeſſionem. Spiritus primitias habere, phraſi Hebraica, eſt excellentia dona habere,& inter primos numerari. Eſt autem hæc phraſis ſumta à primitijs frugum, quæ Deo offerebantur. Vt ergo iſtæ primitiæ primæ & electiores erant vtpote Deo offerendæ, ita translatitiè primitiæ notant excellentiora dona, quibus Apoſtoli vt primi, eos qui ſibi in miniſterio Eccleſiæ ſuccederent, excelluerunt. Hanc interpretationem confirmat Apoſtolus, cum addit : Et noſipſi, ſcilicet Apoſtoli,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſtoli, in nobis, id eſt, intimo corde, Gemimus expectantes adoptionem quæ eſt redemtio corporis, quod in hoc mundo varijs eſt obiectum calamitatibus. Hæc autem corporis redemtio fiet per reſurrectionem mortuorum: Tum enim depoſita mortalitate, induemus immortalitatem, 1. Corinth. 15. & 2. Corinth. 5.

Spe enim ſaluati ſumus. Spes autem ſi cernatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit cur ſperet? Si vero quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.

QVARTVM argumentum à ſalutis partæ ratione ſumtum. Spe ſumus ſaluati, Igitur ſalus patienter expectanda eſt. Conſecutionem probat à definitione ſpei & repugnantibus. Definitio eſt, quod ſpes ſit abſentium & non præſentium & apparentium rerum. Repugnantia ergo ſunt, aliquid præſens eſſe viderique & idem ſperari. Hinc infert hypotheticum argumentum: Si quod non videmus ſperamus, certè per patientiam id expectamus. Sed non videmus quod ſperamus. Igitur per patientiam id expectamus. Hinc illud ad Galat. 5. Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus. Porro Paulus accipit metonymicôs ſpem pro re ſperata, & notetur definitio ſpei, quod ſit certa ſalutis & aliorum quæ Deus ſua voce pro-

ce promiſit per patientiam expectatio ſeu fiducia.

Itidem autem & ſpiritus ſubleuat infirmitates noſtras. Quod enim oremus quemadmodum oportet nō nouimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

QVINTVM argumentum à præſenti Spiritus ſancti auxilio. Spiritus ſanctus adeſt nobis, & ſubleuat infirmitates noſtras, ne ſcilicet fracti imbecillitate carnis, ſuccumbamus. Igitur cum talem habeamus παραστάτην, *patienter expectemus liberationem. Antecedens probatur ex eo, Quod Spiritus ſanctus ſanctos motus excitet, & efficiat, vt cum magnis gemitibus oremus Deum. Nam quod dicit: Spiritus poſtulat, Hebraiſmus eſt. Nam poſtulat ponitur pro verbo coniugationis Hiphil, hoc eſt, poſtulare facit. Hanc efficaciam ſpiritus, ſoli intelligunt verè pij, qui in ſuis ardentibus precibus ſentiunt conſolationem, ac veluti reſponſum diuinitus ad ſua poſtulata accipiunt. PORRO obſeruandum eſt diſcrimen inter Chriſti interpellationem pro nobis, & Spiritus ſancti. Scriptura dicit, Chriſtum eſſe vnicum interceſſorem inter Deum & homines. Hîc autem Paulus videtur ei adiungere Spiritum ſanctum. Sed*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

diſcrimen facit ordo & modus. ORDO, *quod Chriſtus interpellet ante ſublatam iram Dei, Spiritus ſanctus autem poſt iram Dei placatam.* MODVS, *filius eſt interpellator, quia eſt redemtor qui perſoluit precium, vt ſatisfieret iuſticiæ Dei, & placaretur ira Dei, & iam apparet vultui Dei, vt interpellet pro nobis. Sed Spiritus ſanctus eſt interpellator, quatenus nos ad inuocandum mouet. Accepiſtis, inquit Apoſtolus, ſpiritum, quo clamamus Abba pater.*

Qui autem ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus ſpiritus, Quia ſecundum Deum interpellat pro ſanctis.

Piorum gemitus à Spiritu ſancto excitari probat, qui ſcrutatur corda, periphraſis Dei eſt, qui in Actis dicitur καρδιογνώστης. *Hic Deus ſcrutator cordium, nouit & facit ſanctos ſcire, quodnam ſit* φρόνημα *ſpiritus, id eſt, quæ preces, quæue ſuſpiria à ſpiritus ſui afflatu proficiſcantur. Eſt enim ſenſus ſpiritus, quem ſpiritus ſanctus in cordibus piorum inter orandum ciet, Quia ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis, hoc eſt, facit vt ea à Deo precentur, quæ & Deo grata ſunt, & ipſi ſalutaria.*

Scimus autem quod diligentibus Deum omnia cooperantur ad bonum, ijs qui iuxta propoſitum vocati ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

SEXTVM argumentum ab euentu ſumtum. Filijs Dei omnia in bonum cedunt. Igitur præſentium ærumnarum moleſtiam tandem ſequetur lætus exitus. Quare patienter eſt expectanda liberatio. Iuxta propoſitum vocati dicuntur, qui iuxta couſilium Dei ſunt vocati. Hoc propoſitum, hoc conſilium, hæc εὐδοκία ſeu beneplacitum Dei fuit ſemper & eſt, quod ex mera ſua bonitate intercedente filio, ſaluare velit omnes qui ad ſe per fidem confugerint, & contra damnare omnes incredulos. Non eſt enim προσωποληψία apud Deum, Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui vero non credit, manet ſub legis damnatione.

Nam quos præſciuit eoſdem & prædeſtinauit, conformes fieri imagini filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres.

SEPTIMVM argumentum à conformitate filiorum Dei inter ſeſe, cum in aduerſis, tum in proſperis. Proponit autem exemplum filij Dei naturalis, vt ex illo de filijs adoptiuis iudicium fiat. Cum autem ſic ſtatutum eſt apud Deum, vt omnes quos adoptat in filios, ſint conformes imagini filij ſui, atq; hic filius naturalis non ſolum calamitatibus varijs in hoc mundo expoſitus erat, verumetiam poſt afflictiones conſecutus eſt gloriam, fieri non poteſt quin & fideles omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nes per crucem adeant gloriam ſibi paratam, Quare patienter ferenda eſt crux, & expectanda glorioſa liberatio. Sed quid eſt quod dicit: Vt ipſe ſit primogenitus inter multos fratres? Alludit ad legem, in qua primogeniti alijs fratribus proponebantur, quaſi exemplaria vitæ morumq́;. Quare cum hic naturalis Dei filius & primogenitus per crucem intrarit in gloriam, reliqui fratres ipſius exemplum ſequi debent. De præſcientia Dei & prædeſtinatione alio loco dicetur commodius, hîc ſatis eſt, argumentum Apoſtoli accommodaſſe propoſitioni.

Quos autem prædeſtinauit, eos & vocauit, & quos vocauit, hos etiam iuſtificauit, quos autem iuſtificauit, eos etiam glorificauit.

OCTAVVM argumentum ab ordinatione Dei, quam ſeruat in glorificandis ſuis electis. Hîc obſeruetur gradus actionum Dei, in reparationis generis humani myſterio. Numerantur autem ab Apoſtolo noſtro quinq; gradus, qui ſunt: Præſcientia, Prædeſtinatio ſeu Electio, Vocatio, Iuſtificatio & Glorificatio. PRÆSCIENTIA præſciuit Deus ab æterno omnia futura. Neque tamen hæc Dei præſcientia ad temporis decurſum, ſed ad æternitatem referenda eſt. Non enim Deus res vt abſentes videt, ſed vt præſentes in ſuo æterno intuetur. Non ergo propterea erit ali-

quid,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quid, quia Deus ſcit illud futurum, ſed quia futurum eſt, ſcitur à Deo. Nam res non pendet à ſcientia, ſed ſcientia à re. Hæc ſcire de præſcientia Dei prodeſt, ne profana de ea cogitatio nos à verbo reuelato abſtrahat. PRÆDESTINATIONE ordinat & diſponit Deus apud ſeſe quod eſt facturus. VOCATIONE inuitat quos præſciuit & prædeſtinauit. IVSTIFICATIONE præſcitos, prædeſtinatos & vocatos à reatu abſoluit, & in filio vnigenito caros habet. GLORIFICATIONE iuſtificatos donat æternæ vitæ poſſeſſione, quæ eſt fructus vltimus & meta prædeſtinationis, de qua in nono capite plura dicenda ſunt. Hîc autem obſeruetur, quænam ſit vera Chriſti Eccleſia, videlicet cœtus hominum qui vocantur per Euangelium, & credunt Euangelio. Eſt præterea hoc Pauli dictum non ſolum Anabaptiſtis opponendum, verumetiam Thamero, Stenchfeldio, & alijs qui vocali verbo ſuam efficaciam detrahunt, quales reuera ſunt omnes qui ſtoicam prædeſtinationem & fatalem rerum omnium neceſſitatem Eccleſiæ conantur obtrudere.

Quid igitur dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?

NONVM argumentum à defenſione & patrocinio Dei ſumtum, & illatum ab octauo. Eſt autem hypotheticum argumentum, cuius ſola pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

la propoſitio ponitur, aſſumtio & concluſio à ſuperioribus pendent. Complebitur itaq; argumentum hoc modo:

Si Deus à noſtra ſtat parte, nulla res aduerſus nos præualebit.

Atqui Deus à noſtra ſtat parte, vt ex octauo argumento patet.

Nulla igitur res aduerſus nos præualebit. *Proinde, Neque præſentibus ærumnis frangamur. Huc illud Pſalmi: Tecum ſum in afflictione, inuoca me, & liberabo te, & glorificabis me.*

Qui ſane filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, Quomodo etiam cum illo non omnia nobis donaret?

Minoris probatio eſt, ab infallibili ſigno, quod demonſtrationem immotam parit. Deus dedit nobis filium ſuum, quo nihil neque carius neque precioſius habet, Multo magis dabit alia quæ nobis ad ſalutem neceſſaria nouit, Cur ergo cruce frangimur, cum certa nobis ſalus conſtet?

Quis intentabit crimina aduerſus electos Dei?

DECIMVM argumentum ab effectu electionis diuinæ. Eſtq; ſimul prolepſis, qua anteuertit obiectionem infirmorum, qui tentantur cogitatione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tione peccatorum ſuorum, & accuſantur cum à lege Dei, tum à propria conſcientia. Eſt autem argumentum eiuſmodi:

Electis fruſtra intentantur crimina.

Fideles ſunt electi. Igitur

Fruſtra illis intentantur crimina, Proinde, Conſolentur ſe fideles hac fiducia, ne frangantur animis in præſentibus ærumnis.

Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnat?

Anticipatio eſt. Poterant enim infirmi reſpondere ad proximam interrogationem, legem eſſe & propriam conſcientiam quæ accuſant. Verum huic obiectioni occurrit fortiſſimo argumento à repugnantibus petito.

Fideles ſunt à Deo iuſtificati, & à condemnatione abſoluti.

Igitur fruſtra lex & conſcientia eos accuſant.

Diligenter obſeruetur hoc loco antitheſis, qua verbum iuſtificandi, verbo condemnandi opponitur. Hæc enim antitheſis apertiſſime docet, iuſtificationem in hac diſputatione Paulo ſignificare abſolutionem à reatu, & acceptationem credentis apud Deum ad vitam æternam, ſi enim iuſtificatur, non condemnatur, Sequitur iuſtificatum à reatu abſolutum eſſe.

Chriſtus eſt qui mortuus eſt, immo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

vero qui etiam excitatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram Dei patris, qui & intercedit pro nobis.

VNDECIMVM argumentum, ab efficacia Mortis, Reſurrectionis, Regni, & Pontificatus Chriſti ſumtum. Hæc enim quatuor coniungit Apoſtolus. MORS Chriſti opponenda eſt peccatis. Nam propter peccata noſtra mortuus eſt, ad Rom. 4. RESVRRECTIO condemnationi opponatur, Surrexit enim propter iuſtificationem noſtri, quæ eſt à condemnatione abſolutio. REGNVM glorioſum opponendum eſt præſentis vitæ miſerijs, à quibus nos ſuo tempore transferet in ſuam gloriam. INTERCESSIO ſeu pontificatus opponi debet infirmitati noſtræ. Cum ergo huiuſmodi portum certo ſperemus, fortiter & patienter huius vitæ ærumnas finiendas feramus.

Quis nos ſeparabit à caritate Chriſti?

DVODECIMVM argumentum à conſtantia caritatis Chriſti erga fideles ſumtum. Hæc enim caritas tanta eſt, vt nihil eam immutare poſſit. Proinde ſub cruce ſimus bono animo. Non enim fraudabimur promiſſa gloria, cum adeo nos Chriſtus diligat.

Tribulatio aut anguſtia, aut perſecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius? [quemad-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

modum ſcriptum eſt, tua cauſſa morti tradimur tota die, reputati ſumus veluti oues mactationis] Sed in his omnibus ſuperamus per eum, qui dilexit nos.

Enumerat ea quibus maximè tum temporis animi fidelium concutiebantur, & vt ſciant fideles, non eſſe inſolens quod filij Dei affligantur in hac vita, addit teſtimonium ex Pſalmo 43. in quo conqueritur Eccleſia, quod tam varijs caſibus propter confeſſionem Chriſti ſit expoſita. Verum vt ſemper Deus ſuæ Eccleſiæ adeſt, ita promittit fore, vt per Chriſtum, qui diligit nos, euadamus ſuperiores. Hæc ergo Pauli ſententia & perpetua Eccleſiæ imago opponatur iudicio carnis & rationis humanæ. Ratio colligit Deum iraſci nobis, propterea quod aſſiduè ſimus ſub cruce, Sed ſpiritus fidelium intuetur perpetuam imaginem Eccleſiæ, atque adeo ipſum Chriſtum, vnde colligunt pij, & ſe Deo curæ eſſe, & fore aliquando, vt omnis huius vitæ calamitas ſit lætum habitura exitum.

Perſuaſus ſum enim, quod neq; mors neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; præſentia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla creatura alia poterit nos ſeparare à dilectione Dei,

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Ratio enumerationis à certiſſima fiducia, qua fideles ſtatuant, nullam creaturam tantum valere, vt eos à dilectione Dei ſeparet. Nam hæc dilectio in Chriſto fundata eſt, in quo caros habet pater nos, qui in ipſo manemus per fidem. Enumerationis huius membra nihil habent obſcuri, modo obſeruemus vſitatam enallagen, qua abſtracta pro concretis ponuntur. Principatus enim pro principibus, poteſtates pro ijs qui poteſtate præditi ſunt, altitudo pro rebus altis & ſublimibus, profunditas pro rebus profundis accipitur. Summa ſententiæ huc redit: Nihil neq; in cœlo neq; in terra, neq; in mari, neq; in inferno eſt, quod dilectionem Dei erga nos obſcurare poteſt. Quare fideles in medijs ærumnis huius vitæ ſe ſolentur cogitatione dilectionis Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV *Domino noſtro. Eſt & hic locus obſeruandus propter Angelos, quos inter creaturas hîc numerat Apoſtolus.*

Caput IX.

Secunda pars Epiſtolæ.

IN vniuerſali periocha huius Epiſtolæ dixi, ſtatum principalem hoc concludi ſyllogiſmo:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ea ſola & vnica conſequendæ iuſtificationis & ſalutis ratio eſt, quam ipſe Dominus ſuo verbo & præſcribit & approbat.

Nunc autem omnem qui credit abſq; omni perſonarum & nationum reſpectu iuſtificat, & ſalutis fieri participem pronunciat.

Proinde omnis qui credit, nulla habita perſonæ aut nationis reſpectu iuſtificatur gratis, & ſalutem conſequitur.

Verum quia minor huius ſyllogiſmi, quæ eſt κρινόμενον, duas habet partes, quarum PRIOR *eſt, quod homo fide iuſtificatur abſq; operibus.* POSTERIOR*, quod hoc iuſtificationis beneficium promiſcue pertineat ad omnes qui oblatum beneficium fide recipere non recuſant, nulla habita aut nationum aut perſonarum ratione: Deus enim diues eſt in omnes, & non eſt tantum Iudæorum, ſed & gentium Deus, nec eſt vlla perſonarum acceptio coram Deo, inſtituit Apoſtolus iuſtam vtriuſq; partis confirmationem. Ut enim priorem partem hactenus confirmauit, ſolutis etiam incidentibus quæſtionibus: ita poſteriorem in ſequentibus tribus capitibus grauiſſima contentione colligit, idq; adhibita ſingularis prudentiæ methodo, de qua nonnulla in vniuerſali periocha diximus. Iam conſtat ad quem ſcopum collimat ſequens diſputatio, quæ tribus ſequentibus capitibus abſoluitur. Cæterum quia ſunt magni nominis viri, qui ex hac diſputatione quandam ſtoi-*

cam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cam prædeſtinationem fabricant, non obſeruato vero huius diſputationis ſtatu, quem ex fine tertij capitis, & ex alijs locis obſeruaſſe debuiſſent: Sciendum eſt, quod alia electio & prædeſtinatio cogitanda non ſit, quam ea ſola, quæ in filio Dei Domino noſtro Ieſu Chriſto reuelata eſt & propoſita. Hæc enim cum habeat teſtimonium Domini, & teſtimonium Domini ſit verax, nequaquam ſinamus nos ab ea auelli vllis Stoicorum cataſtrophis, ſed firmiter retineamus hoc Dei propoſitum, Quod vt in filio nos elegit, ita in eodem nos caros habeat, ac propter eundem nos ſaluet adoptatos per fidem in ipſum.

Porro ſunt duo genera hominum, qui cum audiunt noſtram ſalutem in Dei electione & propoſito fundatam eſſe, non recte intellecto electionis myſterio, horrendè impingunt. QVIDAM enim carnalis cuiuſdam ſecuritatis anſam hinc capientes in quæuis ſcelera licentioſe ruunt, ſibi quidem ipſis in certam perniciem, alijs verò in graue ſcandalum. QVIDAM in contrarium malum ruentes, ſtoicam quandam prædeſtinationem contra verbum Dei, & vniuerſalem gratiæ promiſſionem ſomniantes, in deſperationis baratrum immerguntur. Illos ſecuros, hos deſperabundos voco. Verum ne nos in iſtas carybdes incidamus ſummopere cauendum eſt. Caueri autem poteſt hoc pacto. PRIMVM, ſi occaſionem huius diſputationis diligenter expenderimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

DEINDE, ſi eiuſdem finem & ſcopum intentè aſpexerimus.

Occaſio itaq; diſputationis huius hæc eſt. Apoſtolus diſputauit, fide in Chriſtum, iuſticiam quæ coram Deo valet, obtineri. Qua diſputatione non parum offenſi Iudæi, inferebant ex Pauli dictis hoc, vt iudicabant, abſurdum. Si fide iuſtificatur homo, & Chriſtus ad credentes tantum pertinet, profecto reiectum eſt ſemen Abrahæ, quia pauciſſimi ex ſemine Abrahæ Chriſtum recipiunt. Verum vt hanc obiectionem diluat Apoſtolus, inſtituit diſputationem de electione, in qua firmis rationibus docet, promiſſiones Dei manere ratas & firmas, cum de Chriſto, tum de eius Eccleſia colligenda, promiſcue ex omnibus qui Chriſtum fide receperint, ſiue ſint ex Iudæis ſiue ex gentibus, vt tollatur omnis προσωποληψία, omnis reſpectus perſonarum & nationum, vt vera & immota maneant hæc dicta: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, Deus non eſt προσωπολήπτης. Deus non vult vllos perire, Sed omnes ad pœnitentiam recipere. Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Cæterum finis diſputationis eſt, vt omnis caro conticeſcat, Vt omnis carnis fiducia & prærogatiua confundatur, Vt omne meritum eneruetur, Vt ſoli Deo gloria tribuatur, Vt Deus verè φιλάνθρωπος, Vt vere diues in omnes & ſuper omnes qui credunt, inueniatur, Vt non ſolum Iudæo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Iudæorum, verumetiam gentium Deus prædicetur.

Hæc præfari volui, ne in noſtram ruinam myſterio electionis, de quo in his capitibus agit Apoſtolus, abutamur. Reſtat vt genus cauſſæ & ſtatum præſentis diſputationis horum trium capitum indicemus, quo ad illum omnia dirigamus argumenta, nec ſinamus nobis eripi vlla ſophiſtica verum huius diſputationis ſcopum. Genus itaque cauſſæ iudiciale eſt, & ſtatus coniecturalis qui hoc ſyllogiſmo concluditur.

Filij promiſſionis & non carnis hæreditatem cæleſtem conſequentur.

Vt vere credentes, ſiue ex Iudæis ſiue ex gentibus ortum habeant, ſunt filij promiſſionis: Ita qui non credunt, ex quibuſcunque parentibus ortum ducant, ſunt filij carnis.

Igitur, Vt illi promiſſam hæreditatem vere conſequuntur, ita hi ſua culpa pereunt.

Huc pertinet dictum quod ex Iobele adducit Apoſtolus: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. In quo dicto fides à ſuo proprio effectu ſignificatur.

Summa capitis noni.

Vt veros Iſraëlitas à falſis diſtinguit: ita conſilium Dei eſſe docet Apoſtolus, vt homines per Chriſtum

Chriſtum ſalutem conſequantur. Hunc Chriſtum quia gentes recipiunt, Dei populus cenſentur, Contra Iudæi, qui hunc Chriſtum non recipiunt, fiducia carnis tumentes, reijciuntur.

Ordo & partes capitis noni.

PRIMO loco animum ſuum erga ſuos contribules exordiolo declarat Apoſtolus. DEINDE, ab exordio concluditur propoſitio, quam inſinuat tantum. TVM diſcrimen filiorum Abrahæ faciens, alios promiſſionis, alios carnis pronunciat eſſe filios. ADHÆC tres obiectiones ponit & diluit, de quibus in exegeſi dicetur. Erunt igitur quatuor partes huius capitis: Exordium, Propoſitio, Confirmatio & Confutatio.

Exegeſis noni capitis cum obſeruatione doctrinarum.

EXORDIVM.

Veritatem dico in Chriſto Ieſu, non mentior, teſtimonium mihi perhi-

bente conſcientia mea in Spiritu ſancto, quod triſticia mihi ſit magna, & continuus dolor cordi meo.

Expoſitio exordij, qua ſuum animum erga Iudæos exponit Apoſtolus. Vt autem tollat omnem ſuſpicionem odij, orditur a iureiurando. Non enim ignorauit Apoſtolus, eſſe nonnullos qui ipſum odio ſuæ gentis Chriſtum prædicare calumniarentur. Quare vt hanc calumniam euertat, pluribus ſignis ſuum affectum erga ſuos contribules ſignificat. PRIMVM *enim inquit: Veritatem dico, Quod dictum opponit calumniæ aduerſariorum, ac ſi diceret: Sunt qui calumniantur me odio meæ gentis Chriſtum prædicare, ſed ego verè ſummo eorum ſtudio teneor. Vt autem huic aſſeuerationi pondus addat, ſubiungit: per Chriſtum, quem verborum ſuorum teſtem inuocat, & affectus erga Iudaicam gentem.* ADHÆC, *vt vehementior ſit aſſeueratio, eam amplificat a contrario negato, Non, inquit, mentior.* DEINDE *prouocat ad teſtimonium conſcientiæ ſuæ, quod magnam habeat triſticiam & continuum dolorem in corde ſuo, propterea quod gens Iudaica ſua propria culpa reluctetur Chriſto, ac eius ſalutare Euangelium contemnat.* HINC *diſcant miniſtri Euangelij, quomodo eos affectos eſſe oporteat erga auditores ſuos etiam malemeritos.* DEINDE *obſeruetur contra*

Ana-

Anabaptiſtas, exemplo Apoſtoli iuriſiurandi religionem confirmari.

Optabam enim ipſe ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, cognatis meis, ſecundum carnem qui ſunt Iſraëlitæ.

Ratio affectus & ſtudij Pauli erga ſuos cognatos & Iſraëlitas. Quicunque ſuo periculo & interitu aliorum ſalutem optat redimere, eum ſumma caritate eos proſequi neceſſe eſt. Paulus optabat anathema fieri a Chriſto, vt Iudæi reciperentur. Ergo neceſſe eſt ineffabilem amorem fuiſſe Pauli, quo ſuos proſecutus eſt Iſraëlitas.

Etſi autem in ſingulis verbis huius pericopæ nulla eſt ambiguitas, verborum tamen coniunctorum alij alium ſenſum faciunt, quod ſane vſu venire ſolet in rebus obſcuris. Vocabulo anathematis ter vſus eſt Paulus, nec dubium eſt quin ſeptuaginta duos imitetur interpretes, qui anathema vſurpant, pro eo quod Hebræi dicunt Cherem, a Charam, quod ſignificat deuouere & excommunicare ab vſu communi, ſeu è medio ſine vlla commiſeratione tollere. Hæc Forſteri eſt interpretatio. Chryſoſtomus autem hoc modo: Quid eſt anathema? Audi ipſum dicentem: Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſit ἀνάθεμα τοῦτ᾽ ἔστι κεχωρίσθω πάντως: ἀλλότριος ἔσω πάντως, *hoc eſt, ſeparetur omnino,*

alienus ſit omnino, atq; ita vocabulum in genere ſignificat ſeiunctionem & ſeparationem quandam, metaphora ſumta à ſacrificijs, quæ cum dicata eſſent Deo, ſeparabantur & ſeiungebantur ab vſibus humanis. Hoc poſtea in duo diuiditur genera, vt ſit anathema ſeparatum ab vſibus hominum, vt quod Deo dicatum ſit, & anathema ſeparatum & ſeiunctum à Deo, vt quod à Deo reiectum & maledictum ſit. Vt enim ea quæ Deo offeruntur & dicantur, attrectare audet nemo: Sic eum qui à Deo ſeparatus eſt ratione quadam nullus conueniet, aut cum eo verſabitur. Nam ſacris oblationibus honoris gratia tanquam Deo dicatis, appropinquare nulli hominum audent. Ab hoc vero qui maledictioni fuerit obnoxius, non ſecus ac à profano, & ab ipſa diuinitate alieno, ſeceſſerunt omnes. Hactenus Chryſoſtomus, cuius interpretatio probatur forma orationis Paulinæ. Optabam, inquit, eſſe anathema à Chriſto, Præpoſitio A, manifeſte ſeparationem notat. proinde anathema à Chriſto, ſignificat ſeparatum & ſeiunctum à Chriſto. Qualis eſt hic affectus in Apoſtolo? Num ob caritatem fratrum & cognatorum, vt illi ſaluarentur, ipſe cupit alienus eſſe à Chriſto? Num caritate Chriſti non vult habere Chriſtum? Quid quæſo abſurdius dici poteſt: Chriſtus dicit: Si quis venit ad me, nec odit patrem ſuum nec matrem, & vxorem & liberos & fratres & ſorores,

res,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

res, amplius autem etiam animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus? Quid ergo dicemus de hoc Pauli affectu? Hoc primum teneamus principium, quod nihil voluerit abſurdi, nihil impij, nihil contra ſalutem animæ ſuæ, nihil contra dilectionem Chriſti, nihil contra amorem ſuæ gentis; ſpiritu enim Chriſti agebatur Paulus. Hoc ſtabilito principio, neceſſe eſt hanc ſeparationem à Chriſto non intelligendam eſſe de interna ſeparatione à Chriſto & æterna: Sed de externa tantum & temporali, qua cupit perire in carne, vt ſaluentur alij in ſpiritu, Cupit ſuum ſanguinem fundere, vt ſaluentur multorum animæ. Hieronymus hoc Pauli dictum refert ad tempus præteritum, ac ita exponit: Optabam aliquando cum perſequerer Chriſtum, iam non optarem, Sciebam enim quod ipſorum eſſent hæc omnia, Sed poſtquam cognoui veritatem, dereliqui eos quos totaliter diligebam, & ipſi non conuertuntur. Hæc Hieronymus. Et profecto ex Epiſtola ad Galatas manifeſtum eſt, quod Paulus magis ſæuierit in Chriſtum & Chriſtianos ante conuerſionem zelo ſuæ gentis, quam iudicio. Verum ego priorem interpretationem præfero, etſi poſteriorem verba Apoſtoli recipere poſſunt, alias multorum interpretationes omitto, quæ pugnant cum principio à nobis poſito.

Quorum eſt adoptio, & gloria, & te-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſtamenta & legislatio & cultus & promiſsiones, quorum ſunt patres.

Enumerat prærogatiuas Iudæorum, quarum PRIMA *eſt adoptio: Dominus enim Iſraëlitas gratuito in filios adoptauit.* HVC *addit gloriam. Eſt enim glorioſa inprimis adoptio in filios* DEI, *qua cæteris gentibus omnibus antecellebant. Teſtamenta Græcè* διαθῆκαι, *ſunt fœdera & pacta, hoc eſt, tabulæ fœderis. Eſtq; hoc intelligendum de lege morali, vt* νομοθεσία, *legislatio ad iudicialem, &* λατρεία, *cultus, ad ceremonialem legem refertur. Sequuntur promiſſiones quæ ſunt de gratuita miſericordia propter Chriſtum, diuina oracula, qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Obſeruetur hic aſſignatio capitum principalium doctrinæ cœleſtis, quæ ſunt lex moralis, lex iudicialis, lex ceremonialis & promiſſio ſeu fœdus gratiæ, quæ omnia communi nomine Thora dicuntur, hoc eſt, doctrina. Septuaginta vertunt* νόμον, *quos ſecuti Latini, legem verterunt.*

Ex quibus eſt Chriſtus quo ad carnem, qui eſt ſupra omnia Deus benedictus in ſæcula, Amen.

Hæc maxima Iudaicæ gentis prærogatiua eſt, quod ab illis natus ſit Chriſtus. Sed hanc non

eſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſſe ſalutarem per ſe ipſe Chriſtus teſtis eſt, qui nunciantibus matrem eius & fratres ſtare pro foribus, reſpondet, eos, qui verbum ſuum audiunt, eſſe matrem, fratres &c. vt ſtet illud Pſalmi immotum: *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.* Porro quia Dei opera ſunt ἀμεταμέλητα, hoc eſt, quorum Deum non pœnitet, non eſt dubium, quin Deus voluerit iſtius gentis ſalutem, apud quam tot ſalutis oblatæ teſtimonia reliquit. Cum ergo iuxta Pſalmum: *Annunciat verbum ſuum Iacob, iuſticias & iudicia ſua Iſraël: non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit ijs,* Non eſt dubium quin Iudaicæ gentis ſalutem verè voluerit Dominus. Quare quod perierint, ipſorum diffidentiæ aſſcribendum eſt, non arcano Dei conſilio, aut fatali neceſſitati. Obſeruandum eſt hoc loco, quod Paulus hic quatuor de Chriſto affirmet. PRIMVM enim pronunciat ipſum verum hominem eſſe, vt qui natus ſit ex maioribus gentis Iſraëliticæ. DEINDE Chriſtum Deum aſſerit. At ne quis tropicè ab Apoſtolo dictum putet, addit veram notam veræ diuinitatis, cum inquit, *Qui eſt ſupra omnia Deus.* TERTIO, cum dicit Chriſtus, & non Chriſti in plurali, vnionem hypoſtaticam manifeſtiſſimè docet. QVARTO, cum addit: *Qui eſt benedictus*, reſpicit ad promiſſiones de CHRISTO, in quo eſſent

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

omnes nationes terræ benedicendæ. Nam ab eo ſolo omnis benedictio & ſalus exiſtit. Habemus ergo hîc quatuor de Chriſto: Humanam naturam, diuinam naturam, vnionem perſonalem, & officium, quod eſt benedictionem & ſalutem conferre credentibus.

Hactenus exordium, ex quo colligenda eſt ſecunda pars capitis, nempe ipſa propoſitio, idq́; per inſinuationem quam vocant. Nam ex querela ſua propoſitionem lectori cogitandam reliquit hanc nimirum: Quod maxima Iudaicæ gentis pars à Deo ſit reiecta. Cuius propoſitionis vera & ſola ratio eſt, quam infra ſæpe inculcat: Diffidentia & propriæ iuſticiæ ſtabilitio.

Non autem quaſi exciderit ſermo Dei.

Obiectionem aduerſariorum anticipat. Obiectio autem huiuſmodi eſt: Si populus Iſraëliticus eſt reiectus, ſermo Dei excidit, hoc eſt, promiſſio Dei & fœdus Dei cum ſemine Abrahæ initum, eſt factum irritum. Verum Paulus conſecutionem negat, & diſtinctione vtitur, qua veros Iſraëlitas à falſis diſtinguit, affirmatq́; promiſſiones Dei manere ratas ſemini Iſraëlis, cui facta eſt promiſſio.

Non enim omnes qui ex Iſraël ſunt, hi ſunt Iſraël, neque quia ſemen Abrahæ omnes filij.

Hæc

Hæc diſtinctio eſt filiorum Abrahæ ſeu Iſraëlis. Nam ijdem & ab auo & à nepote nomen habent. Senſus autem eſt: Multi quidem ſunt nati ex Iſraële, qui ſane omnes, ſi carnem ſpectas, ex Iacobo, qui & Iſraël dictus eſt, ducunt originem. Verum ſi promiſſionem reſpicis, alij reputantur pro filijs, alij minime. Vocabulum Iſraëlis bis poſitum, priori loco ipſam perſonam Iacob notat, poſteriori gentem ab eo ortam, declarat vſitata Hebræis metonymia.

Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen.

Ratio diſtinctionis à pronunciato ſcripturæ Geneſ. 21. Abraham habuit duos filios, vnum ex Agar ancilla, alterum ex Sara vxore, ille Iſmaël, hic Iſaac dictus eſt. Iſmaël autem non eſt reputatus pro ſemine, ſed Iſaac. Hinc Paulus contraeuertit vniuerſale pronunciatum, obiecto contrario exemplo. Illi obiecerunt: Nati ex Abrahæ ſemine, ſunt ſemen Abrahæ. Paulus reſpondet hac ſententia. Iſmaël non reputatur pro ſemine. Iſmaël eſt natus ex Abraham. Ergo non omnes nati ex Abraham, reputantur pro ſemine. Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, hoc eſt, filius Iſaac, Iacob & nepotes eius cenſebuntur filij ac nepotes tui, non autem illi qui ex Iſmaële naſcentur. Sed quid hæc ſibi volunt? Hoc typo olim præfigurabat Dominus, quod eſſent naſcituri filij Abrahæ, quorum alij veſtigijs patris inſiſterent, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

haberentur pro filijs, Alij autem degenerarent, & non haberentur pro filijs, præſertim coram Deo. Hoc ipſum indicat Dominus apud Iohannem, vbi diſtinguit carnis filios à filijs imitationis, fidei, & operum Abrahæ: qui infra filij promiſſionis dicuntur: ita enim ait Dominus: Si filij Abrahæ eſſetis, faceretis vtiq; opera Abrahæ, nunc autem quæritis me interficere, quod Abraham non fecit.

Hoc eſt, non qui filij carnis, hi ſunt filij Dei, ſed filij promiſsionis reputantur in ſemen.

Exegeſis eſt & typi declaratio, quæ concluditur hoc modo:

Non filij carnis, ſed filij promiſſionis ſunt populus Dei.

Multi autem ex Iudæis ſunt filij carnis tantum, & multi ex gentibus ſunt filij promiſſionis. Proinde,

Vt multi ex Iudæis non ſunt populus Dei: ita multi ex gentibus in ſemen reputantur.

Qui autem ſint filij promiſſionis ſupra docuit Paulus in 4. his verbis: Et ſignum accepit circumciſionis ſignaculum iuſticiæ fidei quæ fuerat in præputio, vt eſſet pater omnium credentium in præputio, quo ipſis etiam imputetur in iuſticiam, & pater circumciſionis non ijs qui ſunt ex circumciſione tantum, ſed etiam qui inſiſtunt veſtigijs

ſtigijs fidei patris noſtri Abrahæ, cum adhuc eſſet in præputio. Hîc apertiſſime definiuntur filij promiſſionis eſſe, qui credunt & inſiſtunt veſtigijs fidei Abrahæ, vndecunq; ſunt oriundi, ſiue ex Iudæis ſiue ex gentibus, ſiue nati ſunt ex Abrahamo ſecundum carnem, ſiue non. Atq; ita diſerte Paulus ad Galat. 3. definit filios Abrahæ, cum inquit: Noſtis igitur, quod qui ex fide ſunt, ij ſunt filij Abrahæ. Et paulo poſt: Itaque qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abraham. Huc pertinet Iohannis dictum: Dedit poteſtatem vt filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. Item, Qui non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati ſunt, ſcilicet per promiſſionis fidem.

Filij carnis dicuntur in genere quidem omnes, qui ortum ducunt à ſemine Abrahæ. In ſpecie vero, vt hîc, qui neglecta fide Abrahæ, ſanguinis quidem ratione ſunt filij, ſed carne hoc eſt, externa ceremoniarum ſeruitute nituntur, ideoq; non ſunt filij hæredes, ſed vt ſerui abdicantur. Horum typus fuit Iſmaël ex Agar natus, quæ Agar montem Syna figurat, vbi leges & ceremoniæ ſunt promulgatæ. Atque ita hunc typum explicat Apoſtolus ad Galat. 4. qui in tertio ſub alia verborum forma locutus, rem eandem proponit, & diſtinguit poſteros Abrahæ in eos qui ex fide ſunt, & in eos qui ſunt ex operibus legis. His obſeruatis, planiſſimus erit huius loci ſenſus, videlicet, quod verus Iſraël habeatur

quiſquis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quiſquis credit promiſſioni, non habita aut carnalis propagationis aut gentis, aut ceremoniarum ratione. Quemadmodum enim Deus non omnes Abrahæ filios voluit cenſeri in ſemine, ſed Iſaac tantum: ita nunc quoque, tametſi numeroſus eſt Iſraëlitarum populus: tamen illi ſoli veri Iſraëlitæ cenſentur, qui promiſſionis fidem habent, atque ita præſens argumentum à typo ad antitypon deſcendit. Sed quid de Iſmaële cenſendum? Ex hoc loco nemo probauerit Iſmaëlem damnatum eſſe, tantum enim neglectum & præteritum docet hic locus, ne haberetur hæres Abrahæ, & ne ab eius ſemine naſceretur Meſſias, ſed Iſaac ſolus hæres conſtituitur, vt conſtaret certa Chriſti genealogia. Quis diceret vndecim tribus damnatas, quod ſint neglectæ & præteritæ præ tribu Iuda, cui promiſſum erat, vt ex ea naſceretur Chriſtus.

Promiſsionis enim ſermo hic eſt: In tempore iſto veniam, & erit Saræ filius.

Hoc promiſſionis verbum habetur Geneſ. 18. in quo verbo tria ſunt obſeruanda, Hiſtoria, Finis, Typus. HISTORIA *eſt. Quod Abrahamo ſeni promiſſus ſit filius ex vxore Sarah, quæ & natura & ætate ſterilis fuit, qui filius, excluſo Iſmaële nato ex Agar, hæres Abrahæ futurus eſſet, atque ideo filius haberetur Abrahæ: Etſi*

hæ: Etſi autem Iſmaël ex ſemine Abrahæ eſt natus, non tamen habetur pro filio, propterea quod hæreditate excluditur. FINIS fuit, vt certo conſtaret ex qua linea deſcendente ab Abraham naſceretur promiſſus Meſſias. TYPVS hic eſt, quod vt Abraham plures habuit filios, ſed non omnes facti ſunt hæredes, ideoque nec pro filijs reputati ſunt: ita multi propagati quidem ſunt ex ſanctis parentibus, ſed non omnes ſunt promiſſionis hæredes, ſed tantum illi, qui ſanctorum patrum veſtigijs inſiſtunt viua fiducia cum patribus in Chriſtum recumbentes. Atque hæc ideo olim typicè figurata ſunt, vt cum fierent contumaces & increduli Iudæi, reuocati ad typum coarguerentur. Quare Apoſtolus noſter pulcerrime typum antitypo accommodat.

Non ſolum autem, ſed & Rebecca ex vno ſemen habens Iſaac patre noſtro.

Ne exciperent Iudæi contrâ, ac dicerent iſta violenter à Paulo torqueri, cum maxima ſit diſſimilitudo inter filium ex ſerua natum, & filium ex vxore libera procreatum. Paulus proponit alium typum, quo priorem confirmat, contra quem non poſſunt Iudæi excipere. Vnus Iſaac fuit pater, vna Rebecca fuit mater, ſimul ambo concepti ſunt Eſau & Iacob, attamen Iacob præfertur Eſau, atque reputabatur in ſemen, vt ab

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eius poſteritate olim naſceretur Meſſias, ac interea Eſau præteritus eſt, vt non ex ſemine ipſius naſceretur Meſſias. Hinc concluditur, non omnes natos ex ſanctis patribus eſſe eiuſdem dignitatis & loci. Iacobum delegit Deus, vt ex eo naſceretur Chriſtus. Eſau autem præterijt non moratus quod fuerit peræquè natus ex ſanctis parentibus, ſicut Iacob. Hæc eò pertinent, vt veluti duas familias patriarchæ Iacob conſideremus, in quarum vna ſunt nati ex ſemine carnali tantum, in altera verò, qui ſunt ex ſpiritu & fide promiſſionis. Oratio Paulina Ecliptica implebitur hoc modo: Non ſolum autem (ſcilicet Abraham expertus eſt in ſuis filijs, non omnes reputari pro ſemine qui ab eo nati ſunt ſecundum carnem) verumetiam Rebecca (ſcilicet experta eſt in ſuis filijs.) Huc iam aptiſſime ſubiungitur ratio Pauli.

Nondum enim natis pueris, cum neque boni quippiam feciſſent, aut mali (vt ſecundum electionem Dei propoſitum maneret) non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt illi: Maior ſeruiet minori.

Hoc teſtimonio idem probatur quod ſupra, & propoſitum & probatum eſt: nimirum quod non omnes nati ex ſanctis parentibus ſint æqualis ſortis, & ne exciperent Iudæi contra, ac dicerent,

cerent, id ideo factum eſſe, quia Eſau erat malus, Iacob vero bonus. Apoſtolus anteuertit & dicit, Deum antea propoſuiſſe vtrum ex iſtis duobus eligeret, vtrum alteri præferret, idq; in re certa, quemadmodum clare indicat hiſtoria. Maior, inquit, ſcilicet Eſau primogenitus, Seruiet minori, ſcilicet Iacobo, quod ſane nunquam completum eſt in perſonis eorum. Nam Iacob reuerſus à Laban ſocero cum vxore, familia & armentis, proſternit ſe coram Eſau fratre ſuo, ac Dominum eum appellat, Gene.23. Verum iuxta prophetiam completum eſt. Duæ, inquit, gentes ſunt in vtero tuo, hoc eſt, duo populi ex tuis filijs naſcentur, Iſraëliticus quidem à Iacob, Idumæus verò ab Eſau, horum maior, hoc eſt, populus natus ex primogenito Eſau, ſeruiet minori, hoc eſt, populo nato ex Iacob, hoc eſt, Iſraëlitico. Hæc prophetia completa eſt tempore Dauidis, tum enim Idumæus Iſraëli ſeruit, 2. Samuel.8. Quid ex his conſequitur? Typo antitypon reſpondere. Quemadmodum enim Eſau fretus prærogatiua carnali præteritus eſt & neglectus in re certa, & Iacob ſola gratia fretus dominus eſt factus Eſau: ita hodie Iudæi carnis prærogatiua tumentes, & externis cultibus nitentes, non ſunt populus Dei, ſed omnes illi qui cum Iacobo ex gratia vocantis pendent, & non ex merito operum.

Sicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau vero odio habui.

Alia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Alia probatio eiuſdem ex Malachia deſumta, quæ hoc modo concludi poteſt: Eſau non eſt reputatus pro ſemine coram Deo, Eſau fuit filius Iſaac, Igitur quidam filij Iſaac non reputantur pro ſemine coram Deo. Et rurſus, Iacob reputatus eſt pro ſemine coram Deo. Iacob fuit filius Iſaac, Igitur non totum ſemen Abrahæ eſt reiectum. Vtriuſque argumenti maior probatur Prophetæ teſtimonio. Cæterum ne hoc teſtimonio abutamur contra ſcopum præſentis diſputationis, PRIMVM tropum, qui eſt in verbis Prophetæ, excutiamus. DEINDE typum propoſitum videamus, atque accommodemus propoſitioni, quam Paulus probandam ſuſcepit.

Propheta dicit, Deum odio habuiſſe Eſau, hic meritò quæritur, quid ſibi odij vocabulum velit, præſertim cum ſcriptura dicat: Miſereris omnium Domine, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Fieri ergo non poteſt, vt odij vocabulum affectum in Deo notet, quo ipſe Dominus Eſau auerſetur. Proinde neceſſe eſt iſtam vocem figuratè accipi, vt in Euangelio, cum dicitur: Qui non odit patrem & matrem, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus. Hic cum palam eſt, quod Chriſtus non velit vt filij parentes affectu odij proſequantur, figuratè vocabulum odij accipi neceſſe eſt. Eſt itaque figura metalepſis, qua vox à propria ſignificatione transfertur propter conſecutionem quandam ad id, quod eſt poſterius, hoc eſt, ad id,

quod

quod in hominibus odium ſequi ſolet. Homines enim qui alios oderunt, eos negligunt & prætereunt. Hac igitur ratione dicitur Deus odio habuiſſe Eſau, non quod ex animo odierit, aut reiecerit eum tanquam damnatum, ſed quod in externis commodis eum neglexerit, ita vt ſemen Iſraël non diceretur, nec ex eius ſemine promiſſus naſceretur Meſſias, ſed ex Iacobi ſemine, Deinde quod non Eſau, ſed Iacob terram promiſſam ſemini acciperet poſſidendam. Cæterum ſi Malachiæ ſcopum conſiderauerimus, habent hæc verba exprobrationem. Nam hoc ideo dicit Deus, vt oſtendat ſe longe maiora beneficia exhibuiſſe Iſraëlitico populo, quàm Idumitis aut alijs gentibus, & tamen illi ingrati, pientiſſimum patrem & beneficum Dominum non agnouerunt. Cum ergo dicit: Eſau odio habui, comparate intelligendum eſt.

TYPVS præterea eſt hic conſiderandus, quo externæ res transferuntur ad ſignificandas res ſpirituales. Quemadmodum enim Deus olim multis typis & figuris adumbrauit ſtatum Eccleſiæ Chriſti ſub nouo teſtamento: ita hîc Eſau & Iacob quaſi imaginem quandam proponit Deus, vt in ea conſpiciatur & reiectio & aſſumtio eorum, qui ab Abrahamo deſcendunt. Nam ex hoc typo concluditur propoſitio diſtinctionis filiorum carnis & filiorum promiſſionis. Neque tamen hic typus eò pertinet, vt ſententiam damna-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

toriam feramus aduerſus Eſau & eius poſteros, quaſi ad vitam æternam non eſſent electi. Non enim propterea damnauit Eſau Deus, quia voluit illum typum eſſe externum rerum futurarum olim in Eccleſiam.

Quid igitur dicemus? Num iniuſticia eſt apud Deum? Abſit.

Anticipat obiectionem aduerſariorum, eamq́; diluit. Nam eo quod dixerat Apoſtolus Deum dilexiſſe Iacob, & odio habuiſſe Eſau, idq́; antequam in hanc lucem ederentur, apparet quod Deus alios reijciat ſine demerito, aſſumat autem alios ſine merito: quod ſane eſt æqualibus inæqualia tribuere. Quapropter iniuſtus videtur Deus, qui æqualitatem non ſeruat. Vt enim iuſticiæ proprium eſt æqualitatem ſeruare: ita iniuſticiæ eſt hanc violare. Hanc obiectionem Paulus ſuo more excipit exutreniſmo, eamq́; veluti indignam reijcit, Deinde reiectionis cauſſam ſubijcit hoc modo:

Moſi enim dicit: Miſerebor cuiuſcunq; miſereor, & miſerabor quemcunq; miſeror.

Inficiationis ratio eſt à repugnantibus ſumta. Senſus autem hic eſt: Iniuſtus eſt qui non reddit quod debet, Deus autem ex miſericordia recipit quoſcunq; recipit. Quare iniuſtus dici non doteſt. Nam cum nihil cuiquam debeat, liberum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt ipſi dare cui vult. Eſau quidem multas dedit diuitias, & copioſam familiam, ſed terram Canaan noluit illi dare. Eſau dedit copioſum ſemen, nam ex eius ſemine multi præclari duces orti ſunt, Sed non voluit Deus vt Meſſias ex ipſius poſteritate naſceretur. Non eſt ergo mirum, quod multos ex Iudæis reijciat Dominus. Nam vult ſuam miſericordiam ſolis credentibus accommodari. Textus Hebraicus clarior eſt, in quo PRIMO loco effectus ponitur, ſcilicet in gratiam recipere homines abſq; omni hominum merito. SECVNDO loco ponitur cauſſa: Viſcera miſericordiæ Dei. Nam verbum quo vtitur Moſes, dicitur à nomine Rechem, quod Zacharias expreſſit in ſuo cantico, cum ita inquit: Ad dandam ſcientiam ſalutis populo eius, in remiſſione peccatorum eorum, per viſcera miſericordiæ Dei. Ex hoc ergo Moſis teſtimonio nihil aliud concludi poteſt, quam ſalutem atq; alia beneficia, quæ nobis largitur Deus, ex ſola eius bonitate & miſericordia pendere.

Non eſt igitur volentis neq; currentis, ſed miſerentis Dei.

Infert ex dicto Moſis concluſionem cauſſæ beneficiorum Dei, & eſt ſenſus: Deus benefacit hominibus, non propter ipſorum merita, ſed propter ſuam miſericordiam. Non ergo debuit Eſau quicquam. Quare non eſt iniuſtus Deus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quod Eſau præterito, voluerit Iacob cenſeri ſemen Iſaac. Eſau quidem voluit & cucurrit vt acciperet benedictionem, quæ iam decreta erat & annunciata Iacobo, Sed Dominus ex miſericordia Iacobo benedici voluit, vt exemplo iſto oſtenderet, ſe ex gratia benefacere, & non ob merita. Per voluntatem itaq; & curſum intelligit Apoſtolus humanum opus ſeu meritum, quod ſane nullum locum habet inter cauſſas ſalutis noſtræ, quæ eſt gratuita. Quid? an non velle & currere debemus? Immo vero vtrunque oportet, & velle & currere, ſed ſecundum verbum. Cum enim Dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo vos, requirat ſane & voluntatem & curſum. Etſi ſuum opus eſſe pronunciat reficere, hoc eſt, onus tollere & ſalutem conferre. Iſmaël & Eſau voluerunt & cucurrerunt, ſed non iuxta verbum, ideo eorum curſus nihil iuuit. Sic hodie Turci, Monachi, Iuſticiarij volunt & currunt, ſed eorum voluntas & curſus non regitur verbo Dei, ſed carne nititur, & non gratia ſtabilitur. Hanc interpretationem & præcedentia confirmant, & ratio, quæ mox ſequitur, comprobat. Non ergo negatur, iuxta verbum volentibus & currentibus, brauium. Deus enim cum currentibus legitime, præmia proponit, vult vt & velimus præmia, & curramus in ſtadio, donec ad metam veniamus. Qui enim fieri poteſt, vt præmia

obtinea-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

obtineamus, niſi & velimus & ſtrenue curramus. Nam oportet vt vterque & ἀγωνοθέτης *& curſor faciant ſuum officium. Non igitur Paulus hoc vult, vt nihil interſit ſiue velis ſiue nolis, ſiue curras ſiue non curras, modo recte id fiat, Sed tantum affirmat, non meritum voluntatis aut curſus noſtri cauſſam eſſe eius, quod præmium propoſitum ſit, ſed tantum miſericordiam. Vt igitur miſericordia mera Dominus voluit Iacob hæredem terræ Chanaan eſſe, & non Eſau: ita eadem miſericordia ſaluat omnes credentes, ſiue ex gentibus ſiue ex Iudæis originem ducunt. Hîc proinde obſeruetur catholica doctrina de cauſa ſalutis noſtræ, videlicet quod ex ſola miſericordia Dei, & non ex vllo humano merito pendeat ſalus.*

Dicit enim ſcriptura Pharaon: In hoc ipſum excitaui te, vt oſtenderem in te potentiam meam, & vt annunciaretur nomen meum in vniuerſa terra.

Vt ſupra typis & exemplis declarauit, Deum mera miſericordia recipere quos recipit: ita hîc illuſtre proponit exemplum, videlicet Pharaonis olim in Aegypto regis potentiſſimi, quo exemplo oſtendit Apoſtolus, quod idem Deus, qui recipit confugientes ad ſe mera miſericordia, ſuo iuſto iudicio reijciat improbos, adeo vt ipſorum volun- tas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tas peruerſa, & curſus male ſuſceptus nihil Deum impediat, quo minus faciat quod vult. Nam vt Pharao nitens contra Deum, ſua voluntate & curſu recuſauit Deo obedire: quam ob cauſſam potenti Dei manu proſtratus, in mari rubro perijt: ita omnes improbi, quantumcunq; nituntur aduerſus Deum, olim iuſto Dei iudicio pœnas luent. Non enim impediat manuum Dei illorum voluntas peſſima, nec curſus quo ſe illi Deo opponunt. Huius rei fines adijciuntur duo, VNVS, vt oſtendatur potentia Dei punientis reprobos. ALTER, vt prædicetur nomen Dei in vniuerſa terra, videlicet quod ſit vltor ſcelerum eorum, qui contra ſe ſunt contumaces, & miſericors in eos, qui obediunt voci ſuæ. Nam vt tyrannum Pharaonem recuſantem obedire voci ſuæ, deiecit Deus in mari rubro: Ita Moſen & populum Iſraeliticum obedientem ſuæ voci eduxit ex Aegypto per medium maris rubri. Obſeruetur diligenter hic locus, qui docet tyrannos & impios reſeruari ad commeritas pœnas, quas Deus infliget ſuo tempore, vnde nos excitari debemus ad timendum Deum, ne noſtris ſceleribus colligamus nobis iram in die iræ. Porro verbum Excitandi, nequaquam ſignificat actionem efficacem, ac ſi Deus violenter Pharaonem aduerſus ſe & ſuum populum impuliſſet, Sed vt veteres interpretantur, notat permiſſionem, qua permiſit Deus, vt excitaretur Pharao ſuis malis affectibus

aduer-

aduerſus populum Dei. *Sunt qui verbum excitandi aliter interpretantur, & illud referunt ad voluntatem Dei efficacem, ordine omnia antecedentem. Sed illi refutantur Hebræa voce, quæ ſignificat, feci te ſtare et manere, cum alios multos in tuo regno proſternerem, hoc eſt, non ſtatim exterminaui te ob tuum peccatum. Septuaginta interpretes in paſſiua voce reddiderunt:* διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν, *hoc eſt, conſeruatus es hucuſque. Hanc interpretationem confirmat etiam Chryſoſtomus, qui vtitur voce* ἐτηρεῖτο, *hoc eſt, conſeruabatur Pharao. Deus enim ſæpe tyrannis parcit, cum vt eis pœnitentiæ locum concedat, eosq́; tandem, niſi egerint pœnitentiam, in exemplum aliorum puniat, tum vt ſint veluti ferula quædam, qua Dominus ſuos caſtigat, atq; in officio retinet.*

Itaque cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

Hæc oratio quia concluſio eſt, neceſſe eſt vt non pugnet cum propoſitione ſolutionis quæſtionis propoſitæ. Propoſitio ſolutionis fuit hæc: Quod Deus non ſit iniuſtus, propterea quod Iacob dilexerit, hoc eſt, prætulerit fratri in re certa, & Eſau odio habuerit, hoc eſt, neglexerit & præterierit, ita vt non haberetur hæres Iſaac coram Deo, nec ex eius poſteritate naſceretur Meſſias. Ratio propoſitionis fuit, Quod qui ex miſericordia facit, & ex iuſto iudicio non ſit iniuſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dicendus. Huc addit exemplum cum miſericordiæ tum iudicij. Populum Iſraëliticum, ſuæ voci obtemperantem, ex mera miſericordia eduxit ex Aegygto, Pharaonem autem contumacem & rebellem, iuſto ſuo iudicio deiecit in mari rubro. His nunc ſubijcitur concluſio: Igitur, Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Cuius ſenſus alius eſſe non poteſt, quàm quod Deus mera miſericordia recipiat quos vult, hoc eſt, credentes & obedientes voci ſuæ & iuſto iudicio reprobos abijciat, ac ſinat contemtores verbi ſui, qui poſt multas admonitiones & plagas interdum manent contumaces & rebelles, magis magisq; indurari. Porro ne quis hoc teſtimonio contra Apoſtoli mentem abutatur, duo ſunt nobis excutienda, nempe, quid ſibi velit indurandi verbum, & quos Deus indurare, & quorum miſereri velit ac ſoleat. Quantum itaq; ad indurandi verbum attinet, eius ſignificandi modus certa nobis methodo eſt inquirendus. Significatio etenim verbi cuiuſque aut ex ipſa voce, aut ex ſententia, iuxta periſtaſin, petenda eſt. Iam etſi ex verbo ſignificatio in genere nota eſt: tamen modus ſignificandi cognoſci nequit. Nam illum non eſſe vnum & eundem, ex eo manifeſtum eſt, quod Exodi 8. bis & Exodi 9. ſemel dicatur, Pharao ſuum cor induraſſe, & rurſus capite 9. dicatur Deus cor Pharaonis induraſſe, & in eodem capite repetatur paſſiuè: cor Pharaonis induratum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tum eſſe. Etſi autem omnia hæc teſtimonia indurationem & aggrauationem cordis Pharaonis indicant : tamen collatio manifeſte conuincit eodem modo iſta dici non poſſe. Nam ſi idem ſignificandi modus vbiq; in hiſce notatis locis ſeruaretur, duplex ſequeretur contradictionis implicatio, nimirum quod Deus induraret cor Pharaonis, & non induraret, Et Pharao induraret cor ſuum, & non induraret. Cũ ergo ex contradictionis lege hæc conſecutio eſt neceſſaria : Si Deus indurauit cor Pharaonis, Pharao non indurauit: Et, ſi Pharao indurauit, Deus non indurauit. Sed iam ſcriptura vtrumq; habet, quod & Deus indurarit cor Pharaonis, & Pharao indurarit cor ſuum. Neceſſe eſt igitur non eundem manere modum ſignificandi vtrobiq;, Quare contradictionis ratio cogit fateri modum ſignificandi verbi indurandi varium eſſe, qui ex verbis ipſis ſciri nequit. Nam ſi quis ex verbis contendit, hominẽ à Deo indurari, quia ſcriptum eſt: Deus indurauit cor Pharaonis, alius rurſus ex verbis contendere poteſt, Hominem à ſeipſo indurari, quia ſcriptum eſt: Et indurauit Pharao cor ſuum. Quid ergo hîc faciendum, cum conſtet quidem de ſignificatione verbi in genere. Sed modum ſignificandi eſſe varium oſtendat collatio teſtimoniorum? Ad ſententiam confugiendum eſt, quam ex ſcripturis hac via eruere debemus. Omnes homines ab Adam iuxta communem naturæ legem propagati,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

habent cor durum, id quod non ſolum lapſus communis conuincit, verumetiam clara ſpiritus Dei oracula teſtantur, Ierem. 17. ita ſcriptum eſt: Prauum eſt cor hominis ſupra omnia & præfractum. Ezech. 36. Auferam cor lapideum, id eſt, durum ſeu induratum de carne veſtra. Iam ſi Pharaonis cor, vt aliorum omnium, communi naturæ prauitate erat prauum, præfractum, lapideum, non magis poterat à Deo indurari quàm lapis, niſi prius fuiſſet mollitum, quod non fuit. Ex quo ſequitur, efficacem indurationis cauſſam Deo non eſſe aſſcribendã, quare alius huius verbi ſignificandi modus neceſſario ſtatuendus eſt. Sunt qui volunt permiſſionem indurationis ſignificari hoc verbo, quorum ſententia etſi probatur multis, & eſt vera recte intellecta: tamen à Grammaticis impugnatur, qui permiſſionem ſignificari verbis Hiphil, & non verbis Piel, quæ augent ſignificationem actionis verborum Paal, & ſemper efficacem actionem notant. Sed hiſce quid reſpondebimus? PRIMVM manifeſtum eſt ex iis quæ diximus, Deo non aſſcribendam eſſe efficacem indurationis cauſſam. DEINDE, ſi concedimus Grammaticis verba Piel ſignificare efficacem actionem, illi viciſſim cogentur nobis concedere, quod verba ſæpe, ſicuti et nomina, pro contrariis negatis ponantur, id quod in omnibus linguis vſitatiſſimum eſt, vt Iob. 24. dicitur, nocere viduis, qui eis non prodeſt. Et in Euangelio dicitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur odiſſe, qui non approbat & complectitur, Et amare vitam ſuam, qui eam periculis pro Euangelio non exponit. Quare ſi hîc verbum indurandi, vbi Deo tribuitur, explicemus per contrarium negatum, nihil inuſitate facimus, & pulcre conſentiet & ſtabit ſcriptura, nec vlla Grammaticorum legibus vis fiet. Cum itaq; duro molle contrarium eſt, & verbũ indurandi verbo molliendi aduerſatur, dicamus indurandi verbum pro contrario negato, hoc eſt, pro non mollire poſitum eſſe, idq́; in ea propoſitione, qua Deus dicitur cor Pharaonis induraſſe. Vt cum dicit ſcriptura, Deus indurauit cor Pharaonis, ſenſus ſit: Deus non molliuit cor Pharaonis. Et cum rurſus dicitur: Pharao indurauit cor ſuum, hunc habeat ſenſum: quod Pharao ſciens & volens indurauerit, hoc eſt, retinuerit cor durum & pertinax, neque ſe molliri voluerit, ſed magis magisq́; obfirmauerit cor ſuum, ne populum Dei dimitteret, tametſi miraculis conuictus confeſſus fuerit ſe peccaſſe. Cum enim videret pluuiam, grandinem & tonitrua ceſſaſſe, auxit peccatum, & aggrauatum eſt cor eius, ſpreto Dei mandato de dimittendo populo, & contemtis iræ diuinæ teſtimonijs.

Hæc vocis interpretatio neq; à verbis neq; à ſententia diſcrepat, immo vt oſtenſum iam ſatis eſt periſtaſi loci, vnde hoc teſtimonium deſumtum eſt, confirmatur, & eſt analoga primi religionis noſtræ axiomatis.

Cæterum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Cæterum, etſi certa ratione ac via inquiſiuimus huius loci ſententiam: operæpræcium tamen videtur, Eccleſiæ vocem audire, ac pauca patrum teſtimonia huc aſſcribere, vt inde magis adhuc confirmentur animi noſtri, de loci huius ſententia.

Oechumenius, Eum qui durus eſt & inobediens, durum & incredulum eſſe concedit.

Nazianzenus, Quod Aegyptius tyrannus à Deo induratus eſt, non ſic accipiendum eſt, quaſi Deus diuina ſua voluntate pugnantiam & reniſum menti tyranni impreſſerit: Verum quod voluntas alioqui propenſior ad malitiam non acceperit verbum molliens iſtum, quo Dei ſententiæ aduerſabatur, reniſum.

Baſilius, Indurauit Deus Pharaonem longanimitate pœnæq; dilatione.

Athanaſius, Tunc Deus mortalium corda obdurat, cum illos pro ſua magnitudine tolerat diu, cuius deinceps ob tolerantiam redduntur ijdem obſtinaciores ad malum, nec aliter ſe Deus habet quam herus aliquis, qui ſeruum nactus ſit improbum, quem, vbi humaniter & clementer vtatur, facit deteriorem, quod quidem non eò fit, quod dominus ſeruum malignitate indurauerit, ſed quia ſeruus Domini placabilitate ſit ad augendam improbitatem, & iniquitatem abuſus, vt qui herilem huiuſmodi in ſe benignitatem contemſerit.

Chry-

Chryſoſtomus hanc ipſam interpretationem ad verbum fere habet.

Auguſtinus in libro de voluntate Dei, in hæc verba (quem vult indurat) ita ait: Sed non ita intelligendum eſt, quaſi Deus in homine ipſam, quæ non eſſet, duriciem cordis operetur. Quid enim aliud eſt duricia, quam Dei obuiare mandatis? Vnde illud beatus Stephanus dicebat ad populum: Dura ceruice & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.

Ambroſius vt hunc ſcopum declinet, dicit hæc verba: Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat, ex perſona contradicentis dici, quaſi eſſet illatio aduerſarij abſurda, ex verbis Pauli colligentis. Etſi autem hanc interpretationem Ambroſii non recipio: tamen manifeſte colligitur ex verbis Ambroſii, quod Stoicam opinionem de efficaci induratione improbauerit. Hæc patrum teſtimonia, & hæc vox Eccleſiæ noſtram interpretationem muniunt, quam eorum autoritati oppono, qui hodie excuſare Pharaonem nituntur, & accuſare Deum, quaſi indurationis adeoque peccati autorem.

Quantum autem ad id attinet, quod poſterius obſeruandum dixi, de ijs videlicet, quos Deus ita indurare ſoleat, & quorum miſereri velit, explicatio petenda eſt, non ex imaginationibus Stoicis, ſed ex promiſſionibus & comminationibus Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Dei, ex Propheticis & Apoſtolicis concionibus. Hæc enim omnia docent, Deum ſolere indurare eos, qui ſe oderunt, qui ſibi ſæpe admonenti & vocanti obedire recuſant, qui verbum Dei ingrati repudiant, qui Euangelij gratiam aſpernantur. Vnde patet, quod indurationis cauſſa non ſit Deus ipſe, ſed hominis antegreſſa voluntas & rebellio, quemadmodum Paulus infra ex Prophetæ verbis docet: Tota die expandi manus meas ad populum contumacem et contradicentem. Huc accedit querela Domini, Matth. 23. Quoties volui congregare te & noluiſti. Et Stephanus in Actis, Duri ceruice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis, ſicuti & patres veſtri. Contra miſeretur omnium Dominus qui ad ſe confugiunt, & credunt in filium, adeo quod ipſos filiorum titulo ornet, ac hæredes beatæ immortalitatis conſtituat. Vult enim omnes ſaluos fieri, qui ſalutem oblatam fide accipiunt. Vtraq; hæc Dei voluntas, cum in malos perdendos, tum erga pios ſeruandos in Pſalmo indicatur his verbis: Fideles cuſtodit Dominus, & retribuet abundanter facienti ſuperbiam. Vnde hanc exhortationem infert: Viriliter agite & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino. Et rurſus in alio Pſalmo: Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes impios diſperdet. Et rurſus in alio Pſalmo: Multæ plagæ ſunt impio, ſperantem autem in Dominum miſe-

ricordia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ricordia circumdabit. Hinc conſolationem & exhortationem extruit : Lætamini in Domino, & exultate iuſti, & gloriamini omnes recti corde.

Dicis igitur mihi : Quid adhuc conqueritur. Voluntati enim eius quis reſiſtit ?

Eſt & hæc aduerſariorum obiectio illata ex præcedentibus verbis de Pharaone, & generali doctrina inde concluſa, videlicet, Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Senſus obiectionis hic eſt : Deus quem vult indurat. Igitur,

Deus non iuſte conqueritur de eo qui induratur, nec ipſum iuſte punit.

Conſecutio eſt firma, Quia nemo voluntati Dei reſiſtere poteſt. Principium quo nititur hæc obiectio hoc eſt : Nemo iuſte accuſat in alio quod ipſe facit. Sed ad principium reſpondendum eſt per diſtinctionem : Nemo iuſte accuſat in alio quod ipſe facit, ſcilicet efficaci voluntate, aliter iudicandum eſt de eo, qui aliquid dicitur facere quando vel permittit aliquid fieri, vel non violenter prohibet. Deus igitur cum indurat permittendo, & non molliendo nec prohibendo, iuſte & accuſat & punit induratum. Nam cauſſa effectrix indurationis non in ipſo Deo, ſed in homine eſt. Verum Paulus ad hanc obiectionem reſpondet dupliciter, PRIMVM, per obiurgationem, DEINDE, redditis cauſſis proprijs, cum reiectionis tum aſſumtionis.

Atqui

Atqui ô homo tu quis es qui ex aduerſo reſpondes Deo?

Hæc prior reſponſio eſt, qua contumaciam aduerſarij importunius reſponſantis retundit, quaſi diceret: Tu puluis & cinis cum ſis, cur diſceptas cum tanta maieſtate? Cur ex aduerſo Deo reſpondes quaſi ipſius facta ad examen reuocaturus. Audis quod ipſe Iſmaëlem præterierit, & Iſaac elegerit: Audis quod Iacob dilexerit & Eſau odio habuerit: Breuiter audis, quod cuius vult miſereatur, & quem vult induret. Cum hæc audis obſtupeſcis, immo Deum quaſi ad tribunal vocas, vt tibi ſuorum factorum cauſſas reddat, & tamen non miraris, nec culpas, quod ex eadem maſſa figulus diuerſa vaſa faciat.

Hinc proinde ſumamus catholicam doctrinā, qua docemur, non diſceptandum eſſe de verbis et factis Dei, ſed ea potius ſumma cum reuerentia ſuſpicienda. Huc illud Chryſoſtomi: δεῖ γὰρ πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ λεγομένοις, οὐ περιεργάζεσθαι κἂν τὸν λόγον αὐτῶν ἀγνοῶμεν. *Hoc eſt, Oportet enim credere ijs quæ à Deo dicuntur, & non curioſe inquirere, etſi rationem eorum ignoremus. Hoc tamen ita accipiendum eſt, ne noſtra oſcitantia & inertia ita adhæreamus dictis, vt nullam patiamur collationem ſeu* θεωρίαν, *ſine qua ſcriptura nequaquam intelligi poteſt. Nam vt ad cognitionem requiritur* θεωρία: *ita ad vſum* αἴσθησις *eſt neceſſaria.*

Num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Num dicet plaſma ei qui finxit ſe: Cur me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in ignominiam?

Confirmatio obiurgationis à comparatis. Confert autem Deum figulo: maſſam humanæ naturæ luto: & hominem quemlibet vaſi ex luto factum. Priuſquam autem hanc comparationem exponam, regulam Chryſoſtomi de huiuſmodi ſimilitudinibus ſtudioſis commendatam eſſe volo, qui ita ait: τὰ ὑποδείγματα οὐ πάντα καθόλου δεῖ λαμβάνειν, ἀλλ᾽ εἰς ὅπερ παρείληπται, τὸ λοιπὸν ἅπαν ἐᾶν. *Hoc eſt, Non oportet ſimilitudines ita accipere, vt in omnibus partibus rerum, quæ conferuntur, fiat comparatio, ſed tantum ſpectandum eſt cuius gratia adductæ ſunt, reliquis omnibus omiſſis. Iam comparationis partes videamus. Supra dixerat Apoſtolus: Iacobum & Eſau ab iiſdem natos eſſe parentibus, & veluti de eadem ſeminis maſſa ſumtos, ſed vnum à Deo electum eſſe, vt illuſtrior haberetur in populo Dei, alium vero neglectum, vt in obſcuriori haberetur loco, in hoc facto Deum culpari non debere oſtenditur* PRIMVM *hac comparatione. Figulus ex eadem maſſa aliud vas in honorem facit, aliud in ignominiam, & tamen à nemine culpatur vt iniuſtus. Cur ergo accuſatur*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Deus, qui ex eodem ſemine Abrahæ, alium nempe Iſaac voluit hæredem cenſeri, alium ſcilicet Iſmaëlem hæreditate Abrahæ excludi? Et rurſus ex ſemine vno natis duobus ſcilicet Eſau & Iacob, quorum hunc dilexit, & voluit in illuſtriori loco in Eccleſia eſſe, Illum vero odio habuit, hoc eſt, præterijt, nec voluit in tam illuſtri loco eſſe, quemadmodum ſupra copioſe explicatum eſt. DEINDE dictum eſt, Deum Pharaonem proſtrauiſſe in mari rubro, & eduxiſſe Moſen cum Iſraëlitis per medium maris. Hoc Dei admirandum factum nequaquam accuſandum eſſe, declaratur etiam præſenti ſimilitudine hoc modo: Figulus vaſa integra ſeruat, ſiue ad honeſtos, ſiue ad inhoneſtos vſus ſint facta, at in camino fracta comminuit ac abijcit, & tamen nemo accuſat vt iniuſtum. Cur ergo idem non licebit Deo? Cur non licebit illi contumacem & rebellem Pharaonem punire & abijcere, & obedientem Moſen ſeruare? hoc eſt, Cur non licebit Deo alios homines, qui ſuo verbo non obediunt reijcere, & alios, videlicet qui ſuo verbo obediunt, ex miſericordia recipere? Hæc ratio eſt adductæ ſimilitudinis, conueniens non ſolum argumento quod tractat Apoſtolus, verumetiam loco Ieremiæ, vnde Paulus hanc comparationem mutuatur. Ieremiæ cap. 18. Deus per os Prophetæ exemplo figuli oſtendit, in manu ſua eſſe contemtores verbi ſui poſſe perdere, & reſipiſcentes poſſe ſaluare. Quid

quæſo

quæſo aliud hîc facit Paulus exemplo Pharaonis & populi Iſraëlitici propoſito? Senſus ergo Prophetæ, vt & Pauli, eſt: Deus habet homines in ſua manu ſicut figulus ſuum lutum, Si quis uitam ſuam corrigere & Deo obedire non vult, eum Deus perdit, ſicut figulus perdit vas, quod ſæpius refictum, vicioſum tamen manet: & contra, Si quis voci Dei obtemperat, & vitam corrigit, hunc Deus ſeruat, ſicuti figulus ſeruat vas non vicioſum & infractum. PRÆTEREA, *vt figulus vas quod ſæpe refinxit, & nihilominus de camino ſemper prodit vicioſum iratus abijcit: ita Deus quos ſæpe inuitauit ad pœnitentiam, & voluit ſuo verbo refingere, ſed emendari nolunt vt Pharao, perdit & abijcit.* ADHÆC, *vt figulus nullum vas facit vt perdat, ſed tantum perdit ea quæ bona non ſunt, cum tamen conſilium fingentis fuit vt bona fierent. Non enim dubium eſſe poteſt, quin bonus artifex omnia quæ facit, bona eſſe velit: Sic Deus nullum hominem creauit, vt perderet, ſed tantum perdit eos qui reſipiſcere nolunt, cum tamen conſilium creantis fuerit, vt boni fierent. Neque enim dubitandum eſt, Deum velle omnes bonos eſſe, cum ſit ipſe optimus, & eundem velle omnes ſaluare, cum ſit ipſe feliciſſimus.* PRÆTEREA, *quemadmodum figulus ex eodem luto uaſa facit, at non omnia ad eundem vſum, ſed alia quidem ad vſum menſæ, & rerum honeſtarum,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

alia vero ad vſum culinæ, aut aliarum rerum parum honeſtarum: Sic Deus alios homines condidit vt ſint in Chriſti corpore, tanquam oculi, quoſdam vt aures aut manus, alios vero vt ſint quaſi pedes, & minus illuſtres partes, quales ſunt illi, quibus pauciores dotes contulit Deus. Atqui hoc eſt quod Paulus dicit: Aliud vas factum in ignominiam, id eſt, in vſum non tam honeſtum, vt ignominia pro contrario negato per liptoten accipiatur. Diſcernendum itaque diligenter eſt aliud eſſe frangi, aliud in ignominiam, id eſt, parum honeſtum vſum, eſſe factum. Quodlibet enim vas, ſi malum eſt, frangitur, ſiue ad honeſtos vſus, ſiue inhoneſtos ſit factum, quod clariſsime oſtenditur Ieremiæ 22. vbi ita ait Dominus: Si fuerit Iechonias filius Ioachim regis Iuda annulus ſignatorius in manu mea dextera, inde euellam te, tradamq; te in manus quærentium animam tuam. Rurſus, quodlibet vas ſi bonum eſt ſeruatur, etiamſi ad vſus parum honeſtos factum ſit, Verum in malo & vicioſo oſtendit figulus poteſtatem ſuam id frangendo, ſicuti ipſe Paulus, vt paulo poſt ſequitur, oſtendit. PORRO, quoniam quæ apparent ſunt veluti quædam ſymbola rerum ſpiritualium, ſumamus ſimilitudinem à magiſtratu ciuili, qui quædam imago Dei in ſcriptura prædicatur. Magiſtratus pius abſque omni dubio omnes ſuos ſubditos amore proſequitur, omnes cupit eſſe bonos

& pios

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& pios, vt ipſe eſt pius & bonus, Verum ſi quis petulanter & contumaciter ſuas leges contemſerit, hunc punit, Et contra obſeruantem leges ſuas, honore afficit & tuetur : Sic Deus non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Verum ſi quis hanc Dei voluntatem ſpreuerit vt Pharao, hunc Deus potenter proſternit, & contra, obedientem ſuæ voci tuetur & ſaluat.

Hæc tam copioſe à nobis dicta ſunt in hunc locum, ne quis putet Apoſtolum contra ſcopum diſputationis ſuæ patrocinari ſtoicæ neceſſitati.

Si vero volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, tulit magna cum patientia vaſa iræ, apparata ad interitum. Et vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam, Quis poteſt conqueri?

Similitudinem præſentem accommodat, cuius hæc eſt ſumma: Deus dum perdit iræ vaſa, oſtendit ſuam potentiam, dum contra ſaluat, vaſa miſericordiæ, hoc eſt, credentes & obedientes ſuo verbo, oſtendit ſuam gloriam. Ut cum Pharaonem vas iræ deiecit in mari, ſuam potentiam declarauit. & contra, cum Moſen vas miſericordiæ eduxit per mare rubrum, oſtendit ſuam gloriam. Porro duo ſunt in hac pericopa, quæ in ſpeciem videntur confirmare eorum ſententiam, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

am, qui affirmant Deum violenter & iudurare & ſaluare. DICIT enim vaſa iræ apparata fuiſſe ad interitum, quod videtur hunc habere ſenſum, quod Deus illa parauerit vt perderet. DEINDE addit, Deum præparaſſe vaſa miſericordiæ ad gloriam, vnde concludi videtur, quod non ſolum ſanatio, verumetiam induratio ſit effectiue à Deo. Sed hanc expoſitionem ipſe textus clariſſime refutat, cum Deum ipſum dicit oſtendiſſe iram, & tuliſſe vaſa iræ magna cum patientia. Vtrumq; pugnat cum ſtoica interpretatione, oſtendit etenim Dominus iram ſuam in vaſa iræ. At nemo iraſcitur ob factum, cuius ipſe eſt autor. Iraſcitur autem Deus Pharaoni indurato. Proinde fieri non poteſt, vt Deus ſit indurationis Pharaonis cauſſa efficax. Quare Pharao non eſt apparatus à Deo, vt fieret vas ad interitum. Deinde additur in textu, Quod Deus magna cum patientia tulerit vaſa iræ. Si tulit, certe dolet ei res, Si dolet, profecto non placet. Quare & hinc ſequitur, Deum non effectiue paraſſe vaſa, vt vaſa iræ eſſent, quod nec Apoſtolus dicit, ſed præparaſſe vaſa iræ ad interitum. Vt autem hoc intelligatur apertius, notanda eſt phraſis frequens in ſcriptura, qua tribuitur cauſſæ agenti propter aliud euentus, qui aliam propriam cauſſam habet, idq; propter euentum, quemadmodum ſequentia teſtimonia apertiſſimè conuincunt. Oſe. 8.

Aurum

Aurum ſuum & argentum ſuũ fecerunt ſibi idola, vt interirent. Conſilium fabricantium idola nequaquam fuit, vt colentes idola interirent, ſed potius vt Deum iſto pacto placarent, & ſaluarentur, verum propter euentum ita loquitur Propheta. Mich. 6. Ambulaſti in voluptatibus eorum, vt darem te in perditionem. 4. Reg. 21. Manaſſes dicitur traduxiſſe filios ſuos per ignem, vt faceret malum coram Domino, & irritaret eum. Hac phraſi etiam dicitur Deus creaſſe impium ad diem malum, nequaquam enim hominem ipſum creauit ad diem malum, hoc eſt, vt interiret, ſi conſilium creantis Dei ſpectes: ſed dicitur propter euentum, qui habet aliam cauſſam, eamq́; propriam, nempe impietatem hominis. 1. Cor. 1. dicitur: Videte fratres vocationem veſtram, non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed ſtulta mundi elegit Deus. Hic Apoſtolus vtitur quidem eligendi verbo, ſed quod illud ad euentum ſit referendum, & non ad conſilium Dei creantis & reformantis hominem, ſatis indicat. Nam illa impedimenta enumerat, quæ homines auocare ſolent, quo minus hanc cœleſtem vocationem curent, vt ſunt ſapientia carnalis, potentia & nobilitas. His enim reb. ineſcati homines contemnunt Euangelium. Hoc ipſum Dominus teſtatur propoſita parabola Lucæ 14. vbi dicit: Multos vocatos quidem fuiſſe ad cœnam illam magnam, ſed alium aliam cauſſam

prætexuiſſe, quo minus venire vellet, vnus villam, alter quinque iuga boum emerat, tertius vxorem duxerat, atq; ita à cœna illa magna apparata multis, excluduntur, non deſtinatione Dei vocantis omnes, ſed propria culpa. Quomodo autem dictum Chriſti intelligendum ſit: Multi ſunt vocati, pauci vero electi, periſtaſis loci ſatis indicat, Matth. 20. & 22. Illud enim dictum continet duo, nempe bonitatis Dei ſeu miſericordiæ magnitudinem, qui omnes vult ſaluos fieri, atque ideo eos vocat per Euangelium, & turpiſſimam hominum ingratitudinem, qui tantam vocationem contemnunt.

Quos etiam vocauit, nimirum nos non ſolum ex Iudæis, verumetiam ex gentibus.

Definit vaſa miſericordiæ eſſe vocatos, hoc eſt, eos qui ad prædicationem Euangelij conuertuntur. Relatiuum diſcrepat ab antecedente in genere, nam Apoſtolus rationem ſententiæ habuit, qui per vaſa homines intelligit. Obſeruentur ergo duo, VNVM de vaſis miſericordiæ, videlicet quod hoc nomine dicantur vocati, hoc eſt, credentes Euangelio. ALTERVM, quod Eccleſia conſtet promiſcue ex omnibus hominibus Iudæis & gentibus, qui Euangelium recipiunt. Hîc enim non nationis, ſed fidei habetur ratio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Vt etiam in Oſea dicitur: Vocabo populum, qui meus non erat, populum meum, & eam quæ dilecta non erat, dilectam. Et erit in loco vbi dictum fuerat eis: Non populus meus vos, illic vocabuntur filij Dei viuentis.

PRIOR pars huius teſtimonij ſumta eſt ex 2. Oſeæ, POSTERIOR ex primo. Probat autem hoc teſtimonio Apoſtolus alterum diſtributionis membrum, videlicet quod ex gentibus etiam Eccleſia ſit colligenda. Nam cum Oſeas viueret, gentes non habebantur pro populo Dei, ſed ſoli Iudæi. Nam pauciſſimis ex gentibus innotuerat fœdus de Meſſia. Quare cum dicit fore, vt ijs, qui tum non habebantur pro populo, aliquando dicatur: populus meus vos, & filij Dei viuentis vocentur, ſatis manifeſte vocationem gentium vaticinatur: quemadmodum & exemplo filij fornicariæ, qui dicebatur Loami, figurabat. Hinc ergo efficitur quod propoſuit Apoſtolus, videlicet, quoſdam pro ſemine habendos, qui eſſent promiſſionis & non carnis filij. Porro epitheton viuentis, quod Deo tribuitur, PRIMVM additur, vt diſtinguat verum Deum à dijs gentium, quos coluerunt gentes ante conuerſionem, & Iudæi etiam relicta Prophetica doctrina exemplo gentium. DEINDE, vt

ſignificet efficaciam, virtutem & operationem Dei in Eccleſia. POSTREMO, *vt oſtendat quonam nos vocet Deus ſuo verbo, nempe ad æternam beatamq́; vitam.*

Eſaias autem clamat ſuper Iſraël: Si fuerit numerus filiorum Iſraël vt arena maris, reliquiæ ſaluabuntur.

Ex capite 10. *Eſaiæ ſumto teſtimonio probat Apoſtolus, quod antea probandum propoſuit, videlicet non omnes qui ſunt ex carnali Iſraëlis ſemine eſſe veros Iſraëlitas. Nam veri Iſraëlitæ omnes ſunt promiſſionis filij. Sed plerique ex ſemine carnali Iſraëlis damnabuntur. Quare ſequitur pleroſq; eorum non eſſe veros Iſraëlitas. Cur autem damnentur pleriq; Iudæorum, in initio capitis indicatur, vbi obiurgat eos, quod fuerint impij, iniuſti, & omni iniuriæ proximi intenti, atq; ideo minatur eis Dominus & captiuitatem corporum, & animorum interitum, excipit tamen illos paucos, qui ſe ad Dominum in vera pœnitentia conuertunt. Similitudo arenæ maris, vt multitudinem impiorum Iudæorum notat: ita Dei iuſtiſſimam iram indicat, qua contumaces & rebelles Iudæos perdet. Monet igitur hic locus, ne multitudinem peccantium imitemur, ſed potius illos paucos, qui vera pœnitentia ſe ad Dominum conuertunt. Deus enim non multitudinis, ſed fidei & infidelitatis in ſaluandis &*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dis & perdendis hominibus rationem habet. Nam omnes viæ Domini iudicium, iuſticia & miſericordia. Hebræus textus & ſeptuaginta habent: Si fuerit populus tuus Iſraël vt arena maris, pro quo Apoſtolus habet: Si fuerit numerus filiorum Iſraël. Hoc annotandum putaui, quia hinc apparet, tempore Apoſtoli extitiſſe aliam Græcam verſionem quàm ſeptuaginta interpretum, quam & vetus interpres ſecutus eſſe videtur.

Verbum enim conſumans & abbreuians in iuſticia, quia verbum abbreuiatum faciet Dominus in terra.

Ratio Prophetæ, cur reliquiæ filiorum Iſraël ſaluabuntur, ſumta à iuſto Dei iudicio. Nam ingentem multitudinem, ob ſua ſcelera & impœnitens cor perdet. Hæc ſententia eſt verborum Prophetæ, quemadmodum circumſtantiæ cum apud Prophetam, tum apud Apoſtolum ſatis oſtendunt. Textus Græcus obſcurior eſt propter triplicem Hebraiſmum. PRIMVM *enim verbum pro re, & res pro populo Iſraëlitico ponitur.* DEINDE *participia pro verbis ponuntur, conſumans pro conſumat, & abbreuians pro abbreuiat.* PRÆTEREA *præſentia pro futuris ponuntur. Senſus ergo eſt: Dominus populum conſumabit & abbreuiabit iuſte, hoc eſt, ex magna multitudine exiguam ſummam ſaluabit, reliquis*

iuſte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

iuſte perditis. Hebraicus textus ita habet ad verbum redditus: Conſumtio conciſa inundat in iuſticia, quoniam conſumtionem, eamq́; deciſam Dominus Deus Sebaoth facit in medio orbis terræ. Bis eandem ſententiam repetit, vt maiorem terrorem contumacibus Iſraëlitis incutiat. Eſt autem hic ſenſus: Deus decreuit, idq́; iuſto iudicio, ſumere pœnas de Iſraële, & illum conſumere & perdere ob eius ſcelera.

Et quemadmodum prædixit Eſaias: Niſi Dominus Sebaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicuti Sodoma facti fuiſſemus, & ſicut Gomorra fuiſſemus.

Idem probat teſtimonio ſumto ex primo capite eiuſdem Prophetæ, in quo teſtimonio antegreſſa cauſſa obſeruanda eſt, quæ fuit maxima populi contumacia aduerſus Deum, de qua Dominus conqueritur hoc modo: Audite cœli & auribus percipe terra, filios enutriui & exaltaui, ipſi autem conſpirauerunt aduerſus me. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe dominorum ſuorum: Iſraël autem me non agnouit, & populus meus non intellexit. Deinde poſt multas comminationes ſubijcit verba, quæ hîc ab Apoſtolo adducuntur. Hinc duo concluduntur, VNVM, quod non omnes qui nati ſunt ex Iſraël ſunt veri Iſraëlitæ, id quod probandum ſumſit Apoſtolus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Apoſtolus. ALTERVM, *Quod non ex deſtinatione Dei ſint degeneres facti Iſraëlitæ, ſed ex propria malicia, qui Deum contemſerunt, ac eius vocem audire recuſarunt.*

Quid igitur dicemus? Gentes quæ non ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſticiam, iuſticiam inquam, quæ eſt ex fide: Iſraël autem ſectans legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit.

Poſtquam typis ſimilibus, exemplis & ſcripturæ teſtimonijs oſtendit, non omnes eſſe Iſraëlitas, qui ex ſemine Iacob ducunt originem, ſed promiſcue omnes qui promiſſioni credunt, abſque reſpectu carnalis originis, cenſeri coram Deo pro ſemine, aperte cauſſas ponit cum reiectorum Iſraëlitarum, tum aſſumtarum gentium. Sententiæ autem ſumma huc redit: Iſraëlitæ pleriq; pereunt, quia excæcati perſuaſione iuſticiæ legis, iuſticiam fidei aſpernantur. At pleræq; gentes aſſumuntur, quia deſperantes de legis iuſticia, ad fidei iuſticiam confugiunt. Obſeruetur igitur hoc loco vniuerſale & immotum Dei decretum, quo Deus certiſſime decreuit, omnes credentes ſaluare, ijsq; omnibus reiectis qui aliunde quærunt ſalutem, quam à ſolo Chriſto, quales ſunt omnes Phariſæi omnium temporum. Neque tamen hæc ita accipienda ſunt, ac ſi Deus bona

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

us bona opera, quæ lex requirit, non velit. Nam ideo & creauit hominem, & poſtea lapſum redemit, vt in bonis operibus ambularet, ſed tantum damnat peruerſam operum perſuaſionem, qua homines ſe fingunt coram Deo operibus ſuis iuſtificari.

Propter quid? Quia non ex fide, ſed ex operibus legis.

Quærit rurſus, cur Iſraël ad legem iuſticiæ non peruenerit, vt eius veram & vnicam cauſſam doceat. Eſt autem hæc vnica cauſſa, non conſilium Dei creantis Iſraelitas, non decretum Dei donantis Iſraëlitis tam eximia dona, adeo quod non fecerit taliter omni nationi, nec voluntas promittentis eiſdem Meſſiam, ac cum illo veram ſalutem: Sed quod non ex fide quæſiuerit iuſticiam Dei, ſed ex operibus legis propriam, quod ſane nihil aliud eſt, quàm ſacerdotium Chriſti reijcere, ac ſanguinem Domini impuris pedibus conculcare.

Impegerunt enim in lapidem offenſionis, quemadmodum ſcriptum eſt: Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali, & omnis qui credit in ipſum, non pudefiet.

Aetiologia eſt ex Prophetæ Eſaiæ teſtimonio ſumta, cuius hic eſt ſenſus: Quod Iudæi non ſint conſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

conſecuti iuſticiam fidei,cauſſa alia non eſt,quàm quod obiectum fidei Chriſtum ſpreuerint. Offende bantur enim in perſona Chriſti,quem non agnoue runt iuſtificatorem. Hic Chriſtus lapis quidem offenſionis appellatur, ea phraſi, qua Euangelium odor mortis ad mortem dicitur, hoc eſt, vicio hominum,qui ſibi à Chriſti perſona, aut à doctrina, aut ab Eccleſiæ forma,aut ab alijs quibuſcunque rebus ſcandalum ſumunt. Porro teſtimonium Prophetæ inprimis obſeruandum eſt, in quo quin que hypotheſes continentur. PRIMA, quod extra Chriſtum non ſit ſalus. SECVNDA,quod Iudæi reiecti ſint, quia in perſona Chriſti offende bantur. TERTIA, quod beneficium ſalutis ſit vniuerſale. QVARTA, quod hoc ſalutis beneficium ſolis credentibus applicetur. QVINTA, quod Chriſtus ſit verus Deus. Nam ſalus promittitur in illum credentibus.

Caput X.

Summa capitis decimi.

SICVT Iudæi propriam iuſticiam ſtatuentes, iuſticiæ Dei non ſunt ſubiecti: ita promiſcue omnes qui credunt Euangelio iuſtificantur fide, & vt hi ſoli ex gratia ſaluantur, ita illi ſuapte culpa pereunt.

Ordo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ordo & partes capitis decimi.

Poſtquam in ſuperiori capite ſatis refutauit Apoſtolus Iudæos, qui putarunt ſe gentibus, quantum ad ſalutis beneficium attinet, præferendos eſſe, propterea quod è ſanctis patribus originem ducerent: Hîc rurſus ingreditur diſputationem aduerſus eoſdem, & detrahit eis, cui potiſſimum nitebantur, videlicet operum iuſticiam, fuſiusq́; de cauſsis reiectionis Iudæorum, & aſſumtionis gentium diſputat. AC PRIMVM quidem exordiolo beneuolentiam captans, cauſſas reddit, cur Iudæi non ſint fidei iuſticiam aſſecuti. HVC addit neceſſariam iuſticiæ legis & iuſticiæ fidei collationem, vt conſtet exactum diſcrimen. HINC deſcendit ad deſcribendam fidem, & oſtendit vnde ſit, quodnam ſit eius obiectum, quis fructus, & quod omnibus offeratur gratia, propterea quod non ſit diſtinctio Iudæi & Græci, quemadmodum ſupra in primo & tertio attigit. POSTREMO loco, vt fortius ſuos Iudæos premat, oracula Prophetarum de illorum vſitata contumacia adducit.

Exegeſis decimi capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Fratres

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Fratres, propenſio quidem cordis & deprecatio, quæ eſt ad Deum pro Iſrael, eſt in ſalutem.

Exordiolo aditum ſibi facit Apoſtolus ad ſequentem diſputationem, contra iuſticiam operum, & pro iuſticia fidei, idq; ideo, vt tollat omnem odij ſuſpicionem. Duo autem facit in hoc exordiolo. P R I M V M *teſtatur de promtitudine animi ſui erga Iudæos. Eſt autem hîc* εὐδοκία *magnum deſiderium, vt interpretatur Chryſoſtomus, non ex virtute aut meritis illorum ortum, ſed ex miſericordia potius erga eos, quos videt in certum interitum præcipitari.* D E I N D E *dicit, ſe pro ipſis deprecari apud Deum. Prius admonet nos & affectus & officij erga eos, qui nondum ſunt edocti Euangelium. Poſterius clarè oſtendit, Iudæos non ita reiectos fuiſſe, quin in gratiam poſſint recipi, modo agerent pœnitentiam. Stultum enim fuiſſet orare pro eis, quibus certa decreta eſſet damnatio. Apertè igitur Paulus teſtatur, ſe non iudicaſſe, Iudæos decreto Dei fuiſſe ita abiectos, quin aditus pateret ad gratiam, ſi reſipiſcerent. Quare hæc deprecatio Pauli Stoicam prædeſtinationem euertit.*

Teſtor enim illis, quod zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam.

Hæc ratio non eius orationis eſt quæ præce-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dit, ſed obiectionis quæ in hac cauſſa locum habere videtur. Poterant enim ita obijcere ſiue Iudæi ipſi, ſiue alij eorum vicem dolentes: Iudaicus populus magno zelo gloriæ Dei ardet, magno ſtudio pietatis facit quod facit. Non igitur veriſimile eſt eum à Deo reiectum eſſe. At Apoſtolus reſpondet per conceſſionem & correctionem. Fateor, inquit, quod zelum Dei habeant mei contribules, ſed non ſecundum ſcientiam. Quare ipſis nihil prodeſt iſte zelus. Singulari quidem zelo operam dant propagandæ gloriæ Dei. Sed regula zeli iſtius erronea eſt. Continet igitur hic locus inſignem doctrinam, qua docemur, erroneum zelum & intentionem bonam extra verbum inutilem, immo pernicioſam eſſe. Quicunq; autem aliquid facit bono zelo & intentione, ſed errante, quadrupliciter peccat. PRIMVM enim defectione delinquit. Nam à verbo Dei deficiens, ſuum admiratur zelum. DEINDE temeritatis reus peragitur, quia temere id tentat & ſtulte, de quo nullum præceptum habet. TERTIO, peccat ſuperbia, Nam opinione ſapientiæ ſuæ ſuperbè deligit ſibi cultus in contumeliam Dei. QVARTO, plurimis alijs exemplo defectionis, temeritatis & ſuperbiæ nocet. Hinc facile eſt iudicare de illis, qui ſuas bonas intentiones pro cultu obtrudunt Eccleſiæ.

Cæterum notatur hîc duplex zelus Dei, quorum VNVS eſt ſecundum ſcientiam, ALTER

præter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

præter ſcientiam, Ille regulam certam & infallibilem ſequitur, Hic errorem pro veritate amplectitur, in ſuam ipſius perniciem. Admoneamur ergo hinc diligentiæ in cognoſcenda veritate, ne cum Iudæis erroneo zelo feramur contra Deum.

Ignorantes enim Dei iuſticiam, & propriam quærentes ſtatuere, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubiecti.

Ratio eſt erronei zeli Iudæorum, videlicet, ignorantia iuſticiæ Dei, & propriæ iuſticiæ ſtabilitio. Illa habet cauſſam antegreſſam ignorantiam Chriſti, hæc legis externa opera, ſeu legis literalem iuſticiam. Quænam ſit iuſticia Dei, in primo & in tertio declaratum eſt, videlicet ea ſola quæ probatur Deo, quæ eſt obedientia Chriſti, cum crucis tum legis. Hæc ideo fidei dicitur, quia porrecta prædicatione Euangelij veluti manu Dei, apprehenditur fide veluti manu hominis, quam fidem Spiritus ſanctus ad prædicationem Euangelij operatur in cordibus hominum non reluctantibus. Vt autem crucis obedientia eſt peccati expiatio: ita obedientia legis in Chriſto eſt credentis iuſticia, vt credens perſona iam placeat Deo, & accepta ſit. Legis iuſticia, quæ & hominis dicitur, eſt, quæ parari putatur ab homine per obedientiam erga legem Dei. Verum quia hanc iuſticiam nemo operando aſſe-

qui poteſt, grauis caſus illis omnibus accidit,qui per eam iuſtificari contendunt. Nam & Dei iuſticia excidunt, & grauius in peccatorum baratrum immerguntur,vt nullis humanis viribus inde eluctari queant. Diligenter igitur obſeruetur conſecutio Apoſtolica: Quicunque propriam iuſticiam ſtatuunt,non ſunt ſubiecti iuſticiæ fidei. Hanc doctrinam pulcerrimo ſuijpſius paradigmate confirmat Apoſtolus Philip.3. Hinc ergo qualiſnam ſit doctrina Phariſaica & Papiſtica apparet, qui Chriſtianam iuſticiam ex fide & operibus,tanquam ex cauſſis ſeu partibus eſſentialibus conſtare contendunt, quam copulam in iuſtificando impoſſibilem eſſe hic clare pronunciat Apoſtolus. Etſi autem obedientia debita Deo, neceſſario cum fide coniuncta eſt: tamen vt cauſſa iuſticiæ non eſt ſtatuenda. Nam obedientia Chriſti ſola eſt iuſticia credentis, cuius pars hominis iuſticia nullo modo dici poteſt. PORRO hîc quæſtio oritur de ignorantia, vtrum excuſet nec ne. Paulus aperte hoc loco teſtatur, eam minime excuſare. Nam aberrantes à vera iuſticia, per ignorantiam puniri affirmat. Diſtinctiones ignorantiæ, quas cum Theologi, tum Iuriſconſulti tradunt omitto, & hoc tantum de ignorantia ſcire hoc loco neceſſarium eſt,quod tradit Auguſtinus hiſce verbis: In ijs qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt, in ijs vero qui non potuerunt, pœna peccati: ita ignoran-

tia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tia noſtri & Dei, antequam verbum audiui-mus, pœna peccati fuit, iuſto Dei iudicio damnabilis. At poſtquam acceſſit verbum, non ſolum pœna eſt peccati ignorantia, verumetiam grauiſſimum peccatum. Nam, vt inquit Bernardus, qui neſciunt vel ſciendi incuria, vel diſcendi deſidia, vel verecundia inquirendi, nullam excuſationem habent.

Finis enim legis eſt Chriſtus, in iuſticiam omni credenti.

Aetiologia eſt, cum à fine & ſcopo legis, tum à Chriſti officio ſumta. Hanc Aetiologiam ita inſtituit, vt ſimul anticipet eorum obiectionem, qui ex verbis Apoſtoli, & conſilio latæ legis poterant obijcere, fruſtra toties in ſcripturis commendari iuſticiam legis, ſi nemo eam ſuis viribus aſſequi valeat. PRIMVM *itaque Paulus clare affirmat finem, hoc eſt, extremam voluntatem, adeoque legis ſcopum eſſe iuſticiam, videlicet vt eos iuſtificet, qui eam obſeruant, quo autem minus id aſſequatur, lex non impedit, aut vlla eius impotentia, aut imperfectio, ſed noſtræ carnis vicium, quo impedimur, vt non poſſimus hunc legis finem noſtris aſſequi viribus. Quare lex nos relinquit ſub maledictione & morte, non enim aliam ſalutis viam nouit lex, quam per ſui impletionem, quæ eſt iuſticia, adeoq; finis & ſcopus legis. Iam vt ab hac maledictione, &*

legis damnatoria ſententia liberaremur, venit Chriſtus, & legi ſatisfecit, non pro ſe, ſed pro nobis, atque ita noſtro defectui medetur. Nam eius iuſticia nobis gratis imputata, finem legis conſequimur. Nam cum ipſe Chriſtus pro nobis peccatoribus apud Patrem intercedit, virtute victimæ expiat peccatum, & expiatos ſua donat iuſticia, vt non amplius peccatores & iniuſti appareant, ſed à peccato immunes & iuſti, non ſua, ſed Chriſti iuſticia, qui Chriſtus, quoniam pro nobis legem impleuit, factus eſt nobis iuſticia, quæ eſt finis legis. Quare lex non habet amplius ius in nos damnatorium. Eſt enim aſſecuta quod voluit. Quomodo autem huius Chriſti iuſticiæ reddamur participes, vt finem legis conſequamur, exprimit Paulus, cum inquit: Omni credenti, in quo dicto & vniuerſalis particula, & fidei proprietas obſeruetur. Vt enim omnibus offertur hæc Chriſti iuſticia: ita ſola fide accipitur & poſſidetur.

Obſeruetur itaque hoc loco definitio iuſticiæ fidei, cuius quidem materia eſt impletio legis, non in nobis, ſed pro nobis à Chriſto facta, Forma verò eſt imputatio eiuſdem, quæ fit omni credenti. Nam omnis qui credit, habet iuſticiam legis per imputationem, qua Chriſtus credenti ſuam iuſticiam imputat & communicat.

Moſes enim deſcribit iuſticiam, quæ

eſt

eſt ex fide: Quod qui fecerit ea homo, viuet in eis.

Ut conſtet apertius quæ ſit fidei iuſticia, collationem adhibet, qua confert legis & fidei iuſticiam inter ſe: idq; in cauſſis contrarijs, & ſubiectis diuerſis. Legis enim iuſticiam ex operibus eſſe: Fidei verò gratuitam pronunciat. Illam in homine faciente legem: hanc in ſolo Chriſto eſſe, ſed imputari credentibus. Hæc ſumma collationis eſt. PORRO *cum hoc primum collationis membrum definiat, iuſticiam legis eſſe facere legem (Nam ex lege iuſtum eſſe, & in lege viuere, natura coniuncta ſunt) & conſtet neminem legem facere, quemadmodum diſputatum copioſius eſt, ſupra in capite* 1. 2. & 3. *Sequitur ex lege neminem iuſtificari poſſe. Lex enim non iuſtificat quenquam, niſi qui plenam obedientiam præſtiterit. Obſeruetur ergo hoc loco definitio iuſticiæ legalis, & quod ea ſit impoſſibilis, quantum ad humanas vires attinet.*

Quæ autem ex fide eſt iuſticia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt Chriſtum deducere. aut, quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.

Hæc prior pars deſcriptionis iuſticiæ fidei per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

abnegationem eſt. Nam his verbis docet Apoſtolus, quid non ſit iuſticia fidei, ac ſi quis definiret iuſticiam moralem eſſe habitum non lædendi alios, non aliena rapiendi &c. Ad eundem modum iuſticia fidei eſt, quæ non dubitat, an Chriſtus venerit nec ne, ſeu deſcenderit de cœlo, & aſſumſerit humanam naturam, non quærit, an Chriſtus excitatus ſit ex mortuis. Senſus itaque verborum Pauli hic eſt: Quis aſcendet in cœlum, videlicet vt Chriſtum deducat? hoc eſt, fides, qua iuſtificatur homo non dubitat de Chriſti in mundum aduentu, non expectat adhuc cum incredulis Iudæis Chriſtum venturum de cœlo, vt carnem induat. Quis deſcendet in abyſſum, ſcilicet vt Chriſtum inde deducat? hoc eſt, fidelis anima non dubitat, an Chriſtus ſit mortuus, & tertia die reſurrexerit à morte. Hæc Apoſtolus opponit cogitationibus Iudæorum incredulorum, qui dum iuſticiam ex lege quærunt, varijs concutiuntur cogitationibus. Nam cum lex promittit cœlum ſub conditione impoſſibili, & minatur infernum tranſgreſſoribus, fieri non poteſt quin vacillent, & varijs fluctuent cogitationibus, vt nunc inferni metu perturbentur, nunc cœli perexigua ſpe fulciantur. Contra autem fides, quæ verè ſtatuit Chriſtum de cœlo veniſſe, & pœnas luiſſe non ſibi, ſed nobis debitas, nullo inferni metu tenetur. Nam in Chriſto ſalutem, adeoq; cœlum ipſum poſſidet.

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Sed quid dicit? Prope te verbum eſt, in ore tuo & in corde tuo, hoc eſt verbum fidei quod prædicamus.

Quemadmodum ſupra negatiue inquiſiuit fidei rationem, vt eam diſtingueret à dubitatione: ita hic idem facit affirmatiue, & definit fidem veram eſſe, quæ ſtatuit verbum Euangelij quod prædicatur de Chriſto, verum eſſe & non procul poſitum, hoc eſt, minime dubium ſeu ambiguum, ſicuti ea ſolent eſſe, quæ de rebus procul remotis narrantur. Hinc patet quod fides ſit firma aſſenſio Euangelij, & fiducia in Chriſtum, quem Euangelium prædicat, quemadmodum Paulus apertius indicat, hæc ſubiungens:

Si confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum excitarit ex mortuis, ſaluus eris.

Exponit quodnam ſit illud verbum fidei, quod prope eſſe dixit, videlicet: Si confeſſus fueris etç. hoc eſt: Si ex corde agnoueris Ieſum eſſe tuum Dominum, & promiſſum Meſſiam, & credideris eundem à Iudæis crucis patibulo affixum, mortuum & ſepultum, reſuſcitatum eſſe ex mortuis, ſaluus eris, proinde & iuſtus. Nemo enim ſalutem adipiſcitur, niſi qui prius iuſtus fuerit. Obſerua hic duo tribui fidei, nempe iuſticiam & ſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

& ſalutem contra eos, qui fidei initium iuſticiæ tribuunt, operibus uero conſumationem iuſticiæ. PRÆTEREA obſeruetur phraſis Paulina: Si credideris in corde tuo, quæ duo docet, VNVM, quod fides non ſit tantum noticia, ſed etiam fiducia. Nam vt noticia eſt in mente, ita fiducia in corde. Quare ex hoc loco confirmemur, quod fides non tantum ſignificet noticiam hiſtoriæ, ſed etiam firmam fiduciam, qua credens in Chriſti merita recumbit. ALTERVM, quod promiſſa ſalus habeat conditionem fidei annexam, Si, inquit credideris. Proinde, quiſquis non crediderit non ſaluabitur. Conueniunt quidem in hoc Lex & Euangelium, quod vtraque doctrina habeat conditionem annexam, ſed in modo conditionis maximum eſt diſcrimen. LEX enim habet conditionem impletæ legis, quæ eſt omnino impoſſibilis, ſi nos ipſos intueamur. EVANGELIVM vero habet conditionem fidei, quæ poſſibilis eſt, Concipitur autem fides ad prædicationem Euangelij, in qua ſpiritus ſanctus efficax eſt.

CÆTERVM, quod priori loco ponat confeſſionem oris, & poſteriori fiduciam cordis, ideo facit, quia arbor non poteſt melius probari, quam ex ſuis fructibus. Nam tempore quo ſcripſit hanc Epiſtolam Paulus, non ſine maximis perſecutionibus, contumelijs & ſupplicijs potuit quiſquam Chriſti fidem profiteri. Quare

fidei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

fidei certiſſimum indicium tum temporis fuit externa profeſſio.

Corde enim creditur ad iuſticiam, ore autem fit confeſsio ad ſalutem.

Definitionis iuſticiæ, quæ eſt ex fide, ratio à decreto Dei ſumta. Eſt enim hoc decretum Dei & ordinaria diſpenſatio, quod velit eos, quos fide iuſtificauit, per confeſſionem & piam vitam inducere in æternæ vitæ poſſeſſionem. Neque ex hoc Pauli dicto rectè concluditur, confeſſionem ſalutis cauſſam eſſe, ſed potius veram & infallibilem iuſtificantis fidei notam. Fieri enim non poteſt, quin fides vera comitem habeat confeſſionem. Quare qui gloriantur de fide ſine confeſſione, aliȷſq; pietatis exercitȷs, vmbram inanem ſectantur, viua Chriſti fiducia vacui.

Dicit enim ſcriptura: Omnis qui credit in eum, non pudefiet.

Confirmat quod dixit Eſaiæ teſtimonio, quod teſtimonium duo continet, PRIMVM, *finem fidei eſſe ſalutem. Ita enim malo cum Petro dicere, quam dicere ſalutem vel effectum vel fructum fidei eſſe.* DEINDE *iuſticiam fidei eſſe vniuerſalem, hoc eſt, omnibus offerri qui in Chriſtum credere non recuſarint. Obſerua & hîc propheticam phraſin, qua non pudefieri pro ſaluari ponitur.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ponitur. Eſt enim metonymia ſeu metalepſis, qua conſequens pro antecedenti ponitur. Vt enim qui aliquid expectat, & non conſequitur, pudeſit: ita qui conſequitur quod expectauit, nequaquam pudeſit, ſed lætus expectato fruitur bono. Hoc opponi debet & carnali noſtræ diffidentiæ, & fidei imbecillitati. Fieri enim non poteſt, vt ſua ſpe fruſtretur, qui Deo promittenti credit. Promiſit autem omni credenti ſalutem, certiſſime igitur illam præſtabit, etiamſi omnes creaturæ, atque omnia mala aliud comminari videantur.

Non eſt enim diſtinctio Iudæique & Græci. Idem enim Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Nam omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Ad confirmandam declarandamq; vniuerſalem gratiæ promiſſionem & diſtinctionem, adhibet & argumentum à Dei potentia, vnitate & bonitate ſumtum, qui omnes ſe inuocantes ſaluare conſtituit. Diſtinctio hæc eſt: Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci, quaſi diceret, Deus non eſt προσωπολήπτης, *ſed eſt omnibus æqualis, ſecundum normam ſuæ iuſticiæ. Non recipit Iudæum, quia Iudæus eſt, nec abijcit Græcum, hoc eſt, quemuis gentilem, (per Græcos enim omnes, qui non ſunt Iudæi, intelligit) quia gentilis eſt, ſed æqualis eſt Iudæo & Græco. At quare eſt æ-*

qualis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

qualis omnibus? Quia ille ipſe eſt vnus & idem omnium Dominus, atq; ideo in populo ſuo reputat quemuis, qui ſibi parere non recuſauerit, reliquos iuſto olim affecturos ſupplicio.

Hæc ſi conferantur cum ijs quæ in fine tertij capitis dicta ſunt (ibi enim Apoſtolus ita ait: Deus non eſt Iudæorum Deus tantum, ſed & gentium) facile intelligetur ſcopus præſentis diſputationis, quem hæc pericopa continet, ad quem cum omnia referri neceſſe eſt, nemo non videt Stoicis imaginationibus nullum relinqui locum, immo potius hanc conſtantem & immotam veritatem Dei eſſe, quæ hîc proponitur & confirmatur Iobelis teſtimonio, videlicet quod omnis abſq; diſcrimine nationis & perſonarum, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus ſit futurus. Porro in Iobelis dicto hæc quatuor obſeruentur, PRIMVM, *particula vniuerſalis, quæ non patitur vllas ſtoicas exceptiones.* DEINDE, *vera nota fidei, atque adeo filiorum Dei, quæ eſt inuocatio.* TERTIO, *finis fidei & inuocationis, videlicet vita & ſalus æterna.* QVARTO, *contrarius ſenſus, videlicet, quod quiſquis non inuocauerit nomen Domini, nec ſaluetur nec fidem habeat.*

Quomodo igitur inuocabunt in quem non crediderunt? Quomodo autem credent quem non audi-

uerunt?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

uerunt? Quomodo audient abſque prædicante? Quomodo autem prædicabunt niſi miſsi fuerint?

Prolepſis admodum hoc loco neceſſaria, qua anteuertit hominum curioſitatem, quam vt contundat Apoſtolus primum gradatione, quæ videtur pro aduerſarijs facere, vtitur, Sed mox infert calumniæ refutationem. Gradatio autem hæc eſt: Tu Paule dicis quidem nullam diſtinctionem eſſe, ſed omnem qui inuocauerit nomen Domini, ſaluum fore. Sed vide: Nonne inuocatio ex fide? ita eſt. Nonne fides ex noticia? omnino. Nonne noticia contingit per prædicationem? ſic ſane eſt. Nonne prædicatio requirit qui mittantur? fateor hoc quoq;. Ergo qui non audiuerunt, iuſte ignorantiam prætendere poſſunt, adeoque iuſte poſſunt conqueri maiorem curam aliorum fuiſſe Deo. Videtur itaque magna eſſe diſtinctio, cum Deus alijs mittat prædicatores, alijs non item. Sed Pauli reſponſum videbimus, vbi prius præſentis gradationis propoſitiones declarauerimus, quæ ſunt quatuor.

PRIMA, Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?

Hæc propoſitio quatuor ſuppeditat hypotheſes. PRIMAM, Quod ſolus is ſit inuocandus in quem eſt credendum, quare vt ſolius Dei inuocatio hic ſtabilitur, in quem ſolum credere licet: ita

ita omnis creaturarum inuocatio, vt ſacrilega & blaſphema in Deum, conuincitur. SECVNDAM, *Quod vera inuocatio fieri non poſſit ſine fide, ex qua ſequitur, quod nec Iudæi, nec Turcæ, nec aliæ gentes & profani homines qui Euangelium ignorant, Deum inuocant. Nam vt fide, ita & Mediatore carent.* TERTIAM, *quod inter precandum cogitatio diuinarum promiſſionum requiratur neceſſario. Nam fides ſine promiſſionibus eſſe non poteſt. Habent enim fides & promiſſio ſe correlatiue.* QVARTAM, *quod inuocatio niti debeat mandato Dei. Fides enim nihil aggreditur de quo mandatum non habet, hoc enim impellitur, vt promiſſione erigitur.*

SECVNDA *propoſitio eſt: Quomodo credent quem non audiuerunt?*

Hæc propoſitio quatuor docet. PRIMVM, *quod fides ſupra humanam rationem emineat. Nam ſi fides concipitur ex prædicatione, manifeſtum eſt, quod ratio per ſe, quæ fidei ſunt, non capiat.* ALTERVM, *quod vox miniſtrorum verbi ſit ipſiſsima Dei vox, modo ipſi à Prophetica & Apoſtolica doctrina non diſcedant. Qui vos (inquit Chriſtus) audit, me audit.* TERTIVM, *quod auditores verbi eos, qui verbum Dei docent, debeant ea reuerentia audire, qua legatos Dei, immo ipſum Deum audire decet, 2. Corinth. 5.* QVARTVM, *quod miniſtri verbi,*

qui

qui falſa docent, arguant Deum mendacij, & ferant teſtimonium aduerſus Deum, id quod ipſis in horrendum interitum cedet.

TERTIA propoſitio, Quomodo audient ſine prædicante?

Hæc propoſitio vt docet ſalutarem Dei noticiam eſſe ex prædicatione verbi: ita refutat Enthuſiaſtas, qui vocalem prædicationem reijciunt, iactantes ſe numine inflatos, & expectantes reuelationes, vt Stenchfeldius, Anabaptiſtæ, & illi qui Socratem, Platonem, Scipionem, Ariſtidem ignorantes Euangelium Chriſti, inter ſanctos numerant, repudiata voce Chriſti, dicentis: Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum:

QVARTA propoſitio, quomodo prædicabunt niſi mittantur?

Hæc propoſitio rurſus commendat nobis miniſterium verbi, & inuitat ad gratitudinem erga eum, qui dat Eccleſiæ pios & doctos verbi miniſtros.

Quemadmodū ſcriptum eſt: Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.

Probat propoſitionem quartam Eſaiæ teſtimonio. Etſi autem Apoſtolus eò adducit hoc dictum Prophetæ, miſſionem ad prædicandum eſſe neceſſariam: tamen multo plura continet, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

breuiter attingam. PRIMVM enim admiratur Propheta legatos Dei, quorum pedes ſpecioſos dicit, hoc eſt, amabiles, propterea quod ſua legatione exponant, quam dulcis & amabilis ſit ſtorga & clementia benigniſſimi patris ergo eos, qui horum legatorum vocem amanter & benigne audiunt, atque ipſi obediunt. Hinc rurſus æſtimanda eſt dignitas miniſterij verbi. Hinc Euangelij maieſtas, dignitas & vtilitas intelligitur. Annunciat enim dulciſſimam pacem, annunciat & alia bona cum hac pace coniuncta. Sed quænam illa pax eſt quam annunciat Euangelium? Eſt pax inter Deum & homines. Deus enim offert hominibus ſuam gratiam, quam cum fide amplectuntur initur hæc pax. Eſt ergo hæc pax mutuus conſenſus Dei & hominis. Dei quidem: recipientis hominem reſipiſcentem in gratiam propter Mediatorem. Hominis vero: oblatam gratiam recipientis, ac ſe Deo in poſterum approbantis in vera ſanctificatione. Cum hac pace coniuncta ſunt bona, atq; ideo addit Propheta: Euangelizantium bona, hoc eſt, omnia proſpera: purgationem à peccatis, iuſtificationem, ſanctificationem, bonam conſcientiam, aditum ad clementiſſimum patrem, gaudium ſpiritus, plenam liberationem per reſurrectionem à mortuis, adeoq; vitam æternam victis & ſuperatis omnibus aduerſarijs noſtris, carne, mundo, Sathana & nouiſſima hoſtium morte. Quanta au-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tem ſint hæc bona, ex comparatione malorum, quibus inuoluimur propter peccatum, vtcunque intelligi quidem, ſed nullis verbis humanis explicari ſatis poteſt. Hactenus de verbis quæ Paulus ex Propheta adduxit, ſed in concione Prophetæ duo adijciuntur: PRIMVM enim inquit, Publicantium ſalutem, ſalutis nomine cum pax tum cætera bona intelliguntur. DEINDE ſubiungitur concionis forma, Dicens, inquit, Sioni regnat Deus, quæ ſententia duo continet, VNVM, quid ſit præcipue ſpectandum in prædicatione Euangelij, nempe vt erigatur regnum Chriſti, quod tum demum fit, quando renunciato Sathana, nomina Chriſto damus, atq; ei ex fide obtemperamus. ALTERVM, quam miſeri ſimus extra Chriſti regnum. Qui enim regno Chriſti excluſus eſt, ſub regno & tyrannide Sathanæ captiuus iacet. Hinc admonemur, vt magnifaciamus miniſterium verbi, ſine quo extreme miſeri ſumus.

Sed non omnes obtemperarunt Euangelio.

Anticipatio eſt per querelam. Nam cum ex dictis Iudæi inferre poterant: Si fides nullibi eſt niſi vbi eſt verbum, videtur fides eſſe vbicunque verbum ſonat. Sed populus Iudaicus verbum habet. Quare ergo non fidem habet? Apoſtolus reſpon-

reſpondet breuiſſime: Quia non omnes qui verbum audiunt, verbo credunt.

Eſaias enim dicit: Domine, quis credit auditui noſtro.

Querela Prophetæ probat non omnes qui audiunt Euangelium, Euangelio credere. Hæc querimonia eſt Prophetæ cupientis Chriſtum innoteſcere omnibus, & conquerentis de ingratitudine plerorumque, qui Chriſti vocem contemnunt. Hinc monemur & nos qui Chriſtum docemus, vt ingemiſcamus, & conqueramur cum Propheta, ſi parum fructuoſus noſter labor videatur. Obſeruetur quoque quam appoſite hoc Prophetæ teſtimonium ſummæ cauſſæ conueniat. Nam apertiſſime ſignificat hanc vnam & ſolam cauſſam eſſe reiectionis Iudæorum, quod verbis Prophetarum non crediderint. Et contra, vnam & ſolam cauſſam eſſe ſalutis gratuitam in Chriſto miſericordiã, quæ omnibus credentibus applicatur. Vocabulum auditus accipitur dupliciter, videlicet actiue & paſſiue. Cum actiue capitur, facultas audiendi eſt: cum paſſiue, eſt verbum quod auditur. Et per metalepſin noticia, ex audito verbo concepta.

Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.

Gradationis concluſio, videlicet quod fides ſit

ex noticia verbi Dei. Auditus hîc pro noticia eius quod auditur capitur, quæ noticia ſit per prædicationem verbi, contra Enthuſiaſtarum deliria, qui nihil vocali concioni tribuunt.

Sed dico: Numquid non audiuerunt?

Rurſus anticipat obiectionem, ne quis ſe excuſet quaſi verbum non audierit, & oſtendit eorum culpam eſſe, qui non audiuerunt, & non culpam Dei, qui in orbem terrarum miſit ſuos legatos, vt verbum ſuum annunciarent, atque ideo ſubijcitur:

Quinimo in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis verba eorum.

Hæc obiectionis dilutio eſt, qua ignorantiæ prætextus adimitur Iudæis, & concluditur hoc modo: Vox prædicantium verbum per totum mundum inſonuit: Igitur Iudæi falſò prætendunt ignorantiã. Ignorantia ſiquidem affectata, ignorantem nequaquam excuſat. Teſtimonium ex Pſalmo 19. parum videtur in ſpeciem præſenti cauſſæ conuenire. Nam in eo Pſalmo loquitur Dauid de duplici modo gloriæ Dei, quorum VNVS ſit per cælos & miranda Dei opera, quæ in cælis conſpiciuntur, ad quem modum pertinent hæc Dauidis verba: In omnem terram exiuit ſonus eorum, ſcilicet cælorum, hoc eſt, miranda

randa machina cœlorum vbique per orbem teſtatur de gloria Dei opificis. ALTER *modus ſit per verbum, de quo ita incipit : Lex Domini immaculata &c. Reſpondeo, Paulum rectè tribuere antitypo quæ typo conueniunt. Nam ſonus cœlorum typus fuit vocis Apoſtolorum ſonituræ per orbem terrarum. Sicuti viſibilis hic Sol typus eſt Chriſti, qui ſuæ virtutis radios ſpargit per orbem terrarum, idq́; multo potentius & efficacius quam hic Sol aſpectabilis. Quod autem Dauid reſpexerit ad hoc antitypon, oſtendunt ea quæ ſequuntur : Et in fines orbis verba eorum. Nam verba improprie tribuuntur rebus inanimatis.*

Sed dico, nunquid non cognouit Iſrael?

Quoniam offendebantur Iudæi quod gentes per Euangelium vocarentur. Putabant enim Iudæi ad ſe ſolos pertinere Meſſiam cum ſuis beneficijs, ideo Prophetarum teſtimonia adducit Apoſtolus, vt oſtendat vtrumq; olim fuiſſe prædictum à ſanctis Dei Prophetis, hoc eſt, & gentes inuitandas eſſe ad gratiam Euangelij, & Iudæos pleroſq; ob ſuam ingratitudinem reijciendos.

Primus Moſes dicit : Ego ad æmulationem prouocabo vos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo vos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hoc eſt: Ero gentibus adeo clemens & miſericors, vt vos eis inuideatis. Prouocabo enim vos exemplo gentium. Nam cum gentes amplexæ fuerint Euangelium, vos zelo quodam gentibus hanc felicitatem inuidebitis, & ita offendemini, vt etiam Euangelium reijciatis, quo reiecto & vos peribitis. Notetur & hîc phraſis ſcripturæ, qua euentus tribuitur agenti propter aliud. Non enim conſilium Dei fuit, vt Iudæos prouocaret ad defectionem à miſericordia, quam gentibus eſſet exhibiturus, ſed quia talis euentus ſecutus eſt, qui habuit veram cauſſam, inuidiam & malitiam Iudæorum.

Eſaias autem audet & dicit: Inuentus ſum non quærentibus me, conſpicuus factus ſum his, qui me non interrogabant.

Eſaiæ teſtimonio probat gentes vocandas ad gratiam Euangelij, in quo teſtimonio tria notentur. PRIMVM, *beneficium Euangelij vniuerſale eſſe.* SECVNDVM, *gratiam Euangelij non pendere ex prærogatiua hominum.* TERTIVM, *non operibus & meritis hominum Deum prouocari ad exhibendam gratiam. Non quærentes Deum & non interrogantes de Deo, periphraſis gentium eſt, quæ docet, qualeſnam ſint homines antequam ipſos Dominus ſua miſericordia præueniat.*

De

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

De Iſrael autem dicit: Quotidie expandi manus meas ad populum contumacem & contradicentem.

Eodem pertinet & hoc Eſaiæ dictum, quo vt ſtorgam Dei erga Iudæos notat: ita ſummam eorum ingratitudinem indicat. Expanſio manuum Dei ſymbolum eſt cum cumulantis beneficia in homines, tum allicientis eos ad ſe per prædicationem Euangelij ne pereant. Obſeruetur hîc rurſus vera cauſſa & vnica reiectionis Iudæorum, nempe contumacia & ſuperba rebellio, qua Iudæi ſe Deo oppoſuerunt, & contradictio, qua Prophetis Dei, adeoque Deo ipſi aduerſati ſunt. Quod autem Deus arcano conſilio non deſtinarit hunc populum certæ damnationi, manifeſtum eſt. Nam dicitur Deus expandiſſe manus ſuas ad illum, vt eum alliceret ad Euangelij gratiam, quod ſane nequaquam feciſſet, ſi eum ad certum condidiſſet interitum. Opponamus igitur hoc perſpicuum dictum Stoicis de prædeſtinatione imaginationibus.

Caput XI.

Summa capitis vndecimi.

VT Iudæos non eſſe omnino reiectos, ſed ſaluari omnes qui ex illis crediderint, oſtendit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dit: ita gentes & docet & monet. Docet quidem quod Iudæi ſint lapſi in ipſarum commodum, Monet vero ne gentes ſuperbe abutantur gratuito Dei beneficio in Iudæorum contemtum.

Ordo & partes vndecimi capitis.

PRIMO loco diluit Apoſtolus obiectionem, quæ naſci poterat ex fine capitis decimi, vbi adhibitis Eſaiæ teſtimonijs, gentes quidem aſſumtas, Iudæos verò reiectos concludit. DEINDE, vt retundat omnium hominum arrogantiam, & præcipue Iudæorum, electionem docet eſſe gratuitam, atq; eos qui quærunt ex operibus iuſticiam, magis excæcari oſtendit. POST HÆC ad gentes ſe conuertit, quas docet & grauiter monet, ne diuino beneficio abutantur. POSTREMO hanc totam diſputationem exclamatione claudit. Sunt proinde quatuor huius capitis partes. PRIMA eſt huius propoſitionis (Non omnes Iudæi ſunt reiecti) confirmatio. SECVNDA eſt comprobatio gratuitæ electionis. TERTIA eſt Apoſtrophe ad gentes, partim didactica, partim protreptica. QVARTA epiphonema eſt, qua præſens clauditur diſputatio.

Exegeſis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Exegeſis vndecimi capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Dico igitur: Num repulit Deus populum ſuum? Abſit.

Obiectio hæc naſcitur ex fine præcedentis capitis, vbi Propheticis teſtimonijs oſtendit Apoſtolus, gentes quidem receptas, Iudæos verò reiectos eſſe, vnde videtur ſequi: Deum ſuum peculiarem populum repuliſſe, atq; adeo ſuam promiſſionem irritam feciſſe. Verum Paulus, vt in principio noni, ſoluit obiectionem diſtinctione, Sed PRIMVM *auerſantis particula reijcit quod obijcitur.* DEINDE *oſtendit ſe vniuerſaliter non locutum eſſe de omnibus Iudæis, ſed tantum de ijs, qui rebelles eſſe perſeuerant.*

Etenim ego Iſraëlita ſum ex ſemine Abrahæ, tribu Beniamin.

Ratio inficiationis à ſuo exemplo petita, quæ concluditur hoc modo:

Ego Paulus non ſum reiectus.
Ego Paulus ſum Iſraëlita. Igitur,
Iſraëlitæ non ſunt reiecti.

Sola minor ponitur, Maior autem & concluſio ex propoſitione refutanda & ratione poſita colli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

colliguntur. Obſerua Apoſtolum iuxta artificum præceptum particulare axioma verum opponere vniuerſali refutando. Neque eſt vlla potentior ratio refellendi vniuerſalia dicta, quam per eiuſdem generis particularia pugnantia, cum eorum veritas demonſtratur.

Hic locus cum Papiſtico pugnat dogmate, qui dicunt, præſumtionem eſſe, ſi quis certo ſe in gratia eſſe ſtatuat. Quare exemplo Pauli vnuſquiſq; ſuam certificet conſcientiam, viua in Chriſtum fiducia, ac debita obedientia.

Non reiecit Deus populum ſuum quem præſciuit.

Reſponſionis aſſeueratio per diſtinctionem. Non repulit Deus populum ſuum quem præcognouit. Præcognouit autem in Chriſtum credituros ſaluandos, & contumaces hoſtes Chriſti ob ſuam ipſorum culpam abijciendos decreuit. Huc pertinet illa diſtinctio, quam ſupra in 9. Apoſtolus tradidit, videlicet quod ſemem Abrahæ diſtinguatur in filios carnis, & in filios promiſſionis, illi quidem non reputantur in ſemen, hi autem ſunt ſemen coram Deo: non quidem propter vllam carnis prærogatiuam, ſed propter imitationem fidei: vnde eſt quod non minus gentes, quam Iudæi credentes, Abrahæ ſemen dici poſſint.

An neſcitis in Helia quid dicat ſcriptura?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ptura? Quod intercedit apud Deum pro Iſrael dicens: Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſubuerterunt,& ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Quid dicit ei oraculum? Reliqui mihi ſeptem millia, qui non curuarunt genua Baal. Sic igitur & hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ factæ ſunt.

Diſtinctionem probat Apoſtolus ſcripturæ teſtimonio, & collatione temporis Heliæ cum tempore ſuo. Diſtinguit autem populum Iudaicum in duos ordines. in quorum VNO *fuerunt plurimi, & qui in ſpeciem apparebant præcipui in regno Iſraëlitico, quorum tamen ſtudium præcipuum fuit Prophetas Dei perſequi & occidere, adeoq; pietatis prætextu, religionem veram & verbum Dei quod ſonabat Helias, funditus euertere. In* ALTERO *erant pauci obſcuri & contemti, qui publicè non profitebantur, vnde & Helias conqueritur ſe ſolum relictum eſſe, Hi tamen non curuarunt genu imagini Baal ad imperium impiæ fœminæ Ieſabelis, hoc eſt, fuerunt vnius Dei veri cultores. Hi ſecundum electionem, qua Deus gratuito ſaluat credentes, ſaluati ſunt. Etſi erant illi, ſi reliquam multitudinem ſpectes, admodum pauci: Ad eundem modũ nunc fit, plurimi adeoq; præcipua pars impij ſunt, & ſua pereunt culpa.*

Contra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Contra pauciſſimi, qui reſpectu turbæ vix reputantur minima quædam portio tanti cœtus in verbo promiſſionis gratuitæ acquieſcunt & ſaluantur.

Porro querela Prophetæ, ſe ſolum relictum eſſe conquerentis, clare oſtendit, qualiſnam fuerit in media ætate mundi facies Eccleſiæ. Satis enim oſtenditur, quod tum temporis Eccleſia Dei cum tyrannide potentum, tum ſuperſtitione idololatrarum fuerit oppreſſa, adeo vt nullus ferè fuerit qui publice veram religionem profiteretur. Hæc res & nos, qui in extremam fere Eccleſiæ ſenectam incidimus, conſoletur aduerſus ſcandalum paucitatis & crucis, & ex reſponſo Domini, qui teſtatur ſeptem millia relicta eſſe, qui non curuarunt genua Baal, ſciamus multo plures eſſe veros Dei cultores, quam externe apparet in ijs locis, vbi tyranni & hypocritæ veram doctrinam perſequuntur. Baal proprie ſignificat eum, in cuius poteſtate aliquis eſt, vt mancipium in poteſtate Domini, vxor in poteſtate mariti, diſcipulus in poteſtate magiſtri, res poſſeſſa in poteſtate poſſeſſoris. Hinc transfertur ad idolum, cui ſcilicet idololatræ ſeſe totos mancipant, ex quo manifeſtum eſt, quod quicunq; beatam virginem aduocatam & dominam aut alios ſanctos vt patronos implorant, ſint idololatræ: & quod nemo coram idolis & imaginibus eorum ſe incuruare poſſit, ſine ſacrilega idololatria.

At

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

At ſi ex gratia, non amplius ex operibus, alioquin gratia non amplius gratia. Si autem ex operibus, non amplius ex gratia. Alioquin opus non amplius eſt opus.

Anticipat Iudæorum obiectionem, & eorum arrogantiam retundit, qui electionem pendere ex operibus, falſo opinati ſunt: quem errorem per collationem contrariorum effectuum, operum & gratiæ refellit. Ponuntur autem hic duæ propoſitiones loco duorum ſyllogiſmorum quorum PRIOR *à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis concluditur hoc modo:*

Si gratuita eſt electio, non pendet ex operibus.

At electio, adeoq; ſalus ipſa eſt gratuita.

Ergo, Nequaquam ex operibus pendet.

Propoſitioni probationem ſubiungit. Alioquin inquit, gratia non eſt gratia. Nam quod ex gratia datur, merum donum eſt, Contra quod operibus rependitur, debitum eſt omnino. Cum itaq; debitum & donum ita repugnant, vt neutrum de altero recte dici poſſit, fieri nequaquam poteſt, vt idem ſit donum & debitum. Hoc argumentum ad Romanos 4. hiſce effertur verbis: Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. At non operanti, credenti vero in eum qui iuſtificat impium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pium, imputatur fides eius in iuſticiam. Quod igitur redditur operanti, merces eſt, & quod ex gratia tribuitur, merum eſt donum.

POSTERIOR ſyllogiſmus à deſtructione antecedentis concluditur hoc modo:

Si ex operibus eſt electio, iam nō ex gratia.
Sed electio non eſt ex operibus. Igitur,
Eſt ex gratia.

Propoſitio probatur hoc modo, Alioquin opus non eſt opus. Vt enim præmium operis eſt, ita donum gratiæ. Hîc locum habet regula illa Dialecticorum. Quorum ſubiecta ſunt contraria, illa quoq; ſunt contraria. Cum igitur gratia & opus ſunt contraria, erunt etiam donum & meritum contraria. Quare rectiſſime de gratia Auguſtinus loquitur, cum ait: Gratia eſt nullo modo quæ non eſt gratuita omni modo. Et Ambroſius, Ingratus eſt miſericordiæ Dei, qui vult eſſe ſub lege. Obſeruetur hoc loco refutatio erroris Papiſtarum, qui iuſticiam, qua iuſtificamur coram Deo & ſaluamur, componunt ex fide & operibus ſimul. Nam cum fides ex ſola gratia dependet, non eſt quod quis ei meritum operum, tanquam συναίτιον *adiungat.*

Quid igitur quod quærit Iſrael hoc non eſt conſecutus, ſed electio eſt conſecuta, reliqui autem excæcati ſunt?

Conclu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Concludit reſponſionem ad quæſtionem propoſitam, cuius concluſionis hic ſenſus eſt: Iſraël quærit iuſticiam & ſalutem, ſed præpoſtere, nempe per ſua merita & opera, Ideo iuſticiam & ſalutem non eſt conſecutus, ſed electio, hoc eſt, electi, nimirum qui ex gratia per fidem quærunt ſalutem, hi ſalutem conſecuti ſunt, reliqui autem propriæ iuſticiæ opinione ſunt excæcati. Electi autem dicuntur, quicunque fidem promiſſionis habent. Nam Deus ante conditum mundum ſtatuit in filio ſaluos facere credentes citra omnem perſonarum acceptionem. Hoc decretum diuulgatum eſt orbi terrarum voce Apoſtolorum, idq; ex mandato filij Dei ita ſuis diſcipulis mandantis: Ite in mundum vniuerſum, et prædicate Euangelium omni creaturæ.

Quemadmodum ſcriptum eſt: Dedit eis Deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, vſq; in præſentem diem.

Hoc Eſaiæ teſtimonio comprobat Apoſtolus alterum concluſionis membrum de reiectione contumacium Iudæorum. Verum ne hoc teſtimonium ſinamus torqueri in alienum ſenſum, tria nobis obſeruanda ſunt. PRIMVM, *in quem finem adducatur ab Apoſtolo hoc Eſaiæ teſtimonium.* DEINDE, *Quid agat Propheta in eo loco, vnde hoc teſtimonium deſumtum eſt.*

Præte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

PRÆTEREA phraſis eſt cognoſcenda. Adducitur autem hoc teſtimonium, vt eo oſtendat Apoſtolus, pleroſq; Iudæorum contumaces eſſe, ac ſpreta fidei iuſticia, ſectari iuſticiam operum, à qua tamen procul abſunt. Hoc Apoſtolum velle & nihil aliud, ſatis diſputationis ſeries oſtendit. Huc etiam congruit Prophetæ conſilium, qui in eo loco pœnas impietatis gentis Iudaicæ deſcribit. Hæc enim gens, quia noluit Prophetas Dei audire, vt conuerteretur ad Dominum, deſertione diuini auxilij punitur, ex quo fit, vt magis magisq; ad verbum Domini obdureſcat. Cum hac etiam interpretatione conuenit et phraſis linguæ, qua dare non auferre, ſed iuſto Dei iudicio permittere accipitur, idq; propter contumaciam antegreſſam.

Spiritus compunctionis eſt ſpiritus pungens & mordens, eo quod exacerbatus ſit voce Prophetarum, ac odio doctrinæ. Significatur ergo hac locutione, quod plerique Iudæorum extremè contemſerint verbum Dei, cuius contemtus iuſtiſſima pœna eſt cæcitas animorum, quæ ſymbolo oculorum non videntium, & aurium non audientium ſignificatur.

Hoc ergo Prophetæ dictum admoneat nos timoris Dei & reuerentiæ erga verbum, ne & nos ob contumaciam noſtram ſimiliter puniamur. Exempla huius rei horrenda in Mahometiſtis & Papiſtis videre licet, vt interim taceam de

multis qui Papatui renunciarunt, ſed interim totos ſe carni tanquam mancipia tradiderunt: vnde factum eſt, quod Euangelium Dei apud externos male audiat, ac ſi omni turpitudini & tyrannidi habenas laxaret.

Et Dauid dicit: Fiat menſa eorum in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem illis. obſcurentur oculi eorum, vt non videant, & dorſum eorum ſemper incurua.

Dauidis quoque teſtimonio eandem concluſionem comprobat, & oſtendit contemtum verbi Dei in populo Iudaico cæcitate puniri, & prorſus idem ſenſus eſt huius Dauidis dicti, qui eſt teſtimonij Eſaiæ, ſed tantum obſcuritas eſt in phraſi, quam ita explico. Menſa eorum fiat in laqueum, hoc eſt, miniſterium verbi per malas & erroneas opiniones corrumpatur, hoc eſt, quod ad Theſſalonicenſes ſcribitur, de ſpiritu erroris, quo Apoſtolos prædicit donandos, qui veritati nolunt obedire. Nam per laqueum corrupta doctrina intelligitur. Nam ea animæ hominum non ſecus capiuntur, quam aues laqueis aucupum. Idem ſignificatur captionis & ſcandali vocabulis, metaphora ſumta à feris, quæ decipulis capiuntur. Cauſſam expreſſe addit, cum inquit: In retributionem ipſis, hoc eſt, vt ipſis eo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pacto reddatur commerita pœna. Huc dorſi incuruatio pertinet, quæ ſignificat contumaces deprimendos oneribus malæ conſcientiæ, ne ſurſum aſpiciant, metaphora ſumta à geſtantibus onera, qui dum incuruantur, ſub pondere ſurſum aſpicere nequeunt. Hinc itaque concluditur, quod excæcatio & obduratio ſit contemti verbi iuſtiſſima pœna, vnde monemur timoris Dei & reuerentiæ erga miniſterium, ne nos contumaces effecti ſimili aliquando puniamur pœna.

Dico igitur, Num impegerunt vt caderent? Abſit.

Repetitio quæſtionis eſt, ad quam negatiue reſpondet, vt ſupra. Repetit autem quæſtionem, vt eam nouo argumento corroboret.

Sed eorum lapſu ſalus contigit gentibus, vt ipſi ad æmulationem prouocentur.

Ratio inficiationis. Sic abijciuntur Iudæi contumaces, vt vel ipſa æmulatione tandem prouocentur ad gratiam, & reſipiſcant, vbi viderint tantam gratiam gentibus contigiſſe. Obſeruetur hîc, quod lapſus Iudæorum non fuerit per ſe cauſſa ſalutis gentium, ſed tantum per occaſionem, alioqui res mala boni cauſſa videretur. Sic dicuntur mali mores bonarum legum cauſſæ eſſe, ſcilicet non effectiuè, ſed occaſione tantum.

Si vero

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Si vero eorum lapſus diuitiæ ſunt mundi: & diminutio eorum diuitiæ gentium, quanto magis incolumitas eorum?

Anticipat obiectionem. Si lapſus Iudæorum fuit gentibus ſalutaris, ſequitur quod ſalus Iudæorum ſit gentibus pernicioſa, hoc eſt, Si ſtetiſſent Iudæi, gentes non fuiſſent ſalutem conſecutæ. Sed Paulus argumentum hoc inuertit, per locum à minori ad maius, hoc modo: Si lapſus Iudæorum fuit ſalutaris gentibus: Multo magis incolumitas Iudæorum fuiſſet gentibus ſalutaris. Nam gentes fuiſſent Iudæorum exemplo prouocatæ, vt Euangelium reciperent.

Vobis enim dico gentibus, quatenus certe ego gentium ſum Apoſtolus, miniſterium meum illuſtro, ſi quo modo ad æmulationem prouocem carnem meam, & aliquos ex ea ſaluos faciam.

Apoſtrophe ad gentes, quæ continet ſecundam reſponſionis datæ rationem, à ſuo facto deſumtam, cuius hic ſenſus eſt: Ego gentium Apoſtolus maiori ſedulitate & induſtria propagare ſtudeo Euangelium inter gentes, vt prouocem carnem meam, hoc eſt, conſanguineos Iudæos ad æmulationem, quo gentium exemplo excitentur ad amplectendũ Euangelium. Eſt autem illuſtrare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

miniſterium nihil aliud, quàm illud illuſtre reddere & exornare, quod ſit ſumma in officio ſedulitate, ac pia ſanctaq; vita tanto munere digna. Hoc Pauli exemplum intueantur omnes verbi miniſtri, ac ſtudeant pro viribus ſinguli exornare miniſterium quod nacti ſunt, qui autem contra faciunt, cogitent quanto ſcelere ſe inuoluant, & quantas pœnas ſibi accerſant. Quod autem addit Apoſtolus: Vt aliquos ex eis ſaluos faciam, duo continet, PRIMVM enim euertit ſtoicam de prædeſtinatione doctrinam. Huc enim totus incumbit Apoſtolus, vt ſuos conſanguineos Iudæos per prædicationem Euangelij conuertat. Quare nequaquam ſtatuit fatali quadam neceſſitate decretam eſſe ipſis certam damnationem. DEINDE dignitatem miniſterij extollit, cum miniſtri Euangelij ſaluare recipientes Euangelium dicantur. Huc illud ad Timotheum: Attende tibi ipſi & doctrinæ, perſiſte in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui audierint. Saluos igitur faciunt miniſtri Euangelij eos, qui ſe audiunt, non vt autores ſalutis, ſed vt miniſtri, qui ſalutem hominibus annunciant.

Nam ſi reiectio eorum eſt reconciliatio mundi, quid receptio, niſi vita ex mortuis.

Repetitio proximæ anticipationis, quæ eo pertinet,

tinet, vt conſoletur gentes, ne ſuam ſalutem impediri exiſtiment, ſi Iudæi in gratiam recipiantur. Rurſus hîc ſciendum eſt, reconciliationem Iudæorum eſſe quidem reconciliationem mundi, ſed non effectiue & per ſe, ſed per occaſionem tantum. Vita ex mortuis hoc loco eſt, qua de regno mortis transferuntur homines in regnum Chriſti, quod fit quando Euangelium Chriſti fide recipiunt.

Quod ſi primitiæ ſunt ſanctæ, etiam maſſa.

Tertia ratio allegorica eſt, quæ nititur promiſſionibus patribus factis. Nam illæ promiſſiones pertinent pariter & ad ſtirpem & ad poſteros. Stirpis autem nomine patriarchæ Abraham, Iſaac, Iacob intelligendi ſunt, qui hic primitiæ dicuntur, Maſſæ ſeu aſperſionis nomine poſteri patriarcharum ſignificantur. Etſi autem clarum eſt per primitias intelligi patriarchas, vt dictum eſt, & per maſſam eorum poſteritatem: tamen ratio appellationis non eadem ab omnibus ſtatuitur. Quare omiſſis cæteris opinionibus, eam amplector quæ eſt Leuitici cap. 23. vbi ita loquitur Dominus: Ex habitationibus veſtris adducetis panes ventillationis duos, qui facti ſunt ex duabus decimis ſimilæ, quiq; cum fermento cocti ſunt pro primitijs Domino. Ad horum panum primitias reſpicit Apoſtolus, quorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

rum oblatione tota maſſa Iſraëlitis ſanctificabatur, quod ſcilicet tum demum poſſent in reliquum annum ſuas fruges pinſere & coquere bona conſcientia, perſolutis primæ illius maſſæ primitijs.

Et ſi radix ſancta, etiam rami.

Eiuſdem rationis repetitio licet alia ſit allegoria. Radix, inquit, eſt ſancta, hoc eſt, patres ſunt ſancti non quidem natura, ſed promiſſione, cui fidem adhibuerunt. Igitur etiam rami, id eſt, patrum poſteri ſunt ſancti. Nam ad hoc etiam promiſſio hæc pertinet: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te in ſempiternum.

Hîc oritur quæſtio. Num orti ex ſanctis parentibus ſint ſancti? PRIMVM reſpondeo, diſcernendum eſſe inter naturam & promiſſionem. Natura omnes naſcimur rei & peccatores, qualeſcunque tandem habuerimus progenitores. At qui nati ſunt ex ſanctis parentibus, promiſſionis huius: Ero Deus tuus & ſeminis tui poteſt te in ſempiternum, ſunt participes, Sed hæc promiſſio videtur tantum pertinere ad Abraham & eius poſteros? Reſpondeo, Paulus ad Galatas 3. definit filios Abrahæ, qui ſunt participes promiſſionis factæ Abrahæ, quales ſunt omnes qui promiſſioni gratuitæ fidem adhibent, ita enim ait: Qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abrahamo, hoc eſt, eadem be-

nedictio pertinet ad fideles, quæ facta eſt olim Abrahamo. Vt igitur Deus obſignauit hanc ſuam promiſſionem infantibus, ortum ducentibus ab Abrahamo viſibili ſacramento, videlicet circumciſione: ita infantibus Chriſtianorum gratiam promiſſionis baptiſmo obſignat, cuius promiſſionis ſi non eſſent participes, obſignari illis nequaquam poſſet. Quod ergo Eccleſia offert ſuos infantes ad baptiſandum, ideo hoc facit, quia promiſſione diuina nititur. Hinc & illud ſequitur, quod Chriſtianorum infantes diſcedentes ſine baptiſmo, præuenti ſubitanea morte, non propterea vt prophani abijciendi ſint. Nam ſalutem & promiſſionis efficaciam non minus obtinent, quam Iudæorum infantes, qui morte præuenti ante octauum diem non fuerunt circumciſi. PORRO ſi de adultis quæris, dico quod in ipſis requirat Deus fidem promiſſionis, quam qui non habent, promiſſione excidunt, qua de cauſſa ab Apoſtolo defracti rami dicuntur. Neque tamen ex his ſequitur, ſalutem infantum parentum indignitate niti, ſed promiſſione potius, cuius communicandæ occaſionem eſſe parentum fidem teſtatur promiſſionis verbum: Ero Deus tuus & ſeminis tui. Alias quæſtiones intricatas, quæ hic agitari poſſent, omitto.

Quod ſi ex ramis quidam defracti ſunt, tu vero cum eſſes oleaſter, inſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tus es pro ipſis,& particeps factus es radicis, & pinguedinis oleæ, ne glorieris aduerſus ramos.

Rurſus gentes admonet, ne ex eo ſuperbiant, quod ſint vocatæ ad Euangelij gratiam, reiectis contumacibus Iudæis. Senſus verborum hic eſt. Si quidam ex Iudæis propter incredulitatem ſuam ſunt abiecti & abſciſſi de populo Dei, & tu gentilis, qui eras extra familiam Dei, iam in populo cenſeris, & promiſſionis illis factæ per fidem es particeps, caue ne ſuperbe contemnas Iudæos, & arrogantius exprobres illis ſuum infortunium, qui olim quidem rami fuerunt, nunc autem ob ſuam contumaciam ſunt defracti, id eſt, exciderunt promiſſione patribus facta. Non igitur Iudæi fatali neceſſitate reiecti ſunt, ſed propter ſuam contumaciam, qui noluerunt in radice & eius pinguedine manere.

Quod ſi gloriaris, tu non radicem portas, ſed radix te.

Ratio ab abſurdo. Nam gentilem gloriari aduerſus Iudæum, perinde eſt, ac ſi rami arboris gloriarentur aduerſus radicem, ſine qua prorſus arent, & ſunt infœcundi. Vt enim à radice venit ſuccus in ramos, vnde floreſcunt: ita promißio patribus facta, ad eorum quoq; natos pertinet, cuius promißionis gẽtes factæ ſunt participes ex gratia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Dices ergo: Defracti ſunt rami, vt ego inſererer.

Obiectio gentium conuerſarum per prædicationem Euangelij. Rami defracti ſunt, vt oleaſtri inſererentur, hoc eſt, Iudæi ſunt reiecti, vt aſſumerentur gentiles.

Bene, propter incredulitatem defracti ſunt, tu vero fide ſtetiſti.

Conceßio eſt & tranſlatio cauſſæ: Sunt fateor, defracti rami, ſed propter incredulitatem, tu ſtas, quia credidiſti gratuitæ promißioni. Non ergo res dependet ex tua dignitate, ſed ex gratia, cuius per fidem factus es particeps. Non eſt itaque quod de merito tuo aduerſus Iudæos glorieris. Hîc rurſus cauſſæ reiectionis Iudæorum, & aſſumtionis gentium notentur.

Ne efferaris animo, ſed time.

Infert exhortationem ex doctrina, & proxima comminatione, idq́; more Prophetico & Apoſtolico. Sunt autem duo in hac propoſitione. PRIMVM enim requirit humilitatem, quæ facit vt nos ipſos intuentes, alios non contemnamus, ſed potius vt membra foueamus, atque erratis mutuis condonemus. ALTERVM eſt, quod requirit timor, qui admonebit nos, & noſtræ fragilitatis, & ſingularis ſtudij retinendæ ac fouendæ fidei, ne ea amiſſa, in priorem condemna-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

demnationem recidamus. Huc & illud Apoſtoli pertinet: Qui ſtat, videat ne cadat.

Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: Vide ne qua fiat, ne & tibi non parcat.

Ratio propoſitionis à maiori ad minus. Si Deus populo ſuo peculiari ob contumaciam aduerſus ſe non pepercit: Multo minus parcet gentibus, ſi contumaces & ſuperbæ eſſe cœperint.

Vide igitur lenitatem & ſeueritatem Dei.

Excitat gentes, vt cogitent de cauſſis cum reiectionis Iudæorum, tum aſſumtionis gentium, vt hoc pacto gentes ad timorem Dei inuitet, atq; illis veram humilitatem commendet. Summa huc redit, vt in hoc myſterio iudicij & miſericordiæ Dei duo ſpectemus, nempe lenitatem ſeu benignitatem, qua ex miſericordia credentes aſſumit, & ſeueritatem qua iuſte contumaces abijcit.

In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te vero lenitatem, ſi permanſeris in lenitate.

Diſtributionis huius hic eſt ſenſus. Deus ſeuere iudicabit contumaces, & gratioſe ſaluabit omnes, qui in lenitate (ſcilicet Dei) permanſerint,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

rint, quod quidem illi faciunt, qui retinent fidem & bonam conſcientiam. Nam vt Dominus mitis & benignus eſt fidelibus, ita ſeuerus iudex erit contumacibus & inobedientibus. Obſeruetur hoc loco diligenter adiecta conditio: Si permanſeris in lenitate, quæ conditio ſatis docet, quod qui in gratia iam eſt, poſſit ſua culpa & ſuopte vicio gratia excidere & perire. Hæc ſane doctrina nequaquam ſtare poteſt cum ſtoica illa, quam quidam defendunt, prædeſtinatione.

Alioqui & tu excideris, & illi ſi non permanſerint, in incredulitate inſerentur. Poteſt enim Deus illos rurſus inſerere.

Comminationis repetitio, in qua obſeruetur exciſionis cauſſa, quæ eſt defectio à lenitate, quæ fit abiectione fidei. Nam qui fidem abijcit, ex olea, in quam per fidem inſitus fuit, excidi dicitur. Rurſus, qui poſt defectionem à fide, & exciſionem ex olea denuo credit, dicitur rurſus in oleam inſeri per gratiam. Hic locus manifeſte euertit imaginationem de prædeſtinatione ſtoicam. Hic enim aperte dicitur, quod & homo poſſit inſeri in oleam per fidẽ, & idem rurſus eximi per incredulitatem. Non igitur alio reſpiciendum eſt in hoc myſterio, quam ad iudicium Dei, quo iuſte abijcit contumaces, & ad miſericordiam eiuſdem, qui rurſus in oleam inſerit agentes pœniten-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pœnitentiam. Huius rei ratio à potentia Dei ſumitur. Poteſt enim, inquit, Deus rurſus eos inſerere. Hæc ratio tria docet. PRIMVM, *quod homo excidens gratia, non poßit ad eam redire, niſi virtute Dei.* SECVNDVM, *quod lapſis non ſit neganda venia, & intercludenda ſalutis via.* TERTIVM, *quod non plus poſſit homo in rebus ſalutis ſine fide, quàm ramus defractus virere priuſquam in arborem hortulani manu fuerit inſitus. Neque tamen debet hæc ſimilitudo ad omnes proprietates & accidentia rami & hominis referri.*

Si igitur tu ex oleaſtro, quæ tibi natiua erat, exſectus es, & præter naturam inſitus es in veram oleam, Multo magis hi, qui ſunt ſecundum naturam propriæ oleæ, inſerentur.

Concluſio comminationis, argumento ſumto à minori ad maius, cuius hic ſenſus eſt: Si gentes quæ non erant populus, vtpote quibus non eſt facta peculiaris promißio, ex ſola gratia, abſque omni merito, receptæ ſunt, Multo magis Iudæi, quibus facta eſt promißio peculiaris, recipientur, modo promißionem fide amplexæ fuerint. Vt præter naturam eſt aliquid eſſe abſque omni merito, cum ſubito & repente fit præter expectationem: Ita ſecundum naturam eſt, quod ex peculiari promißione diutißime durante olim patribus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

bus facta contingit, ea loquendi ratione, qua vſitata & diuturna ſecundum naturam dici poſſunt, & contra, quæ inuſitata & præter expectationem contingentia, præter naturam. Alioqui non eſt magis præter aut ſecundum naturam recipi Iudæum quam gentilem, Nam non eſt diſtinctio. Omnes enim ab eodem Deo creati, Omnes ab eodem patre Adamo nati, Omnes in eodem Adamo lapſi, ac, Omnibus cum eodem Adamo facta eſt prima promißio.

Nolo autem vos ignorare fratres, myſterium hoc (vt ne apud voſmetipſos ſuperbiatis) quod cæcitas ex parte Iſraëli contigit, donec plenitudo gentium ingrediatur, atque ita vniuerſus Iſraël ſaluabitur.

Quod hactenus figuratè dixerat Apoſtolus, nunc tandem concluſurus aperte enunciat, ac primo loco finem totius huius diſputationis ponit, videlicet ne ſuperbiamus, hoc eſt, vt humiliemur, ac timeamus Deum, vnde fiet, vt fidem quoque ad finem retineamus. Vocat autem conſilium Dei de reiectione Iudæorum, & aſſumtione gentium myſterium, propterea quod caro per ſe illud conſilium non intelligat, vt apparet in Iudæis, qui non intellecto hoc arcano Dei conſilio, putabant Meßiæ beneficia ad ſe ſolos pertinere, hoc nitentes fundamento, quod eſſent nati ex ſemine

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

mine Abrahæ, cui facta erat promiſſio cum ſuo ſemine in ſempiternum duratura. Non autem intellexerunt nec iuſtam Dei iram in contumaces, nec inexhauſtam eius miſericordiam in eos, qui ad miſericordiam per fidem confugiunt. Quantum autem ad cæcitatem, cuius hic meminit, attinet, ſatis ſupra dictum eſt. Nam oſtenſum eſt, quod habuerit hæc cæcitas cauſſam antegreſſam contemtum Dei, & contumaciam aduerſus ipſum, vt clariſſime docetur ſuperiori capite. Plenitudinem gentium vocat, magnum illum ex gentibus numerum, qui per Euangelium conuertetur, Quod autem addit: Sic totus Iſraël ſaluabitur, ab alijs aliter exponitur. Sunt qui hoc dictum de Iudæis nouiſſimo tempore ante iudicium conuertendis intelligunt, & magnam multitudinem eorum totum Iſraëlem hyperbolicè dici autumant. Alij Iſraëlem totum, Eccleſiam catholicam ex Iudæis & gentibus congregandam interpretantur, vt ſupra oſtenſum eſt. Nam illi ſoli habentur filij Iſraëlis, adeoq; veri Iſraëlitæ, qui inſiſtunt veſtigijs Iſraëlis, & in promiſſionis verbo acquieſcunt. Hæc ſententia verior eſſe videtur, & confirmatur tota huius diſputationis ſerie. Verum quia ſunt qui ſuperiorem interpretationem malunt, totum hoc de conuertendis Iudæis myſterium Deo committamus, ac nos interea in timore Dei retineamus fiduciam, adhærentes ipſius verbo in vera humilitate.

Sicut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Sicut ſcriptum eſt: Veniet ex Zion liberator,& auertet impietatem à Iacob, & hoc illis à me fœdus,cum abs tulero peccata eorum.

Probat Eſaiæ teſtimonio totum Iſraëlem conuertendum, & ſimul definit verum Iſraëlem. Paulus ſecutus verſionem Græcam, in verbis nonnihil diſcrepat ab Hebraica veritate, quæ ſic ad verbum habet: Veniet Zioni redemtor,& ijs qui redierint ab iniquitate in Iacob. Proinde reſipiſcentes in Iacob verus Iſraël ſunt, adeoq; totus Iſraël reputantur, alij qui non conuertuntur apud Deum tanquam non populus, immo veluti reiectamenta habentur. De fœdere autem,cuius meminit, hoc tenendum eſt, quod eius ſit duplex conditio: VNA, *à parte Dei, quæ hîc à Paulo exprimitur: Cum abſtulero peccata eorum.* ALTERA, *à parte hominis,videlicet, cum homo fide in promiſſionem fœderis recumbit, atque hoc Eſaias addit cap. 59. Et ego cum illis hoc meum fœdus ſancio, dicit Dominus, Spiritus meus qui ſuper te eſt, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent ex ore tuo, neque ex ore ſeminis tui, ab hoc tempore vſque in æternum. Cum Deus hîc requirit conſeruationem verbi, requirit vtique & verbi fidem, qua promiſſio nobis applicatur. Diligenter hîc obſeruetur ordo diuinitus in miniſterio Euan-*

gelij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gelij inſtitutus. Spiritus Dei, & verbum Dei coniunguntur non ſecus atque in pane vis panis & ipſe panis, hæc vna nutriunt, neutrum ſine altero efficax eſt. Tolle ſpiritum à verbo, & remanet mortua litera, Tolle verbum à ſpiritu, non amplius remanet ſpiritus Dei, ſed Sathanæ potius.

Itaque quoad Euangelium inimici propter vos, quoad electionem autem dilecti propter patres.

Concluſio quæſtionis eſt, huius videlicet: Num impegerunt vt caderent. ad quam quæſtionem reſpondet Apoſtolus negatiuè, particula abominationis Abſit, addens finem lapſus, ſed accidentalem. Sed eorum lapſu, inquit, ſalus contigit gentibus, hoc ipſum hic repetit in concluſione. Quod autem dicit Apoſtolus, Iudæos inimicos factos eſſe propter gentes, ad euentum referendum eſt, non ad cauſſam efficacem. Vocatio enim gentium fuit quidem occaſio obdurationis Iudæorum, ſed non cauſſa efficax. Quare inimici ſunt quoad Euangelium quod ſpreuerunt, Verum quoad electionem, dilecti ſunt propter patres, id eſt, propter promißionem patribus factam, ita enim ſonat promißio: Ero Deus tuus & ſeminis tui poſt te in ſempiternum. In hac promißione ſi manſiſſent poſteri Abrahæ, electionis gratia nequaquam excidiſſent. Fuerunt

ergo

ergo Iudæi electi, ſed ſua culpa electione exciderunt, qui ſi reſipuerint aſſumentur rurſus, ex quo patet, falſiſſimum eſſe dogma ſtoicum de electione fatali, quæ excludit conditionem fidei.

Nam dona & vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt eorum ipſum pœnitere non poſsit.

Comprobatio eſt proximæ concluſionis à conſtantia Dei ſumta. Sunt enim promiſſiones Dei firmæ et irreuocabiles ſeruata conditione ex parte hominum, quam pactio requirit. Cum ergo Deus elegit patres, & promiſit illis & illorum poſteris benedictionem, fieri non poteſt vt hæc promiſſio irrita reddatur, ac reuocetur à Deo. Deus enim conſtans eſt qui promiſit. Obſeruetur hoc loco ſingularis γνώμη*: Dona & vocatio Dei ſunt* ἀμεταμέλητα*, id eſt, non pœnitenda, hoc eſt, in Deum non cadit diſplicentia facti, poſtquam aliquem ex ſua bonitate inuitatum prædicatione Euangelij recepit in gratiam. Hinc Paulus ſæpe conſolationes petit, qualis inter multas hæc eſt: Qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet. Quare? Quia dona & vocatio ſunt* ἀμεταμέλητα*. Sic & nos concludamus, quos hodie inuitat Dominus per ſuum Euangelium. Deus dedit nobis Euangelium, Obſignat nobis ſuam gratiam per baptiſmum, Confirmat eandem ſacra cœna. Quare non dubitandum eſt de eius*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

erga nos fauore, modo nos in fide perſtiterimus. Hanc enim conditionem requirit vocatio Euangelica.

Sicut enim & vos quondam non paruiſtis Deo. Nunc autem miſericordiam eſtis conſecuti per horum contumaciam: Sic & iſti nunc non paruerunt vt per veſtram miſericordiam, & iſti miſericordiam conſequantur.

Ratio comprobationis per collationem, quæ probat fieri poſſe, vt Iudæi aliquando conuertantur. Vos aliquando occaſione incredulitatis Iudæorum cœpiſtis credere, Ergo & illi ex eo occaſionem nacti, quod videant apud vos prædicari miſericordiam Dei, poterunt reſipiſcere. Hic obſeruetur zelus bonus, quo quis ad æmulationem boni excitatur aliorum exemplo. Vnde monemur & nos, vt talis ſit doctrina noſtra & vita, vt alijs æmulationis occaſio eſſe poſſit, ad res bonas & Deo placentes. Contra qui zeli mali occaſionem dederit pœnas proditionis meretur. Obſcuritatem quæ eſt in græco textu ſuſtuli per tranſpoſitionem particulæ, Vt, Nam ſi legeris in accommodatione: Sic & iſti nunc non paruerunt veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur, ſententia quam requirit antitheſis euertitur. Opponit enim Apoſtolus miſericordiam

cordiam gentibus exhibitam contumaciæ Iudæorum, Quare ſi vt particulam præpoſueris, vt ego verti, conſtabit antitheſis, & plena erit ſententia, congruens cum illa: Si eorum lapſus diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo ipſorum.

Concluſit enim Deus omnes in incredulitatem, vt omniũ miſereatur.

Ratio generalis ab exæquatione omnium hominum cum Iudæorum tum gentium, & ab æquitate Dei, qua eſt æqualis omnibus abſq; perſonarum reſpectu. PRIMVM dicit: Omnes eſſe peccatores, quare non eſt quod putemus alios aliẏs ob ſuam dignitatem præferendos eſſe. DEINDE affirmat Deum miſericordem eſſe in omnes, Quare & Iudæis nunc contumacibus aliquando reſipiſcentibus contingere poteſt miſericordia. Nam cum omnes pariter ſunt rei, & omnibus æqualiter offertur gratia, quis intercludet Iudæis miſericordiæ viam? Non eſt ergo quod glorietur gentilis contra Iudæum. Nam vtrique peccatores ſunt: Nec eſt quod Iudæus deſperet, quod multis peccatis ſit implicitus, Nam Deus concluſit omnes ſub incredulitate, vt omnium miſereatur. Sed quomodo, inquies, concluſit Deus omnes ſub incredulitate? Vt iudex ferens ſententiam iuſtam, non vt incredulitatis effector.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Hic multa obſeruatione digna occurrunt. PRIMVM *enim hic locus aperte indicat, quod non ſit perſonarum acceptio apud Deum. Nam vt omnes ſine diſcrimine rei ſunt, ita in omnes ſine diſcrimine Deus eſt miſericors, ſed ſeruata Euangelij conditione.* DEINDE *obſeruetur teſtimonium de peccato, cuius rei pronunciantur omnes homines naturaliter propagati.* ADHÆC *confutantur hoc Pauli dicto iuſticiarij, qui putant homines ſuis operibus coram Deo iuſtificari, & conſiſtere poſſe in iudicio Dei.* PRÆTEREA *docet hic locus, quod ſummum peccatum ſit incredulitas, quæ inobedientiæ erga Deum eſt mater, vt fides in illum omnium virtutum radix exiſtit.* POSTREMO, *obſeruetur dulciſſima conſolatio, quod Deus non ideo hominem peccati reum peragat, vt eum damnet, ſed vt miſericordiæ ſit locus, modo peccator ad prædicationem Euangelij reſipiſcat.*

O profunditas.

Diſputationem de vocatione gentium & reiectione Iudæorum, exclamatione, quæ continet admirationem & collaudationem ſeu gratiarumactionem, claudit. Pertinet autem hæc exclamatio eò, vt compeſcat humanam ſtulticiam, quæ omnes omnium actionum Dei cauſſas, ſacrilege ſcrutatur. Nos ergo intra limites verbi contineamus, ſtultæq́ rationis iudicium in nego-

cijs fidei contemnamus, in fide & timore Dei ambulantes, agenteſque perpetuo gratias Deo, qui nos vaſa miſericordiæ eſſe voluit, & non abiecit, ſicuti magnam mundi partem propter ſuam in Deum contumaciam abiecerat.

O profunditas diuitiarum, & ſapientiæ, & cognitionis Dei.

Cum admiratione exclamat & extollit diuitias cum ſapientiæ tum cognitionis Dei: qui ex miſericordia quidem aſſumſit gentes in gratiam, iuſto vero iudicio contumaces Iudæos abiecit. Iudæi arbitrabantur gentes ob ſuam idolomaniam ita abiectas eſſe, vt nulla vnquam ipſis ſalutis via pateret. Non enim tenebant hanc de Deo cognitionem, quod adeo propitius ſit, quod etiam gentes idololatras in gratiam recipere velit. Huic Iudæorum iudicio de gentibus opponit Apoſtolus inexhauſtas miſericordiæ Dei diuitias. Notat autem vox Diuitiarum, gratiæ Dei magnitudinem, qua Deus homines peccatores inuitat ad gratiam per Euangelij prædicationem. Nos ergo quoties tentamur peccati noſtri magnitudine, opponamus huic tentationi bonitatem Dei, qua omnes ad ſe confugientes recipit, & filiorum loco habet. Præterea diuitias ſapientiæ opponit iudicio humano de conſilio Dei. Iudæi iudicabant Dei conſilium eſſe, vt tantum nati ex ſemine Abrahæ, hæredes fierent promiſſionis, ac ita ſe ſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pientiam Dei exhauſiſſe, nec quicquam ſe latere de conſilio Dei opinabantur. Sed Paulus profundiores ſapientiæ Dei diuitias eſſe affirmat, quam vt eas puluis & cinis aſſequatur. Hinc ergo monemur, vt nullam ſapientiam in rebus ſalutis noſtræ, præter eam quæ verbo Dei nobis commendata eſt, ſpectemus. Frenum proinde inijciamus noſtris cogitationibus, qui Dei ſapientiam, quæ verbo Dei nobis reuelata non eſt, ſcrutari præſumimus. Ad hæc diuitias cognitionis, qua Deus nouit omnia antequam fiant, opponit Apoſtolus iudicio & imaginationi gentium, qui cum viderent Iudæos ob ſuam contumaciam abijci, exiſtimarunt eos ita in finem vſque abijciendos, vt nulla ad gratiam via ipſis vnquam pateret. Hinc monemur, vt non ſcrutemur quæ nobis occulta eſſe voluit Dominus, ſed tantum in voluntate Dei verbo reuelata acquieſcamus. Atq; ita Apoſtolus cogitationibus hominum vanis & ſtultis de vocatione gentium, reiectione Iudæorum, & eorundem rurſus aſſumtione opponit hæc tria, Inexhauſtam gratiam Dei, Infinitam ſapientiam, & Inenarrabilem rerum futurarum in Deo cognitionem.

Quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ eius.

Hæc admiratio iudiciorum & viarum Domini eò pertinet, vt retundatur humana ſuperbia,

vtq;

vtq; nihil de Deo inquirere audeamus, niſi quod per ſcripturas nobis reuelatum eſt. Scrutator enim maieſtatis, vt inquit Salomon, opprimetur à gloria. Sunt qui hoc loco iudicia interpretantur, quibus Deus iuſtiſſime punit & abijcit contumaces, Vias autem Dei, quicquid agit & facit, niſi mauis iudicia & vias idem ſignificare, videlicet morem Dei in agendo, ſuæ bonitati, iuſticiæ & miſericordiæ conuenientem, humanis cogitationibus ſine verbo nequaquam perceptibilem.

Quis enim nouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit?

Ratio proximi dicti de inſcrutabilibus conſilijs Dei & inperueſtigabilibus vijs eiuſdem, ſumta à remotione cauſſæ. Deus non communicat ſua conſilia cum hominibus, Ergo non mirum eſt eius conſilia eſſe inſcrutabilia, & eius vias imperueſtigabiles. Hæc non ad euertendam fidem noſtram referenda ſunt, ac ſi ignoraremus mentem Domini de noſtra ſalute, in eum enim finem nequaquam dicuntur. Nam Paulus 1. Corinth. 2. ait, Nos ſpiritum qui ex Deo eſt habemus, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Et paulo poſt: Quis nouit mentem Domini, aut quis inſtruxit eum? Nos autem Chriſti mentem habemus. Hæc Chriſti mens multis verbis indicatur & in vniuerſali mandato: Ite in mundum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit, ſatis euidenter continetur.

Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

Hac ratione interrogationis ſchemate figurata validiſſime retunditur cum opinio meriti, tum prærogatiua nationis. Vtraque Iudæi ſupra modum tumebant. Nam & propter obſeruantiam legis, & propter originis ſuæ dignitatem putabant, Deum ſibi debitorem eſſe, atq; ideo magnã ſibi iniuriam fieri exiſtimarunt, ſi ſe abiectis reciperentur idololatræ gentes. Verum contra eos Apoſtolus Dei iuſticiam defendit hac ratione: Deus nemini eſt obſtrictus ob accepta beneficia. Igitur, Nemo iuſte conqueri poteſt aduerſus ipſum de iniuria ſibi facta. Si ergo Iudæus contumax abijcitur, & gentilis verbo Dei obediens aſſumitur, Ille quidem iudicium agnoſcat iuſtum: hic vero miſericordiam Dei erga ſe deprædicet. Hic proinde locus omnia humana merita euertit, & omnem gloriationem carnis tollit, idque ideo, vt in ſola bonitate Dei acquieſcamus.

Nam ex eo, & per eum, & in ipſum ſunt omnia.

Aetiologia quæ declarat, cur Deus nemini quicquam debeat, A quocunq; ſunt omnia, &

per

per quemcunque adminiſtrantur omnia, & ad quemcunq; tanquam ad proprium & vltimum finem omnia ordinantur, is ſane nemini quicquam debere conuincitur, immo omnes creaturæ quicquid habent, illi debent. A Deo autem ſunt omnia, per Deum omnia adminiſtrantur, ad Dei gloriam illuſtrandam omnia merito referri debent. Igitur Deus nemini quicquam debet. Conticeſcant itaq; humana merita. Porro hoc dictum Pauli cum ad creationem, tum ad reparationem omnium referendum eſt.

Ipſi gloria in ſecula, Amen.

Clauſula continens gratiarum actionem ſeu δοξολογίαν, in qua antitheſis diligenter cogitanda eſt. Nam Paulus hanc δοξολογίαν opponit gloriationi humanæ, immo ea deſtruit omnem hominum gloriationem, vt merito cum Daniele fateri cogantur: Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei. Debetur enim ſoli Deo bonitatis, miſericordiæ & iuſticiæ gloria. Quare nos, quos ad æternam ſuam vocauit gloriam, ipſum ex fide glorificemus, ac in eius ſincero cultu perſiſtamus in finem vſq;, quo cum omnibus ſanctis glorioſa donemur immortalitate, ac ita cum illo viuamus beati in omni æternitate, vbi filio Dei Domino noſtro IESV CHRISTO conformes erimus.

Caput XII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

De tertia parte huius Epiſtolæ.

IN vniuerſali huius Epiſtolæ periocha, etiam Argumentum ſequentium capitum attigimus, & oſtendimus quod Apoſtolus more Prophetico & Apoſtolico, poſt doctrinam parænefes ad vitam profeſſione Chriſtiana dignam inſtituat. Ea enim ratione doctrinam auditoribus accommodandam eſſe Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, & aliorum piorum doctorum exempla tradunt. Quoniam autem vitæ inſtitutio ac morum doctrina triplex eſt, videlicet Ethica, Politica, & Ceremonialis, Paulus ordine de hoc triplici morum genere diſſerit. Ac PRIMVM ethica præcepta de ſingulorum moribus in duodecimo capite colligit. DEINDE in decimotertio politicos mores format: TVM de ceremonijs & adiaphoris in decimoquarto agit. etſi ſubinde varia colligit, adeo vt parum videatur ſolicitus fuiſſe de ordine, vt in parænefibus fieri vſitatum eſt. Poſtrema duo capita partim generalibus præceptis, partim familiaribus quibuſdam, item ſalutationibus, cum graui admonitione, vt diſſidiorum vitentur autores, abſoluuntur.

Summa capitis duodecimi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ad verum cultum Deo præſtandum iuſtificatos hortatur, plurima de priuatis moribus præcepta, quæ omnia ex dilectione Dei & proximi, tanquam ex ſuis proprijs fontibus manant, coaceruans.

Ordo & partes capitis duodecimi.

In PRINCIPIO *capitis hortatur iuſtificatos ad offerenda Deo ſacrificia, idq́; propriorum corporum, & ſimul eadem ſacrificia definit, & in quibus rebus collocantur, explicat.* DEINDE *de eorundem ſacrificiorum effectibus acturus, vt* πολυπραγμοσύνῃ *vitemus, manentes intra noſtræ vocationis terminos, donaq́; diuinitus collata, ad eiuſdem myſtici corporis incolumitatem referentes, admonet.* TVM *ſubiungit variorum officiorum catalogum, atque addit plurima priuatæ vitæ inſtituta, quæ ſub communi dilectionis præcepto continentur.*

Exegeſis duodecimi capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Adhor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Adhortor igitur vos fratres, per miſerationes Dei.

Parænesſes orditur à grauiſſima obteſtatione. Obteſtatur enim Romanos, immo nos omnes qui Euangelio credimus, per miſerationes Dei, ſignificans cogitationem miſericordiæ Dei debere nobis eſſe ſtimulum ad vitam Deo placentem tranſigendam. Vt enim nos Deus ſua miſericordia in filio complexus eſt: ita viciſſim officium noſtrum eſt, vt grati erga Deum ſimus, vitam noſtram ad normam voluntatis ipſius, quantum quidem id fieri poteſt in hac infirmitate, inſtituentes. Huc illationis particula, Igitur, pertinet, ac ſi dicat Apoſtolus: Cum vos fratres iam ex gratia Dei tantam conſecuti eſtis ſalutem à Deo, decet vt grati ſitis erga adeo clementem patrem, qui noſtri cauſſa vnicum dedit filium, qui & peccatum aboleret, & ſuo ſpiritu vos ſanctificaret. Hæc exhortationis ratio copioſius inculcatur Philippenſibus, vbi Apoſtolus hoc modo loquitur: Si qua igitur conſolatio eſt in Chriſto, ſi quod ſolatium dilectionis, ſi qua communio ſpiritus, ſi quæ viſcera & miſerationes, implete gaudium meum &c. Cum itaque ea de cauſſa filius Dei redemit nos, vt deleat peccatum & mortem, & nos viuificet, ac ſibi aſſimilet, & æternam iuſticiam in nobis reſtituat, nequaquam decet vt carnis illecebris, affectuum incendijs, diſſidiorum furoribus,

atque

atque aliȷs vicijs pietati aduerſantibus indulgeamus: Sed vt potius piè, iuſtè & ſobriè in præſenti vita viuamus, quo magis magiſq; corpus peccati deſtruatur, & nouus homo per Spiritum Chriſti excitetur. Ad hunc ergo finem omnia ſequentia præcepta pertinent, vt digne tam auguſta & ſancta vocatione ambulemus. Huc illud ad Epheſ. 4. Adhortor vos, vt digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis.

Vt ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, placentem Deo, rationalem cultum veſtrum.

Propoſitio parænetica, cuius hæc eſt conſtructio quam monſtrant græci articuli: Vt ſiſtatis rationalem veſtrum cultum, videlicet corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam & placentem Deo. Vt autem hæc propoſitio rectius percipiatur, PRIMVM *tenendum, quemnam cultum vocet Apoſtolus rationalem,* DEINDE, *quæ qualiſq; ſit corporum noſtrorum ſiſtio ſeu oblatio,* TVM, *oblationis huius deſcriptio & encomium.*

Cultus itaq; ad voluntatem Dei exactus & præſtitus, ſolus rationalis à Paulo vocatur hac de cauſſa, quod vbi ſapere pluſquam oportet homines cœperint, à ratione viaq; aberrent. Debet itaque omnis cultus Dei fieri iuxta rationem, ſed verbo Dei & ſpiritu Chriſti edoctam, reformatam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tam, illuminatam, alioqui ratio ſibi relicta nequaquam intelligit, quis ſit verus colendi Deum modus. Cum igitur Paulus requirit rationalem cultum, damnat omnes cultus ſtulte ab hominibus excogitatos. Sicut & ipſe Dominus Eſaiæ 19. & Matth. 15. facit, cum inquit: Fruſtra me colunt docentes doctrinas mandata hominum.

Corporum noſtrorum oblatio eſt, ipſa malorum affectuum mortificatio & occiſio, quæ in vera pœnitentia ſita eſt. Alludit autem Apoſtolus ad veterem ſacrificandi ritum, quo ſiſti oportebat victimam ad aram, atque ideo corporum meminit, etſi totum hominem ſynecdochicôs hoc nomine comprehendit. Verum vt hominum corpora ſacrificiorum veterum cremabantur, & fumus de ſacrificijs ſurſum aſcendebat: ita ſignificatur iſto ſymbolo, vt noſtros affectus mortificantes, ſpiritum ſurſum ad Deum leuemus.

Deſcriptio & encomium huius oblationis eſt, quod prædicetur viua, ſancta, & accepta. VIVA quidem eſt, propter fidem & Spiritum ſanctum, quo donati ſunt credentes. Nam vt membra veteris hominis mortificantur, ita nouus homo ſpiritu Dei excitatur magis magisq́;, atque viuit.

Hoc proinde epitheto præfertur ſacrificium noſtrum mortuis animalium corporibus, quæ ſub lege offerri ſolita erant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

SANCTA præterea dicitur, quia à prophanis vſibus ſegregata, ſanguineq́; Chriſti mundata, dicatur Deo.

ACCEPTA Deo ſeu bene placens Deo dicitur, propter fidem offerentis, ex quo ſequitur, & in omni hoſtia requiri fidem, & nullam Deo gratam eſſe, niſi fides Mediatoris præluceat, quæ verbo Dei nititur. Hinc concluditur: fruſtra gloriari Papiſtas de ſuo ficto & inſulſo ſacrificio, cum & verbo Dei deſtituatur, & ſale fidei & ſpiritualis prudentiæ careat.

Præterea hic locus apertè teſtatur, quod omnes Chriſtiani ſint coram Deo ſacerdotes. Nam ſi tantum ſacerdotum eſt offerre Deo hoſtias, easq́; Deo placentes, & mandatur omnibus Chriſtianis hoc munus, quis non videt Chriſtianos ſacerdotali dignitate eminere. Huc illud 1. Pet. 2. Et ipſi tanquam viui lapides ædificamini domus ſpiritualis ſacerdotium ſanctum, ad offerendas ſpirituales hoſtias, bene acceptas Deo per IESVM CHRISTVM.

Et ne accommodetis vos ſeculo huic, ſed transformemini nouitate mẽtis veſtræ, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & placens, & perfecta.

Expoſitio eſt. Nam in quibus rebus conſiſtat oblatio noſtri declarat. Ponit autem huius oblationis tres partes, quarum PRIMA eſt, ne accom-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

accommodemus nos huic ſeculo, ſeu potius ne configuremur præſenti ſeculo, quantum quidem ad mortua eius opera pertinet, ſed potius vt carnis corruptæ & peccati imperio renunciemus. SECVNDA, vt transformemur nouitate mentis noſtræ, hoc eſt, vt mente renouata ſpiritu Dei nouos affectus congruentes cum lege Dei induamus. TERTIA, vt probemus quæ ſit voluntas Dei, hoc eſt, vt ſtudium noſtrum ſit & propoſitum conforme voluntati Dei bonæ, placidæ & perfectæ, ita vt noſtrum propoſitum ſemper ſe ſubijciat voluntati Dei. Pertinent igitur epitheta voluntatis Dei eò, vt doceamur qualiſnam conformitas noſtrarum voluntatum cum Dei voluntate eſſe debeat.

Obſeruetur hîc definitio oblationis noſtri cum ſuis partibus, atque adeo nouæ regenerationis, vnde fructus reliqui pietatis tanquam ex fonte manant.

Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omni verſanti inter vos, ne ſapiat præterquam quod oportet ſapere, ſed ſapiat quo modeſtus ſit, quemadmodum vnicuique partitus eſt Deus menſuram fidei.

Subijcit quaſdam formulas ſeu exempla mortificandorum affectuum, ac primum πολυπραγμοσύνην *impugnans, requirit, vt nemo extra*

ſuam

ſuam vocationem quicquam temere tentet, aut arroganter in alienum officium irrumpat, ſed maneat quietus intra ſuæ vocationis terminos, nec arroget ſibi dona quæ non habet, ſed agnoſcat etiam dona Dei in aliјs.

Proponit autem Apoſtolus huius præcepti & certum finem & iuſtum modum. F I N I S *eſt, vt vnuſquiſque ſit modeſtus, ita vt in omni actione & tota vita modeſtia quædam & grauitas reluceat.* M O D V S *eſt, quilibet ſapiat iuxta menſuram fidei, hoc eſt, iuxta donum gratiæ, quod Deus cuilibet credenti donauerat.*

Quædam exemplaria Græca habent μέτρον χάριτος, *hoc eſt, menſuram gratiæ, id eſt, doni gratuito collati.*

Quemadmodum enim in vno corpore membra multa habemus, membra vero omnia non eandem habent actionem: Sic multi vnum ſumus corpus in Chriſto, membra mutuo alter alterius, Habentes autem dona ſecundum gratiam datam nobis differentia.

Similitudine hac pulcerrima declarat, quam deceat ſingulos Chriſtianos, qui eiuſdem corporis Chriſti myſtici membra ſunt, conſiderare, quid ſibi pro menſura fidei ſeu gratiæ & vocationis conueniat: atque ideo vt locum & officium ſu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

um ſinguli tueantur, & ad incolumitatem totius corporis conſeruandam referant, ſeruato cuiuſq; membri ordine & dignitate.

Similitudo autem præſens hoc modo concludenda eſt: Eiuſdem corporis membra, ſeruato cuiuſque officio & ordine, debent ſibi mutuo ſeruire, quo totum corpus conſeruari poſſit incolume.

Chriſtiani ſunt membra eiuſdem corporis myſtici, quod eſt Eccleſia, cuius vnicum caput eſt Chriſtus Dominus. Igitur, Chriſtiani ſeruato cuiuſq; officio & ordine, debent ſibi inuicem ſeruire, quo Eccleſiæ corpus incolume ſeruari poſſit.

Cæterum huius loci dignitas meretur, vt ipſum aliјs ſcripturæ locis fuſius declaremus. Ad Cor. 12. & ad Epheſ. 4. hac eadem ſimilitudine Apoſtolus vtitur in eodem argumento, ex quib. locis aliquot colligemus hypotheſes, quæ hanc Pauli ſimilitudinem illuſtriorem reddent.

PRIMA eſt, de nexu & coagmentatione membrorum inter ſeſe: de quo nexu & coagmentatione ad Epheſios ita ſcribit Apoſtolus: Vnum corpus, vnus ſpiritus, ſcilicet quo in vnum corpus coniungimur & coagmentamur. Ad Corinthios vero ita: Etenim per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptiſati ſumus, ſiue Iudæi ſiue Græci, ſiue ſerui ſiue liberi, & omnes vnam potionem potauimus in vnum ſpiritum. Hic Paulus Spiritum ſanctum autorem

facit,

facit, quod cum Chriſto vnum corpus fiamus myſticum. atque adeo quod in vnius Chriſti corpus coaleſcamus. Huius coagmentationis efficacia ſymbola ſunt fidelibus, Baptiſmus & Cœna Domini. Quicunque enim baptiſati ſumus, Chriſtum induimus. Nam vt in baptiſmo ſpiritu regeneramur: ita in cœna dicimur Domino incorporari. Nam cum dicit Apoſtolus, omnes eandem potionem potaſſe in vnum ſpiritum, declarat vno viuifico ſanguinis Domini potu participes nos fieri ſpiritus Chriſti, qui per omnia membra permeans, ſingula viuificat, redditq́; ſuis functionibus idonea. Ex his colligamus coagmentationis noſtri inter nos in eodem corpore myſtico cauſſas eſſe, Spiritum Chriſti, Baptiſmum, & Cœnam Domini, per quæ Chriſto primum capiti coniungimur, Deinde inter nos ſpiritu coagmentamur & coaleſcimus, modo alioqui verè ſumus quod audimus, hoc eſt, Chriſtiani. Hanc coniunctionem locorum diſtantia & corporum nequaquam impedit, quia myſtica & ſpiritualis eſt.

DEINDE ex Pauli verbis colligitur & hęc hypotheſis, quod vita membrorum ſit idem ſpiritus, qui diſtribuit ſingulis prout vult.

TERTIO, quod diſtincta ſint & eſſe debeant officia & gradus in Eccleſia, ſicuti membrorum diuerſorum in eodem corpore. Hinc eſt quod alios conſtituat in Eccleſia Apoſtolos, alios

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Prophetas, alios Paſtores, alios Doctores, &c. Huc dona ſanationum, gubernationes, genera linguarum, & alia quæ Apoſtolus ad Corinth. enumerat, pertinent.

QVARTO, Hæc ſimilitudo monet, vt ſingula membra ſtrenue ſuum faciant officium, quæq; ſuo loco iuxta donum gratiæ.

QVINTO monet hæc ſimilitudo, vt membrorum diuerſitas non ſit occaſio diſſidiorum & odiorum, ſed potius vinculum neceſſitudinis & ſanctæ concordiæ.

SEXTO monet hæc ſimilitudo, vt ad totius corporis commodum, conſeruationem & vſum ſuas functiones membra conferant. Etſi enim aliud manus, aliud pedis, aliud oculorum, aliud aurium eſt officium, ad eiuſdem tamen corporis incolumitatem omnia referenda ſunt.

SEPTIMO monet hæc ſimilitudo, vt mutuis afficiamur & commodis & incommodis. Hinc Paulus: itaq; ſi patitur vnum membrum, ſimul dolent omnia membra, ſiue honore afficitur vnum membrum, congratulantur omnia membra.

POSTREMO monet hæc ſimilitudo, vt glorioſum huius Chriſti corporis membra eſſe qualiacunque putemus, cogitemusq; communia corporis bona eo pertinere, vt concordiam & amicitiam inter nos alamus. Hinc Paulus, Vnum eſt corpus, vnus eſt ſpiritus, ſicut & vocati

eſtis in vnam ſpem vocationis veſtræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnia (in totam Eccleſiam ſummum tenens imperium) & per omnia (prouidentia ſua omnia Eccleſiæ membra late per orbem diſperſa complectens) & in omnibus vobis (nos in Chriſto coniungens.)

Siue prophetiam, iuxta analogiam fidei.

Diſtributio eſt donorum quibus membra myſtici corporis Chriſti donata ſunt in mutuam ædificationem: ac primo loco ponit Eccleſiaſticas functiones, nempe prophetiam & diaconiam, quæ ſummum locum in Eccleſia obtinent. Defectus orationis ex ſuperioribus hoc modo reſarcietur: Siue prophetiam (ſcilicet quis habeat) iuxta analogiam fidei (ſcilicet ea vtatur ſeu eam habeat) Eſt autem prophetia donum vel prouidendi futura, vel interpretandi ſcripturam. Neque dubium eſt quin hoc poſteriori ſignificato prophetiæ vocabulum hic à Paulo accipiatur, quod indicat modus prophetiæ quem ſubiungit: iuxta analogiam fidei. Vult autem Apoſtolus prophetiam fieri iuxta analogiam fidei, hoc eſt, conſentire cum fidei ſeu religionis Chriſtianæ primis axiomatis, quæ axiomata in articulos ſymboli Apoſtolici breuiter congeſta ſunt. Hîc monentur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur Doctores, vt non diſcedant à pacto Dei cum Leuitis initum, quod eſt annunciare verbum ex ore Dei, caueréq; ne humanas doctrinas in locum verbi Dei ſubſtituant, & auditoribus obtrudant.

Siue miniſterium, in miniſtrando, ſiue qui docet, in doctrina.

Hiſce verbis nihil aliud vult Paulus, quàm vt ſinguli ſui officij finem ſpectent. Qui ergo Diaconum honorum Eccleſiæ agit, ſit ſedulus in eo officio: & qui prouinciam docendi ſuſcepit, hunc ſibi proponat finem, vt totum ſe illi rei accommodet.

Siue qui exhortatur, in exhortatione.

Tanta eſt hominum oſcitantia, etiam in negocio propriæ ſalutis, vt niſi ſtimulis exhortationum & obiurgationum inſtigentur, doctrina maneat inefficax. Admoneantur igitur hoc loco verbi præcones, vt non ſolum cogitent officium ſuum eſſe, quæ recta ſunt docere, verumetiam vt doctrinam auditoribus accommodent, quod fit, dum Chriſti, Prophetarum & Apoſtolorum exemplo, ea quæ docuerunt exhortando veluti inſtillent, & varios affectuum motus excitent.

Qui diſtribuit, in ſimplicitate.

Hoc ad Diaconos pertinet, quorum officium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

eſt eleemoſynas Eccleſiæ diſtribuere egentibus, idq́; in ſimplicitate, hoc eſt, ſine corruptione affectuum, ſiue perſonarum reſpectu.

Qui præeſt, cum diligentia.

Hoc membrum pertinere videtur ad eum ordinem presbyterorum, qui externam Eccleſiæ politiam regebant, ac diſciplinæ cuſtodes erant, de quibus 1. *ad Timoth.* 5.

Qni miſeretur, cum hilaritate.

Eum intelligit hoc loco Apoſtolus, qui curandis pauperibus erat deſtinatus, vt ferè tum temporis viduæ. Quod autem hoc latius non accipio, in cauſſa eſt, quod Paulus adhuc agat de functionibus Eccleſiaſticis, quarum aliquot genera hîc recenſuit. Quod autem requirat hilaritatem in hoc officij genere, ideo fit, quia huiuſmodi officia ſæpe magnas moleſtias habent, cum propter importunitatem eorum, qui iuuari cupiunt, tum propter alias cauſſas. Requirit ergo Apoſtolus, vt qui huiuſmodi muneri præfecti ſunt, ita animos componant ſuos, vt ſemper officium cum quadam animi hilaritate facere videantur.

Dilectio ſit minime ſimulata.

Hactenus de functionibus Eccleſiaſticis: nunc de communibus officijs acturus auſpicatur à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

dilectione, à qua reliqua omnia officia manant. Dilectionem itaque tanquam caput ſeu fontem communium officiorum primo loco requirit, hanc non vult eſſe fucatam, ſed ſinceram à pio corde profectam.

Sitis auerſantes malum, adhærentes bono.

Dilectionis effecta ſunt, malicioſum ſtudium excludere, & officioſam benignitatem complecti, quoties cum proximo agendum eſt. Vult igitur Apoſtolus, vt nemini noceamus, ſed potius vt omnes, quantum quidem in nobis eſt, candide & benigne iuuemus.

Fraterna caritate ad vos mutuo amandos propenſi.

Vnde dilectio, erga quos exerceri, & qualis eſſe debeat, explicat. PRIMVM *enim venire nobis in mentem debet, quod nos omnes ſimus in Chriſto fratres, quod Deus pater caros nos habeat in filio:* DEINDE, *quod velit vt hanc caritatem erga nos mutuo exerceamus:* TVM, *vt non ſecus atque pueri & parentes ſe mutua ſtorga complectuntur, nos inuicem complectamur.*

Honore alij alios præuenientes.

Hoc quoque dilectionis eſt ingenium, quod dona Dei in alijs libenter agnoſcat ac veneretur.

Sunt

Sunt autem tres cauſſæ præcipuè, cur Chriſtianos ſe inuicem honorare deceat. PRIMA eſt imago Dei, ad quam homo conditus eſt primum, & iam in Chriſtiano reparatur indies. SECVNDA, donorum conſideratio. Nam ob dona, quibus Deus ornauit Eccleſiam, oportet, vt ea agnoſcentes, reuerenter eos complectamur, qui huiuſmodi donis ornati ſunt. TERTIA, vocationis ratio & eminentia. Hinc fit, quod parentes honorare vox legis præcipiat, quo mandato ſynecdochicôs continentur omnes, qui in aliquo dignitatis gradu conſtituti ſunt. Porro honor eſt duplex, Externus & Internus. EXTERNVS, eſt externa quædam honoris & reuerentiæ exhibitio, quæ fit geſtu corporis, & alijs externis officijs, pro conſuetudine ac more Reipub. in qua viuitur. INTERNVS, eſt interna animi affectio, qua eos ſincere complectimur ac honoramus, in quibus vel dona Dei excellentia animaduertimus, vel quos Deus in eminentiori dignitatis conſtituit gradu.

Studio non pigri.

Hoc eſt, alij pro alijs ſoliciti eſtote, ac mutuo alter alterius onera ſubleuate, ſeu quilibet magno cum ſtudio in ſuo progrediatur officio. Nam non progredi, inquit Bernardus, eſt regredi.

Tempori ſeruientes.

Hoc eſt, occaſiones nolite negligere, ſed quæuis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

potius captetur occaſio ad benefaciendum, & ad officia mutua præſtanda. Quædam exemplaria Græca habent, κυρίῳ δουλεύοντες, hoc eſt, Domino ſeruientes, Si hanc lectionem ſequamur, hic erit ſenſus, quod in omni officio caritatis, quod proximo præſtandum eſt, debeamus ad Dominum reſpicere, qui ſibi noſtris officijs cultum præſtari ſentit. Huc illud ad Hebræos: Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, huiuſmodi enim ſacrificijs placetur Deo.

Spe gaudentes.

Quia vtplurimum pij premuntur in hoc mundo cruce, opponit cruci fiduciam certæ liberationis, quæ fiducia faciet vt in medijs ærumnis bono ſimus animo, huc illud Chriſti dictum: Gaudete, quia merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

In tribulationibus patientes.

Effectus eſt ſuperioris præcepti. Nihil enim magis patientiam operatur, quam ſpes læti exitus. Eſt etenim hæc vna Chriſtianorum fortitudo, malis non ſuccumbere.

Spiritu feruentes.

Hoc eſt, indies magis magisq; ſpiritum excitantes, vt ſit ardentior in pugna aduerſus cupiditates carnis: & feruentior in omnibus pietatis exercitijs, in inuocatione, in caritate atque alijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

alijs motibus congruentibus cum lege & voluntate Dei.

In oratione perſeuerantes.

Ac ſi dicat: Etiamſi mox non videbimini impetrare quod petitis, nolite tamen diffidentia à petendo deſiſtere, ſed exemplum potius mulieris Lucæ 11. *imitamini.*

Neceſsitatibus ſanctorum com municantes.

Requirit liberalitatem erga indigentes fratres.

Hoſpitalitatem ſectantes.

Species quædam eſt ſuperioris præcepti. Hoſpitalitas magna virtus eſt, quam nobis plurima ſanctorum exempla commendant, vt Abrahami, Lot & aliorum. Verum ne quis excipiat dicatq; ſe paupertate impediri, quo minus illud officium hoſpitibus præſtare poſſit, Paulus potiſſimum affectum requirit, ſi vna cum affectu externum opus præſtari non poſſit. Nam φιλοξενία *proprie affectus eſt, quo amanter complectimur hoſpites, eos conſolamur, ac noſtris conſilijs recreamus. Hoſpites enim & exules pauperiores, non ſolum opus habent corporum refectione, verumetiam animorum conſolatione, ne exilio fracti, confeſſionem abijciant.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Benedicite ijs qui vos perſequuntur, benedicite & non malum imprecemini.

Benedicere phraſi Hebraica eſt bene precari, & beneficia in aliquem conferre. Vult ergo Apoſtolus, vt ijs, qui nos perſequuntur, precemur ſaniorem mentem, vt & ipſi tandem ad Deum conuertantur. Eſt autem hoc loco diſcernendum inter hoſtes Dei, & noſtros priuatos inimicos. Hoſtibus Dei optare quidem oportet conuerſionem ad Deum, vt ex hoſtibus amici, immo filij fiant. Verum ſi conuerti recuſauerint, cum Dauide ipſis confuſionem precabimur, ac iudicium Dei contra ipſos non tacebimus. Hoc etiam Chriſti facto confirmatur, qui & Herodem vulpem, & Phariſæos parietes dealbatos appellauit. & Paulus ad Galatas ait: Si quis aliud Euangelium docuerit, ſit anathema. Porro geminatio eò pertinet, vt ſciamus hoc officium ſerio à nobis requiri.

Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.

Qualis συμπάθεια *Chriſtianorum eſſe debeat, hac docetur hypotheſi. Vt enim membra mutuis bonis & malis afficiuntur: ita membra corporis Chriſti myſtici erga ſe mutuo affecta eſſe debent, vt rebus aliorum proſperis congratulemur, & contra, aduerſis triſtemur.*

Mutuo

Mutuo alij in alios ſenſu affecti.

Hoc eſt, ſitis concordes & vnanimes inter vos.

Non arroganter de vobis ſentientes.

Hoc eſt, Etiamſi quis inter vos maioribus videatur donis excellere, non propterea alios ſuperbe, tanquam ex alto deſpiciat, neque ſibi aſſcribat quod Dei eſt. Quid habes, inquit Apoſtolus, quod non accepiſti? Vult ergo Apoſtolus omnem ambitionem & arrogantiam à Chriſtianis pectoribus exulare. Nihil enim magis ſcindit concordiam atq; ambitio. Huc illud: Inter ſuperbos ſemper iurgia.

Sed humilibus vos accommodantes.

Antitheſis eſt ſuperioris præcepti. Requirit enim veram humilitatem, quæ oritur ex vera noſtri cognitione.

Ne ſitis prudentes apud voſmetipſos.

Hoc eſt, ne veſtro iudicio ſapiatis nimium, ac ſi non indigeretis aliorum conſilijs, hoc præceptum habetur Prouerb.3. Ne ſis ſapiens in oculis tuis. Eſt autem fons arrogantiæ, ſuæ ſolertiæ ac iudicio plus ſatis tribuere, ac propriæ prudentiæ

opinione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

opinione turgere. Verum cum ideo rationem & ſermonem Deus hominibus tribuit, vt alij aliorum iudicia & conſilia audiant, verè prudentis eſt iſta media amplecti, atque aliorum iudicia & ſententias audire.

Nemini malum pro malo rependentes.

Hîc non loquitur de vindicta, nam de ea paulò poſt acturus eſt, Sed monet ne par pari referamus, ſi quod officium aliquando nobis denegatum fuit. hîc non vult Apoſtolus, vt par pari referamus, ſed potius vt perinde faciamus, ac ſi aliorum beneficijs prouocati eſſemus. Qui ergo aliquando tibi mutuum negauit, illijpſi indigenti opem feres, immemor olim tibi negati officij.

Præuidentes bona cum omnibus hominibus.

Iubet vt inprimis attenti & ſoliciti ſimus, vt vita noſtra bene & honeſtè inſtituatur, ne quis habeat quod in nobis merito culpari poſſit, hoc eſt, vt Paulus alibi loquitur, vt ſimus ἀπρόσκοποι, *& vt Chriſtus ait, Lux noſtra luceat coram hominibus, vt glorificetur pater noſter cœleſtis. Breuiter, vult nos eſſe typos aliorum in fide & in conuerſione.*

Si fieri poteſt, quantum eſt in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Requirit Apoſtolus vt pacificè cum alijs hominibus viuamus, quantum quidem in nobis eſt. Nam cum in hac mundi malicia plena inter homines pax non eſt ſperanda, monet vt demus operam, ne per nos ſtet, quo minus pacificè viuatur.

Non voſmetipſos vlciſcentes dilecti, ſed date locum iræ, Scriptum eſt enim, Mihi vindicta, & ego rependam, dicit Dominus.

Vindictam prohibet, ſed priuatam, id quod antitheſis oſtendit, Sed date locum iræ, id eſt, pœnæ Dei vindicantis, nunc per ordinarium magiſtratum, nunc ſine magiſtratus opera. Hanc eſſe ſententiam huius hypotheſios, oſtendit ſubiecta probatio, Mihi vindicta, mihi ſcilicet ordinanti pœnas per magiſtratum, aut alioqui punienti per me, quos magiſtratus non punit. Obſeruetur hîc, quod Deus nobis adimat ius vindicandi, ac ſibi ſoli illud attribuat, ſignificans vindictam ad ſuam pertinere gloriam. Quare qui proprias iniurias vlciſcuntur, quantum in ſe eſt, gloriam Dei lædunt.

Si igitur eſurit inimicus tuus, ciba eum, ſi ſitit, da ei potum.

Dixit non reddendum malum pro malo, nec vindictam quærendam eſſe, cuius rei certiſſimum argumen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

argumentum affert, quod eſt benefacere inimico, cibando eum ſi eſurit, & dando potum eidem ſi ſitit: quod profecto vt rariſſimum, ita ſanctiſſimum eſt victoriæ genus. Porro hanc hypotheſin ſumſit Apoſtolus ex 25. capite Prouerbiorum, cum ſequenti ratione.

Hoc enim ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput eius.

Ratio à fructu beneficij inimico præſtiti. Hoc Solomonis ænigmate ſignificatur animus inimici vri beneficijs acceptis, vt frangatur vel in hanc vel in illam partem, hoc eſt, vt aut emolliatur, & ex hoſte fiat amicus, aut vratur & æſtuet teſtimonio propriæ conſcientiæ, quod ſane pars quædam eſt diuinæ vindictæ.

Ne vincaris à malo, ſed vince in bono malum.

Hoc eſt, bonitate & innocentia vincere tuos hoſtes conare: quod ſane victoriæ genus Chriſtiano milite digniſſimum eſt.

Caput XIII.

Summa capitis decimitertii.

Quili-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

QVILIBET ſuo magiſtratui ſubiectus ſit, reddat ſingulis debita, diligat proximum, ac vitam inculpatam viuat.

Ordo & partes capitis decimitertij.

Superiori capite de officijs Eccleſiaſticis & moribus priuatorum egit. hîc autem politicam vitam inſtituit. Ac PRIMVM de magiſtratus ac ſubditorum analogo agit officio: vnde ad communia deſcendens, docet quid ſingulis hominibus præſtandum ſit, idq; ex caritatis lege. TVM ad vitæ innocentiam, & morum puritatem hortatur. Tres igitur huius capitis erunt principales partes, quarum PRIMA exhortationem ad præſtandam obedientiam proprio magiſtratui habet, vbi & officium magiſtratus perſpicue traditur. SECVNDA, exhortatio eſt ad dilectionem erga omnes: TERTIA, continet exhortationem ad mores priuatos formandos, nimirum vt quilibet apud ſe innocentiæ & puritate vitæ ſtudeat.

Exegeſis decimitertij capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Omnis anima poteſtatibus ſuperemi nentibus ſubiecta eſto.

PROPOSITIO primæ partis huius capitis, præcipiens obedientiam erga magiſtratum ciuilem, cuius ſenſus eſt: Quilibet homo ſuo magiſtratui ſubiectus eſto.

Porro in hac propoſitione quatuor ſpectandæ ſunt circumſtantiæ. PRIMA, quiſnam obligetur hoc præcepto. SECVNDA, quid præcipiat, nempe ſubiectionem. TERTIA, cuinam illa ſubiectio debeatur. QVARTA, cauſſa ſubiectionis.

PRIMA indicatur hiſce verbis: Omnis anima. Etſi autem anima ſynecdochicôs pro homine accipitur, hîc tamen non caret emphaſi tropus. Vult enim Apoſtolus omnem hominem cuiuſque fuerit conditionis & ſtatus obligatum eſſe hac lege. Vnde Chryſoſtomus hunc locum explanans ait: Quod hæc omnibus præcipiantur, non ſolum ſecularibus, ſed etiam ſacerdotibus & Monachis, declarat exordium cum dicat: Omnis anima, ſiue Apoſtolus ſiue Euangeliſta, ſiue Propheta ſiue quiſquis fueris. Neq; enim ſubiectio pietatem euertit. Hæc ergo circumſtantia ex diametro pugnat cum immunitate, quam ſibi ſacrilege arripiunt Papiſtæ. Papa enim hoc Pauli præceptum impiè inuertit. Nam cum ille iubetur voce Apoſtoli vt magiſtratui ciuili ſit

ſubie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſubiectus, is contra, ſe ſupra omnem magiſtratum extollit, ſe Chriſti vicarium in terris mendaciter appellitans.

SECVNDA circumſtantia, eſt de ſubiectione quæ magiſtratui debetur, quæ duo potiſſimum continet, reuerentiam & obedientiam non pugnantem cum lege Dei.

TERTIA circumſtantia eſt, quod hæc ſubiectio debeatur poteſtati, hoc eſt, magiſtratui, qui in nos ius & dominium habet. Nam ἐξουσία poteſtas eſt autoritate & iure prædita.

QVARTA circumſtantia, cauſſam ſubiectionis indicat, quæ cauſſa voce ὑπερεχούσαις ſignificatur, Quilibet enim ideo magiſtratui ſubijci debet, quia magiſtratus in ſuperiori gradu collocatus eſt. Significatur ergo hîc relatio mutua ſuperioris & inferioris. Vnde & hoc conſequitur, quod non alieno, ſed noſtro magiſtratui debeamus ſubiectionem.

Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo.

Ratio propoſitionis à cauſſa efficiente ſumta. Deus conſtituit poteſtatem. Igitur poteſtati ſubiectum eſſe oportet. Hîc diſtinguendum eſt inter Rem & perſonas. RES videlicet poteſtas ipſa, hoc eſt, magiſtratus eſt, qui Deum autorem habet. Verum PERSONÆ rem hanc haud raro ſuo vicio contaminant, vt Achab, Nero, Iulianus, & multi alij, quibus Elias, Eſaias,

Elizæus & Paulus nequaquam obtemperare debuerunt in ijs, quæ impie contra Deum præceperunt, ſed in externis rebus & politicis officijs obedientiam præſtiterunt.

Quæ enim ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt.

Expolitio eſt. Modum enim quo Magiſtratus à Deo eſt, declarat, nimirum quod ſit diuina quædam ordinatio, & ſimul reſpondet obiectioni illorum, qui opinabantur magiſtratum tanquam malum pœnæ à Deo eſſe, & non eſſe ordinationem Deo placentem.

Porro cum dicat Apoſtolus poteſtatem ordinationem Dei eſſe, tria docet. PRIMVM, *quod ius ipſum magiſtratus à Deo ſit.* DEINDE, *quod huius poteſtatis diſtributio & ϲὐταξία Deo quoque ſit aſſcribenda, vt ſciamus etiam extremis & infimis ordinibus parendum eſſe.* TVM, *quod quæ iuri & poteſtati connexa ſunt, à Deo quoque autore proficiſcantur, vt ſunt omnia vincula humanæ ſocietatis, leges, inſtituta, diſciplina, conſuetudines prudentum autoritate approbatæ, iudicia, contractus, artificia, ſtudia, breuiter omnia quæ faciunt ad conſeruandos & ornandos ſtatus à Deo approbatos & ordinatos. Hæc omnia recte ad Deum autorem retuleris, donec à lege naturæ ſeu Decalogi diſſentire non deprehendantur: quod cum ſit, non Dei ordina-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ordinationi, ſed malitiæ & diabolorum & hominum aſſcribenda ſunt, Quare fugienda ſunt, vt quæ turbant & contaminant ordinationem diuinam.

Itaque quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.

Illatio SECVNDI *argumenti à parte definitionis poſitæ ſumti. Magiſtratus eſt ordinatio Dei. Ergo qui magiſtratui reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Sed cum hoc nemini liceat facere, Sequitur magiſtratui parendum eſſe.*

Qui autem reſiſtunt, ſibijpſis iudicium accipient.

TERTIVM *argumentum à neceſſitate vitandæ pœnæ ſumtum, & loco totius argumenti ſola propoſitio ponitur. Qui reſiſtunt magiſtratui, ſibijpſis iudicium accipient, hoc eſt, accerſent ſibi pœnas. Eſt enim metalepſis: Sed quilibet cauere debet, ne ſibi pœnas accerſat. Nemo igitur debet magiſtratui reſiſtere, ſed parere potius, quo pœnam vitet. Iudicium hoc loco ſignificare pœnam, quæ ſententia magiſtratus reo infertur, ea quæ mox ſequuntur docebunt.*

Principes enim non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis.

Propoſitionis proximi argumenti probatio eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Principes puniunt male agentes. Ergo, Qui illis reſiſtit, iudicium, hoc eſt, pœnam ſibi accerſit.

Vis autem non timere poteſtatem, quod bonum eſt facito, & habebis laudem ab ea.

QVARTVM argumentum ab vtili ſumtum. Bene agentes laudem ferunt à magiſtratu, tantum abeſt, vt magiſtratus bene agentibus ſit terrori, Quare magiſtratui bene agendo obtemperandum eſt. Loquitur autem hic de natiuo magiſtratus officio, à quo tametſi homines in magiſtratu conſtituti ſæpe aberrant: tamen illis obedientia in rebus licitis eſt deferenda, ex quo fiet, vt ex ea parte non ſint bene agentibus terrori, Unde Nazianzenus: φοϐῶν γὰρ ἔξω πᾶς ὁ τῶν νόμων φύλαξ. *At ſi pietatis nomine te perſequitur magiſtratus, ne timeas magiſtratum, nec cedas illi, ſed Deo potius obtempera, exemplo ſanctorum Prophetarum patienter ferendo crucem, & expectando glorioſam liberationem.*

Dei enim miniſter eſt tibi in bonum.

Ratio, cur recte faciens non debeat timere magiſtratum, ſed potius expectet laudem à magiſtratu, ſumta à fine magiſtratus. Magiſtratus eſt miniſter Dei obedienti in bonum. Ergo qui

obtempe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

obtemperat, non metuere magiſtratum, ſed præmium potius ab eo expectare debet.

Si vero male feceris time, Non enim fruſtra gladium geſtat.

QVINTVM argumentum à pœna, in quam incurrit qui magiſtratui non obtemperat. Magiſtratus punit non obtemperantes. Ergo, vt pœnam euadas illi obtempera. Antecedens probat à deſtinatis. Magiſtratus geſtat gladium, Ergo eum ſtringet in contumaces & rebelles.

Dei enim miniſter eſt, vindex in iram aduerſus eum qui male agit.

A fine magiſtratus ſeu proprio probat, magiſtratum timori eſſe malè agentibus, atq; in eum finem geſtare gladium ſibi à Deo traditum. His Pauli verbis ſtabilitur magiſtratus autoritas, nimirum quod ſit diuina. Magiſtratus enim vice Dei fungitur, cum in præmijs dandis obedientibus, tum in pœnis infligendis contumacibus.

Itaque neceſſe eſt ſubijci, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

Concluſio eſt proximi argumenti, cui attexit SEXTVM *argumentum à neceſſitate obedientiæ. Peccatum, quo conſcientia fit rea & vaſtatur, cauendum eſt. Talis eſt contumacia aduer-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſus magiſtratum. Igitur cauenda, & magiſtratui obtemperandum eſt.

Hic obſerua, quod obedientia erga magiſtratum non ſit res media & adiaphora, ſed huiuſmodi, vt etiam hominis conſcientiam obliget. Quare qui conſcientiam ſuam illæſam ſeruare cupit, non detrectet magiſtratus imperium, modo cum obedientia, quæ Deo debetur, ſtare poſſit.

Propter hoc enim & vectigalia ſoluite, Dei enim miniſtri ſunt, in hoc ipſum incumbentes.

Hactenus iuſta confirmatione probatum eſt, quod magiſtratui ſubiectum eſſe oporteat omnem hominem: Nunc autem eidem vectigalia eſſe ſoluenda, duplici argumento probat, PRIMVM, à cauſſa efficiente ſumitur, Principes ſunt λειτουργοὶ *Dei, hoc eſt, publici miniſtri Dei, qui à Deo ipſo Rebuſpublicis præfecti ſunt, vt publica negocia tractent, & ea quæ ad incolumitatem reipublicæ faciunt, agant, Igitur vectigalia ſunt illis pendenda. ALTERVM à fine magiſtratus ſumitur: Magiſtratus magnum pondus ſuſtinet, cum oppugnando malos, tum defendendo bonos, Itaque vectigalia illis ſolui debent.*

In hoc ipſum, hoc eſt, vt malos oppugnent & bonos tueantur, προσκαρτεροῦντες, *in hoc incumbentes, inuicta ſcilicet quadam & diuina fortitudine,*

tudine,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tudine, vt Deo fidem ſuam in officio ſibi commiſſam approbent.

Reddite igitur omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Illatio generis, quod mox in certas ſpecies diuidit. Reddite omnibus debita, hoc eſt, cuique quod ipſi debetur. Et loquitur hîc de ijs debitis, quæ ciuili obligatione debentur. Ponit autem hîc quatuor ſpecies eorum quæ poteſtatibus debentur, quæ ſunt Tributum, Vectigal, Timor, Honor, quorum duo prima, tributum & vectigal hoc modo differunt. Tributum Græcè φόρος *eſt, quod viritim imponitur, & pro cenſus ratione penditur. Vectigal verò Græcè* τέλος, *vt ſunt portoria, & quæ pro inuectis aut exportatis mercibus perſoluuntur. Præterea, vt timor Hebræorum more pro obedientia ex animo proficiſcente capitur: ita honor pro reuerentia ſincera & voluntaria, quæ magiſtratui debetur, accipitur.*

Nemini quicquam debeatis, niſi hoc vt alij alios diligatis.

In prima huius capitis parte officium Chriſtianorum erga magiſtratum docuit, quod ſub quarto præcepto continetur. Hìc tranſit ex hy-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

pothesi ad genus, qualenam ſit Chriſtianorum erga omnes oſtendens, ſimul ad illud ipſum exhortans. Principio autem duplicis debiti meminit, quorum VNVM ſoluere, vt nihil debeant, Chriſtianorum eſt. ALTERVM, perpetuo quidem ſoluere ſtudebunt, quod tamen nunquam perſoluent ita, quin debitores adhuc maneant. PRIVS illud debetur ciuili obligatione. Eſt autem ciuilis obligatio, quando ciuilibus legibus aliquis ad ſoluendum obſtrictus ita, vt magiſtratus cogere poſſit & punire legibus non ſoluentem. Cum ergo Paulus dicit: Nihil cuiquam debeatis, vult nos ſeruare leges contractuum, & non defraudare alios in ciuilibus officijs. Cum autem hoc debitum Paulus vult nos ſoluere, ſatis ſignificat rerum diſtinctiones iuris diuini eſſe, quemadmodum & ſeptimum præceptum, non furtum facies, manifeſte docet. POSTERIVS debetur obligatione naturali. Eſt autem obligatio naturalis, qua natura obligati ſumus ordine diuino, ad perpetuam dilectionem. Hac obligatione debemus multa officia non debita ciuili obligatione. Cum ergo Paulus dicit: Niſi hoc, vt vos mutuo diligatis, ſignificat perpetuam obligationem eſſe, qua nos Deus & natura obligat, ad officia alijs præſtanda. Huius obligationis cauſſa eſt, quod creatura perpetuo debeat obedientiam creatori. Et eſt obſeruandum, quod Paulus exhortaturus ad communia officia caput

ſummum

ſummum Decalogi de dilectione proponat, ex qua reliqua officia omnia manant.

Nam qui diligit alterum, legem impleuit.

Probat omnia officia alijs debita in dilectione includi. Loquitur autem hic de officijs erga proximos in hac vita, ſicuti & ipſa propoſitio & enumeratio mox ſequens oſtendit. Quare perperam hunc locum Papiſtæ contra totam ſuperiorem doctrinam, de gratuita iuſtificatione torquent. Neque enim Paulus dicit quenquam hanc legem præſtitiſſe, ſed tanquam caput officiorum mutuorum dilectionem ſtatuit, & ſub conditione loquitur. Quare legis vocabulum hoc loco ad ſecundam ſolummodo tabulam reſtringendum eſt.

Siquidem illud: non mœchaberis, non occides, non furaberis, non dices falſum teſtimonium, non concupiſces, Et ſi quod aliud eſt mandatum, in hoc ſermone ſummatim cõprehenditur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Aetiologia per enumerationem partium legis, & poſſunt ſingulæ partes enthimematicè concludi per locum à repugnantibus, hoc pacto: Qui diligit proximum non mœchatur. Repugnat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gnat enim dilectioni, alterius thorum maculare, alterius caſtitatem violare, & conſcientiam vaſtare. Qui diligit proximum non occidit. Proficiſcitur enim occiſio proximi ex odio aduerſus illum, quod manifeſte & ex diametro cum dilectione pugnat. Qui diligit proximum non furatur. Quia proximum damno & dolore afficere caritati repugnat. Qui diligit proximum, nequaquam dicit contra ipſum falſum teſtimonium, quia illud ſimiliter ex odio proficiſcitur, & tendit in alterius perniciem. Qui diligit proximum, non concupiſcit ſcilicet res proximi. Nam qui proximum amat, potius res ipſius augeri quàm diminui cupit. Huic enumerationi, vt artifex, genus ſubijcit. Et ſi quod aliud eſt mandatum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur, Græcè ἀνακεφαλεοῦται, hoc eſt, in ſummam & compendium redigitur.

Porro in dicto legis: Dilige proximum ſicut teipſum, quatuor ſunt: Mandatum, dilectionis affectus, obiectum & modus dilectionis per comparationem.

Caritas proximo malum non operatur.

Partes poſitas in dilectione includi ſumto argumento à negato genere comprobat: Caritas proximo non operatur malum. Ergo nec mœchatur, nec occidit, nec furatur, nec falſum teſtatur, nec

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

nec concupiſcit. Hæc enim omnia mala ſunt, & dum perpetrantur proximus læditur.

Conſummatio itaque legis eſt caritas.

Concluſio eſt ex proxima enumeratione collecta, nec aliud vult hæc concluſio, quàm in dilectione legem de mutuis officijs incluſam eſſe. Quare monemur, vt in omnibus officijs in hac vita dilectionem ex fide tanquam regulam intueamur ac ſequamur.

Idq; perſpecta opportunitate, quod hora iam ſit nos à ſomno expergiſci.

Exhortationem ad vitæ innocentiam attexit, ſumta ratione à temporis circumſtantia. Facit autem collationem duplicis temporis, nimirum præteriti, quo viximus in ignoratione Chriſti, & præſentis, quo nobis lux Euangelij affulſit. illud nocti, propter denſas ignorantiæ noſtræ tenebras, hoc diei, propter ſcientiam ſalutis, nobis per Euangelij prædicationem patefactam, comparans. Vult igitur vt induſtrios homines imitemur. Nam vt illi tranſacta per ſomnum nocte, mox ſole orto ad labores, relicto ſomno ſurgunt: ita nos, orta nobis luce Euangelij, errore relicto, ardentes eſſe debemus in ſalutis noſtræ negocio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Nunc enim propius nos eſt ſalus, quam cum credidimus.

Ratio à temporis collatione. Olim, nondum exhibito Chriſto, remotius à nobis videbatur ſalus eſſe, At nunc illo exhibito & prædicato per Euangelium, propius nos eſt ſalus. Quare noſtrum erit, ne hanc occaſionem negligamus.

Nox præterijt, dies autem aduenit.

Allegoricè idem repetit, quod paulo antea dixit. Eſt autem ſenſus : Tenebræ ignorantiæ per allatam Euangelij lucem diſparuerunt, & cœpit ſcientiæ ſalutis lux fulgere. Quare æquum eſt, vt relictis tenebris in luce ambulemus. Confert autem Apoſtolus hoc loco tempus quo vixerunt Romani in gentiliſmo ante Chriſtum exhibitum, cum tempore prædicati apud ipſos Euangelij, iam Chriſto exhibito.

Abijciamus igitur opera tenebrarum,& induamur arma lucis.

Concluſio eſt : Nox præterijt : Ergo opera noctis abijciamus. Dies aduenit : Proinde opera lucis ſectemur, faciamusq́; ea, quæ lucis requirit conditio. Vt autem opera tenebrarum vocat eam vitam, quam agere ſolent qui lucis conſpectum fugiunt : ita arma lucis vocat opera fidei, & quæ decent lucem Euangelij.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Tanquam in die compoſite ambulemus.

Vt modeſti homines interdiu cauent, ne quid indecorum appareat in habitu & cultu corporis: ita eorum eſt, quibus lux Euangelij eſt orta, honeſte ac decenter viuere.

Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus ac laſciuijs, non in lite & inuidia.

Quædam tenebrarum opera, exempli gratia, quæ vult nos fugere Apoſtolus, enumerat. Per comeſſationes conuiuia laſciua & immoderata intelligit. κῶμος *enim veteribus Deus nocturnorum conuiuiorum & voluptariæ vitæ habebatur, vnde & comeſſatio nomen habet apud Latinos. Per cubilia intelligit vagos concubitus, & veneream vitam, qualis ebrioſorum eſſe ſolet. Laſciuiæ Græcè* ἀσελγείαι, *improbitatem & contumeliam per petulantiam admiſſam notant, vnde lis & inuidia ſequitur.*

Sed induamini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne faciatis ad concupiſcentias.

Vt opera tenebrarum deponenda, & noctem fugiendam eſſe docuit: ita hîc arma & indumenta lucis requirit, ac iubet vt induamus Chriſtum Dominum, vt illo veſtiti, compoſite in luce Euangelij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

gelij ambulemus. Veſtimur autem Chriſto dupliciter: PRIMVM ipſius merito ſeu obedientia, qua meruit nobis remiſſionem peccatorum, vt peccata noſtra non amplius appareant coram Deo, ſed ſint tecta & abolita Chriſti ſanguine. SECVNDO, efficaci præſentia, qua nos regit, conſolatur, ſanctificat. Cum igitur iubet Paulus, vt Chriſtum induamus, vult vt fide illum apprehenſum imitemur, in vera innocentia & ſanctitate.

Caput XIIII.

Summa capitis decimiquarti.

IN rebus indifferentibus nemo alium offendat, ſed vnuſquiſque bona conſcientia agat, quicquid facit, vitetq; ſcandalum.

Ordo & partes capitis decimiquarti.

Vt hoc caput facilius intelligatur, proderit obſeruare, qualiſnam tempore Apoſtoli Eccleſiæ ſtatus fuerit. Multi ex Iudæis, qui Romæ morabantur, Euangelij doctrinam receperant: multi quoque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

quoque ex gentibus ad fidem erant conuerſi. illi quidem, aſſueti ritibus Moſaicis, non ſatis intellexerunt Chriſtianam libertatem, quare ritus quoſdam de cibis, & feſtis diebus obſeruantes, ſpreuerunt eos qui hos ritus non ſeruarunt, tanquam legis diuinæ tranſgreſſores. Hi, quia nihil habebant agendum cum ceremonijs Moſaicis, ſua ſunt vſi libertate, nulla aut perexigua infirmorum ratione habita. Vtroſque igitur Paulus in hoc capite corrigit, ac PRIMVM *tradit generalem, de aſſumendis infirmis fratribus, regulam.* DEINDE *generali regulæ certos caſus de cibis & ferijs ſubijcit, de quibus tum temporis maxime ab vtriſque diſceptabatur.* HVC *regulas quaſdam cum ſuis rationibus addit, monetq́ue, vt nec ſcandalo ſint alicui, nec quicquam ipſi agant, niſi prælucente fide, propterea quod, quicquid non fit ex fide, ſit peccatum.* PORRO *doctrina hæc nobis quoque inprimis vtilis eſt. Nam non paucas continet regulas, quæ nos regere, in rebus externis & adiaphoris, ne in earum vſu alijs ſimus offendiculo, debent.*

Exegeſis decimiquarti capitis cum obſeruatione doctrinarum.

Cæterum eum qui fide eſt infirmus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

aſſumite, non ad dijudicationes diſceptationum.

Propoſitio generalem regulam ſeu doctrinam de ſubleuandis infirmis in fide (hoc eſt, in Euangelij doctrina de Chriſtiana libertate, quæ quia credenda eſt, fides metonymicôs dicitur) continens. Eſt ergo ſenſus: Infirmum in fide aſſumite vobis, & eum erigite, cauentes ne ex veſtris diſceptationibus labefactetur ipſius conſcientia, neue magis dubius ex veſtris ambiguis diſceptationibus efficiatur, quam fuit. Doctrina hæc inprimis memorabilis eſt. Docet enim, ne quenquam mediæ & indifferentis rei cauſſa contemnamus aut fugiamus: ſed vt potius eius conſortium expetamus, quo per nos tandem edoctus, firmior in fide euadat. DEINDE *hic locus inanes diſputationes &* λογομαχίας, *quales ſunt omnes quæ nihil ad ædificationem faciunt, vitandas eſſe monet.*

Alius quidem credit veſcendum eſſe quibuſuis, alius autem infirmus edit olera.

Exemplum addit quo generalem regulam accommodat certis caſibus, vt vocant, ſeu ſpeciebus. Gentilis conuerſus ad fidem, ſtatuit licere veſci quibuslibet: Iudæus vero non rectius edoctus, putat diſcrimina ciborum, iuxta legem Moſaicam, ſeruanda eſſe, ideoq; potius veſcitur oleribus,

ribus, quàm cibis in lege vetitis. Obſeruanda eſt autem hoc loco duplex infirmitas, Mentis vna, altera Voluntatis. MENTIS infirmitas eſt iudicij, videlicet cum aliquis non ſatis edoctus de re dubitat, licita ſit nec ne. VOLVNTATIS autem infirmitas eſt, quando aliquis quod verum eſt certo nouit, non tamen idipſum propter paruitatem animi confiteri audet. Illa quidem caritate toleranda eſt, hæc vero monitione tolli debet.

Obſeruetur præterea hîc, quod infirmitas ſit, in cibis delectum Iudaicum facere.

Qui edit, non edentem ne ſpernat, & qui non edit, edentem non condemnet.

Duas regulas tradit: VNAM ei qui libertatem Chriſtianam edoctus, veſcitur quibuslibet ſine diſcrimine, videlicet vt imbecillem fide non habeat pro nihilo, nec condemnet tanquam à Chriſti regno alienũ. ALTERAM imbecilli fide, videlicet ne ipſe vtentem libertate condemnet, tanquam legis diuinæ tranſgreſſorem. Doctrina obſeruetur catholica, quod verè piorum ſit, vt omni faſtu depoſito, alter alterius infirmitati medeatur. Nam caritas poſcit, vt prudenter & amicè pij ſe mutuo admoneant, & alter alterius onera portet.

Deus enim illum aſſumſit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ratio primæ regulæ. Non eſt pro nihilo habendus & ſpernendus quem Dominus aſſumſit. At eum qui non veſcitur, non ſatis edoctus in Chriſtiana libertate, de abolito ciborum delectu per CHRISTI *aduentum, Dominus aſſumſit, Nequaquam igitur pro nihilo habendus eſt ab eo, qui veſcitur. Hic locus ſummam conſolationem continet, nimirum quod illi, qui initia habent timoris & fidei, non reijciantur à Domino, propterea quod omnia myſteria religionis exactè non teneant, Dominus enim eos aſſumſit, & ſuo fauore complectitur. Hæc tamen ita intelligi debent, vt non augeant torporem in nobis. Nam Chriſtianus animus perpetuo magis magisq; in ſchola Chriſti proficere contendet.*

Tu quis es, qui condemnas alienum famulum? proprio domino ſtat aut cadit, ſtabilietur autem. Poteſt enim Deus eum ſtabilire.

Ratio ſecundæ regulæ, à iure gentium ſumta. Nemo debet ſibi ius ſumere in alienum ſeruum, Qui non edit alienus ſeruus eſt, Non debes igitur ipſum damnare. Nam ſi lapſus eſt, poteſt à ſuo domino erigi, cui ſoli in lucrum & damnum cedit incolumitas & lapſus ſerui. Rurſus hoc loco docemur, ne imbecilliores & rudiores, tanquam deſperata eorum ſalute, condemnemus, Sunt enim Dei ſerui, quos Dominus ſuo tempore ſtabiliet.

Alius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Alius quidem æſtimat diem præ die, alius autem peræq; æſtimat quemuis diem.

Aliud exemplum ſeu alium caſum ponit, nempe de dierum obſeruatione, cui ſuperior regula generalis accommodanda eſt. Iudæus fide infirmus æſtimat diem præ die, ex legis Moſaicæ præſcripto, Gentilis vero conuerſus, peræquè æſtimat omnem diem. Didicit enim aduentu Chriſti ceremonias Moſaicas ſublatas eſſe. Hîc duo obſeruanda ſunt, PRIMVM, Quod propter ferias, aut alias res indifferentes Eccleſiæ vnitas non ſit ſcindenda, immo aliquid ad tempus fratrum infirmitati largiendum eſt: Secus de obſtinatis & pertinacibus iudicandum eſt. DEINDE, diſcrimen inter obſeruationem dierum Iudaicam & Chriſtianam tenendum. Illa religionis cauſſa ſuſcipiebatur, & putabatur per ſe cultus Dei eſſe, et neceſſaria propter præceptum: Noſtra tantum eſt diſciplinæ, & libera iudicatur. Neque enim eam violans, extra caſum ſcandali, & citra diſciplinæ contemtum, peccat.

Vnuſquiſque in proprio ſenſu plene certus ſit.

Regulam neceſſariam, in omnibus actionibus ſeruandam, tradit. Vnuſquiſque ſit plene certus in ſuo ſenſu, hoc eſt, nihil agat contra conſcientiam, nihil faciat de quo dubitat, ſitne licitum nec

ne. Nemo igitur veſcatur, niſi intelligat licitum eſſe: nemo peræque quemuis diem æſtimet, niſi plene nouerit diſcrimina dierum Moſaica ſublata eſſe.

Vetus interpres dum vertit: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, hoc eſt, vt interpretantur: Suam ſequatur mentem, ſiue vt Ambroſius explicat, Suo remittatur conſilio, ſententiam Apoſtoli non ſolum corrupit, ſed etiam impiam prorſus ac minime Chriſtianam ſubſtituit. Nam Deuteron. 14. aperte prohibet Dominus, ne quis quod ſibi viſum eſt, pro ſua bona, vt vocant, intentione faciat: Non facietis, inquit, ſinguli quod ſibi rectum videtur.

Qui curat diem, Domino curat. Et qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit, gratias enim agit Deo, Et qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.

Exempla regulæ generalis, qua præcipitur, vt nemo quicquam tentet contra conſcientiam. Qui curat, inquit, diem, hoc eſt, qui diem præ die æſtimat, iuxta legis Moſaicæ præſcriptum, Domino curat, hoc eſt, ideo hoc facit, ne Dominus offendatur, qui diſcrimina dierum in ſua lege præceperat, neque enim didicit adhuc libertatem Chriſtianam, de ſublato dierum diſcrimine. Quare lau-

re laudandus eſt potius quàm vituperandus, quod non audeat aliquid facere nondum confirmata conſcientia. Et qui non curat diem, id eſt, qui peræque æſtimat quemuis diem, Domino non curat, id eſt, ideo hoc facit, quia ſcit DOMINO hoc placere. Eſt enim plene inſtitutus in Chriſtiana libertate, vnde haud ignorat, abolita eſſe Moſaica dierum diſcrimina, Quare plene certus in ſua conſcientia, perinde æſtimat quemuis diem.

Exemplum de cibo, eodem explicandum eſt modo: Qui edit, id eſt, qui ſublatum Iudaicum ciborum delectum ſtatuit, & fiſus Chriſtiana libertate, quibuslibet veſcitur. Qui non edit, id eſt, qui adhuc fide infirmus, delectum Moſaicum obſeruat in cibis, atque ideo non veſcitur quibuslibet, ſed tantum conceſſis in lege Moſi. Vterque id DOMINO facit, id eſt, bona conſcientia id facit. Ille quidem Deum laudat, qui ſibi ius fecit veſcendi quibuslibet. Hic ſimiliter Deum laudat, dum abſtinet ab eo, quo putat Deum offendi.

PORRO ne quis hæc Pauli verba ad ἐθελοθρησκείας transferat, PRIMVM obſeruemus Paulum hîc loqui de infirmis, qui nondum plene Chriſtianam libertatem didicerunt, & non de præfractis, qui contumaciter ſe opponunt veritati, quales ſunt hodie plerique Papiſtæ. DEINDE obſeruandum eſt, Paulum hîc loqui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

de ſolis illis rebus & actionibus, quæ ſuapte natura ſunt mediæ & indifferentes. Quare verbis Pauli nequaquam putabimus nobis prohiberi iniuſte & impie facta fratrum reprehendere aut corrigere, quaſi illorum ſalus nihil ad nos pertineret. Nec Paulus reprehendit, ſi quis fratrem iuxta caritatis regulam ex errore reuocare ſtudeat, ſed leuitatem condemnandi alios, propter vſum rerum indifferentium, reprehendit Apoſtolus.

Nullus enim noſtrum ſibijpſi viuit, & nullus ſibijpſi moritur.

Pulcerrime probat à toto partem, quod in omnibus actionibus noſtris ad Domini voluntatem debeamus reſpicere, Ad arbitrium Domini, & non noſtrum & viuere & mori nos oportet, Ergo omnia quæ agimus, ad voluntatem Domini ſunt exigenda. Vt autem ſibi viuere is dicitur, qui ſe vnum reſpicit, vt ex ſuo arbitrio & voluntate viuat, ita Domino viuit, qui Domini voluntatem vitæ regulam agnoſcit, Atque ideo ita vitam inſtituit, vt Domino reddendam ſibi rationem eſſe cogitet.

Nam ſiue viuimus, Domino viuimus, ſiue morimur, Domino morimur. Siue igitur viuamus ſiue moriamur Domini ſumus.

Aetiologia eſt à iure naturæ ſumta. Nos ad Domi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Dominum pertinemus, eiusq; peculium ſumus, Ergo vitæ & mortis in nos poteſtatem habet. Proinde nullus ſibi debet vſurpare ius damnare alios, vbi non conſtat de ſententia Domini.

In hoc enim Chriſtus & mortuus eſt & reſurrexit & reuixit, vt mortuis & viuentibus dominetur.

Aetiologiæ comprobatio à cauſſa ſeu merito. Chriſtus ſua morte & reſurrectione in ſuum peculium nos recepit. Igitur ipſius ſumus, ipſeque nobis merito dominatur. Si itaq; omnia in illum tendunt, nemo profecto debet vel propter cibum, vel propter dierum obſeruationem, aut vllam aliam rem mediam alium iudicare, ſed Domino ſoli permittere iudicium. Verum hîc rurſus obſeruandum eſt, de quo iam admonui, videlicet quod Paulus hîc loquatur de infirmis in fide, & de vſu & abſtinentia rerum mediarum. Nam longe aliter ſe res habet in actionibus præceptis & prohibitis, ibi enim iudicare, eſt iudicium Domini pronunciare, iuxta ſententiam verbo Dei præſcriptam. Veruntamen pronunciaturus contineat ſe intra iuſtos terminos, qui ſunt, vt ex amore iuſticiæ & timore Dei procedat pronunciatio, & tendat in bonum finem, quantum in nobis eſt.

Tu vero cur iudicas fratrem tuum?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

aut etiam, cur pro nihilo habes fratrem tuum?

Apoſtropha obiurgatoria ad vtrunq;, hoc eſt, ad Iudæum fide infirmum, & ad gentilem fide confirmatum. Eſt autem hic verborum ſenſus: Tu qui diſcernis cibos, & diem diei præfers ex Moſis præſcripto, cur condemnas fratrem tuum, qui hoc non facit? & cui illa lex lata non fuit? Et tu qui libertate Euangelica vſus, nec cibos nec dies diſcernis, cur infirmum fratrem pro nihilo habes, ac ſi vita & ſalus in vſu rerum indifferentium ſita eſſet? Monemur rurſus hoc loco, vt ita temperemus adiaphororum vſum, ne legem caritatis violemus, & ſtorgæ fraternæ obliuiſcamur. Habet enim vim argumenti in ſe fratris appellatio, quaſi diceret, admodum abſurdum eſſe & crudele, ſi frater fratrem pro nihilo habeat, aut condemnet.

Omnes enim ſiſtemur apud tribunal Chriſti.

Ratio obiurgationis à diuerſis. Chriſtus eſt noſter iudex, Ergo alter alterum iudicare non debet. Sed hoc cum exceptione ſupra annotata accipiendum eſt. Neq; hoc dictum patrocinatur Anabaptiſtis, qui iudicia & leges tollere conantur. Nam qui in officio ſunt, debent ex ſententia Dei pro vocationis ſuæ ratione iudicare.

Scri-

Scriptum eſt enim: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi ſeſe flectet omne genu,& omnis lingua confitebitur Deo.

Confirmatio rationis à teſtimonio Eſaiæ cap. 45. & à ſigno eminentiæ Chriſti. Omne genu flectet ſe ad tribunal Chriſti, & omnis lingua confitebitur Deo. Igitur Chriſtus omnium iudex eſt, qui & Dominus & Deus vniuerſorum eſt. Genuflexio coram Chriſto duplex eſt, Subiectionis tantum, Subiectionis & cultus ſimul: Illa inferi quoq; agnoſcunt Chriſtum victorem & triumphatorem, & in extremo iudicio vt victi ſe coram illo proſternent. Hæc electi Chriſtum ſaluatorem venerantur, & perpetuo genua cordium ſuorum illi flectunt.

Itaq; vnuſquiſq; noſtrum de ſe ipſo rationem reddet Deo, Ne amplius igitur nos inuicem iudicemus.

Concluſio eſt diſputationis de non iudicando aut contemnendo alios propter vſum aut abſtinentiam rerum ſua natura indifferentium.

Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri aut ſcandalum.

Hæc ſecunda capitis huius propoſitio eſt, de cauendo ſcandalo & offendiculo, quæ regulam continet, quatenus Chriſtianis ſua libertate in rebus

medijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

medijs vti liceat. Licet autem ea libertate vti, modo fratribus noſtris non ſimus offendiculo aut ſcandalo. Diſtinguuntur autem offendiculum & ſcandalum hoc modo: Offendiculum de eo recte dicitur, qui ita impingit vt tamen non concidat, hoc de eo qui prorſus concidit, Verum hoc diſcrimen ſæpe confunditur.

Noui & perſuaſum habeo per Dominum Ieſum, nihil eſſe commune per ſe, niſi ei qui exiſtimat aliquid eſſe commune, ei commune eſt.

Prolepſis eſt, qua anteuertit obiectionem illorum qui docti Chriſtianam libertatem, ex ea rerum externarum vſum ſemper licitum eſſe concluſerunt, ac ſimul regulam Euangelicam ſtatuit, Quod nullum ſibi genus ſit commune, hoc eſt, impurum & illicitum per ſe & ſua natura, Sed per accidens fieri poteſt, vt aliquis cibus impurus & communis dicatur, idq; ratione eius, qui dubitante conſcientia veſcitur.

Verum ſi propter eſcam frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum caritatem ambulas.

PRIMA ratio propoſitionis ſumta à lege caritatis. Nemo debet contra caritatem proximi facere quicquam. Igitur nemo cibo ſuo conſcientiam fratris infirmi vulnerare debet. Obſeruetur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tur igitur hoc loco, quod caritas Chriſtiana regula eſſe debeat vſus rerum mediarum.

Ne eſca tua illum perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt.

SECVNDA ratio à periculo fratris, qui offenditur, & grauitate ſcandali. Frater infirmus offenſus tuo exemplo, poterit fidem amittere, atque adeo toti religioni renunciare, gratia excidere, in perpetuum animæ ſuæ exitium. Ergo magnopere cauendum eſt, ne tu abuſu rerum mediarum tantum ſcelus committas, quo fratrem perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Obſeruetur hoc loco quam graue peccatum ſit, infirmo fratri occaſionem ſcandali præbere.

Ne veſtrum igitur bonum blaſphemetur.

TERTIA ratio à dignitate Euangelij ſumta. Cauendum eſt ne malè audiat Euangelium propter vſum rerum indifferentium. Nam cum homines audiunt offenſiones oriri inter vos propter ciborum delectum, ſumunt inde occaſionem malè loquendi de toto Euangelio, ac eius profeſſione. Proinde ſummo ſtudio cauere oportet, ne contentionum cauſſam præbeamus abuſu rerum mediarum. Vocat autem hîc Euangelium bonum, eò quod annunciet bona & ſalutaria omnibus Euangelium recipientibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Non enim eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in Spiritu ſancto.

QVARTA ratio à collatione rerum neceſſariarum & non neceſſariarum. Regnum Dei non eſt poſitum in cibo aut potu aut alijs rebus externis ſeu indifferentibus, Igitur nemo alterum offendat propter cibum aut potum, Sed eſt poſitum in iuſticia, pace & gaudio ſpirituali, Ergo propter diſcrimina rerum mediarum nemo vel damnandus vel offendendus. Iuſticia, pax & gaudium ſpiritus hoc loco ad qualitatem eorum propriam, qui in regno Chriſti ſunt, referantur. Qui enim Chriſto verè dederunt nomina, & in catalogum ciuium regni eius aſſcripti ſunt, iuſticiæ & paci ſtudent, ſpirituali quodam gaudio in Chriſto exultantes, tantum abeſt vt diſcordias foueant propter res medias. Docet ergo nos hic locus, qualenam ſtudium vere piorum in hac vita eſſe debeat.

Nam qui per hæc ſeruit Chriſto, gratus eſt Deo, & acceptus hominibus.

Probat regnum Dei, hoc eſt, cultum qui in regno Dei requiritur eſſe iuſticiam, pacem & gaudium ſpiritus, idq́; ab effectu. Regnum Dei ſeu cultus regni Dei eſt quo Chriſto ſeruimus, Deo accepti ſumus, & hominibus probamur. Iuſticia, pax & gaudium ſpiritus ſunt huiuſmodi. Igi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

di. Igitur in his cultus Dei poſitus eſt. Quare hæc ſectanda ſunt magno ſtudio & alacritate, & contraria totis viribus cauenda.

Proinde quæ ad pacem ſunt ſectemur, & quæ ad mutuam ædificationem faciunt.

QVINTA ratio, à proprio Chriſtianorum ſtudio, ad tollendum contrarium effectum. Quæ ad pacem et ædificationem mutuam faciunt ſunt ſectanda. Ergo nemo alteri ſit ſcandalo, propter vſum rerum mediarum & indifferentium.

Ne propter cibum diſſoluas opus Dei.

SEXTA ratio à grauitate ſcandali. Non eſt deſtruendum opus Dei: Qui ſcandalo eſt fratri infirmo, deſtruit opus Dei. Nemo igitur debet alteri ſcandali cauſſam præbere. Vocat autem hîc opus Dei ſalutem hominis, quam iam Deus in homine incoauerat per ſpiritum & fidem. Hanc deſtruit, qui ſuo ſcandalo facit, vt infirmus fide excidat, atque per id in damnationem priorem relabatur. Quantum autem hæc pugnant cum ſtoica quorundam neceſſitate, nemo non videt. Si enim opus ſalutis, quod Deus in homine inceperat, poteſt ſcandalo dato deſtrui, ita vt homo pereat, pro quo, vt ſupra dictum eſt, Chriſtus eſt mortuus, profecto ſalus & perditio non ex fatali neceſſitate dependet.

Omnia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Omnia quidem pura, ſed malum eſt homini qui edit cum offendiculo.

Obiectio cum dilutione. Edoctus de libertate Chriſtiana, in rebus medijs ita colligit: Omnis cibus eſt purus, Ergo nullus cibus eſt communis, id eſt, illicitus habendus. Reſpondet Apoſtolus per diſtinctionem, Omnis cibus eſt purus per ſe, ſed abuſu fit malus, videlicet cum tuo eſu offenditur proximus infirmus. Obſeruetur hîc regula de vſu Chriſtianæ libertatis in rebus medijs.

Bonum eſt non veſci carnibus, nec bibere vinum, neque quicquam in quo frater tuus impingit aut offenditur, aut infirmatur.

Declaratio dilutionis per exempla rerum mediarum, vnde hæc regula colligitur. Vſus Chriſtianæ libertatis in rebus medijs tantiſper liber eſt, donec ex eo nulla fratrum infirmorum offenſio oriatur, quod cum fit, vſus ille peccato non caret, quemadmodum aliquoties Apoſtolus ſupra oſtendit.

Tu fidem habes, apud temetipſum habe coram Deo.

Anticipat obiectionem eius qui poſſet fidem obijcere, qua creditur plene diſcrimina ciborum ſublata eſſe (de hac enim fide hoc loco agit Paulus, quod ideo admonendum duxi, ne quis hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Apoſtoli dictum ſuo torpori obtendat, & puſillanimitati quaſi fidei confeſſio non neceſſario requiratur) Sed Paulus reſpondet, apud temetipſum habe coram Deo, id eſt, Sis contentus tranquillitate conſcientiæ in vſu rerum mediarum coram Deo, & noli quenquam infirmum abuſu tuæ libertatis offendere.

Beatus qui non iudicat ſeipſum in eo quod probat.

Ratio dilutionis, cuius ſenſus eſt: Beatus eſt, qui cum rem aliquam nouit licitam eſſe per ſe, non tamen quicquam agit in offendiculum infirmorum. Nam qui hoc facit, conſcientiam ſuam vulnerat, propterea quod ſciens & volens legem caritatis violauit. Atque ita hîc firmis in fide traditur regula qua monentur, vt vſu rerum mediarum non accerſant ſibi iudicium.

Qui vero dijudicat (id eſt, ambigit) Si ederit condemnatus eſt, quia non (edit) ex fide. Quicquid enim non eſt ex fide, peccatum eſt.

Regulam infirmis præſcribit, ne quid agant dubitante conſcientia. Eſt autem integer ſyllogiſmus, cuius partes tranſpoſitæ ſunt. Concluſio enim vt propoſitio confirmanda præcedit, minor ſequitur, Poſtremo loco ponitur maior, Dialecticè ergo hoc modo tranſponuntur partes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Quicquid non eſt ex fide eſt peccatum.
Veſci cum dubitatione non eſt ex fide.
Ergo, Veſci cum dubitatione eſt peccatum.
Quiſquis igitur hoc facit condemnatus eſt.

Porro ex fide aliquid facere, eſt ex certitudine verbo Dei comprobata facere. Hic vtiliſſima Pauli regula obſeruetur, videlicet, quod nulla actio probanda ſit, niſi fide verbi Dei nitatur: Clara eſt enim vox Apoſtoli: Quicquid non fit ex fide eſt peccatum. Idem alibi: Impoſſibile eſt placere Deo ſine fide. Proinde hoc dicto Apoſtolico, tanquam fulmine cœleſti, proſternitur totus fere Papatus, & omnes Monachorum, adeoque omnium hominum ἐθελοθρησκείαι *euertuntur, & quicquid curioſitate hominum in Eccleſiam cultus gratia inuectum eſt, hoc dicto damnatur.*

Caput XV.

Summa capitis decimiquinti.

QVemadmodum mutuas infirmitates ferendas monet: ita hortatur vt totam vitam noſtram ſic componamus, vt ad mutuam ædificationem, & gloriam Dei omnia cedant.

Ordo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Ordo & partes capitis decimiquinti.

PRINCIPIVM capitis huius cohæret cum ſuperiori, de mutuis infirmitatibus ferendis, diſputatione. Hîc enim propoſitionem repetens, ei aliquot ſubiungit rationes, & Chriſti exemplum proponit, vſumq́; totius ſcripturæ oculis ſubijcit. HVC addit votum & exhortationem ad concordiam, quo plurima ſcripturæ teſtimonia adducit, vt oſtendat Iudæos & gentes concordibus animis gloriam Dei deprædicare debere. POSTHÆC clauſurus epiſtolam multa congerit, quem admodum in perorationibus fieri ſolet, libertatem ſcriptionis excuſat, ſuam in miniſterio verbi fidem, & amorem in Romanos teſtatur, cauſſam qua hactenus impeditus ad eos non venerit, exponit. POSTREMO, preces eorum pro ſe petit, addito voto pro Romanis.

Exegeſis capitis decimiquinti cum obſeruatione doctrinarum.

Debemus autem nos, qui firmi ſumus, imbecillitates infirmorum portare, & non placere nobiſipſis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Propoſitio eſt quæ ex ſuperiori diſputatione facile intelligi poteſt. Habet autem hæc propoſitio duas partes, quarum PRIOR *eſt, vt infirmorum infirmitates toleremus in rebus medijs, & eas ſanemus quantum in nobis eſt, non vult vt abijciamus infirmos, quod non ſatis videantur nobis edocti eſſe de Chriſtiana libertate in rebus adiaphoris. Hîc obſeruandum eſt quod annotauit Chryſoſtomus, Apoſtolum non dicere* χαριζόμεθα, *ſed* ὀφείλομεν, *id eſt, debemus, vt intelligamus non eſſe liberum ferre infirmitates fratrum, & non ferre, ſed eſſe debitum officium, quod & pietas erga Deum, & caritas erga proximum perpetuo requirit.* POSTERIOR, *ne quis noſtrum ſibi placeat & indulgeat, hoc eſt, ne quis cæteris contemtis ſui ſolius rationem habeat, neue id vnum ſpectet, vt animo ſuo morem gerat, id quod tum temporis fecêre non pauci, qui nulla habita fratrum ratione, cum offendiculo abuſi ſunt Chriſtiana libertate, contra pietatis & caritatis regulam. Verum quouſque hæc* συγκατάβασις *ſe extendere debeat, ſequens Pauli regula docet.*

Vnuſquiſque noſtrum proximo placeat, in bonum, ad ædificationem.

Regulam tradit Apoſtolus, qua præſcribit, quatenus proximo placere oporteat ferendo eius imbecillitates, ac PRIMVM *in bonum vult nos*

illi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

illi placere. DEINDE, ne quis hoc interpretetur anguſtius, addit: in ædificationem. Nam ſi in malum ei placeremus, violaremus & pietatis & caritatis regulam. Et ſi in bonum ſimpliciter, poſſet perfectus dicere: Vſus mea libertate, conor infirmum ad bonum perducere, vnde tamen ille grauius impingeret. Quare addit: ad ædificationem.

Porro quia ſæpius ædificationis fit mentio in ſcripturis, hîc rationem appellationis explicare viſum eſt. Fideles in ſcripturis templum Dei dicuntur, in quo Deus per ſuum Spiritum ſanctum reſidet, cuius fundamentum Chriſtus, & ſancti ipſi viui lapides, qui extruuntur ſuper fundamento Chriſto, vt ſint quædam ſpiritualis Hieruſalem, in quo domeſtici Dei habitent. Hæc ædificatio duobus fit modis: nempe pia doctrina, & ſancta vita. DOCTRINA efficitur, vt Chriſto adiungatur, qui antea Chriſti non erat, quod fit, quando ex verbo per Spiritum ſanctum fidem in Chriſtum concipit. SANCTA vita fit, vt Chriſto iam adiunctus, magis magisq; ei coaleſcat, & ſpiritus eius virtute adoleſcat. Contrà, ædificium hoc Dei erronea doctrina & ſcelerati mores demoliuntur, quo latrocinio nullum maius malum cogitari poteſt. Memores igitur ſimus huius regulæ Pauli, vt ſimus non deſtructores templi Dei, ſed conſtructores potius cum doctrina tum vita.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Etenim Chriſtus non ſibijpſi placuit.

Ratio ab exemplo Chriſti, cuius omnis actio, vt pie dicitur, noſtra eſt inſtructio. Hic quia non ſuam quærebat ſecuritatem, ſed alijs placuit ad ædificationem, & eorum patienter tulit infirmitates, debemus certe et nos, ſi modo germani eius diſcipuli eſſe velimus, non nobis, ſed alijs placere ad ædificationem, & ferre aliorum infirmitates. Diſcite, inquit, à me, quia mitis ſum & humilis corde. Item, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, & vos faciatis alij alijs. Item, Præceptum nouum do vobis, vt diligatis vos inuicem, quemadmodum ego dilexi vos.

Sed ſicut ſcriptum eſt: Conuicia conuiciantium tibi, ceciderunt in me.

Confirmatio exempli ex Pſalmo 69. petita, in quo Pſalmo Chriſtus orat conſtantiam in ferenda cruce, vt pij habeant bonæ ſpei exemplum de ſalute & liberatione promiſſa. In nono huius Pſalmi verſu cauſſam ſuæ perſecutionis teſtatur fuiſſe zelum pro domo Dei, & vero ipſius cultu, quamobrem conuicia & opprobria in ſe cecidiſſe ait, quæ ipſi fiebant patri à Iudeis templum Dei profanantibus, vt ita Eccleſiam Dei ædificaret, ex quo patet, Chriſtum non ſibi placuiſſe, ſed Deo & electis, alioqui tanta opprobria nequaquam ſponte ſuſtinuiſſet.

Quæ-

Quæcunque enim præſcripta ſunt, in noſtram doctrinam præſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

Probat exemplum Chriſti ad nos erudiendos propoſitum eſſe, idq́; ab vſu ſeu finibus vniuerſæ ſcripturæ. Nam tota ſcriptura, atq; adeo omnia exempla in eo propoſita, ad nos informandos pertinent. PRIMVM *enim docet nos ſcriptura recte ſentire, recte credere, & iuſte agere.* DEINDE, *quia certamina pijs ſunt in hoc mundo intus & foris, ſcriptura propoſitis exemplis ſanctorum Regum, Prophetarum & Martyrum patientiam nobis commendat, vt preſſi cruce non frangamur animis, ſed ſpe potius glorioſę liberationis nos erigamus, conſolemur, intuentes in exempla eorum qui olim varijs ærumnis vexati, tandem glorioſe liberati ſunt. Huius generis exempla non pauca recitat Epiſtola ad Hebræos cap.* 11.

Deus autem patientiæ & conſolationis, det uobis, vt eodem animo inter uos mutuo affecti ſitis, ſecundum Ieſum Chriſtum.

Votum addit Apoſtolus, vt intelligamus iſta quæ requirit non eſſe ſimpliciter humanarum virium, ſed à Deo autore proficiſci. Is enim ſicuti facit vt patientes ſimus, ita conſolatur nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

per ſuum ſpiritum, efficitq; vt eodem animo inter nos ſimus affecti, ſed ſecundum Ieſum Chriſtum, hoc eſt, iuxta voluntatem Ieſu Chriſti, & in iis quæ probantur Ieſu Chriſto, ſeu ſicuti Ieſus Chriſtus erga nos affectus eſt. Hîc igitur, quemadmodum monemur, vt ardentibus precibus à Deo per Chriſtum petamus patientiam, conſolationem, concordiam, atque adeo omnia ſalutaria: ita clare docemur, nihil nos poſſe in rebus ſalutis noſtræ, niſi ab illo iuuemur, ſicuti ipſe Dominus apud Iohannem ait: Sine me nihil poteſtis facere.

Vt concorditer vno ore glorificetis Deum & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Finem exprimit Apoſtolus, quo noſtra mutua concordia referri debeat, nimirum eò, vt ſimul concordibus animis Deum autorem omnis boni patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti glorificemus. Obſeruetur hoc loco ſcopus totius vitæ noſtræ, atque adeo omnium actionum noſtrarum, modo velimus veri eſſe diſcipuli Chriſti.

Itaq; aſſumite vos inuicem, ſicut Chriſtus aſſumſit nos in gloriam Dei.

Concluſio generalis omnium eorum quæ diſputata ſunt ab Apoſtolo, à principio decimiquarti capitis hucuſque, quæ vult, vt feramus infirmos fratres, & quemadmodum fieri conſueuit in con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tentione præcipua argumenta repetit, videlicet ab exemplo filij Dei, & à principali fine, qui eſt Deum glorificare. Deinde partem huius concluſionis tanquam nouam quandam propoſitionem ſibi confirmandam proponit, nimirum quod Chriſtus cum Iudæos tum gentes aſſumſerit in gloriam Dei, hoc eſt, elegerit, & per Euangelium vocauerit, vt vna Deum glorificent, mente, profeſſione & vita.

Dico autem Ieſum Chriſtum fuiſſe miniſtrum circumciſionis, pro veritate Dei, vt confirmaret promiſsiones patrum.

Probatio quod Chriſtus Iudæos aſſumſerit in gloriam patris. Nam illorum miniſter fuit, hoc eſt, datus illis eſt vt ſit doctor & ſaluator eorum, vt compleret ea quæ patribus olim erant promiſſa, hoc eſt, vt fieret victima pro genere humano in ſalutem omnium credentium, cum Iudæorum tum gentium.

Et (dico) vt gentes pro miſericordia glorificent Deum.

Probat gentes quoque aſſumtas eſſe in gloriam Dei, Verum quia hoc Iudæis non ſatis erat perſuaſum, & non pauci ex gentibus hærebant in dubio, ideo Apoſtolus hanc partem claris ſcripturæ teſtimonijs confirmat, docetq; gentes aſſumendas fuiſſe in gloriam Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Sicut ſcriptum eſt: Propterea confitebor tibi inter gentes, & nomini tuo pſallam.

Hoc teſtimonium deſumtum eſt ex 17. Pſalmo Dauidis, qui de ſecundi Regum 22. capite in Pſalterium tranſlatus eſt. Eſt autem is Pſalmus hiſtoricè de Dauide & eius hoſtibus, myſticè verò de Chriſto & Eccleſia eiusq; hoſtibus intelligendus, cuius argumentum eſt, quod ſit ἐπινίκιον *& gratiarum actio ſuper victoria, & parta Eccleſiæ ſalute. Ab Apoſtolo autem adductus eſt hic Pſalmus, vt probet gentes debere Deum glorificare. Et vtitur huiuſmodi argumento: Chriſtus aperte profitebitur, & celebrabit nomen Dei inter gentes per prædicationem Euangelij. Ergo gentes participes factæ beneficiorum Chriſti, Deum celebrare debent.*

Et rurſus dicit: Gaudete gentes cum populo eius.

Hoc teſtimonium ſumtum eſt ex Pſalmo Moſis Deuteron. 32. quo confirmat & gentiles & Iudæos aſſumendos fuiſſe. Nam gaudium, cuius meminit, fructus eſt prædicati Euangelij.

Et rurſus: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi.

Hoc teſtimonium ex Pſalmo 117. deſumtum, ſimili-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſimiliter confirmat & gentes & Iudæos aſſumendos fuiſſe in gloriam Dei.

Et rurſus Eſaias dicit: Erit radix Ieſſe, & qui exurget ad imperandum gentibus, in ipſo gentes ſperabunt.

Hoc teſtimonium depromtum eſt ex II. *capite Eſaiæ, & continet vaticinium de regno Chriſti inter gentes, qui Chriſtus ex Dauidica proſapia erat oriundus, quantum quidem ad humanam naturam attinet. Confert autem Propheta Ieſſe patrem Dauidis radici, Chriſtum vero ſurculo, qui ex ea radice erat oriundus ad imperandum gentibus, quæ cum in Chriſtum ſperabunt participes beneficiorum Chriſti, Deum vnà cum ipſis Iudæis conuerſis glorificabunt.*

Deus autem ſpei impleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis vos in ſpe, in patientia Spiritus ſancti.

Votum hoc eò pertinet, vt Iudæos & gentes ad mutuam dilectionem, gaudium ſpirituale, pacem, hoc eſt, concordiam excitet. Obſeruentur hîc duo effecta fidei, Vnum internum, alterum externum. INTERNVM *eſt gaudium ſpirituale. Signum, Omne, non hîc diſtributiuè, ſed completiuè accipitur.* EXTERNVM, *eſt mutua concordia inter homines, quæ facit, vt alij aliorum infirmi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

infirmitates patienter ferant. Obſeruetur præterea, quod hæc non proficiſcantur ex vi liberi arbitrij, ſed ſunt dona Dei, & creſcunt in pijs ex gratia Dei per virtutem Spiritus ſancti.

Perſuaſum autem habeo fratres mei, & ipſe de vobis quod ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui poſsitis vos mutuo monere.

Abrumpit exhortationem ſignificatione ſuæ de ipſis perſuaſionis, nimirum quod ipſi & ſatis docti & alacres ſint ad ſe inuicem exhortandos, ad omnia pia officia. Obſeruetur hîc cauſſarum & effectuum ordo. Omnis, hoc eſt, plena cognitio Chriſti parit bonitatem, hoc eſt, caritatem, quemadmodum & vetus interpres reddit: Hæc cum cognitione coniuncta efficit, vt alij alios admoneant, & ad pietatis officia exhortentur. Propria itaq; Chriſtianorum nota eſt, ex vera Dei noticia & viuifica fide ſe mutuo admonere & ædificare, cum doctrina tum vita.

Fratres, cæterum audacius ſcripſi vobis ex aliqua parte, veluti commonefaciens vos propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Ieſu Chriſti apud gentes.

Peroratio eſt, in qua plurima, vt fieri ſolet,

conge-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

congerit, ac primum excuſat quod liberius ſcripſerit, ſumta ratione ab officio ſibi commiſſo & dono. Deus, inquit, mihi contulit gratiam commonefaciendi ac prædicandi Euangelium inter gentes, Ergo & vos commonefaciendos duxi.

Sacrificans Enangelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata per Spiritum ſanctum.

Extollit miniſterium ſuum Apoſtolus à fine ſeu vſu. Dum doceo Euangelium Chriſti inter gentes, ipſæ gentes mactantur gladio Euangelij, cum videlicet ad eius prædicationem agunt pœnitentiam, id eſt, conuertantur, & ſimul offeruntur Deo ſanctificati per ſpiritum ſanctum, qui fidem in hominum operatur cordibus, & eos regenerat in nouos homines, vt porro ſanctitati & innocentiæ ſtudeant. PRIMVM *hîc obſeruemus, quod miniſtri Euangelij ſint ſacerdotes, vt qui ſpirituali gladio homines mactant, & Deo offerunt, Vnde quanta ſit dignitas miniſterij patet.* SECVNDO, *modus oblationis obſeruetur, nimirum quod tum demum dicantur homines offerri Deo, quando ad Euangelij prædicationem conuertuntur, & ſanctificantur per Spiritum ſanctum.* TERTIO, *quod Chriſti Euangelium ſincere prædicare, & prædicato credere, ſit cultus Deo gratiſſimus.*

Habeo igitur gloriationem in Ieſu

Chriſto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Chriſto, in ijs quæ ad Deum (pertinent.)

Vt Romani ſibi perſuadeant de veritate doctrinæ ſuæ, addit hoc Apoſtolus confirmationis loco. ac ſi dicat: in hoc poſſum gloriari, quod ſim verus legatus, & fidelis Chriſti ſeruus, in ijs fideliter tradendis, quæ ad Deum pertinent. Obſeruetur qualiſnam gloriatio pijs verbi miniſtris ſit licita & ſtudioſe quærenda.

Non enim ſuſtinuerim loqui quicquam, quod non fecerit Chriſtus per me in obedientiam gentium ſermone & opere in potentia ſignorum & prodigiorum in virtute ſpiritus Dei.

Ratio commendationis ſui Apoſtolatus à proprio Apoſtoli officio. Decet enim fidelem legatum eius qui ipſum miſit, mandata fideliter referre & narrare, nihil de ſuo addendo. Obſeruetur propria nota præconum verbi Dei, quæ eſt nihil afferre præter verbum Dei, quod prædicantibus Apoſtolis confirmatum eſt diuinis teſtimonijs, vt gentes iſtis miraculis conuictæ de veritate Euangelij, crederent.

Adeo vt ab Hieruſalem & circumiacentibus regionibus vſque ad Illyricum impleuerim prædicandi Chriſti munus.

Ampli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Amplificat quod dixit à circumſtantijs locorum vbi prædicatur Euangelium. Exemplum nos monebit ſeduli ſtudij in functionibus nobis commiſſis.

Ita annitens prædicare Euangelium, non vbi nominatus erat Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem.

Suum ſtudium in prædicando & propagando Euangelio indicat Apoſtolus, vt Romani ipſum verum intelligant Apoſtolum, qui tot moleſtias ſuſcepit, vt Euangelium Chriſti quam latiſſime ſpargeret, iuxta Domini mandatum, dicentis: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ. Deinde etiam hæc eò pertinent, vt Romani ſciant, Apoſtolo animum non defuiſſe ſibi quoq; prædicare Euangelium. Quid autem hic vocet alienum fundamentum, declaratur adducto Eſaiæ teſtimonio, nimirum quod alterius opera iactum eſt. Nam alioqui Prophetarum & Apoſtolorum, adeoq; omnium miniſtrorum verbi vnum & idem fundamentum eſt, nempe Ieſus Chriſtus. Non ergo hoc loco alienum, extraneum, ſed alterius manu iactum fundamentum ſignificat.

Ex hac pericopa tria colligamus, eaq; nobis applicemus. PRIMVM, *ſtudium magnum Apoſtoli, cum magni alacritate animi coniunctum,*

in præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

in prædicando Euangelio, hoc ſtudium voce φιλοτιμεῖσθαι ſignificatur. DEINDE, *quanta pericula neceſſum fuerit Apoſtolum adire, dum adeo latè per orbem, vbi non erat nominatus Chriſtus, ſemina Euangelij iecit: cui reſiſterunt non ſolum Philoſophi & idolorum cultores, verumetiam multi potentes in mundo, vt ex actis Apoſtolicis patet. Nihil enim difficilius quàm ſuperſtitionem, & potiſſimum à maioribus acceptam, ex animis hominum euellere.* POSTREMO, *vocatio Pauli ad Apoſtolatum hîc confirmatur Eſaiæ teſtimonio. Nam cum ille prædicit, Euangelium Chriſti annunciandum eſſe gentibus, ſpecialiter per Apoſtolos, & hoc per Paulum potiſſimum fit, Apoſtolatus Pauli hoc ſigno confirmatur. Horum* PRIMVM *admoneat nos ſtudij & alacritatis in officio noſtro.* SECVNDVM *nos animet, vt pericula & diſcrimina vitæ in officio noſtro contemnamus.* TERTIVM *doceat, vt legitima ſit noſtra ad miniſterium Euangelij vocatio.*

Quapropter impeditus etiam ſum ſæpe ne venirem ad vos: Nunc autē cum non amplius locum habeam in his regionibus, deſiderium autem habeam veniendi ad vos à multis annis, quando proficiſcar in Hiſpaniam veniam ad vos.

Miniſterio prædicandi Euangelij ſe impeditum dicit

dicit, quo minus hactenus ad Romanos veniret. Deinde pollicetur ſe venturum non ſolum, quia in iſtis locis non impediatur vt antea, verumetiam quia magno teneatur deſiderio viſendi Romanos, vt iſthic ſua voce Euangelium doceat. Hęc rurſus nobis alacritatem in noſtro officio commendent.

Spero enim fore, vt iſthac præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi tamen vobis prius ex parte expletus fuero.

Dixit ſe venturum ad Romanos cum proficiſcatur in Hiſpaniam, Verum quia euentus erat incertus, ſpem huius profectionis ſe habere teſtatur, & finem addit, videlicet vt videat Romanos, & ab illis deducatur in Hiſpaniam. Verum vt intelligant Romani, quod Apoſtolus magno teneatur deſiderio videndi, id eſt, inſtruendi & confirmandi eos, addit: Si tamen vobis, id eſt, veſtra conſuetudine, prius ex parte expletus fuero. Quid hinc nos diſcemus? PRIMVM, *nullis laboribus parcendum eſſe, quos requirit fides vocationis noſtræ.* DEINDE, *animum paternum erga eos gerere, quos docendos ac informandos accepimus.* TVM, *polliceri nobis ab ijs, quos magno labore informamus, officium mutuum. Hæc enim tria hic in Paulo cernuntur.*

Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Prolepſis eſt, qua anteuertit eorum obiectionem, qui iuſte quærere videbantur, cur iam ſtatim non adueniret, ac dicit in cauſſa eſſe profectionem ſuam Hieroſolymam verſus ſuſceptam, & miniſterium quo ſanctis qui illic ſunt, miniſtret, quale autem illud miniſterium fuerit explicat, dicens:

Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hieroſolymis.

Ratio profectionis Hieroſolymam verſus, videlicet quod eleemoſynam Eccleſiarum Græcarum eſſet perlaturus Hieroſolymam. Vnde duo notemus. PRIMVM, *quod exemplo Græcarum Eccleſiarum debeamus & nos liberales eſſe erga pauperes ſanctos, & hilari animo & beneuolo conferre illis aliquid de noſtris facultatibus, quo illorum ſubleuetur inopia. Nam cum Paulus dicit: εὐδόκησαν, ſignificat eos vltro, & voluntate quadam alacri eleemoſynas contuliſſe.* ALTERVM, *quod exemplo Pauli debeant miniſtri Euangelij pauperum habere curam, quam curam Apoſtoli ſibi inuicem commendarunt, ad Gal. 2.*

Placuit enim & debitores illorum ſunt.

Dixit Græcos contuliſſe eleemoſynam pauperibus ſanctis, qui erant Hieroſolymis. Nunc hoc debi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

debitum fuiſſe officium addit, vt ipſi Romani, adeoq; omnes pij ſciant, ſuum officium eſſe, aliorum, quantum in ſe eſt, inopiam ſubleuare.

Nam ſi ſpiritualia illorum bona gentes participarunt, debent etiam in carnalibus miniſtrare ipſis.

Aetiologia ex comparatione maioris & minoris ſumta.

Gentes Euangelium à Iudæis acceperunt.
Ergo, Gentes obligatæ ſunt ad compenſationem.

Obſeruetur hîc, quod Eccleſia debeat ſinceris Euangelij miniſtris compenſationem laboris in miniſterio præſtiti.

Hoc igitur vbi perfecero, & eis conſignauero hunc fructum, abibo per vos in Hiſpaniam.

Promittit ſe inuiſurum Romanos, vbi eleemoſynam Græcorum obſignauerit Hieroſolymis, cum iſthac ſcilicet iter facturus ſit in Hiſpaniam. Notatu dignum eſt, quod eleemoſynam Græcorum fructum appellet, ſignificans liberalitatem erga pauperes, & verum fidei caritatisq; fructum eſſe, & remunerationem habere ſibi propoſitam & promiſſam, Vnde & nos monemur, vt pauperum non obliuiſcamur, ſed in eos ex facultatibus noſtris ſimus liberales.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Scio vero quod cum veniam ad vos, in plenitudine benedictionis Euangelij Chriſti veniam.

Hoc ad laudem Romanorum pertinet, quos ob fidem Euangelij prædicat Apoſtolus: Noui, inquit, quod vbi venero ad vos, inueniam vos plene Euangelium Chriſti amplecti. In plenitudine benedictionis Euangelij phraſis eſt Hebraica, & eſt ſenſus: cum plena benedictione Euangelij Chriſti. Vocat autem benedictionem Euangelij duplici de cauſſa, PRIORI quidem, quia Euangelium prædicatum & creditum, omnis generis benedictiones affert. POSTERIORI verò, quia efficit vt homines Euangelium Chriſti edocti benedicant & celebrent Deum, aliosq; fructus Euangelio dignos edant.

Precor autem vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per caritatem ſpiritus, vt mecum certetis veſtris pro me apud Deum precibus.

Alia propoſitio, nempe precatoria, videlicet vt Romani pro ſe orent. Propoſitioni duas rationes admiſcet, VNAM, cum eos obſecratur per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quaſi diceret: Cum negocium Chriſti Domini agitur, veſtrum eſt pro me orare, vt id feliciter peragam. ALTERAM, cum addit: Et per caritatem ſpiritus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

tus, hoc eſt, per mutuam illam coniunctionem, qua Spiritus ſanctus animos noſtros deuincit. Obſeruetur igitur, qualiſnam debeat eſſe Chriſtiana illa συμπάθεια, *caritatis Chriſtianæ effectrix. Non enim ſecus affecti eſſe erga ſe mutuo Chriſtiani debent, quàm membra eiuſdem corporis, quæ vno eodemq́; ſpiritu reguntur & fouentur.*

Vt liberer ab incredulis Iudæis, vtque miniſterium meum erga Hieruſalem acceptum ſit ſanctis, vt cum gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, vnaque vobiſcum refociller.

Quatuor fines ponit, cur petat pro ſe Romanorum preces, quorum PRIMVS *eſt liberatio à periculo. Iudæi enim increduli, vitæ Pauli inſidiabantur.* SECVNDVS, *vt ſuſceptum miniſterium in perferenda eleemoſyna acceptum ſit ſanctis, id eſt, pijs morantibus Hieroſolymis.* TERTIVS, *vt cum gaudio diſcedens à Hieruſalem, ad Romanos per voluntatem Dei veniat.* QVARTVS, *vt refocilletur apud Romanos, audiens illorum fidem & caritatem. Hîc obſeruetur* PRIMVM, *quod ea bona quæ hîc recitat, ad Deum autorem referat.* DEINDE, *quod vt eadem ſunt à Deo petenda: ita petentibus ea largiatur Dominus.* TERTIO, *commendantur nobis hîc mutuæ preces.* QVARTO, *hæc Pauli petitio manifeſte ex diametro pugnat*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

cum ſtoica neceſſitate, & aperte confirmat contingentiam. Nam aliquid precibus piorum impetrari poſſe, quod alioqui non contingeret, ſignificat.

Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis, Amen.

Clauſula eſt qua optat Romanis vt Deus pacis & concordiæ ſit cum ipſis, vtq; idem in eis ſit autor pacis & concordiæ.

Caput XVI.

Summa capitis decimiſexti.

VT alios Romanis commendat, & alios ſalutari ſuo nomine iubet: ita cauendos monet diſſidiorum autores, & fugienda doctrinæ ſcandala, fauſta imprecatione claudens totam Epiſtolam.

Ordo & partes capitis decimiſexti.

Tres huius capitis partes ſunt. PRIMA *conſtat commendationibus & ſalutationibus.* ALTERA *neceſſariam admonitionem habet, nimirum vt Romani caueant diſſidiorum autores*

&

& doctrinæ corruptelas. TERTIA eſt votum, Nam & Dei gloriam illuſtrari optat, & omnia proſpera precatur Romanis.

Exegeſis capitis decimiſexti cum obſeruatione doctrinarum.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreenſis, vt eam ſuſcipiatis in Domino: ita, vt dignum eſt ſanctis, & aſsitis ei in quocunq; vobis eguerit negocio, Etenim ipſa multis cum affuit, tum etiam mihiipſi.

Commendat Phœben Romanis honeſtiſſimam matronam, & petit vt ei aſſint, in quacunque re eorum opera opus habere videatur. Huius commendationis quinque rationes ponit. PRIMA eſt, quod ſit ſoror, id eſt, eiuſdem religionis conſors. SECVNDA, quod ſit miniſtra fidelis Eccleſiæ Cenchreenſis. (Cenchree Corinthiorum nauale ſeu portus pene ſub ipſa vrbe, ad quem portum applicant qui ex Aſia nauigant.) TERTIA ratio ſumitur ab officio ſeruorum Chriſti, qui debent amanter complecti omnes, & potiſſimum eos qui de Eccleſia ſunt benemeriti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

QVARTA ratio ſumitur à beneficijs huius mulieris erga totam Eccleſiam. QVINTA, ab ipſo miniſterio Paulo ipſi exhibito. Hinc & nos diſcamus, pios Eccleſiæ miniſtros fratribus commendare, atque omni officiorum genere proſequi.

Salutate Priſcillam & Aquilam cooperarios meos in Chriſto Ieſu (qui pro anima mea propriam ceruicem ſuppoſuerunt, quibus non ego ſolus gratias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ gentium) & Eccleſiam quæ eſt in illorum domo.

Horum fit mentio Actorum 18. quos Apoſtolus laudat propter beneficia ſibi ab illis præſtita. Cum autem hos agnoſcit cooperarios ſuos in negocio Euangelij, modeſtiam ſuam nobis commendat imitandam, qui in negocio Euangelij non dedignatur conſortem habere mulierem.

Primitiæ Achaiæ in Chriſtum.

Hoc eſt, primus omnium Epænetus fuit, qui in Achaia Chriſtum amplexus eſt. Cum autem eum primitias vocat, alludit ad ſacrificia quæ fiebant ex primis fructibus, ſignificans eos qui conuertuntur ad Chriſtum, ſacrificari & dicari Deo, tanquam hoſtiæ Deo gratæ per Ieſum Chriſtum. Vide ſupra in 15.

Salutate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Salutate.

Quod autem tot congerat hîc Apoſtolus ſalutationes, videtur pertinere ad morem iſtius gentis. Magnum enim ſalutandi ſtudium erat Romæ, & inter magnos honores erat ſalutari, inter præcipua vero officia ſalutare. Vtraque res erat mire plauſibilis & popularis, multumq; faciebat ad fauorem conciliandum.

Qui ſunt inſignes inter Apoſtolos.

Hîc obſeruetur Apoſtoli nomen aliquando generaliter accipi pro quouis verbi miniſtro.

Salutate vos inuicem oſculo ſancto.

Oſculum Hebræis vſitatum concordiæ & mutui amoris ſymbolum & teſtimonium fuit. Epitheton ſanctum additur, vt diſtinguat inter purum ſanctorum oſculum, & impurum eorum qui perdite & nequiter amant.

Secunda pars Capitis

Obſecro vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſsidia & ſcandala contra doctrinam quam didiciſtis excitant, & vt declinetis ab eis.

Hæc propoſitio eſt ſecundæ partis huius capitis parænetica. Obteſtatur enim Romanos vt & attente diligenterq; diſſidiorum & ſcandalorum autores veluti hoſtes è ſpecula obſeruent. (Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

enim hæc vis græcanicæ vocis σκοπεῖν) & cum
eos agnouerint ſibi ab ipſis caueant. Vt enim om-
nib. mandatum eſt verā de Deo doctrinam agno
ſcere: ita omnium eſt & explorare & cognitos
fugere doctrinæ corruptores, ſicuti ipſe Chriſtus
præcipit, cum inquit: Cauete à falſis Prophetis.
Item, Cauete à fermento Phariſæorum. HIC igi
tur vt omnibus hominibus præcipitur falſos do-
ctores fugere: ita mandatur omnibus veros docto
res audire & amanter complecti. DEINDE
obſeruetur fructus prauorum dogmatum. Nam
diſſidia & factiones excitant, ex quibus oriuntur
ſcandala, adeo vt multi à vera doctrina deficiāt,
quare hoc præceptū inprimis obſeruetur. PRÆ-
TEREA hic locus haud obſcure ſignificat, fore,
vt vbicunq; ſincere docetur verbum Dei, illic inſi
diæ ſtruantur doctrinæ à Sathana, ut doctrinæ pu
ritas turbetur. Nuſquam enim magis vires ſuas
omnes intendit Diabolus, quàm in Eccleſia rectè
& piè conſtituta. Nam cum reliqua ipſi in tuto
videntur, hîc eius regnum inuaditur, et arma ip-
ſius diripiuntur, quare non mirū eſt, plures exci-
tari hæreſes in Eccleſijs ſinceram habentibus do-
ctrinam, quàm in Turcia aut in Papatu. Huc
pertinet parabola Domini de zizanijs: Cum cre-
uiſſet, inquit, herba, & fructum feciſſet, tunc
apparuerunt zizania, Hoc quàm verum ſit, ap-
paret in primitiua Eccleſia, Nam quo latius ſpar
gebatur verbum Dei incorruptibile Eccleſiæ ſe-

men,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

men, & quo magis proficiebat Eccleſia, eò plures hæreſes emerſerunt. Hæc conſolentur nos aduerſus ſcandala hæreſium & diſſidiorum.

Nam qui eiuſmodi ſunt, Domino noſtro Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, ac per blandiloquentiam & aſſentationem decipiunt corda ſimplicium.

Ratio propoſitionis à periculo, cui præponit propriam falſorum doctorum notam. Ratio quidem hæc eſt: Quod decipiant corda ſimplicium, ac euertant eorum fidem, atq; ita regno Chriſti excuſſos in exitium præcipitent, idq́; hiſce artibus blandiloquentia & aſſentatione. Verum quia hæ voces in Græco ſunt ſignificantiores, clarius excutiendæ ſunt. PRIMA *eſt blandiloquentia, Græcè* χρηστολογία. *Dicitur autem* χρηστολόγος, *cum is qui verbis multum pollicetur, re autem nihil præſtat, tum is quem ſi audias, dicas eum de te & commodis tuis magis, quàm de ſe ipſo ſolicitum eſſe.* ALTERA *vox aſſentatio, Græcè* εὐλογία, *hoc eſt, ad verbum benedictio, quæ hoc loco eſt oratio ad prædicandas alicuius laudes accommodata, cuiuſmodi aſſentatorum eſſe ſolet. Obſeruemus hoc loco notam, qua Pſeudoprophetæ à Chriſti ſeruis diſcernendi ſunt, negat enim Chriſto ſeruire, ſed proprio ipſorum ventri, qui & ipſorum Deus ad Philippenſes dicitur.*

Veſtra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

Veſtra enim obedientia ad omnes peruenit.

Occupatio eſt qua anteuertit obiectionem eorum, qui poterant ex dictis ſuperioribus colligere, ſe leues à Paulo iudicari & faciles, ad præbendum Pſeudoprophetis aures, ac ſi dicat, Non ideo vos admoneo, quod leues vos exiſtimem, Sed quia admodum facilis eſt lapſus, & variæ ſunt Diaboli inſidiæ, præmonitos vos volui.

Gaudeo igitur de vobis.

Veſtra obedientia & ſinceritas mihi gaudio eſt. Miniſtrorum igitur gaudium ſit, auditorum in pietatis curriculo progreſſio.

Sed volo vos ſapientes eſſe ad bonum, ſimplices vero ad malum.

Quo ſpectet ſuperior admonitio, breuiſſime exponit. Volo, inquit, vos ſapientes eſſe ad bonum, id eſt, volo vos cognitione veritatis & prudentia inſtructos eſſe, vt bona amplecti, mala vitare, fraudes et laqueos Pſeudoprophetarum effugere, illis quoque aperte obſiſtere poſſitis. Deinde volo vos in malum ſimplices eſſe & innocentes, vt qui nullam prorſus nocendi artem teneatis, tantum abeſt, vt reipſa cuiquam noceatis. Sumta autem metaphora eſt à placidis animalibus, quæ ne cornua quidem ad nocendum habent. Hoc Pauli dictum euertit fidem illam implicitam

Papiſtarum, quam dicunt ſufficere ad ſalutem, ſi fuerit formata bonis operibus. Eſt autem illis fides ſimpliciter, cum quis ſe dicat credere, quod Eccleſia Catholica credit, etiamſi, quid ipſa credit Eccleſia, ignoret.

Deus autem pacis conteret Sathanam ſub pedibus veſtris cito.

Conſolatio & promiſſio eſt contra periculum ex inſidijs doctrinæ. Promittit enim fore, vt Romani firma fiducia in Chriſto concepta firmentur, ac ita perſeuerent in doctrinæ puritate. Deus enim qui in ipſis cœpit bonum opus, vult illud etiam perficere, Nam ipſius opera ſunt ἀμεταμέλητα. *Dicitur autem tum demum Sathanas conteri ſub pedibus noſtris, & cum per fidem Chriſto Sathanæ victori inſerimur, & cum pia vita & honeſtis actionibus in Sathanæ regnum inuadimus. Huc illud Iohannis: Hæc eſt victoria mundi fides veſtra, per mundum intelligens vniuerſum Sathanæ regnum.*

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum.

Clauſula continens fauſtam imprecationem, qua Romanis fauorem Dei in Chriſto precatur. Hæc imprecatio vt fructum Euangelij continet, ita fidem Romanorum requirit.

Ei vero qui vos confirmare poteſt

ſecundum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

ſecundum Euangelium meum & præ dicationem Ieſu Chriſti, ſecundum reuelationem myſterij, temporibus ſecularibus taciti, manifeſti autem nunc, & per ſcripturas Propheticas, ſecundum æterni Dei ordinationem, in obedientiam fidei ad omnes gentes promulgati. Soli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, huic gloria in ſecula, Amen.

Δοξολογία claudit Epiſtolam, Vnde & nos monemur, vt et ipſi quoties recolimus Dei beneficia, in laudes Dei & gratiarum actionem prorumpamus. Nam ab illo autore ſolo omnia bona & ſalutaria proficiſcuntur. Verum quia in hac gratiarum actione multa ſunt quæ & explanatione aliqua indigent, & vtiles doctrinas & admonitiones ſuppeditant, omnia ſunt nobis diſtinctius retexenda & excutienda. PRIMVM *itaq; cum dicit: Qui vos confirmare poteſt, & docet & monet. Docet quidem quàm imbecilles & vacillantes ſimus, niſi manu Dei fulciamur. Monet vero, vt intellecta infirmitate noſtra, petamus robur ab eo, qui promittit Spiritum ſanctũ petentibus. Ad confirmationem pertinet quod addit: Secundum Euangelium meum, hoc eſt, quemadmodum per Euangelium promittit Dominus. ſeu vt ſentit Chryſoſtomus, hic modus confirmationis exprimi-*

primi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

primitur. Nã Deus nos fulcit per prædicationem Euangelij,in quo efficax eſt Spiritus ſanctus. Vocat autem Paulus ſuum Euangelium,non cauſſæ, ſed miniſterij reſpectu. DEINDE breuem Euangelij definitionem addit,cum inquit: Et prædicationem Ieſu Chriſti,hoc eſt, vel prædicationem quam ipſe Chriſtus prædicauit, vt interpretatur Chryſoſtomus,vel præconium de Ieſu Chriſto. Eſt enim Euangelium proprie ſolenne præconium manifeſtati Chriſti,in quo promiſſiones ipſæ exhibentur,vnde ad Rom. 1. Quod antea promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis. PRÆTEREA quod addit: Secundum reuelationem myſterij temporibus ſecularibus taciti, cõmendatio eſt Euangelij à cauſſa & antiquitate,& ſimul anteuertit obiectionem eorum,qui Euangelium vt nouum doctrinæ genus contemſerunt. Dicit enim Euangelium non eſſe nouum myſterio, ſed reuelatione tantum. Cur autem myſterium appellet Euangelium,explicat,videlicet quia arcanum & occultum fuit omnibus,donec per prædicationem reuelaretur. In omnib. enim philoſophorum ſcriptis altum ſilentium eſt de Euangelio,tantũ quaſdam legis particulas agnouerunt Philoſophi. MODVM præterea reuelationis attingit, cum illud per Propheticas ſcripturas manifeſtatũ eſſe dicit, idq; non temere,ſed ex ordinatione Dei. Non igitur humano conſilio Euangelium in alijs atq; alijs locis ſubinde reuelatur,ſed ex ordinatione Dei fit.

FINEM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

FINEM præterea addit Apoſtolus prædicati Euangelij, Inobedientiam, inquit, fidei, ad omnes gentes promulgati. Ideo igitur prædicatur Euangelium, vt audientes credant & obediant Euangelio. Obſeruetur quoq; hîc vniuerſalis particula: Ad omnes, inquit, gentes. Cum itaq; omnes gentes vocet Deus ad obedientiam Euangelij, profectò ſerio vult omnium gentium ſalutem. Sunt enim ἀμεταμέλητα donum & vocatio Dei.

ADHÆC cum Deo ſoli ſapientiam tribuat, vt laudem ſapientiæ ſoli Dei vendicat: ita eam omnibus creaturis adimit. Qui igitur veram & ſalutarem ſapientiam cupit, fontem ſapientiæ Deum ipſum accedat, ac ipſius verbum audiat, & ſimul precetur ipſum, vt ſibi cor & ſapientiam tribuat.

ΤΕΛΟΣ.

LIPSIAE
IN OFFICINA VOEGELIANA.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)

XVI.

tolus prædicati ſu
it, fidei, ad omnes
r prædicatur Euan
& obediant Euan-
niuerſalis particu-
s. Cum itaq; omnes
entiam Euangelij,
gentium ſalutem.
um & vocatio Dei
ſapientiam tribuat,
i vendicat : ita eam
Qui igitur veram
pit, fontem ſapientiæ
ac ipſius verbum
etur ipſum, vt
ientiam

Σ.

IAE
DE GELIANA.

t methodo vt
idgorm docet.
ccommodat iej
obiurgando, comminando
em. ad Rom. cap. 6

Egit BB 1990

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 818 8° (A-trykket)